Brott och straff i Sverige

Historisk kriminalstatistik 1750–2010
Diagram, tabeller och kommentarer

Hanns von Hofer

Stockholm 2011

Brott och straff i Sverige

Brott och straff i Sverige

Historisk kriminalstatistik 1750–2010
Diagram, tabeller och kommentarer

Fjärde reviderade upplagan

With a summary in English

Hanns von Hofer

Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet

Stockholm 2011

"It has been said that Florence Nightingale was the first to use diagrams for presenting statistical data. This is not true, of course, but she may have been the first to use them for persuading people of the need for change."

Huge Small, *Florence Nightingale's statistical diagrams*
http://www.florence-nightingale-avenging-angel.co.uk/GraphicsPaper/Graphics.htm

Kriminologiska institutionen
Stockholms universitet

© Hanns von Hofer och Kriminologiska institutionen

Rapport 2011:3
Kriminologiska institutionens rapportserie
Redaktör: Felipe Estrada

ISSN 1400-853X
ISBN 978-91-979847-0-6

Innehåll

Förord

Inledning
1–14

Kapitel 1
Mord och dråp
15–48

Kapitel 2
Misshandelsbrott
49–82

Kapitel 3
Stöldbrott
83–120

Kapitel 4
Upprepade stöldbrott
121–148

Kapitel 5
Samtliga lagföringar för brott
149–182

Kapitel 6
Straffsystemets förändring
183–204

Kapitel 7
Fångantalet
205–222

Kapitel 8
Summary
223–264

Bihang

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ/Brå	Brottsförebyggande rådet
BiSOS	Bidrag till Sveriges officiella statistik
BvL	Barnavårdslagen
EMRK	Konvention (d. 4 nov. 1950) angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europeiska människorättskonventionen)
ICVS	International Crime Victims Survey
Kap.	Kapitel
KF	Kungl. Förordning
KOS	Kriminalvård och Statistik
KVS	Kriminalvårdsstyrelsen/Kriminalvården
LVM	Lagen om vård av missbrukare
NvL	Nykterhetsvårldslagen
p.	punkt
RB	Rättegångsbalken
RSÅ	Rättsstatistisk årsbok
s.	sida
SCB	Statistiska centralbyrån
SL	Strafflagen
SOS	Sveriges officiella statistik
SOU	Statens offentliga utredningar
Tab.	Tabell
WHO	World Health Organization

Teckenförklaring

.	Uppgift kan inte förekomma
..	Uppgift inte tillgänglig eller allt för osäker för att anges
–	Intet finns att redovisa
0	Mindre än 0,5 av enheten
”	Upprepning

Manusstopp: 31 augusti 2011

Förord

Denna skrift är den fjärde uppdateringen av ”Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1982” (RS-Promemoria 1983:12, Stockholm: Statistiska centralbyrån). Sifferunderlaget har aktualiserats till och med år 2010. Fel har rättats och texten har i nödvändiga delar justerats. En ny typ av översiktstabell (”Nyckeltabell 2”) har tillkommit.

Skriften finns också tillgänglig på www.criminology.su.se.

Synpunkter välkomnas. De kan skickas till Hanns.Hofer@criminology.su.se.

Stockholm i augusti 2011

Hanns von Hofer

Några resultat i korthet

Publikationen handlar huvudsakligen om den traditionella brottsligheten – våld- och stöldbrott – utifrån statistiken om för brott lagförda personer. I Kapitel 1–4 behandlas sex speciella brottstyper: mord/dråp, misshandel, våldtäkt, stöldbrott, upprepade stöldbrott samt rån. I Kapitel 5 analyseras den totala lagförda brottsligheten. I Kapitel 6 behandlas straffsystemets utformning sedan mitten av 1700-talet för att belysa i vilken grad straffidéerna och de konkreta påföljderna för brott har skiftat över tid. I Kapitel 7 tas upp hur antalet fångar har varierat. En sammanfattning på engelska samt ett *Bihang* avslutar skriften.

Mord och dråp

I ett internationellt historiskt jämförande perspektiv ligger mord och dråp i Sverige – tillsammans med andra länder i Nordvästeuropa – idag på en mycket låg nivå.

Betraktar man hela den långa perioden från 1750 till 2009 är det mest iögonfallande, att mord och dråp – relaterat till folkmängden – inte har ökat under de gångna 250 åren.

Över lag råder en tydlig historisk samvariation mellan alkoholkonsumtionens och mord- och dråpbrottslighetens förändringar.

Jämförs dödsstraffets utveckling i Sverige med utvecklingen av antalet mördade och dräpta personer, är det inte möjligt att påvisa att dödsstraffet haft några avskräckande effekter. Detsamma gäller för livstidsstraffet under 1900-talet.

Misshandelsbrott

Lagföringarna för misshandel minskade betydligt från slutet av 1850-talet och senare även under 1910-talet. Nivån var lägst under mellankrigstiden och lagföringarna ökade igen vid mitten av 1960-talet, när Brottsbalken trädde i kraft.

Samhällsutvecklingen har medfört den paradoxala situationen att den *faktiska* våldsanvändningen (oavsett om den är kriminaliserad eller inte) har avtagit, medan allt större delar av det kvardröjande våldet definieras i straffrättsliga termer. Samtidigt har den politiska upptagenheten med våldet tilltagit.

Det finns viktiga inbördes förskjutningar i den lagförda misshandelsbrottsligheten: misshandel mellan män har avtagit, medan beivrandet av misshandel mot kvinnor, unga och barn har tilltagit.

Över lag råder en tydlig historisk samvariation mellan alkoholkonsumtionens och misshandelslagföringarnas förändringar.

Ändringar i straffnivån har sannolikt inte haft någon betydelse för misshandels-utvecklingen under de senaste 150 åren.

Stöldbrott

Straffvärdet för stöldbrott har varit underkastat stora förändringar i det historiska perspektivet. Något tillspetsat kan sägas att medan våld avprivatiseras, är stöld på väg att återprivatiseras.

Efter att ha startat på en relativt hög nivå sjönk antalet stöldlagföringar under andra hälften av 1800-talet, nådde en låg nivå under årtiondena runt förra sekelskiftet för att sedan öka kraftigt fr.o.m. mitten av 1920-talet. Ökningen visar sig ha formen av en S-kurva vars förlopp liknar varuproduktionens. När väl en materiell grund-trygghet garanteras medborgarna, följer lagföringarna i första hand tillgången på konsumtionsvaror – med mer att konsumera ökar också möjligheterna att stjäla mer.

De strukturella förklaringarna är tillräckliga utan att man behöver göra några antaganden om människors varierande ”stöldbenägenhet”. Straffsystemets skiftande utformning och tillämpning (allt färre fängelsestraff under 1900-talet) bidrar sannolikt inte heller till förståelsen av de stora utvecklingsdragen.

I förhållande till huvudtrenden kan ett antal väl markerade avvikelser konstateras. Dessa har kunnat ges särskilda tolkningar som nödår, alkoholrestriktioner och krig.

Utvecklingen i Sverige liknar den i många andra länder.

Upprepade stöldbrott

Gruppen kriminellt belastade personer är central för kriminalpolitiken, eftersom en stor del av den traditionella brottsligheten av allvarligare slag begås av dessa personer. Detta medför i sin tur livskvalitetsproblem i två riktningar. Å ena sidan är det som oftast medborgarna i allmänhet som utsätts för dessa brott. Å andra sidan har vi en grupp medborgare som tillbringar en inte obetydlig del av sina liv i fängelse, utan att det finns starkare empiriska belägg för att det gagnar allmänheten eller dem själva.

Utvecklingen av upprepade stöldbrott skiljer sig på en avgörande punkt från utvecklingen av samtliga lagföringar för stöld. Medan de senare började öka redan under åren efter första världskriget, fortsatte lagföringarna för upprepade stöldbrott att sjunka fram till utbrottet av andra världskriget. Därefter har ökningen varit påtaglig.

I vilken mån de kriminalpolitiska förändringarna under 1930- och 1940-talen bidrog till ökningarna av återfall måste förbli en öppen fråga. Publicerad kriminalstatistik är extremt knapphändig under de kritiska åren 1949–1960.

Alkoholmissbrukets betydelse för den historiska utvecklingen bedöms som stor. Däremot är det inte troligt att narkotikamissbrukets uppkomst under 1960-talet utgjort något väsentligt *ny*tillskott. Tungt narkotikamissbruk, alkoholmissbruk och upprepad brottslighet bestäms i allt väsentligt av samma förhållanden.

Störst enskilt förklaringsvärde för utvecklingen av upprepad stöldbrottslighet har troligen ungdomsbrottslighetens utveckling, vars beivrande accelererade efter mitten av 1920-talet. Det kan inte uteslutas att de goda intentionerna att öka ingripanden mot ungdomsbrott bidragit till att skapa persistent brottslighet. Återfallsstatistik visar att ju fler som lagförs desto fler kommer också att hamna i bestående kriminalitet. Samtidigt finns det utrymme för en positiv prognos. Eftersom de straffrättsliga ingripandena mot unga i det närmaste har halverats mellan 1975 och 2010, är utsikterna goda att även antalet högt brottsbelastade personer kommer att minska framöver.

Den totala brottsligheten

Lagföringsstatistikens utveckling ger vid handen att industrialisering och urbanisering inte kan ha påverkat brottsutvecklingen i Sverige något nämnvärt negativt fram till andra världskriget.

Eftersom det alltid är vanskligt att analysera brottsligheten som en enda stor enhet, har 25 olika brottsgrupper och deras utveckling studerats över tid. Sammanfattas utvecklingen under 1900-talet kan fyra specifika mönster urskiljas.

För det första visar sig den stora betydelse som den restriktiva alkoholpolitiken utövade på lagföringsutvecklingen fram till mitten av 1970-talet. I början av 1900-talet utgjorde fylleristraffen drygt hälften av alla lagföringar. Under motbokstiden (ca 1916–1955) minskade fylleristraffen för att fördubblas efter motbokens avskaffande 1955. I slutet av perioden har ringa narkotikabrott delvis samma funktion som fylleribrotten innan dessa avkriminaliserades 1977. År 2009 var minst var femte lagföring på något sätt relaterad till narkotikaområdet.

För det andra framträder motortrafikens stora betydelse för lagföringsutvecklingen efter andra världskriget. Sverige bibehöll ett system med att reglera delar av trafikövervakningen via straffrätten.

För det tredje speglar lagföringsstatistiken den kraftiga tillväxten av brott mot den allmänna straffrätten (Strafflagen/Brottsbalken) under 1900-talet. Ökningen avser i stor utsträckning tillgreppsbrott som i sin tur bestäms av tillfällesstrukturens förändringar.

För det fjärde har antalet beivrade specialstraffrättsliga lagöverträdelser (exklusive trafikbrott) hållit sig på en anmärkningsvärt konstant nivå under största delen av 1900-talet, trots att kriminalisieringen inom specialstraffrätten successivt ökat. Rättsväsendet framstår i hög grad som självreglerande.

Straffsystemets förändring

1734 års Missgärnings- och Straffbalk dominerades helt av böter (i ett 130-tal fall) och dödsstraff (i ett 70-tal fall). I mindre utsträckning stadgades kropps- och skamstraff. Arbete å fästning nämndes ett tiotal gånger och då ofta som tilläggsstraff efter annan bestraffning. Även fredlöshet och landsförvisning förekom. Nivån på det registrerade dödliga våldet avviker inte på något markant sätt från dagens nivå. Annan systematisk brottsinformation saknas fram till början av 1830-talet, då lagföringsstatistik efter fransk förebild började föras.

När Strafflagen trädde i kraft 1865, markerar detta slutpunkten på en genom-gripande förändring av det tidigare straffsystemet. Kropps- och skamstraffen samt landsförvisning hade utmönstrats ur straffarsenalen, dödsstraffet hade reducerats till att gälla ett fåtal brott och frihetsstraffen hade introducerats. Påföljdsvalet blev enkelt, överskådligt och förutsebart: böter samt frihetsstraff (i form av straffarbete och fängelse) utgjorde de bärande straffsanktionerna.

Lagföringarna höll sig på en mer eller mindre stabil nivå fram till utbrottet av andra världskriget. Brottsökningen blev störst under 1950- och 1960-talen.

Med Brottsbalkens införande 1965 var påföljdssystemet återigen totalt förändrat. Bakgrunden till att påföljdssystemet kom att splittras upp var det individual-preventiva behandlingstänkande som bröt igenom under 1900-talet. Detta bygger på uppfattningen att olika gärningsmän är i behov av olika slags påföljder, och att valet av lämplig påföljd i första hand inte ska avgöras med hänsyn till brottets allvar utan utifrån gärningsmannens sociala prognos.

Sedan mitten av 1960-talet utsattes behandlingstänkandet framgångsrikt för kritik och i stället för ett komplicerat behandlingsorienterat system förordades ett enkelt strafforienterat system som tydligt framhäver vad som är förbjudet och tillåtet. Övergången från behandlings- till straffvärdesprincipen har i praktiken dock inte medfört någon förenkling av påföljdssystemet.

Böter i olika former har alltid dominerat straffsanktionerna. Fram till andra världskriget låg bötesandelen vid 95 procent; därefter har den sjunkit och uppgick i slutet av 2000-talet till 86 procent (respektive 34 procent när det gäller brottsbalksbrott).

Den stora dominansen av böter är anmärkningsvärd. Eftersom de flesta böter avser mindre belopp, tycks den brottslighet myndigheterna befattar sig med mest vara av mindre allvarligt slag. Det är framför allt brott med lågt straffvärde som beivras i praktiken.

I ett jämförande europeiskt perspektiv ligger Sverige idag högt när det gäller antalet medborgare som lagförs för brott.

En genomgång av straffideologiernas utveckling de senaste 250 åren visar, att föreställningarna om hur straffsystemet bör vara utformat har varierat avsevärt. Detta gäller speciellt betoningen av allmän- och individualpreventionen, av rättvisan och proportionaliteten samt av tillämpningen, längden och utformningen av frihetsstraffen. Dels har kraven varit direkt motstridiga: straffet bör vara avskräckande/förbättrande; det bör/behöver inte vara rättvist; strafftiden bör/behöver inte vara tidsbestämd. Dels har argumenteringen gått kretsgång: vedergällning och allmänprevention spelade stor roll under 1700-talets senare del och under 1800-talet och därefter åter sedan 1970-talet, medan individualpreventionen betonades framför allt under 1900-talet fram till början av 1970-talet. Till exempel har ungdomsfängelse införts, avskaffats och återinförts (i form av sluten ungdomsvård).

Även om brottsutvecklingen skulle kunna tänkas ha påverkat olika val av påföljdsideologi, innebär detta inte att valet av påföljdsideologi och utformningen av påföljdssystemet i sin tur har påverkat brottsutvecklingen. Av de empiriska analyserna i denna skrift framgår i själva verket att ett sådant samband, sett i det långa perspektivet, i regel är obefintligt.

Lärdom

Det är människor som skapar brott och som begår brott. Att straffa är att utöva makt. Men svärdet släcker inte elden. Under 1600-talet avrättades kvinnor (och

män) som häxor, idag är de flesta av den uppfattningen att häxor aldrig har funnits. Under 1700-talet avrättades kvinnor (och män) för barnamord, idag är aborter legaliserade och barnadråp har försvunnit så gott som helt. Något liknande gäller t.ex. religions- och majestätsbrott, tidelag, horbrott och homosexualitet. Under 1800-talet var det straffrättsligt förbjudet att strejka och demonstrera, idag är strejk- och demonstrationsrätten accepterade som grundläggande demokratiska principer. Och omvänt: förskingring ansågs en gång vara endast ägarens personliga problem, nu utvidgar staten alltmer straffrättsliga ingripanden på ekonomins område. Eller: bedömningen av alkoholbruk har skiftat från att vara något hälsosamt till att vara ett medicinskt arbets- eller ordningsproblem med åtföljande skiftningar i de vidtagna åtgärderna. Något liknande gäller synsätten beträffande narkotika.

För mer än 50 år sedan skrev Strafflagberedningen (SOU 1956:55, s. 28):

”Samhällets kriminalpolitiska åtgärder har till uppgift att skydda samhället och dess medlemmar mot brottslighet genom att förebygga brott. Vid lagstiftning på området bör därför i första hand eftersträvas att åstadkomma såvitt möjligt effektiva medel för brotts-prevention. Strafflagberedningen har vid upprättandet av sina lagförslag sökt tillgodose detta krav under hänsynstagande till de praktiska förhållandena och med beaktande av rättssäkerhetens och humanitetens fordringar.

Det måste emellertid framhållas, att kriminalpolitikens möjligheter att förebygga brott är på många sätt begränsade och att förekomsten av brott icke endast eller ens väsentligen beror av brister i kriminallagstiftningen eller dess tillämpning. Det är en missuppfattning, när många – troligen emedan det kriminalrättsliga ingripandet är den enda samhällsverksamhet som enbart har till uppgift att förebygga brott – synes mena att man genom reformer därav skulle kunna undertrycka all brottslighet eller åtminstone städse kunna förhindra en ökning av brottens antal. Detta strider mot all erfarenhet. Och det synes uppenbart att den omfattning i vilken människor begår brott är beroende av ett samspel mellan ett stort antal faktorer som inbördes är mycket olikartade. Vissa av dem främjar brottslighet, andra är ägnade att avhålla från brott. Det är därför icke rimligt att antaga att det skulle kunna lyckas att genom en enda faktor, det kriminalrättsliga ingripandet, dirigera människorna till fullständig laglydnad.”

Det står klart: i bästa fall kan rättsväsendet ”förvalta” brottsproblemet (gärna på ett anständigt sätt), men rättsväsendet kan inte lösa det. Därför är dagens mediers och politikers övertro på straffrättens preventiva möjligheter direkt kontraproduktiv. Den bidrar till att förvärra ”straffrättens prestationsunderskott” och ökar kriminalpolitikens kontrollkostnader. Att det finns effektiva åtgärder att komma till rätta med oönskade förhållanden utan att tillgripa straff eller ens hota med straff framgår av nedanstående exempel.

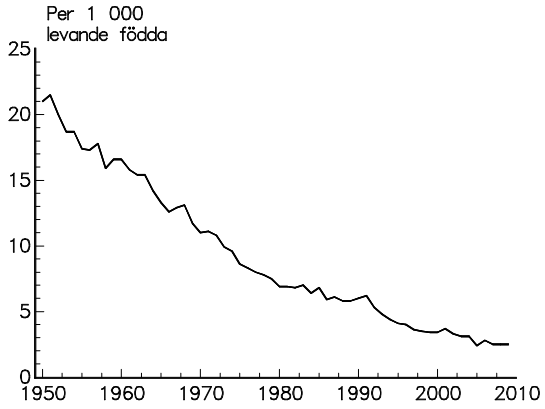

Fig. 1. Barnadödlighet under första levnadsåret, 1950–2009. Per 1 000 levande födda.

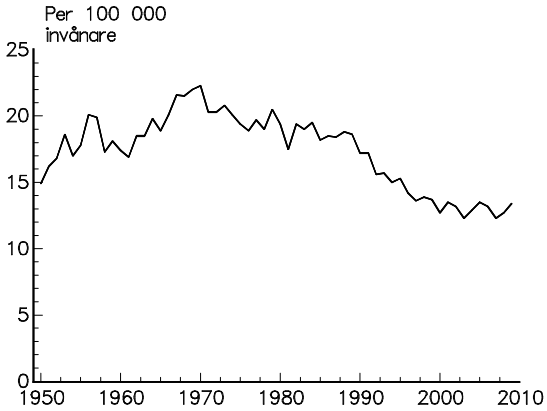

Fig. 2. Självmord, 1950–2009. Per 100 000 invånare.

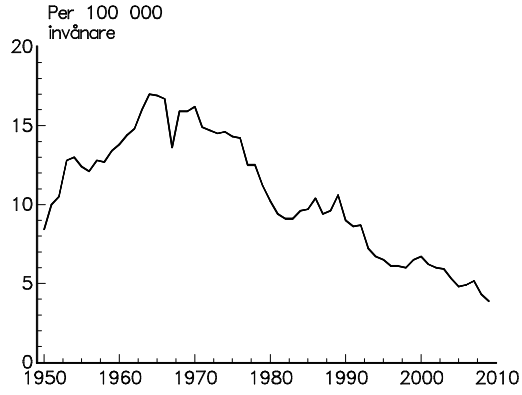

Fig. 3. Dödade i vägtrafikolyckor, 1950–2009. Per 100 000 invånare.

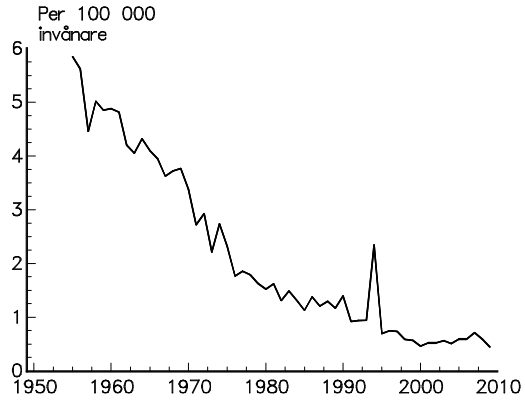

Fig. 4. Dödade i arbetsplatsolyckor, 1955–2009. Per 100 000 invånare.

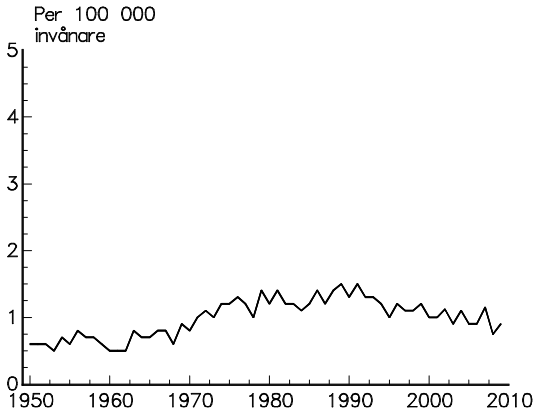

Fig. 5. Mördade och dräpta personer, 1950–2009. Per 100 000 invånare.

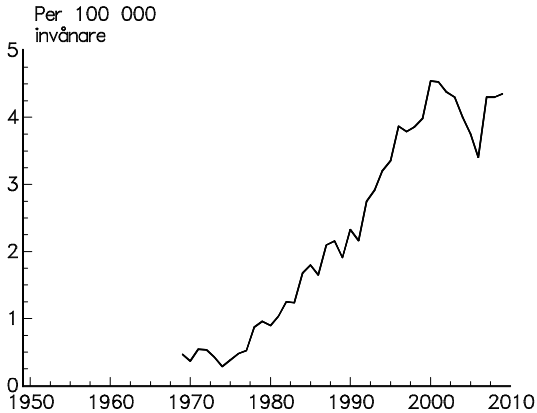

Fig. 6. Antal narkotika relaterade dödsfall som underliggande eller bidragande dödsorsak, 1969–2009. Per 100 000 invånare.

Framgångarna med att förebygga barnadödlighet, självmord, dödliga arbetsplatsolyckor och trafikdödlighet är överväldigande. Så förklaras till exempel minskningen av trafikdödligheten i första hand sannolikt inte av trafik*brotts*-lagstiftningen, utan av de ständiga och kostnadskrävande förbättringar av vägnätet (mittseparering, rensade sidoutrymmen, rondeller och gupp, åtskiljande av olika trafikslag) och av bilar (automatiska bromsar, ökad krocksäkerhet, krockkuddar, säkerhetsbälten), vilka tillsammans begränsar följdverkningarna av individuellt felbeteende (oavsett om det sker uppsåtligt, vårdslöst eller ”oförskyllt”).

Framgångarna med att förebygga dödligt våld (med straff och hot om straff) är däremot klena eller obefintliga och drogdödligheten är av allt att döma till och med en direkt följd av den straffrättsligt inriktade narkotikapolitiken.

En empiriskt informerad kriminalpolitik som håller sig till kärnverksamheten – att söka *förebygga brott* – bör minimera inriktningen på straff och repression samt maximera icke-straffrättsligt grundade åtgärder. Vilka dessa åtgärder är sätter endast fantasin, resurserna och evalueringsforskningen gränser för.

Det är bara att sätta igång att tänka – positivt.

Diagramförteckning

Diagram 1 För tillgreppsbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.1 Mord och dråp. Jämförelse mellan dödsorsaks- och lagförings-statistiken, 1750–2009 resp. 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.2 Mördade och dräpta personer enl. dödsorsaksstatistiken, 1871–2009. Kvinnor och män. 5-års medeltal. Per 100 000 kvinnor resp. män.

Diagram 1.3 Fördelning av mord och dråp enl. ”International Homicide Statistics” (IHS), omkring år 2004. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.4 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1966–2010. Enligt påföljd sluten rättspsykiatrisk vård resp. fängelse, internering, ungdomsfängelse och sluten ungdomsvård. Antal.

Diagram 1.5 Mord och dråp enl. dödsorsaksstatistiken, 1750–2009. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.6 Mord och dråp, 1750–2009, enl. dödsorsaksstatistiken, per 100 000 invånare. Registrerad alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 och däröver; skalanpassad), 1851–2009. 5-års medeltal.

Diagram 1.7 Mord och dråp (enl. dödsorsaksstatistiken) korrigerat för den registrerade alkoholkonsumtionens variationer (liter per invånare 15 år och däröver), 1861–2009.

Diagram 1.8 Mord och dråp i Europa (d.v.s. Belgien, England & Wales, Frankrike, Italien och Schweiz) och Sverige, ca 1880–2000. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.9 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1836–2010. Efter tidigare belastning och medborgarskap (1906–10, 1986–90 och 2001–05). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.10 Mord och dråp i Stockholm, ca 1600–2000. Ungefärliga uppgifter. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.11 Mördade och dräpta personer enl. dödsorsaksstatistiken (1750–2009), alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver, 1851–2009) samt antal avrättade personer (1750–1920). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 1.12 Avrättade personer samt mördade och dräpta personer, 1751–1920. Antal. 5-års medeltal.

Diagram 1.13 Nykomna livstidsfångar samt mördade och dräpta personer, 1859–2009. Antal. 5-års medeltal.

Diagram 2.1 För misshandel lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 2.2 För misshandel lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010. Per 1 000 i åldersgruppen.

Diagram 2.3 För misshandel eller stöldbrott lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 2.4 För misshandel lagförda personer, 1836–2010, samt andelen (procent) till frihetsstraff dömda personer, 1866–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 2.5 För misshandel lagförda personer, 1866–2010. Sambandet mellan fängelsedomar och samtliga lagföringar. Per 100 000 invånare. 5-års medeltal.

Diagram 2.6 För misshandel lagförda personer, per 100 000 invånare, 1836–2010 samt registrerad alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver; skalanpassad), 1851–2009. 5-års medeltal.

Diagram 2.7 Misshandel (enl. lagföringsstatistiken, per 100 000 invånare) korrigerad för den registrerade alkoholkonsumtionens variationer (liter per invånare 15 år och däröver), 1861–2009.

Diagram 2.8 För våldtäkt lagförda personer, 1841–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 2.9 Mördade och dräpta personer samt för misshandel lagförda personer, 1836/1841–2009/2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 2.10 Modell över misshandelsutvecklingen enligt brottsstatistiken, 1950–2010, och offerstatistiken, 1978–2009.

Diagram 2.11 Modell över det ”kriminaliserade” våldets utveckling (mord/dråp, våldtäkt, rån och misshandel), 1843–2009. Geometriskt medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.2 Av polisen registrerade stöldbrott i Stockholm, 1866–2010, och Göteborg, 1871–2010. Per 1 000 invånare.

Diagram 3.3 Stöldbrottsutvecklingen enligt brottsstatistiken, 1950–2003, och offerstatistiken, 1978–2003. Index 1978 = 1.

Diagram 3.4 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda kvinnor och män, 1841–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 kvinnor resp. män. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 3.5 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda kvinnor och män, 1841–2010. Kvoten män/kvinnor. 5-års medeltal.

Diagram 3.6a För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 15–17 år,1879–2010. Per 1 000 i åldersklassen.

Diagram 3.6b Andel svenska medborgare, födda 1958–1985, som någon gång lagförts för stöldbrott (exkl. rån) upp till 17, 21 respektive 25 år.

Diagram 3.7 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.8 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 3.9 Antal frihetsberövande domar utdömda för stöld- och snatteribrott, 1866–2010. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.10 Andelen frihetsberövande domar för stöld- och snatteribrott i relation till samtliga lagföringar (L-Risk) resp. i relation till brottsanmälningar för stöld- och snatteribrott (B-Risk), 1866–2010.

Diagram 3.11 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1841–2010, samt av polisen registrerade stöldbrott (skalanpassade), 1950–2010. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.12 Utvecklingen av bilbeståndet (per capita, 1920–2010) och brutto-nationalprodukten (per capita i fasta priser år 2000, 1841–2010).

Diagram 3.13a Stöldbrottsutvecklingen, 1841–2010, korrigerad för bilbeståndets utveckling, 1920–2010.

Diagram 3.13b Dito. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 3.14 Stöldbrottsutvecklingen, 1841–2010, korrigerad för bilbeståndets utveckling och minskad brottsuppklaring, 1920–2010. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 4.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. Efter antal tidigare lagföringar för stöldbrott (motsv.), 1832–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 4.2 Upprepad stöld, 1832–2010. Domar avseende stöld 3:e resan eller oftare, 1832–1942, samt domar (exkl. sluten psykiatrisk vård eller motsv.) avseende 3 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (eller motsv.), 1916–1994. Beräknade uppgifter 1995–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 4.3 För rån (inkl. grovt) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 4.4a Beräknade återfallsrisker för debutanter (1:a återfall) och recidivister (2:a resp. 3:e eller fler återfall), 1917–1994.

Diagram 4.4b Dito. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 4.5 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsv.), 1936–1994, samt domslut (brutto) avseende personer med minst 10 lagföringar under de senaste 10 åren, 1995–2010. Antal.

Diagram 4.6 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsv.), 1936–2010, samt för stöldbrott lagförda unga personer (15–17 år; skalanpassade uppgifter), 1921–1995. Antal.

Diagram 5.1 För brott lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 5.2 För brott lagförda personer, 1831–2010. Exkl. fylleri och ringa trafikbrott. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 5.3 För brott lagförda personer (exkl. fylleri och ringa trafikbrott), 1831–2010, samt för grövre brott lagförda personer, 1857–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 5.4 För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Kvinnor och män. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare kvinnor resp. män. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 5.5. För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Efter ålder. 5-års medeltal. Per 1 000 i resp. åldersklass. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 5.6a För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2005. Svenska och utländska medborgare (1926–30, 1956–60, 1966–70, 1991–94). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 5.6b För brott lagförda personer, exkl. fylleri och ringa trafikbrott, 1973–2005, efter medborgarskap. Antal (1000-tal).

Diagram 5.7 För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2005. Efter antal tidigare domar som antecknats i kriminalregistret (1921–25, 1936–40, 1951–55, 1966–70, 1981–85, 1991–94). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 5.8 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsv.), 1936–1994, samt personer (brutto) med 10 eller fler tidigare lagföringar under de senast 10 åren som dömts i domstol, 1995-2010. Antal.

Diagram 6.1 Antal avrättade personer, 1750–1920. Antal. 5-års medeltal.

Diagram 6.2 Antal fångar kvarvarande vid årets slut, 1751–2010. 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

Diagram 6.3. Kvarvarande livstidsfångar vid årets slut, 1836–2010. Antal. 5-års medeltal.

Diagram 6.4 Lagföringar för brott, 1857–2010. Samtliga påföljder och böter. 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

Diagram 6.5 Lagföringar för brott, 1857–2010. Samtliga påföljder och frihetsstraff (fängelse m.m.). 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

Diagram 7.1 Antal fångar, 1836–2010. Nykomna under året och kvarvarande fångar vid årets slut. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 7.2 Jämförelse mellan lagförings- och fängelsestatistiken, 1836/1857–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 7.3 Jämförelse mellan antalet lagföringar för s.k. grövre brott och fängelsestatistiken, 1836/1857–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 7.4 Antal fångar kvarvarande vid årets slut, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagram 7.5 Genomsnittlig vistelsetid (i månader) för dömda fångar, 1836–2010. 5-års medeltal.

Tablåer

Tablå 1.1 Mord och dråp (inkl. försök m.m.), 1871–2010. Antal lagföringar efter kön. Antal. 5-års medeltal.

Tablå 1.2 Mord och dråp (inkl. försök m.m.), 1871–2010. Antal lagförda personer efter ålder. Antal. 5-års medeltal.

Tablå 3.1 Tänkbara utfall av sambanden mellan påföljdsval, brottsutveckling och allmänprevention.

Tablå 3.2 Sambanden mellan straffrisk och brottsutveckling avseende stöld- och snatteribrott, 1866–2010.

Tablå 4.1 För brott lagförda personer åren 1881–1900, 1921–1940 och 1966–1981 samt återfallsrisker (i procent).

Tablå 4.2 För s.k. grövre brott lagförda personer (endast svenska medborgare), 1966–1983.

Tablå 5.1 För skilda brottstyper lagförda personer, 1871–2010. Per 1 000 invånare, 15–69 år (obs!). 20-års medeltal.

Tablå 5.2 Kvarvarande fångar den 31 december (motsv.), 1841–2009. Antal.

Tablå 6.1 Utvecklingen av påföljdssystemet, 1855–2010.

Tablå 7.1 Förvandlingsstraffet utveckling enligt fångvårdsstatistiken, 1930, 1940 och 1983.

Tabeller

Tabell 1.1 Mord och dråp enligt dödsorsaksstatistiken, 1750–2009. 5-års medeltal.

Tabell 1.2 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

Tabell 1.3a *Nyckeltal 1:* Mord, dråp och misshandel med dödlig utgång, 1950–2010.
Uppgifter från dödsorsaksstatistiken, anmälda brott, uppklarings-procent, lagförda personer samt nykomna livstidsfångar. Antal resp. procent.

Tabell 1.3b *Nyckeltal 2:* Mord och dråp (inkl. försök), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent

Tabell 2.1 För misshandel (inkl. grov) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

Tabell 2.2a *Nyckeltal 1:* Misshandel (inkl. grov), 1950–2010.
Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

Tabell 2.2b *Nyckeltal 2:* Misshandel (inkl. grov), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

Tabell 2.3 För våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande) lagförda personer, 1842–2010. 5-års medeltal.

Tabell 2.4a *Nyckeltal 1:* Våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande), 1950–2010.
Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

Tabell 2.4b *Nyckeltal 2:* Våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

Tabell 2.5 För misshandel (inkl. grov) lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010. Ålder vid brott resp. ålder vid lagföring.

Tabell 3.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

Tabell 3.2a *Nyckeltal 1:* Stöldbrott (exkl. rån), 1950–2010. Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

Tabell 3.2b *Nyckeltal 2:* Stöldbrott (exkl. rån), 1973–2010. Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

Tabell 3.3 För stöldbrott lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010. Ålder vid brott respektive ålder vid lagföring.

Tabell 4.1 För upprepade stöldbrott lagförda personer, 1832–2010. 5-års medeltal.

Tabell 4.2 För rån (inkl. grovt) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal.

Tabell 4.3a *Nyckeltal 1:* Rån (inkl. grovt), 1950–2010. Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

Tabell 4.3b *Nyckeltal 2:* Rån (inkl. grovt), 1973–2010. Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

Tabell 5.1 För brott lagförda personer (totalt), 1831–2010. 5-års medeltal.

Tabell 5.2 För brott lagförda personer (totalt), 1831–2010. Fördelning enl. vissa brottstyper. 5-års medeltal.

Tabell 5.3a *Nyckeltal 1:* Brott mot Strafflagen/Brottsbalken, 1950–2010. Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

Tabell 5.3b *Nyckeltal 2:* Brott mot Brottsbalken, 1973–2010. För brott lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

Tabell 5.4 För grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Översikt. 5-års medeltal.

Tabell 5.5 För grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
Kvinnor och män. 5-års medeltal.

Tabell 5.6a För grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
Efter ålder vid brottet. Antal. 5-års medeltal.

Tabell 5.6b För grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
Efter ålder vid brottet. Per 100 000 invånare i resp. åldersklass.
5-års medeltal.

Tabell 5.7 För grövre brott lagförda personer, 1957–1994.
Efter antal tidigare domar för grövre brott. Antal och per 100 000 invånare.

Tabell 6.1 Avrättade personer, 1750–1921. Antal. 5-års resp. 10-års medeltal.

Tabell 6.2 Kvarvarande fångar, 1751–1855. 1-års uppgifter. Per 100 000 invånare.

Tabell 6.3 För brott lagförda personer enligt påföljd, 1857–2010.
Bruttouppgifter. 5-års medeltal.

Tabell 7.1 Antal fångar, 1835–2010.
5-års medeltal. Antal och per 100 000 invånare.

Bihang

Tabell 1 Totalbefolkning vid årets slut, 1751–2010, 100 000-tal.
5-års medeltal.

Tabell 2 Folkmängd (15–69 år) vid årets slut, 1856–2010, efter olika ålders-klasser, 1 000-tal. 5-års medeltal.

Tabell 3 Försäljning av liter alkohol 100 % per invånare 15 år och däröver, 1851–1860 och 1861–2009. 5-års medeltal.

Tabell 4 Bruttonationalprodukt per capita (kronor), 1841–2010. 5-års medeltal.

Tabell 5 Registrerade personbilar i trafik, vid årets slut, 1920–2010. 5-års medeltal.

Inledning

1 Syftet med publikationen

Syftet med publikationen – som nu föreligger i en fjärde upplaga – är att ge en samlad bild av brott och straff i svensk kriminalstatistik sedan dess tillkomst under 1700- och 1800-talen. Det har inte funnits någon kriminalstatistisk publikation som binder samman dessa perioder med 1900- och 2000-talen.

Mot bakgrund av diskussioner om kriminalstatistikens användbarhet

- beskrivs fördelningar och utvecklingstendenser i den lagförda brottsligheten och de straffrättsliga reaktionerna;
- diskuteras olika samhälleliga förklaringar till den lagförda brottslighetens utveckling inklusive straffsystemets eventuella betydelse.

Publikationen är i första hand tänkt som en skrift vilken *snabbt* informerar om grundläggande data för brotts- och straffutvecklingen i Sverige såsom den speglas i lagföringsstatistiken.[1] Texten har fått en kompakt utformning, medan tabellredovisningen och litteraturhänvisningarna gjorts utförliga utan att för den skull vara fullständiga. Publikationen är inte ett historiskt utan ett kriminalstatistiskt och kriminologiskt arbete, även om de använda uppgifterna delvis går tillbaka så långt som till 1750-talet.

Publikationens tyngdpunkt ligger på beskrivningar. Att ägna skriften åt teoriformuleringar eller formaliserade hypotesprövningar har inte varit avsikten. De förklaringar och tolkningar som finns bör ses som faktabaserade inlägg mot bakgrund av aktuella kriminalpolitiska frågor och diskussioner.

2 Publikationens innehåll

Publikationen tar huvudsakligen upp den traditionella brottsligheten – vålds- och stöldbrott – utifrån lagföringsstatistiken.[2] I Kapitel 1–4 behandlas sex speciella brottstyper: mord/dråp, misshandel, våldtäkt, stöldbrott, upprepade stöldbrott samt rån. I Kapitel 5 analyseras den totala lagförda brottsligheten. I Kapitel 6 behandlas straffsystemets utformning sedan mitten av 1700-talet för att belysa i vilken grad straffidéerna och de konkreta påföljderna för brott har skiftat över tid. I Kapitel 7 tas upp hur antalet fångar har varierat. En sammanfattning på engelska samt ett *Bihang* avslutar skriften.

3 Arbetssättet

Publikationen inriktar sig på beskrivning och analys av grundläggande fördelningar och den långsiktiga utvecklingen. För åskådlighetens skull presenteras uppgifterna i regel som 5-års medeltal.[3] Det har den fördelen att de mer slumpmässiga dragen i utveck-

[1] Lagföringsstatistiken omfattar domar, strafföreläggande och åtalsunderlåtelser. Domarna avser i sin tur domar i första instans, som inte behöver ha vunnit laga kraft.
[2] Rikstäckande brottsstatistik finns tillgänglig först fr.o.m. 1950.
[3] Jfr Walker (1971:58).

lingen tonas ned.[4] Statistisk tidsserieanalys används inte, eftersom årliga variationer och kortvariga fluktuationer i allmänhet inte har gjorts till föremål för undersökning.[5]

Dessa val medför att analysen kan hållas på en begriplig och kontrollerbar nivå: utvecklingen framträder i regel utan att data ytterligare behöver bearbetas. Nackdelen är att beskrivningarna bygger på aggregeringar som lätt kan dölja viktiga aspekter. För att kompensera för denna brist ingår dels ett flertal olika brottstyper i analysen, dels har de enskilda serierna – så långt det har varit möjligt – delats upp enligt fyra dimensioner (”basvariabler”):

- kön
- ålder
- tidigare kriminell belastning samt
- medborgarskap.

Basvariablerna
Valet av basvariablerna har styrts av att de rutinmässigt ingår i de kriminalstatistiska publikationerna samt att de bedöms vara av kriminalpolitiskt intresse. Variablerna bör inte uppfattas som på förhand meningsbärande verklighetsbeskrivningar, utan som analytiska hjälpmedel för att strukturera datamängder. I ”verkligheten” är övergångarna alltid flytande mellan till exempel yngre och äldre, utlänningar och svenskar, tillfälliga och återkommande (persistenta) lagöverträdare. Härtill kommer att den sociala och politiska innebörden av kategorierna är tidsbunden: att vara 15 år gammal 1850 har haft en annan innebörd än 2010. Själva betydelseförskjutningarna kan däremot inte beskrivas av kriminalstatistiken; de måste bli föremål för historiska och sociologiska studier.[6]

Det bör också betonas, att basvariablerna inte ska uppfattas som kausala variabler.[7] Till exempel visas det på många ställen i publikationen att männen lagförs oftare än kvinnor. Detta betyder inte att biologin skulle vara huvudförklaring till skillnaden. Kategorin kön bör hellre uppfattas som en indikator på olika förhållanden som skiljer kvinnors och mäns liv åt och som bl. a. medför skilda lagföringsfrekvenser.

Slutligen har grundmaterialets brister inte tillåtit att de olika brottstyperna delats upp i meningsfulla kriminologiska underkategorier. Misshandel i Kapitel 2 kan exempelvis historiskt inte delas in i inom- och mellangruppsvåld eller i våld mot barn, mot kvinnor och mot män. Vad som i första hand kommer till uttryck i misshandelskurvan är i stället typfallet av lagförd misshandel: misshandel av män mot män.[8]

---

[4] Pressmeddelanden om den årliga brotts- och lagföringsutvecklingen brukar för det mesta handla om sådana slumpmässiga variationer.
[5] Om trender, årliga variationer och random walk: von Hofer (2011a).
[6] Se t.ex. von Hofer (2006) när det gäller våld. – En läsvärd introduktion i historisk kriminalitets-forskning är Schwerhoff (2011).
[7] Hurwitz & Christiansen (1983:277).
[8] Se t.ex. *Kriminalstatistik 2009*, Tab. 3.6 och 3.7.

Standardisering
Fr.o.m. den tredje upplagan har de flesta uppgifterna standardiserats per 100 000 av folkmängden. I tidigare upplagor användes uppgifter per 1 000 av folkmängden 15–69 år för att åstadkomma större åskådlighet. En grupp på 1 000 personer kan man kanske fortfarande föreställa sig, men inte en på 100 000 personer. Åldersintervallet 15–69 år skulle ta hänsyn till straffmyndighetsåldern samt den påtagliga tillväxten av gamla, ej brottsbenägna personer under framför allt 1900-talet. Båda specifikationerna kan vara befogade, men de har visat sig vara opraktiska i ett jämförande perspektiv.

Datakvalitén
Arbetsregeln har varit att anknyta till redan publicerade serier i så hög grad som möjligt, även om kontroller har visat att avvikelser från de årliga statistikpublikationerna kan förekomma. Valet att anknyta till redan publicerade serier styrdes av att kriminal-statistiken är en komplicerad statistikgren och att de tidigare serierna i de flesta fall sammanställts av framstående kriminalstatistiker (t.ex. Ludvig Widell och Sverker Groth).

Publikationen innehåller också vissa egna databearbetningar som tillkom i samband med den andra upplagan. I möjligaste mån har även dessa aktualiserats och uppgifterna sträcker sig nu fram till 2010. Övergången av statistikansvaret (1994) och statistikproduktionen (1996) från Statistiska centralbyrån (SCB) till Brottsförebyggande rådet (Brå) innebar dock att en del serier inte kunde uppdateras.[9]

Enheten i statistiken
I de flesta fall i Kapitel 1–5 är analysenheten ”antalet personer som lagförts för brott”. I sträng mening avser detta begrepp inte omedelbart någon brottslig gärning, utan endast domstolens eller åklagarens bedömning av händelser (”gärningar”) som kommit till deras behandling genom en rad sociala och juridiska definitionsprocesser: offrets, all-mänhetens, polisens och andra myndigheters. Således är lagföringsstatistiken generellt sett ett bra instrument för att beskriva den straffrättsliga kontrollens utveckling. Däremot är det en empirisk fråga, vilken måste avgöras från fall till fall, i vilken mån lagförings-statistiken också kan användas som en indikator på *brottsutvecklingen*.[10]

Det bör påpekas att begreppet ”lagförd person” inte generellt kan likställas med lagförd individ. Dubbelräkningar av individer på grund av förnyad lagföring under ett eller flera

[9] Skälen till omorganisationen av rättsstatistiken var inte sakligt betingade, utan politiskt bestämda. I enlighet med statistikutredningens förslag (*SOU 1992:48*) skulle den offentliga statistiken i början av 1990-talet decentraliseras. I detta sammanhang fattade Statistiska centralbyrån (SCB) beslutet att hälften av den s.k. individstatistiken skulle flyttas från SCB. Det var ont om intressenter, men Brottsförebyggande rådet förklarade sig slutligen villigt att ta över statistikansvaret för kriminal- och annan rättsstatistik (som var en del av den s.k. individstatistiken). Därför flyttades den från SCB. Flyttningen innebar en kraftig kvalitetsförsämring av den publicerade statistiken under resten av 1990-talet (jfr *Statskontoret*, 1997). Under 2000-talet inträffade en markant återhämtning (jfr *Statskontoret*, 2011). – Allmänt om kvalitetsbegreppet i den officiella statistiken: Ribe (1993); SCB (1994).

[10] För en utförligare diskussion om kriminalstatistikens användbarhet: von Hofer (2011b).

år förekommer. Dubbelräkningsproblemet bör speciellt beaktas vid beskrivning av återfallspopulationer.

Lagföringsbegreppet medger heller inte att likhetstecken kan sättas mellan antalet lagföringar och antalet lagförda brott. En och samma lagföring kan omfatta ett flertal brott av samma eller olika slag – helt bortsett från att en mängd brott aldrig upptäcks, anmäls, klaras upp eller lagförs.[11] Den som intresserar sig för brottsvolymer lämnas i sticket av lagföringsstatistiken.

4 Presentationssättet

Varje kapitel utgår från ett eller flera diagram eller tablåer. För att göra texten mer snabbläst har den försetts med fotnoter. Dessa innehåller dels referenser, dels utvidgningar eller inskränkningar av förda resonemang. Avsikten är att texten ska kunna läsas på två nivåer, där fördjupningar finns i fotnoterna. Varje kapitel avslutas med en tabellbilaga och en referenslista.

Kvinnor och män

I den feministiska kritiken av kriminologin har bl.a. framhållits dess genusblindhet och det faktum att mannen har gjorts till norm vid jämförelser mellan kvinnor och män.[12] I översiktliga statistiska beskrivningar av brott och påföljder för brott blir mannen emellertid med nödvändighet normen (”typvärdet”), eftersom män lagförs vida oftare än kvinnor. Som visas i Kapitel 5 tycks också skillnader mellan kvinnor och män krympa påtagligt när brott och lagföringar för brott betraktas ur andra perspektiv än de som ser till frekvenser. Exempelvis är likheterna mellan kvinnor och män större än skillnaderna när det gäller olika riskfaktorers betydelse för brottsbelastning och kriminella karriärers utveckling. Att män oftare lagförs för brott innebär också att den straffrättsliga repressionen i första hand riktar sig mot (inte sällan fattiga) män.

I framställningen nedan har jag följt den standard som används i Statistiska centralbyråns ”Lathund om jämställdhet”.[13] Således skriver jag om ”kvinnor och män” och inte om ”män och kvinnor” och i fall kvinnor och män jämförs med varandra, tar jämförelsen sin utgångspunkt i kvinnors förhållanden, d.v.s. ”män begår fler brott än kvinnor” i stället för ”kvinnor begår färre brott än män”. Enstaka avvikelser från dessa principer förekommer för att underlätta läsbarheten. Jag har också bibehållit uttrycket ”gärningsman” å ena sidan och följt språkbruket ”människan/personen – hon” å andra sidan.

Svenska medborgare – utländska medborgare

Vid seminarier kring tidigare versioner av detta manuskript har valet av variabeln skarpt kritiserats.[14] Argumenten har varit att ”medborgarskap” saknar kriminologisk

[11] För en icke-konventionell syn på mörkertalets betydelse: Popitz (1968).
[12] Lander, Pettersson & Tiby (2003). – För en engelskspråkig översikt av forskningsområdet ”Gender and Crime”: Simpson (2009).
[13] SCB (2010).
[14] Jfr Herméren (1996:26).

relevans genom att den döljer de egentligen betydelsefulla förhållanden (t.ex. fattigdom, marginalisering, vanmakt) samt att den spelar högerradikala ideologier i händerna.[15] Jag delar inte denna kritik så länge medborgarskap hanteras som en basvariabel i ovan anförd bemärkelse. Medborgarskap har hög rättspolitisk relevans. Lagstiftningen är noga med att skilja mellan svenska, naturaliserade, folkbokförda och icke-folkbokförda utländska medborgare. Sedan slutet av 1980-talet har vi dessutom en ständigt återkommande diskussion om ”utlänningar och brottsligheten” samt om ”invandrare och diskrimineringen”.[16] Mot denna bakgrund och utifrån bokens syfte att beskriva grundläggande fördelningar och utvecklingstendenser håller jag fast vid att låta medborgarskapsvariabeln ingå i analysen.[17] I likhet med köns- och åldersvariabeln är den på förhand inte meningsbärande och likt köns- och åldersvariabeln bör den tolkas som en indikator på förhållanden som eventuellt skiljer den ena gruppen från den andra.

Diagram
Data i diagrammen utgörs i regel av 5-års medeltal. Det hade varit lämpligt att rita stapel- eller s.k. trappstegsdiagram, men de visade sig vara svårlästa. Därför har vanliga linjediagram ritats.

Tabeller
Vid tabellerna finns utförliga källhänvisningar och tekniska kommentarer angående statistikomläggningar, lagändringar m.m. I *Bihang* ges dessutom i tablåform översikter över de viktigaste statistikföringsprinciperna och statistikomläggningarna i den svenska kriminalstatistikens historia.

Litteraturreferenser
När det gäller hänvisningarna till litteraturen har bl.a. av relevansskäl valts att presentera svensk litteratur i stor omfattning. Speciellt arbete har lagts ner på att ta hänsyn till äldre svensk litteratur, eftersom många förhållanden som vi idag kan uppfatta som nya har stor historisk stabilitet och var kända redan för 50 eller 100 år sedan. Däremot är hänvisningar till nordisk och internationell litteratur sparsamma och osystematiska.

5 Kriminalstatistik som konstruktion

Det går inte att sätta likhetstecken mellan ”verklighet” och ”statistik” – även om statistiken är en del av verkligheten. Kriminalstatistiken kan inte direkt avbilda verklig-

[15] Se t.ex. http://www.nd.se/faq/fraga.asp?fragaID=38 (2011-08-09).
[16] von Hofer, Sarnecki & Tham (1996); Sarnecki (2006); Estrada (2010); Kardell (2011). För internationella översikter: Haen Marshall (1997); Tonry (1997).
[17] Medborgarskapsvariabeln används också av en rad statistikproducenter. Jfr t.ex. redovisningen av utländska medborgare i kriminalvårdsstatistiken (t.ex. *KOS 2006*); redovisningen efter födelseland i SCB:s offerstatistik i serien Levnadsförhållanden (t.ex. Häll, 2004). Se även *SCB* (2003, Tab. 549 f) och *European Sourcebook* (2010, Tab. 1.2.3.1 osv.). – Fr.o.m. publiceringen av *Kriminalstatistik 1995* har Brottsförebyggande rådet däremot valt att inte löpande redovisa utländska medborgare. Variabeln ”svensk/utländsk bakgrund” ingår däremot i redovisningen av den återkommande Nationella Trygghetsundersökningen (se t.ex. *NTU 2010*, Tab. 3A).

heten, vilket den s.k. positivistiska skolan[18] ansåg, utan verkligheten (re)konstrueras genom statistiken.[19] Betrakta *Diagram 1* som beskriver för tillgreppsbrott lagförda personer under perioden 1831–2010 som ett exempel (se även Kapitel 3).

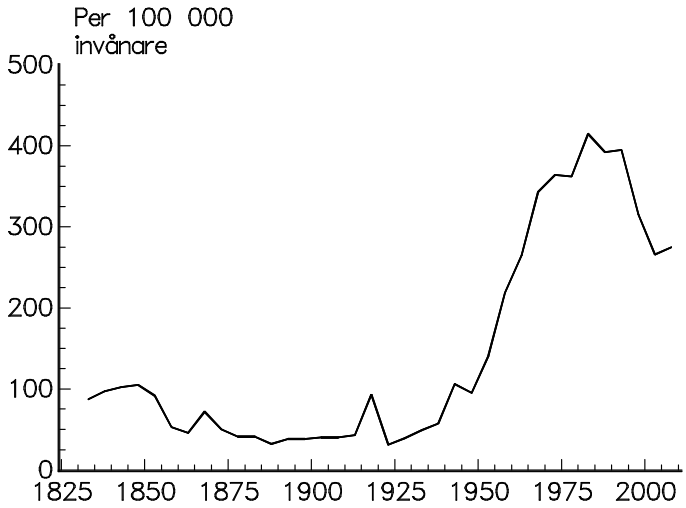

Diagram 1. För tillgreppsbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

I diagrammet har förts samman alla stöldlagföringar oavsett ålder, kön och andra personvariabler under ett och samma år till en enda enhet. Sedan har de enskilda åren slagits ihop till femårsperioder, vilka i sin tur förts samman för att bilda en kurva. På så sätt har betydelsen av eventuella särdrag hos enskilda observationer drastiskt minskats. De drygt 1,9 miljoner [!] lagföringar, som registrerats under perioden 1831–2010, har reducerats till 36 datapunkter. Enormt mycket information har skalats bort, men utvecklingen framträder klart: lagföringarna för tillgreppsbrott har varierat över tid och har aldrig legat så högt som i slutet av 1900-talet.

En annan fråga är om denna beskrivning av stöldlagföringarnas utveckling också är en rimlig beskrivning av stöldbrottsutvecklingen över tid. För att kunna bedöma detta, behöver man ha solida kunskaper om tre förhållanden:[20]

---

[18] Bergqvist (2007:26–30) om olika skolbildningar när det gäller synen på kriminalstatistik.

[19] Jfr Thomas (2000). – Det är även omdiskuterat om ”brottet i sig” finns eller inte (t.ex. Tham, 1979:182 ff; Christie, 2004; Olaussen, 2004). Författarens ståndpunkt i sammanhanget är juristens: brott är gärningar (d.v.s. händelser, faktiska eller påstådda) som har definierats som brott. Definitionsmakten skiftar mellan olika statistikgrenar. I *offer- och självdeklarationsundersökningar* är det de tillfrågade personerna som har definitionsmakten tillsammans med den som gjort undersökningsinstrumentet. I *brottsstatistiken* är det anmälaren tillsammans med polisen. I *lagföringsstatistiken* tillkommer definitionsmakten åklagaren resp. domstolen. Inom rättsväsendet är brottsdefinitionerna (som då bygger på strafflagstiftningen) alltid mer eller mindre förhandlingsbara (jfr den romerska principen ”audiatur et altera pars” [låt även den andra sidan höras]). – Jfr även Jokkala (2008) om ”förhandlingsspelet” bland nämndemän i tingsrätten i strävan att uppnå enighet.

[20] von Hofer (1982:21).

- *faktiska* förhållanden: brottsbenägenhet, tillfällesstruktur, anmälningsbenägenhet, upptäcktsrisker med mera
- *rättsliga* förhållanden: formella (exempelvis strafflagens, processrättens och sociallagstiftningens utformning samt kontrollorganens formella organisation) och informella (exempelvis lagarnas användning och kontrollorganens arbetssätt i praktiken)
- *statistiska* förhållanden: formella (d.v.s. gällande insamlings- och bearbetningsregler) och informella (d.v.s. statistiksystemets sätt att fungera i praktiken).

Det är lätt att inse att mycket kan gå fel vid analysen av historiska tidsserier, eftersom vi ofta bara har mycket begränsade kunskaper om alla dessa faktiska, rättsliga och statistiska förhållanden. Det grundläggande antagandet i analysen av brottsutvecklingen är att eventuella förändringar *tillskrivs* förändringar i de faktiska förhållandena (”reella” förändringar), om *rimligtvis* förändringar i rättsliga och statistiska förhållanden kan uteslutas. Det vill säga: om man får *någorlunda* kontroll över de rättsliga och statistiska förändringarna samt över förändringarna av anmälningsbenägenheten och upptäcktsrisker, så kan lagföringsstatistiken användas som en *indikator* på brottslighetens utveckling (men inte dess nivå).[21]

6 Teoretisk utgångspunkt[22]

Varje brott, varje brottsoffer och varje lagöverträdare är unik. Det är därför nästan alltid möjligt att tänka sig att brottet inte skulle ha ägt rum om lagöverträdaren hade handlat annorlunda.[23] I domstolens och allmänhetens ögon häftas brottet till en specifik person som genom straffet får ta konsekvenserna av sina handlingar; individuellt ansvar och skuld, klander och moral framstår som centrala. Men det finns andra synsätt, där brottet inte reduceras till ett utslag av en bestämd persons brottsliga vilja i en specifik situation. Här ses brottet snarare som uttryck för överindividuella regelbundenheter. Samtidigt som en människa begår ett kanske djupt personligt motiverat brott, är hon representant för en grupp, en klass, en kultur och ett historiskt skede.

Brottsligheten varierar således systematiskt inom och mellan samhällen. Exempelvis är stöld och våld idag vanligare bland män än bland kvinnor, bland yngre än bland äldre och i lägre socioekonomiska grupper än i högre. Egendomsbrottsligheten är högre i städerna än på landsbygden och u-länder tycks numera utmärkas av både högre egendoms- och våldsbrottslighet.[24]

Sådana regelbundenheter låter sig inte ses när lagöverträdaren står framför domarskranket, inför åklagaren och socialarbetaren eller när journalisten skriver om det senaste bankrånet. Att ta fasta på vad som är gemensamt för brotten, offren och lagöverträdarna

[21] Frågan är omstridd. Se exempelvis van Dijk (2008:34 ff) för en mycket kritisk hållning ang. bruket av polisens brottsstatistik.
[22] Följande resonemang är hämtat från von Hofer & Tham (2010:407 f).
[23] Detta behandlas utförligt av Skog (2006: Kap. 3).
[24] van Dijk (2008: Kap. 3 och 4).

ger oss möjlighet att ställa mer övergripande frågor när det gäller orsakerna till brottsligheten. Rättsväsendets, socialtjänstens och journalistikens individinriktade och ofta moraliserande synsätt hjälper då föga. Individuella egenskaper och motiv spelar självfallet roll för att göra begripligt varför en speciell person begått brott eller har utsatts för brott.[25] Men dessa egenskaper hjälper oss inte särskilt mycket för att förklara varför lagöverträdelser, offer och lagöverträdare varierar så kraftigt i antal i tid och rum. Därför anknyter denna framställning av brott och straff i Sverige till den långa tradition i kriminologin som analyserar brott och reaktioner på brott under icke-individuella förtecken. Det var för mer än 170 år då *Adolphe Quételet* drog slutsatsen att abstraktionen från individuella särdrag kan leda till upptäckten av betydelsefulla regelbundenheter:

> ”[J]u större antal individer, desto mer kommer den enskilde individens inflytande att försvinna och lämna plats åt en rad generella fakta, som är beroende av orsaker genom vilka samhället existerar och bevaras. […] [E]ftersom de brott som begås varje år verkar vara ett nödvändigt resultat av vår sociala organisation och eftersom brotten inte kan försvinna utan att de orsaker som framkallar dem förändras i förväg, så är det lagstiftarens uppgift att ta reda på dessa orsaker och undanröja dem så långt som möjligt.”[26]

Det är alltså inte det individuella brottet och den individuelle lagöverträdaren som står i fokus för analysen, utan den genom aggregering avpersonaliserade brottsligheten.[27] Liknande gäller för straffrätten på lagstiftningsplanet. Då handlar det om att lagstifta om stöld, misshandel, våldtäkt, rån eller rattfylleri, inte om enskilda rånare eller rattfyllerister. Först när straffrätten används i praktiken skiftar fokus från brottsligheten till individen genom att straffrätten knyter påförande av reaktion till skuld. Den straffrättsliga skulden är alltid individuell, aldrig aggregerad eller kollektiv. Samtidigt riskerar individualiseringen att handlingens eventuella knytning till situationer och överindividuella strukturer går förlorad. Det är individen som får bära skulden.[28] Men att en person förklaras skyldig till brottet, förklarar inte varför brottet kommit till stånd.

Genom sin individcentrering ligger straffrätten för övrigt mycket nära det vad som inom socialpsykologin avhandlas under begreppen ”fundamental attribution error”/ ”correspondence bias”. Med detta avses tendensen att övervärdera personlighetsbaserade förklaringar till observerade beteenden och i motsvarande mån undervärdera situationsbetingade förklaringar.[29] Tendensen förstärks genom straffrättens syfte att ”klandra”, eftersom det självfallet är lättare att klandra personer än att klandra situationer, vilket i sin tur befäster felsynen att brottslighet i första hand är ett individproblem som kan lösas med straff and andra individinriktade åtgärder.

---

[25] Se t.ex. Giertsens (2000) avhandling ”K og måter å forstå drap på”.
[26] Quételet (1835:247;325) i Börje Ekenvalls översättning.
[27] Jfr Sessar (1997) som talar om en ”kriminologi utan gärningsmän”.
[28] Inom den straffrättsliga doktrinen anses däremot skuldprincipen vara en förutsättning för att lagöverträdarens människovärde respekteras (Jareborg & Zila, 2000:95).
[29] Gilbert & Malone (1995).

7 Kriminalstatistik och medborgaren

I *Statistiska kommitténs* betänkande om ”Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation” från 1910 kan man läsa följande om rättstatistikens historia:[30]

> Den svenska rättsstatistiken räknar sitt upphof från 1830. I kungl. Bref till hof- och öfverrätterna den 21 maj nämnda år förordnades, att de under dessa rätter lydande domstolarne skulle hvarje år inom den 1 april till Justitieministern insända enligt formulär författade listor på alla det föregående året anhängiggjorda såväl brottmål som andra rättegångsärenden, ”på det Kungl. Maj:t må blifva underrättad, i hvad mån brottmål och andra rättegångsärenden till- eller aftaga”, såsom det heter i statsrådsprotokollet. ”Kungl. Maj:t förväntade därefter af statsministern en omständlig berättelse om förhållandet, beledsagad med de betraktelser, hvartill de inkomna uppgifterna kunna föranleda”. […] De inkomna uppgifterna bearbetades under Justitiestatsministerns ledning och offentliggjordes i sammandrag i hans den 22 november 1831 dagtecknade berättelse ”angående de vid domstolarne år 1830 förehafda brottmål och civila rättegångsärenden”. Att denna berättelse ur statistisk synpunkt måste lämna mycket öfrigt att önska, framgår af hvad ofvan nämnts. I ett afseende är den dock, liksom de närmast följande, öfverlägsen en senare tids rättsstatistiska berättelser, nämligen däri att dess författare sökt låta statistiken gifva direkta uppslag till undersökningar rörande kriminalitetens orsaker samt möjliga åtgärder till samhällsförhållandenas förbättrande.

I citatet framkommer tydligt en av (kriminal)statistikens centrala funktioner: statistik som politisk styrmedel.[31] Statistik ger överblick och överblick är nödvändig för att kunna kontrollera och planera.

Statistiken är dock inte bara ett styrmedel i maktens händer; den överblick som statistiken ger, låter den sig lika väl användas för att granska själva makten och maktutövningen.[32] Enligt den straffrättsliga doktrinen utgör straffet samhällets yttersta maktmedel mot medborgarna och innebär att enskilda avsiktligt tillfogas lidande. I den liberalstatliga traditionen ska därför straff användas som en sista utväg och under beaktande av proportionalitetsprincipen. Kriminalstatistiken ger rika möjligheter att granska det statliga straffandets rim och reson.

Statistik ger alltså kunskap. Visserligen är kriminalstatistiken ofta svårtolkad. Tolkningsproblemen till trots är kriminalstatistik och annan statistik ändå oumbärliga i ett demokratiskt samhälle. Statistiken ger upplysning om samhällsförhållanden som annars förblir dolda. Statistiken fungerar också som ett ”kollektivt minne”. Ingen person kan exempelvis någonsin av egen erfarenhet veta hur många grova våldsbrott som anmäldes under förra året, för tio eller för hundra år sedan. Bara (kriminal)statistiken ”vet” och ”minns”. Låt oss då ta reda på vad kriminalstatistiken vet och minns om brott och straff i Sverige under de gångna 260 åren.

---

[30] *Statistiska Kommitténs Betänkande* (1910: 288–289).

[31] Jfr Quételet ovan. Se även Johannisson (1988); Hacking (1990: Kap. 3); Deflem (1997); Desrosières (1998); Haggerty (2001); Höjer (2001: 9ff; 29ff). Om svensk officiell statistik: Sjöström (2002); Jorner (2008). Om ”siffervetenskapen” på 1700-talet”, se anförd litteratur hos Höjer (2001:11, not 4).

[32] Johansson (1992); von Hofer (2012).

Referenser

Bergqvist, M. (2007)
Räkna med den ekonomiska brottsligheten. Om det kvantitativa studiet av ekonomisk brottslighet. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 22. Stockholm: Stockholms universitet.

Christie, N. (2004)
En passende mengde kriminlitet. Oslo: Universitetsforlaget.

Deflem, M. (1997)
”Surveillance and Criminal Statistics: Historical Foundations of Governmentality”. A. Sarat & S. Silbey (red.), *Studies in Law, Politics and Society,* Årg. 17, s. 149–184.

Desrosières, A. (1998)
The Politics of Large Numbers. A History of Statistical Reasoning. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

van Dijk, J. (2008)
The World of Crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice, and Development Across the World. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.

Estrada, F. (2010)
”Våld som ett (bra) samhällsproblem”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 97(3):320-334.

European Sourcebook (2010)
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010. 4. uppl. Onderzoek en beleid 285. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.

Giertsen, H. (2000)
K og måter å forstå drap på. Oslo: Universitetsforlaget.

Gilbert, D.T. & Malone, P.S. (1995)
”The Correspondence Bias”. *Psychological Bulletin*, Årg. 117(1):21-38.

Hacking, I. (1990)
The Taming of Chance. Cambridge: Cambridge University Press.

Haggerty, K.D. (2001)
Making Crime Count. Toronto/Buffalo/London: University of Toronto Press.

Haen Marshall, I. (red.). (1997)
Minorities, migrants, and crime: Diversity and similarity across Europe and the United States. Thousand Oaks, CA: Sage.

Hermerén, G. (1996)
Kunskapens pris. Forskningsetiska problem och principer i humaniora och samhällsvetenskap. 2. uppl. Stockholm: Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet.

von Hofer, H. (1982)
“Inledning”. H. von Hofer (red.), *Nordisk kriminalstatistik 1950–1980*. Rapport från utskottet för kriminalstatistik (NUK). Tekniske rapporter nr. 30, s. 7–37. København: Nordisk statistisk sekretariat.

von Hofer, H. (2006)
”Ökat våld och/eller vidgade definitioner?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 93(2), s. 193–208.
von Hofer, H. (2011a)
The Analysis of Crime Trends: Pitfalls of subjective chart reading. Opubl. manuskript.
von Hofer, H. (2011b)
”Punishment and Crime in Scandinavia. Historical Criminal Justice Statistics 1750-2008”. *Crime and Justice*, Årg. 40, red. M. Tonry. Under publicering.
von Hofer, H. (2012)
Kriminalstatistik, makt och kontroll. Under publicering.
von Hofer, H. & Tham, H. (2010)
”Stöld i Sverige, 1831–2008”. T. Goldberg (red.), *Samhällsproblem*. 7. uppl., s. 407–429. Lund: Studentlitteratur.
von Hofer, H., Sarnecki, J. & Tham, H. (1996)
“Invandrarna och brottsligheten“. *Att möta det mångkulturella – socialtjänsten och invandrarna*. Stockholm: Socialvetenskapliga forskningsrådet.
Hurwitz, S. & Christiansen, K.O. (1983)
Criminology. London/Boston/Sidney: George Allen & Unwin.
Häll, L. (2004)
Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002. Levnadsförhållanden. Rapport 104. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Höjer, H. (2001)
Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800–1870. Hedemora: Gidlunds förlag.
Jareborg, N. & Zila, J. (2000)
Straffrättens påföljdslära. Stockholm: Norstedts Juridik.
Johannisson, K. (1988)
Det mätbara samhället. Statistik och samhällsdröm i 1700-talet Europa. Stockholm: Norstedt.
Johansson, S. (1992)
Statistics in the Epistemology of the Democratic Process. I: Hölder, E., Malaguerra, C. och Vukovich, G. (red.) *Statistics in the Democratic Process at the End of the 20th Century*, s. 21–31.
Jokkala, T. (2008)
“En intervjustudie om nämndemän i tingsrätten”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 95(1), s. 66–82.
Jorner, U. (2008)
Summa summarum. SCB:s första 150 år. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Kardell, J. (2011)
Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet. – Överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken. Rapport 2011:1. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
KOS 2006. (2007)
Kriminalvård och Statistik 2006. Norrköping: Kriminalvården.
Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (2003)
"Presentation av antologin och en feministisk kritik av kriminologin". I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet*. Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 7–19. Lund: Studentlitteratur.
NTU 2010. (2011)
NTU 2010. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Rapport 2011:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Olaussen, L.P. (2004)
"Hvorfor er kriminalitet en social realitet?" *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 91(1), s. 24–38. [Se även debatten mellan Christie och Olaussen i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 91(5), s. 404–412.]
Popitz, H. (1968)
Über die Präventivwirkung des Nichtswissens. Dunkelziffer, Norm und Strafe. Recht und Staat in Geschichte und Gegenwart 350. Tübingen: Mohr.
Quételet, A. (1835)
Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale. Tome second. Paris: Bachelier.
http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k817719 (2011-08-09)
Ribe, M. (1993)
"Kvalitetsbegreppet i den officiella statistiken". *Nordiskt seminarium om kriminalstatistiken fram till år 2000*. Tekniske rapporter 59, s. 56–71. København: Nordisk statistisk sekretariat.
Sarnecki, J. (2006)
""Brottslighet hos personer födda i Sverige och i utlandet" ur ett strukturellt diskrimineringsperspektiv". J. Sarnecki (red.), *Är rättvisan rättvis*. Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. SOU 2006:30, s. 347–379. Stockholm: Fritzes.
SCB (1994)
Kvalitetsbegrepp och riktlinjer för kvalitetsdeklaration av officiell statistik. Meddelanden i samordningsfrågor 1994:3. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
SCB (2003)
Statistisk årsbok för Sverige 2003. Årg. 89. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
SCB (2010)
På tal om Kvinnor och Män. Lathund om jämställdhet 2010. [Stockholm:] Statistiska centralbyrån.
http://www.scb.se/Pages/PublishingCalendarViewInfo____259923.aspx?publobjid=12049 (2011-08-09)
Schwerhoff, G. (2011)
Historische Kriminalitätsforschung. Frankfurt/New York: Campus Verlag.

Sessar, K. (1997)
"Zu einer Kriminologie ohne Täter. Oder auch: Die kriminogene Tat".
Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform, Årg. 80(1), s. 1-24.
Simpson, S.S. (2009)
"Gender and Crime". *Oxford Bibliographies on Online*. Criminology.
http://www.oxfordbibliographiesonline.com/display/id/obo-9780195396607-0052 (2011-08-09)
Sjöström, O. (2002)
Svensk statistikhistoria. En undanskymd kritisk tradition. Hedemora: Gidlunds förlag.
Skog, O.-J. (2006)
Skam og skade. Noen avvikssosiologiske temaer. Oslo: Gyldendal Akademisk.
SOU 1992:48
Effektivare statistikstyrning. Den statliga statistikens finansiering och samordning. Betänkande av 1990 års statistikutredning. Stockholm: Allmänna förlaget.
Statistiska Kommitténs Betänkande (1910)
Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation. Statistiska Kommitténs Betänkande. Stockholm: Norstedt.
Statskontoret (1997)
Brottsförebyggande rådet och rättsstatistiken. – En genomlysning av Brottsförebyggande rådets arbete med utveckling och produktion av den officiella rättsstatistiken. PM 1997-10-28. Stockholm: Statskontoret. [Stencil]
Statskontoret (2011)
Brå och kriminalstatistiken. 2011:15. Stockholm: Statskontoret.
http://www.statskontoret.se/upload/Publikationer/2011/201115.pdf (2011-08-09).
Tham, H. (1979)
Brottslighet och levnadsnivå. En undersökning av män i kriminalregistret födda 1892–1953. Stockholm: LiberFörlag.
Thomas, R. (2000)
"Book Review: The Politics of Large Numbers – a History of Statistical Reasoning". *Radical Statistics*, Issue 73.
http://www.radstats.org.uk/no073/review6.htm (2011-08-09).
Tonry, M. (red.). (1997)
Ethnicity, crime, and immigration: Comparative and cross-national perspectives. Crime and Justice: A review of research. Årg. 21. Chicago: University of Chicago Press.
Walker, N. (1971)
Crimes, Courts and Figures. An Introduction to Criminal Statistics. Harmondsworth: Penguin Books.

1 Mord och dråp

Enligt regeringsformen är statens främsta uppgift att trygga den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd. Ett av ofärdens tydligaste uttryck är en ond bråd död. Våldsprevention utgör därför en första rangens uppgift för den moderna välfärdsstaten.[1] Men staten hade långt tidigare utvecklat ett eget intresse för undersåtarnas liv, när befolkningen enligt merkantilismens idéer på 1600- och 1700-talen kom att betraktas som statens största tillgång. För att kunna värdera och utveckla denna resurs behövde den räknas och detta gav upphov till förlöpare av den moderna officiella statistiken. Sverige blev ett föregångsland när ständerna 1748, på förslag av Vetenskapsakademin, beslutade att låta befolkningen räkna regelbundet.[2]

> ”När emellertid de långvariga krigen ändtligen lyktat och folket, decimeradt genom krigens härjningar, päst, sjukdomar, armod och andra landsolyckor, åter fick begynna ett normalt fredligt lif, blef en af styrelsens och enskilda patrioters närmaste omsorger att finna utvägar till den tryckande folkbristens afhjelpande. En första betingelse för att häri lyckas var vinnandet af kännedom om befolkningens antal och tillstånd. Det gällde, bildlikt taladt, att räkna och mönstra de trupper, med hvilka Sverige nu i fredlig tid skulle inom egna landamären återeröfra det i krigets blodiga fäjder förlorat. Under frihetstidens första decennier väcktes förslag om insamlande af officiella befolkningsstatistiska redogörelser.” (Hjelt, 1900:6–7)

Detta förklarar varför det finns löpande uppgifter om mördade och dräpta personer i Sverige och Finland (som då var en del av Sverige) fr.o.m. mitten av 1700-talet. På 1830-talet tillkom sedan också löpande uppgifter om för mord och dråp *dömda* personer, när justitiedepartementet började publicera lagföringsstatistik enligt fransk förebild.[3]

1.1 Statistikens användbarhet

Dödsorsaksstatistiken avser personer som *fallit offer* för mord, dråp eller misshandel med dödlig utgång,[4] medan lagföringsstatistiken avser personer som *dömts*[5] för mord eller dråp.[6] Trots att de två statistikgrenarna bygger på av varandra oberoende statistikföringssystem och skilda enheter (”mördade” och ”mördare”), är uppgifterna mycket lika varandra (*Diagram 1.1*).

---

[1] Jfr WHO:s ”World report on Violence and Health” (2002).

[2] Om tabellverket: Hjelt (1900); Grönlund (1946); Hofsten (1983); Sjöström (2002).

[3] Se *Betänkande och förslag rörande inrättandet af ett Statistiskt Embetsverk* (1856); Grönlund (1933). Jfr Aubusson de Cavarlay (2007).

[4] Aktuell definition: mord, dråp och annan misshandel – övergrepp av annan person med avsikt att skada eller döda (ICD-10-SE, ver. 2011, s. 672).

[5] Fr.o.m. 1961 ingår även åtalsunderlåtelser i redovisningen (främst åtalsunderlåtelser enl. RB 20:7 p. 4, d.v.s. brottet begåtts under inflytande av själslig abnormitet [lagens dåvarande lydelse]).

[6] Om de juridiska brottsbegreppens utveckling: Wallén (1963). Ang. ett nordiskt perspektiv: Sveri (1990); *SOU 2007:90* (s. 99–108).

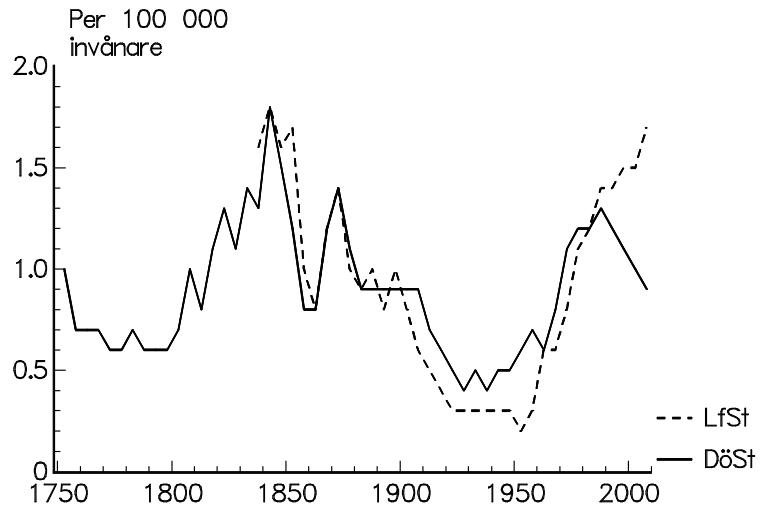

LfSt = Lagföringsstatistiken **DöSt** = Dödsorsaksstatistiken

Diagram 1.1 Mord och dråp.
Jämförelse mellan dödsorsaks- och lagföringsstatistiken,
1750–2009 resp. 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Visserligen förekommer avvikelser när det gäller seriernas nivåer,[7] men utvecklingen över tid, med dess upp- och nedgångar, beskrivs likartad. Avvikelsen i slutet av perioden förklaras huvudsakligen av ett ökat antal lagföringar avseende försöksbrott. Överensstämmelsen är också god, då utvecklingen i hela riket jämförs med den lokala utvecklingen i Stockholm från 1910. Uppgifterna för Stockholm bygger på polisens brottsstatistik och utvecklingen i Stockholm liknar mycket den i hela riket.[8]

[7] Faktiska skäl till avvikelse är bl.a. att en del mord och dråp förblir ouppklarade och att en del gärningsmän begår självmord (under åren 1986–1990 rapporterades årligen 14 sådana fall, [*RSÅ 1987* ff, Tab. 3.2.4; jfr Somander, 1979:19 ff]) och under 1990-talet årligen 8 fall (Rying, 2000:61). – Lagföringsstatistiken omfattar däremot bl.a. också försöksbrott, vilket inte är fallet med dödsorsaksstatistiken. I en specialstudie avseende lagföringar för mord och dråp 1990 redovisar Wittrock (1992), att 51 procent av de 119 undersökta lagföringarna avsåg försöksbrott m.m. Kühlhorn & Andersson (1984:45) fann liknande fördelningar i ett material avseende 1975. Granath (*Brå-Rapport 2011:15*, s. 6) uppskattar antalet försöksbrott till 80-100 fall i slutet av 2000-talet. Den höga andelen försöksbrott påverkar därför lagföringsstatistikens användbarhet i *tvärsnittssammanhang*. – Dödsorsaksstatistiken i sin tur exkluderar utländska medborgare som inte är folkbokförda i Sverige, men inkluderar svenska medborgare som dödats utomlands. Jfr *Folkhälsoinstitutet* (1995).

[8] Grabosky m.fl. (1977:285). Graboskys kurva är emellertid inte korrekt i slutet av undersökningsperioden på grund av fel i den officiella statistiken (jfr Sveri, 1974a). – Om mord- och dråputvecklingen i Stockholm under perioden 1951–1987: Wikström (1991; 1992a). Wikström (1992a:89) fann bl.a. att ca 20 procent av de fall som registrerats som mord/dråp i polisstatistiken visade sig efter avslutad utredning inte vara brottsliga händelser såsom naturlig död, olycksfall och självmord. – Om mord- och dråputvecklingen i Stockholm under 1500- t.o.m. 1700-talen: Jansson (1998); Kaspersson (2000); Ericsson (2006). Se även Söderberg (1993); Jarrick & Söderberg (1998); Lindström (2008).

1.2 Tvärsnittsanalys[9]

Kvinnor och män

Mord och dråp är ett utpräglat manligt fenomen – 9 av 10 dömda för mord eller dråp är *män*.[10]

Tablå 1.1 Mord och dråp (inkl. försök m.m.), 1871–2010. Antal lagföringar efter kön. Antal. 5-års medeltal.

Period	Kvinnor	Män	Totalt	Andel (%) män
1871–75	6	55	61	90
1906–10	3	30	33	91
1936–40	..	..	..	..
1966–70	5	46	51	90
2006–10	14	142	156	91

Även vad gäller *offren* dödas män oftare än kvinnor. Skillnaden är dock mindre tydlig än då det gäller gärningsmännen. Under 1940- och 1950-talen rådde t.o.m. jämvikt mellan könen i detta avseende (*Diagram 1.2*).

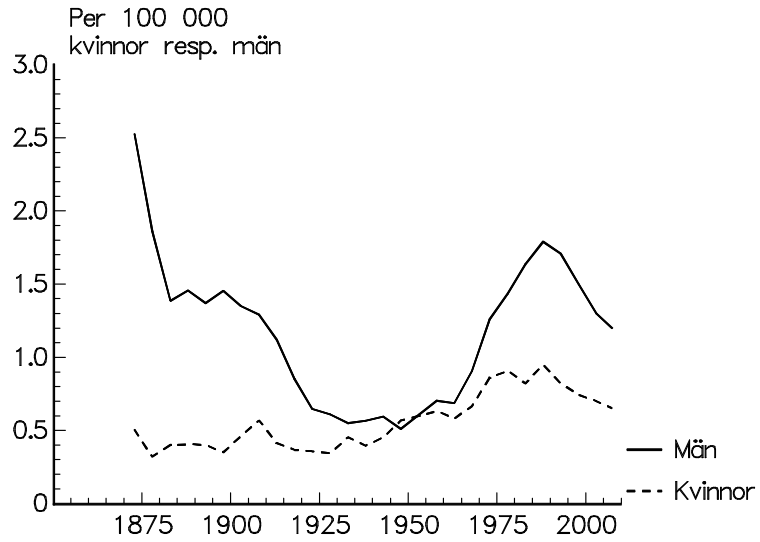

Diagram 1.2 Mördade och dräpta personer enl. dödsorsaksstatistiken, 1871–2009. Kvinnor och män. 5-års medeltal. Per 100 000 kvinnor resp. män.

Den finske statistikern Veli Verkko[11] (1946) hävdade, att förändringar i mord och dråp huvudsakligen hänför sig till förändringar i antalet mördade eller dräpta *män*. Han fann belägg för detta även i statistik från andra europeiska länder. Det tycks gälla också för tiden efter 1940 i Sverige. Fram till slutet av 1980-talet ökade de manliga offren med faktorn 3,5 och de kvinnliga med 1,7.[12]

---

9 Se Rying (2008) och *Brå-Rapport 2011:5* för en aktuell beskrivning av dödligt våld.

10 Samma fördelning fann Kaspersson (2000) även för det dödliga våldet i Stockholm på 1500-talet.

11 Om Verkko: Jaakkola (1984).

12 Jfr Karlberg (1997:31).

Samtidigt har antalet mord och dråp med kvinnor som offer ökat mellan början av 1930-talet och slutet av 1980-talet. Uppgången efter mitten av 1960-talet förklaras troligen delvis av ett ökat inslag av utlandsfödda offer.[13] Däremot tycks det mycket omskrivna[14] dödliga våldet mot kvinnor i nära relationer ha avtagit sedan 1970-talet.[15]

I början av 2000-talet gällde, att mord och dråp i mer än hälften av fallen avsåg brott mellan män; i ca 1/3 av fallen dödade en man en kvinna; i högst 10 procent av fallen dödade en kvinna en man eller en annan kvinna.[16] I regel känner offret och gärningsmannen varandra. Oftast sker gärningen inomhus. Användningen av knivar har ökat över tid.[17] Skjutvapen är mer sällsynta.[18]

Yngre och äldre

Under hela den studerade perioden är majoriteten av gärningsmännen personer (d.v.s. framför allt män) i åldern 25 år eller äldre.[19] I slutet av perioden utgör deras andel 67 procent av samtliga lagförda personer och den uppgång som inträffat under 1900-talet faller i minst lika stor utsträckning på denna åldersgrupp (*Tablå 1.2*).

Tablå 1.2 Mord och dråp (inkl. försök m.m.), 1871–2010. Antal lagförda personer efter ålder. Antal. 5-års medeltal.

Period	Ålder 15–24	25–39	40–	Totalt
1871–75	19	29	11	59
1906–10	11	13	9	33
1936–40	..	..	..	..
1966–70	13	21	15	49
2006–10	51	58	47	156
därav				
kvinnor	3	4	6	14

Not. Smärre avvikelse från *Tabell 1.2* och avrundningsfel förekommer.

[13] von Hofer (1990:34). Numera är en tredjedel av offren (både män och kvinnor) födda utrikes (Bremberg, 2001:32).

[14] I slutet av 1980-talet började massmedia sprida budskapet att "varje vecka misshandlas en kvinna till döds" (jfr *K-sektionen informerar 88:6*). Uppgiften kom ursprungligen från representanter för kvinnorörelsen. Den har rättfärdigats med att dödsorsaksstatistiken inte täcker de fall där kvinnor avlider efter långvarig sjukdom förorsakad av misshandel.

[15] *Brå-Rapport 2007:6*.

[16] Jfr Somander (1979:23); Kühlhorn & Andersson (1984:60;119); Rying (2000:47).

[17] Om andra s.k. kontextuella variabler: Ormstad m.fl. (1986); Rammer (1989); Somander & Rammer (1991); Wikström (1991; 1992a); Rying (2000). – Aktuella sammanfattande statistiska beskrivningar av det dödliga våldet i Sverige finns i *SOU 2007:90* (Kap. 5), Rying (2008) och *Brå-Rapport 2011:5*.

[18] Deras andel utgjorde 14 procent under perioden 1986–1990 enligt uppgifter i brottsstatistiken, 19 procent under 1990-talet (Rying, 2000:172; jfr *SOU 2007:90*, s. 115) och 18 procent under åren 2002-2008 (*Brå-Rapport 2011:5*, s. 29). – I Stockholm varierade användningen av skjutvapen mellan 1 och 2 fall per år under perioden 1951–1987 (Wikström, 1992a:97).

[19] Jfr liknande Anttila & Törnudd (1973:23) om Danmark och Finland; von Hofer (1990) om högre internationella nivåer; Wikström om Philadelphia (1991:77 f) och nu också *WHO* (2002:25 ff) för ett globalt perspektiv, där Västeuropa (inkl. Sverige) utmärker sig för låga frekvenser.

Ändå har mord- och dråp bland den yngsta åldersgruppen (15–17-åringar) ökat påfallande mycket. Under perioden 1913–1947 dömdes totalt två (!) personer 15–17 år gamla för mord/dråp[20] mot 171 (dock inkl. försöksbrott) under den lika långa perioden 1973–2007.[21]

Uppgifter om dräpta unga personer (15–19 år gamla) finns endast sedan 1967.[22] Utvecklingen är stabil: årligen dödas mellan fyra och fem personer i denna åldersgrupp. Det dödliga våldet mot barn (0–14 år gamla) har däremot halverats mellan början av 1990-talet och slutet av 2000-talet (från 65 till 32 barn).[23]

Tidigare belastning

I slutet av perioden (2006–2010) är 64 procent av de personer som lagförs för mord eller dråp redan tidigare lagförda för något brott.[24] För samtliga brott är motsvarande andel 54 procent. Inslaget av tidigare straffade personer när det gäller dödligt våld är alltså betydande. Skillnader mellan kvinnor och män förekommer. Männen är avsevärt mer belastade än kvinnorna.[25] Åtminstone fram till andra världskriget var förhållandet annorlunda. Då dominerade personer *utan* tidigare kriminell belastning både bland kvinnor och bland män. Redan under mellankrigstiden märktes dock tydliga marginaliseringstendenser: gärningsmännen var ofta arbetslösa, hemlösa och missbrukade alkohol.[26]

Medborgarskap

Fram till andra världskriget saknas[27] utländska medborgare nästan helt bland personer som dömts för mord eller dråp. Åren 2001–2005 utgjorde deras andel 24 procent och drygt 70 procent var folkbokförda i Sverige.[28] En liknande hög andel utländska medborgare registrerades redan i mitten av 1960-talet, när de regelbundna årliga mätningarna angående medborgarskap återupptogs.[29]

De folkbokförda utländska medborgarna är överrepresenterade[30] i lagföringsstatistiken i förhållande till deras andel i befolkningen och överrepresentationen kvarstår även om

---

[20] *Statistiska meddelanden*, Ser. A. Band VI:3 (s. 14). Dömda enl. SL 5:5 ingår dock inte. För perioden 1948–1965 saknas uppgifter.

[21] Se även Granath (2007).

[22] Jfr Karlberg (1997: Bilaga 2.1).

[23] *Brå-Rapport 2011:5*, s. 35.

[24] *Kriminalstatistik 2005* (Tab. 4.15) och motsvarande tabeller; jfr Rying (2000:60).

[25] von Hofer (1990:33).

[26] Kaspersson (2000:117; 252 f).

[27] Jfr Kaspersson (2000:118).

[28] Maskintabell från SCB. – Enl. Rying (2000:175) fördelade sig gärningsmännens härkomst under perioden 1990–1998 enligt följande: Sverige (66 procent), övriga Norden (12 procent), övriga Europa (9 procent) samt övriga länder (13 procent).

[29] *RS-PM 1994:1* (s. 33). – I den äldre kriminalstatistiken fanns uppgifter om utländska medborgare fram till 1878.

[30] Om metodproblemen i sammanhanget, se diskussionen mellan Falck och B. Sveri och K. Sveri (1982, 1983) samt diskussionen mellan Giertsen (1985) och Tham (1985).

hänsyn tas till kön och ålder. Jämförelser mellan statistiken över för brott *misstänkta* personer och för brott *lagförda* personer antyder också, att utländska medborgare – givet misstanke om brott – *inte* lagförs oftare än svenska medborgare.[31] Överrisken tycks vara reell.[32]

Det ökade inslaget utländska medborgare bland gärningsmännen för mord och dråp kan tolkas på olika sätt:[33]

- som en spegling och konsekvens av (världs)politiska händelser som medfört ökande flyktingströmmar, ekonomisk obalans och liknande, något som efter andra världskriget gjort Sverige till ett invandringsland. Invandring medför i sig ökad brottslighet: utan invandring inga brott av invandrare;

- som ett resultat av konflikter *inom* Sverige dels mellan värdbefolkningen och invandrarna, dels mellan invandrarna själva, varvid offret inte nödvändigtvis[34] behöver tillhöra den motsatta demografiska gruppen. Under perioden 1980–1987 uppgick t.ex. andelen utländska medborgare bland offren för mord och dråp till 20 procent, av vilka finska medborgare utgjorde 60 procent.[35] Under perioden 1990–1998 var motsvarande andel utländska offer 25 procent;[36]

- som ”import” av vissa kulturmönster eller sociala karakteristika (inkl. tidigare kriminell belastning) bland delar av de invandrade befolkningsgrupperna. Denna tolkning kan t.ex. vara giltig när den inte obetydliga finska mord- och dråpbrottsligheten i Sverige under 1970-talet analyseras. Finland är känt för en avsevärt högre sådan brottslighet än de övriga nordiska länderna.[37]

Det är värt att påpeka att den höga andelen utländska medborgare var synlig redan på 1960-talet och att den sedan början av 1970-talet inte förändrats i nämnvärd grad.[38] Detta trots att invandringens karaktär skiftat från arbetskraftsinvandring till först anknytnings- och sedan flyktinginvandring. Invandrarkollektivets nationella sammansättning och de politiska attityderna gentemot invandringen har också förändrats.[39] Utländska medborgares överrepresentation i mord- och dråpstatistiken tycks vara oberoende av *dessa* faktorers förändringar.[40]

---

[31] *RS-PM 1994:1* (s. 3). Liknande resultat redovisar Kardell (2006:86) för brott enl. Kap. 3 BrB år 2003 och Pettersson (2006:127) för grov misshandel år 1999 i Stockholm, Göteborg och Malmö.

[32] Jfr *Brå-rapport 2005:17* (s. 66–67).

[33] Jfr Tham (1983:20 ff).

[34] Detta på grund av att mord/dråp oftast är ett *inom*gruppsfenomen (allmänt Schneider, 1975:103 ff). Jfr också Somanders undersökning (1979:24), där offret och gärningsmannen kände varandra i ca 75 procent av fallen. Se även Lenke (1974:19); Wikström (1991:83 ff); Rying (2000:57 ff); *Brå-rapport 2011:5* (s. 22–23).

[35] von Hofer (1990:34).

[36] Rying (2000:175).

[37] Jfr Verkko (1946); *Nordic Criminal Statistics* (1991:17); Lehti (2001).

[38] Andelen har uppgått till genomsnittligt 27 procent (maskintabell från SCB).

[39] von Hofer & Tham (1991:2 ff); SCB (1991:33 ff); Soydan (2010).

[40] Förhållandet påminner starkt om den s.k. Chicagoskolans beskrivningar av brottsligheten i de

Det internationella perspektivet

I ett internationellt jämförande perspektiv[41] ligger Sverige idag – tillsammans med andra länder i Nordvästeuropa – på en mycket låg nivå när det gäller mord och dråp.

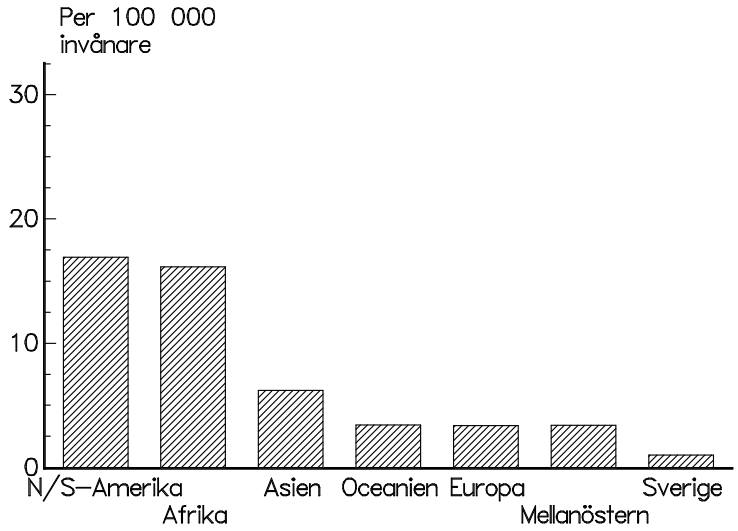

Diagram 1.3 Fördelning av mord och dråp enl. "International Homicide Statistics" (IHS), omkring år 2004. Per 100 000 invånare. Källa: United Nations (2009).

Påföljdsvalet i slutet av perioden

I slutet av perioden är tingsrätternas påföljdsval för mord och dråp (inkl. försök) i allt väsentligt tudelat: fyra av fyra döms till långvariga fängelsestraff; en av fem döms till sluten psykiatrisk vård.[42]

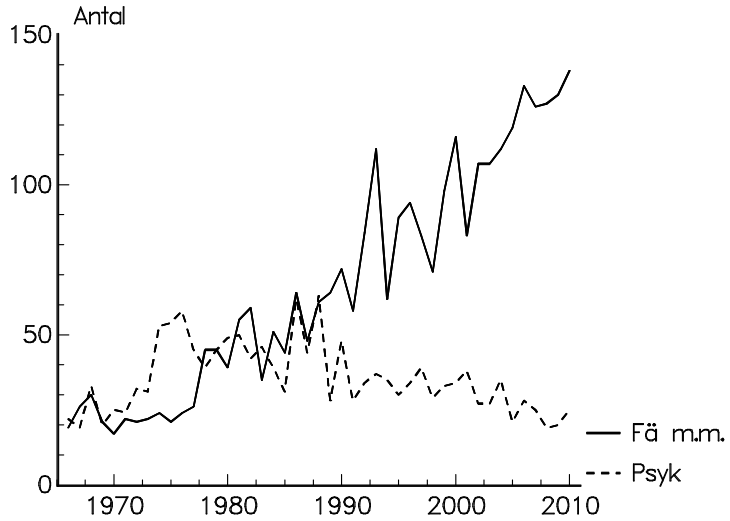

Diagram 1.4 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1966–2010. Enligt påföljd sluten rättspsykiatrisk vård resp. fängelse, internering, ungdomsfängelse och sluten ungdomsvård. Antal.

---

amerikanska storstäderna under mellankrigstiden, där brottslighetens omfattning i desorganiserade områden var *oberoende* av vilka etniska grupper som bodde i området (jfr Sarnecki, 2009:172).

[41] Jfr *WHO* (2002); van Dijk (2008:75 ff).

[42] Se nu också *SOU 2007:90* (s. 118 ff). – Om rättspsykiatrin i historiskt perspektiv: Qvarsell (1993); Börjesson (1994); Drugge & Lindgren (2001).

Benägenheten att dömda till rättspsykiatrisk vård har avtagit. Fängelsestraffets tillväxt överbetonas dock i *Diagram 1.4*, eftersom fullbordade och försöksbrott inte kan särredovisas.

Skillnader i tingsrätternas påföljdsval för mord/dråp mellan kvinnor och män samt mellan svenska och utländska medborgare har noterats. Kvinnor dömts i större utsträckning än män till sluten psykiatrisk vård, medan utländska medborgare dömts något oftare till fängelse än svenska medborgare.[43] Dessa skillnader uppträder i princip oberoende av ålder, tidigare belastning och brottets grovhet.[44] Speciellt tydliga skillnader uppvisade tingsrätternas livstidsdomar.[45] Aktuella uppgifter saknas.

Återfall

Det är sällsynt att en person dömd för mord eller dråp återfaller i mord eller dråp.[46] Lidberg & Wiklund rapporterar att sju personer har lagförts två gånger för fullbordat mord/dråp under perioden 1966–1983.[47] Trettiofem personer av totalt 1 558 personer har åter lagförts för mord eller dråp (inkl. försök m.m.) under perioden 1973–1989, d.v.s. drygt 2 procent.[48] Återfall tycks också vara oberoende av valet av påföljd (fängelse resp. sluten psykiatrisk vård).[49]

1.3 Utvecklingen

Betraktar man hela den långa perioden från 1750 till 2000-talet är det mest iögonfallande, att mord och dråp – relaterat till folkmängden – inte har ökat under de gångna 260 åren (*Diagram 1.5*). [50] Då har dock inte kunnat tas hänsyn till eventuella historiska förändringar i risken att avlida efter en svår skada eller att ett dödsfall rubriceras som mord/dråp eller inte.[51] Däremot kännetecknas utvecklingen av markerade svängningar:

- en uppgång under första hälften av 1800-talet
- en låg nivå under tiden mellan de båda världskrigen
- en uppgång efter andra världskriget samt
- en minskning i slutet av perioden.

---

43 Belfrage (1995:55); Rying (maskintabell).

44 D.v.s. om det rör sig om mord eller dråp (von Hofer, 1990:36).

45 Under perioden 1966–1988 avkunnade tingsrätterna 57 livstidsdomar: en enda avsåg en kvinna, medan 25 (d.v.s. 44 procent) rörde utländska medborgare (von Hofer, 1990:37). För perioden 1989–2010 uppger kriminalvårdsstatistiken, att sammanlagt åtta kvinnor dömts till livstids fängelse och intagits i anstalt (*Kriminalvården 1988/89* ff, Tab. 6), vilket motsvarar 3,8 procent av samtliga 213 nykomna livstidsfångar.

46 Lidberg (2000:266).

47 Lidberg & Wiklund (1984:35).

48 von Hofer & Thorsson (1991:18). Observera att såväl ingångsbrottet som återfallsbrottet kan vara ett försöksbrott m.m.

49 Lidberg & Wiklund (1984:35); Belfrage (1989:79;123).

50 Tillsammans med Finland har Sverige förmodligen världens äldsta löpande kriminalstatistiska serie (Verkko, 1948; se även fångvårds- och avrättningsstatistiken i Kapitel 6 nedan).

51 Jfr Törnudd (1984:158 f); Doerner (1988); Wikström (1992b:34); Eisner (2001:628); Harris m.fl. (2002); Næshagen (2005); SOU 2007:90 (s. 117); Granath (2008); Rying (2008:61 f); *Brå-Rapport 2011:5* (s. 49–51).

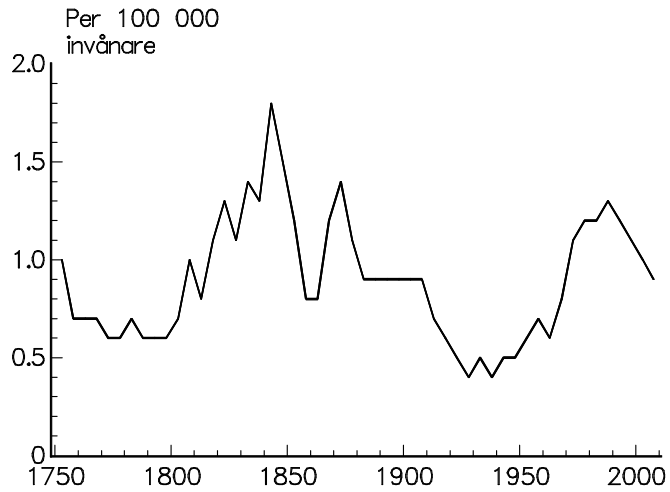

Diagram 1.5 Mord och dråp enl. dödsorsaksstatistiken, 1750–2009. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Det finns en variabel – tillgänglig sedan mitten av 1800-talet – som samvarierar väl med mord- och dråputvecklingen[52] i Sverige: den registrerade alkoholkonsumtionen i samhället[53] (*Diagram 1.6*).

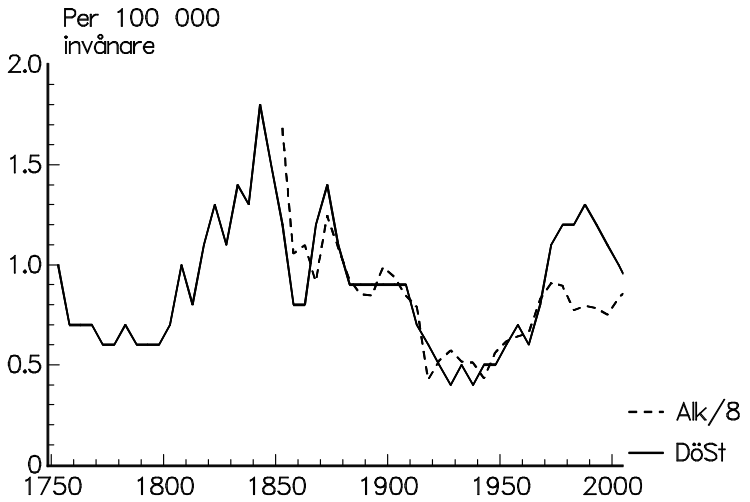

Diagram 1.6 Mord och dråp, 1750–2009, enl. dödsorsaksstatistiken, per 100 000 invånare. Registrerad alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver; skalanpassad), 1851–2009. 5-års medeltal.

[52] Det är möjligt, att alkoholkonsumtionens betydelse är mindre framträdande vid *mord* än vid *dråp* (Törnudd, 1984:159; Kühlhorn & Andersson, 1984:132 med hänvisning till Verkko; se t.ex. Verkko, 1944:102 ff). Lindqvist (1984:20) rapporterar utifrån ett material som rör Norrland under åren 1970–1981, att andelen nyktra gärningsmän var 11 av 23 vid mord och 2 av 20 vid dråp.

[53] Den långa historiska samvariationen mellan alkoholkonsumtionsnivå och våldsbrottsfrekvenser (mord/dråp och misshandel) har påvisats på ett systematiskt sätt av Lenke i dennes studier av alkoholens kriminologiska och kriminalpolitiska betydelse (Lenke, 1990; se även Hauge, 1991 och Norström, 1998).

Samvariationen finns även på individnivå: många gärningsmän och även en del av offren är alkoholpåverkade i gärningsögonblicket[54] eller har alkoholproblem. Kvalitativa uppgifter tyder därutöver på att en kraftig ökning av alkoholbruket inträffade under första hälften av 1800-talet,[55] vilket innebär att även ökningen av mord och dråp under denna period kan sättas i samband med alkoholkonsumtionens förändring. Slutligen sammanfaller den lägsta mord- och dråpnivån i Sverige med den period under 1900-talet, då alkoholen var mest strikt kontrollerad: motbokstiden mellan de två världskrigen.[56]

Med hjälp av tidsserieanalys visade Leif Lenke (1990) därutöver statistiska samband mellan *årliga* variationer av mord och dråp enl. dödsorsaksstatistiken och alkoholkonsumtion respektive levercirrosdödlighet (som ett mått på alkohol*missbruk*) för perioderna 1870–1913 samt 1921–1984. Att årliga samband kan påvisas ger ett visst stöd åt hypotesen, att det faktiskt finns *kausala* samband mellan alkohol och dödligt våld,[57] även om sambandet av allt att döma endast är betingat.[58]

Diagram 1.7 nedan beskriver det dödliga våldets variationer under åren 1861–2009, när alkoholkonsumtionens förändringar hållits konstant. Det framkommer tydligt, att den temporära ökningen av mord och dråp efter mitten av 1960-talet bör ha påverkats av ytterligare faktorer än enbart alkoholkonsumtion och alkoholmissbruk.

---

[54] Somander (1979:24) redovisar i ett material avseende år 1976, att 47 procent av offren och ca 70 procent av gärningsmännen var alkoholpåverkade i gärningsögonblicket. Under 1990-talet var motsvarande relation 50 resp. 60 procent (Rying, 2000:65) och under 2000-talet minst 35 resp. 45 procent (*Brå-Rapport 2011:5*, s. 37). Se även Lenke (1974:20); Lindqvist (1984:19); samt Wikström (1991:83) om Stockholm på 1950-talet. – Liknande fördelningar rapporteras i internationella studier (Schneider, 1975;103 ff; Hurwitz & Christiansen, 1983:251 f). Jfr Room (1983); Parker (1995); Rossow (2001).

[55] Under 1820-talet ökade brännvinsbränningen kraftigt, gynnad av den alltmer tilltagande odlingen av potatis och de låga spannmålspriserna samt på grund av mer storskaliga produktionsformer (Larsson, 1945:149 ff); Willner (2001).

[56] Jfr Bruun & Frånberg (1985).

[57] Skog & Björk (1988); Hauge (1990); Norström (1998). Men se också Shadish m.fl. (2002:205).

[58] Jfr Anttila & Törnudd (1973:40 f); Hurwitz & Christiansen (1983:239 ff); Lenke (1990); Hauge (1990). Allmänt Törnqvist (1966:96 ff); Lenke (1991); Swahn (2002); Skog (2006); South (2007:830 ff); Brå-Rapport 2011:5, s. 36-38. – I den svenska litteraturen uppfattas alkoholens betydelse för våldsbrott åtminstone i form av berusning vid gärningen eller som en följd av storkonsumtion/missbruk som välbelagd; se t.ex. *BSOS Rättsväsendet 1857/58* (sid. 27); *BSOS Fångvården 1887* (sid. XVIII); Widell (1904; 1905); Strahl (1952); SOU 1951:43 (s. 94 ff); Kinberg m.fl. (1957); *SOU 1974:90* (s. 269 f); Lenke (1974:59); Kühlhorn (1979:551 f); Kühlhorn & Andersson (1984:116 ff); Wikström (1985:88 ff); Lenke (1990); Wikström (1992a:96), Rying (2000:64–65); Lenke (2007). – Inte lika samstämmiga är däremot ställningstagandena ang. betydelsen av alkoholkonsumtionens *förändringar* i slutet av perioden (t.ex. Sveri, 1974b:27 f; Hibell & Jonsson, 1976; Wikström, 1985:156; men också Wikström, 1992b:36).

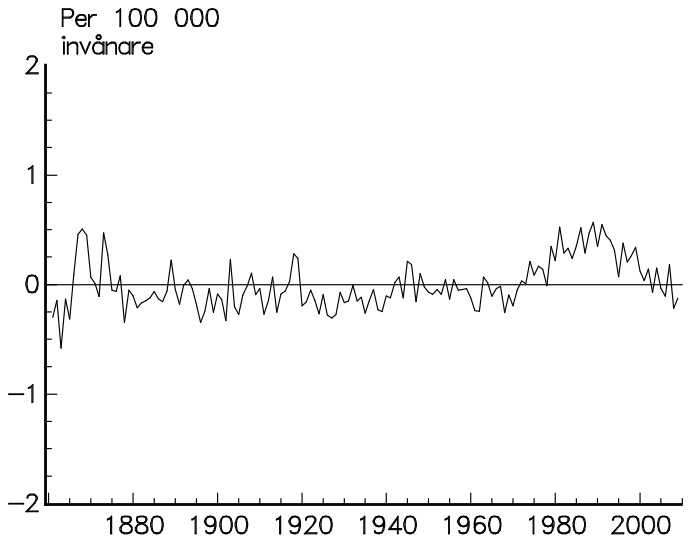

Diagram 1.7 Mord och dråp (enl. dödsorsaksstatistiken) korrigerat för den registrerade alkoholkonsumtionens variationer (liter per invånare 15 år och däröver), 1861–2009.

Ändå är slutsatsen, att alkoholkonsumtionens och bruksmönstrens förändringar i Sverige bör beaktas vid tolkningar av utvecklingen av mord- och dråpfrekvensen över tid. Även länder som Belgien, England & Wales, Frankrike och Nederländerna uppvisar en liknande U-formad utveckling för *sprit*konsumtion å ena sidan[59] och dödligt våld å andra sidan (*Diagram 1.8*).[60]

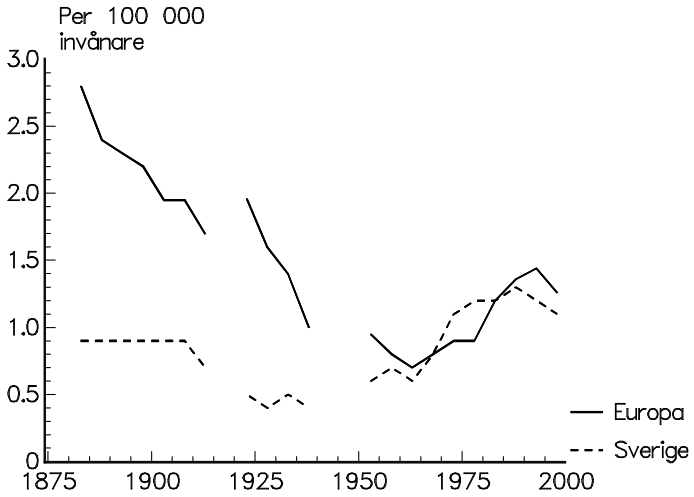

Not. Exkl. första och andra världskriget.

Diagram 1.8 Mord och dråp i Europa (d.v.s. Belgien, England & Wales, Frankrike, Italien och Schweiz) och Sverige, ca 1880–2000. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

[59] Lenke (1991:40).

[60] Eisner (1995:25; 2003). Se även van Dijk (2008: Fig. 5.9) för ett aktuellt tvärsnittsperspektiv.

1.4 Utvecklingen efter andra världskriget

Uppgången av mord och dråp efter andra världskriget kan främst kopplas till tre omständigheter:

- en ökad alkoholkonsumtion och framför allt en omfördelning av konsumtionen från små- till storkonsumenter[61]
- utvecklingen av en grupp kriminellt belastade personer[62] samt
- det faktum att Sverige blivit ett invandringsland.

Wikström drar liknande slutsatser för utvecklingen i Stockholm på grundval av samtliga polisanmälda mord- och dråpfall i Stockholm under perioden 1951–1987.[63]

Varje år förekommer oräkneliga konflikter mellan människor i Sverige. Ungefär 100 av dessa resulterar idag i mord eller dråp. Mord och dråp är alltså extremt sällsynta händelser. Ändå tycks det finnas en samvariation mellan mord och dråp och social-politiken i vid mening.

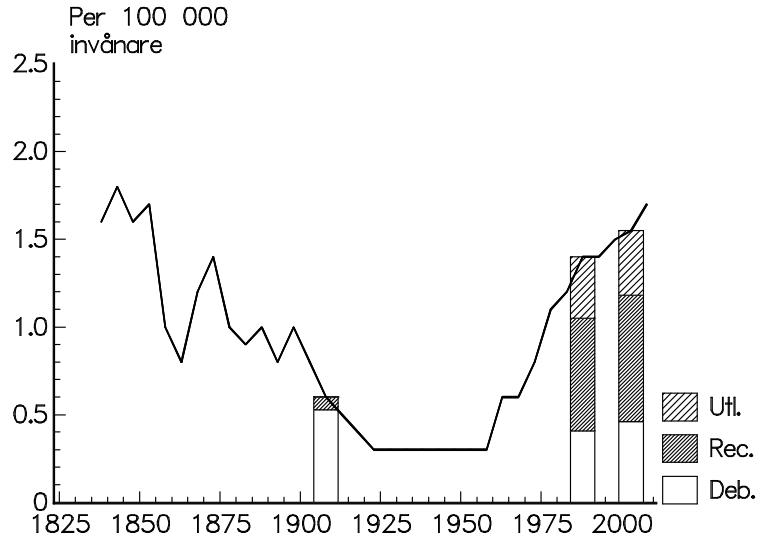

Deb. = Debutanter **Rec.** = Recidivister **Utl.** = Utländska medborgare

Diagram 1.9 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1836–2010. Efter tidigare belastning och medborgarskap (1906–10, 1986–90 och 2001–2005). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Alkohol- och invandringspolitiken samt uppkomsten av en grupp kriminellt belastade medborgare har av allt att döma påverkat det dödliga våldets utveckling i Sverige under andra hälften av 1900-talet (*Diagram 1.9*). Ingen av dessa tre faktorer har dock något förklaringsvärde för det *enskilda* brottet, eftersom de allra flesta personer som är

[61] Lenke (1983); Norström (1987). Lenke skriver (2007:60–61): "När 'ransoneringen' upphörde 1955, så chockhöjde man priserna för att tvinga ned den ökande alkoholkonsumtionen. Följden av detta blev att småkonsumenterna – som inte var beredda att betala de nya priserna – upplät sin konsumtion till storkonsumenterna med konsekvensen att alkoholskadorna och alkoholmissbruket steg mycket mer än vad den måttliga ökningen i totalkonsumtionen antyder."

[62] Se 1.2 ovan och Kapitel 4 och 5 nedan. – Första och andra punkten kan vara relaterade till varandra.

[63] Wikström (1991:93; 1992a:103 f).

alkoholpåverkade, kriminellt belastade eller har invandrarstatus inte begår något mord eller dråp.[64]

1.5 Teoretiska förklaringar

När det gäller försöken att förklara variationer av mord och dråp på aggregerad nivå och i ett longitudinellt perspektiv kan i den internationella[65] litteraturen – bortsett från maskulinitetsförklaringar[66] – framför allt följande ansatser urskiljas: dels teorier kring *modernisering*,[67] dels konfliktteorier om vertikal resp. horisontell *differentiering*.[68] *Moderniseringsteorier* [69] hävdar i anslutning till Elias, Weber och Durkheim, att den våldspräglade kriminaliteten sjunker med samhällets ökande komplexitet, kulturella utveckling och välstånd. Som pådrivande faktorer anges fenomen som civilisering, yttre och inre disciplinering samt utvecklingen av personen till en autonom varelse (”individuation”). Anläggs sådana moderniseringsperspektiv på svenska data framkommer, att Sverige *inte* kan inpassas i denna teoretiska ram; varken i ett 250-årigt eller ett sekellångt perspektiv.[70] I det första fallet är mord- och dråputvecklingen alltför

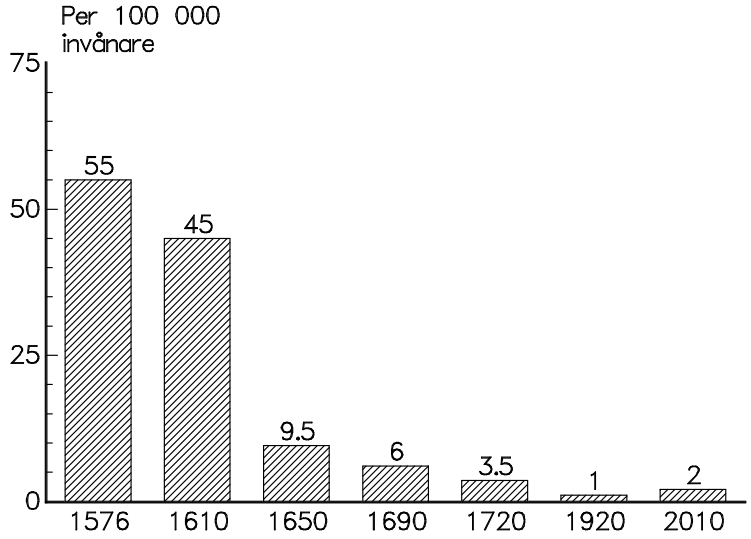

Diagram 1.10 Mord och dråp i Stockholm, ca 1600–2010. Ungefärliga uppgifter.[71] *Per 100 000 invånare.*

---

[64] Detta förhållande kan betecknas som “prediktionsparadox”. Det är möjligt att (ungefärligen) förutsäga antalet mord och dråp som kommer att inträffa från år till år, men det är inte möjligt att förutsäga vilka personer som kommer att döda respektive kommer att dödas. Däremot är prediktioner på *gruppnivå* fullt möjliga (till exempel när det gäller köns- och åldersfördelningen, andelen tidigare straffade, drogpåverkade o.s.v.). Se redan Quételet (1835:1–28).

[65] Se också Lindström (2008:55-60) för en sammanfattning av nordisk historisk forskning. Han observerar träffande att ”the explanations put forward have largely the character of hypothetical ad-hoc interpretations of empirical results than systematically tested hypothesis” (s. 61).

[66] Jfr Polk (1994).

[67] Jfr Shelley (1981).

[68] Jfr Avison & Loring (1986).

[69] Jfr Elias (1989); Shelley (1981); Garland (1990); Eisner (2001).

[70] Söderberg (1993) prövar och ansluter sig dock till en modifierad civiliseringshypotes (”självverksamhetsperspektivet”) i en regional analys av östra och västra Sverige under perioden 1750–1870. Se även Jarrick & Söderberg (1998).

[71] Årtalet 1576 avser åren 1576–1698. Motsvarande avser årtalet 1610 åren 1610–1627; 1650 åren

stabil; i det andra fallet går utvecklingen i motsatt riktning: mord och dråp ökar temporärt under 1900-talets andra hälft (även efter hänsynstagande till alkoholkonsumtionens förändringar). Däremot kan moderniseringshypoteser ha fog för sig i ett ännu längre perspektiv – både svenska och internationella data[72] tyder på att det dödliga våldet minskade mycket kraftigt mellan 1500- och 1700-talen (*Diagram 1.10*).

Teorier kring *vertikal differentiering* hävdar däremot, att variationer i förekomsten av mord och dråp bör tillskrivas skillnader i absolut eller relativ fattigdom, marginalisering, ojämlikhet, social diskriminering m.m.[73] Dessa teorier förefaller inte tillämpliga på Sverige i det 250-åriga perspektivet på grund av mord- och dråputvecklingens relativa stabilitet, men kanske i ett kortare perspektiv, när det exempelvis gäller ökningen under första hälften av 1800-talet[74] eller andra hälften av 1900-talet.

Teorier kring *horisontell differentiering* i sin tur hävdar, att skillnader i förekomsten av mord och dråp bör tillskrivas växande/minskande homogenitet när det gäller etniska minoriteter, betydelsen av subkulturer o.s.v. Dessa teorier tycks inte motsägas av svenska data. I det långa perspektivet framstår Sverige som ett skiktat, men ändå tämligen homogent samhälle, varför inte heller betydande förändringar av mord och dråp inträffar. I det kortare perspektivet kan däremot hävdas att Sverige mot slutet av perioden kännetecknas av ett växande inslag av heterogenitet – uttryckt genom marginalisering och invandring.[75]

1.6 Dödsstraffets betydelse

I mitten av 1700-talet tillämpades dödsstraffet i påtaglig omfattning.[76] Under Gustav III:s regeringstid inskränktes användningen dels genom att dödsstraffet avskaffades för vissa brott, dels genom ett ökat antal benådningar. Under 1800-talet utvidgades benådningarna ytterligare och fr.o.m. mitten av 1800-talet kunde domstolarna välja mellan dödsstraff och livstids fängelse. År 1841 avskaffades de redan obsoleta kvalificerade[77] dödsstraffen och 1855 avskaffades hängning som avrättningsmetod.[78]

1650–1689; 1690 åren 1690–1719; 1720 åren 1720–1765 samt 1920 åren 1920–1939. *Källor:* Jansson (1998), Kaspersson (2000). – Uppgiften för 2010 är överskattad.

[72] Österberg (1991; 1993); Söderberg (1993); Jansson (1998); Ylikangas (1998); Kaspersson (2000); Ericsson (2006). Lindström (2008) sammanfattar forskningsläget. Men se även Næshagen (2005).

[73] Jfr *WHO* (2002).

[74] Jfr Österberg (1993), som dock inte tar upp alkoholfaktorns eventuella betydelse.

[75] Jfr avsnitt 1.2 ovan och Pratt (2008:282 f).

[76] Inte enbart för mord utan även för andra brott. Enl. Gahn (1915:30) avrättades 138 personer för barnamord mellan 1751 och 1765; 132 personer för mord; 11 personer för mordbrand; 109 personer för tidelag; 40 personer för blodskam eller tvegifte; 10 personer för förräderi eller uppror; 26 personer för stöld eller bedrägeri (N = 471; 5 personer utan uppgift). – Om dödsstraffet: Olivecrona (1866; 1891); *Betänkande* (1920); Falkenstam (1954); Anners (1965); Seth (1984); Liliequist (1985); Söderberg (1993:16 ff); Lager (2006); Fendin (2008); samt Kapitel 6 nedan.

[77] Enligt Olivecrona (1891:23) stadgades i 1734 års lag *halshuggning* med svärd och *hängning* som ”enkla” dödsstraff. De ”kvalificerade” dödsstraffen var *rådbråkning*, *halshuggning* jämte högra handens avhuggande, *halshuggning* och den döda kroppens steglande (uppspikande på hjul) samt *halshuggning* och den döda kroppens brännande i bål. Det strängaste kvalificerade dödsstraffet –

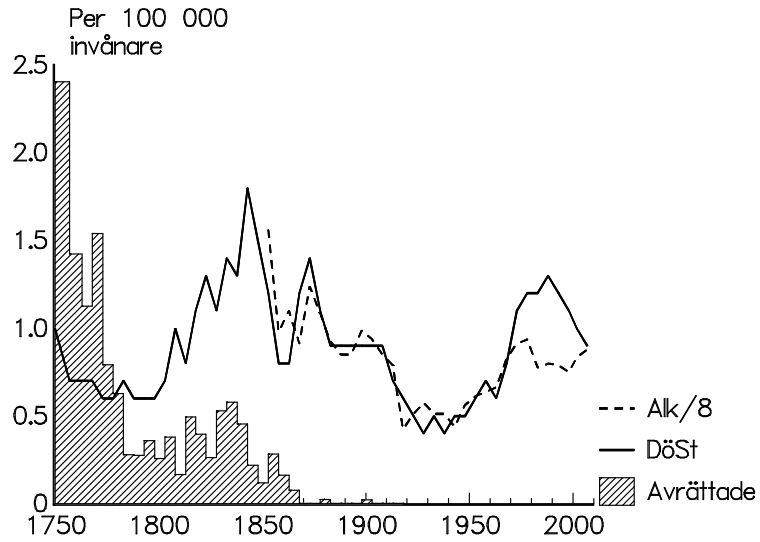

DöSt = Dödsorsaksstatistiken **Alk/8** = Alkoholkonsumtion (skalanpssad)

Diagram 1.11 Mördade och dräpta personer enl. dödsorsaksstatistiken (1750–2009), alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver, 1851–2009) samt antal avrättade personer (1750–1920). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Strafflagens ikraftträdande år 1865 medförde en ytterligare minskning av dödsstraffets användning: antalet avrättningar avsåg därefter inte fler än genomsnittligt 1 à 2 personer per 5-årsperiod. År 1877 avskaffades de offentliga avrättningarna. Den sista kvinnan avrättades 1890 och den sista avrättningen överhuvudtaget verkställdes i Sverige 1910. Dödsstraffet upphävdes 1921 för brott begångna i fredstid – och 1973 för brott begångna i krigstid.

Jämförs dödsstraffets utveckling i Sverige med utvecklingen av antalet mördade och dräpta personer (*Diagram 1.11*), är det inte möjligt att påvisa avskräckande effekter av dödsstraffets användning. Mord- och dråpfrekvensen var lägst åren efter 1921 då dödsstraffet hade avskaffats. Den var högst på 1840-talet, då fortfarande ett 10-tal personer årligen avrättades. I slutet av perioden är mord- och dråpfrekvensen ungefär lika hög som under 1830-, 1870- eller 1750-talen, då fortfarande (många) avrättningar verkställdes.

Inget annat resultat framkommer när problemet studeras med hjälp av de årliga variationerna.[79] *Diagram 1.12* ger en sammanfattande beskrivning. Diagrammet, som

---

rådbråkning – har dock veterligen aldrig tillämpats under lagens giltighetstid (Seth, 1984:14).

[78] Den sista hängningen i Sverige lär ha ägt rum 1836. Gärningsmannen, 19 år gammal, hade dömts för mord och rån av en 11-årig pojke; http://www.genealogi.se/avrattade/files/15/1564.html (2011-06-02). – I England och Skottland avrättades (hängdes) de sista tonåringarna (18 och 19 år gamla) så sent som 1960 (http://www.capitalpunishmentuk.org/child.html, 2011-08-25).

[79] von Hofer, 1990:37 f. – Resultatet ligger i fas med majoriteten av internationella studier (*UNSDRI*, 1988:545), men skiljer sig från en del moderna amerikanska, kanadensiska och engelska undersökningar (Ehrlich, 1982; men se också Blumstein m.fl., 1978; Beyeleveld, 1982; Köberer 1982; Bergqvist, 2000). Goertzel (2004) har påpekat att studier som bygger på regressionsmodeller

vid första anblick kan se förbryllande ut, använder sig av ett enkelt sätt att beskriva det *tidsmässiga* sambandet mellan två variabler.[80] Om det skulle råda ett negativt samband mellan avrättningar och förekomsten av mord och dråp borde utvecklingen följa en trendlinje med negativ lutning, d.v.s. morden bör vara få när avrättningarna är många och morden bör vara många när avrättningarna är få. Ett sådant negativt samband över tid framgår inte av diagrammet.[81]

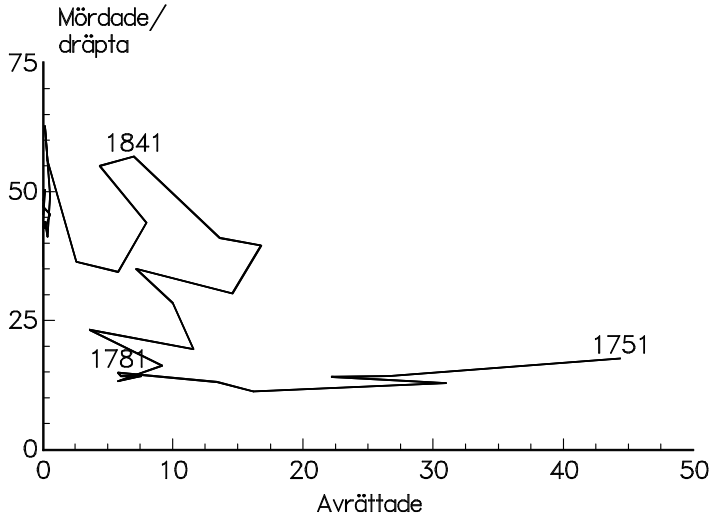

Diagram 1.12 Avrättade personer samt mördade och dräpta personer, 1751–1920. Antal. 5-års medeltal.

1.7 Livstidsstraffets betydelse

I jämförelse med 1800-talet förekommer livstids fängelse numera sällan.[82] Mellan 1911 och 1980 intogs genomsnittligt två personer per år. Sedan början av 1980-talet ökar dock antalet livstidsfångar igen. Den 1 mars 1983 uppgick antalet livstidsfångar i de svenska fängelserna till 15 personer; i slutet av år 2007 hade antalet ökat till 160 personer.[83] I praktiken frigavs livstidsfångar på 1950-talet efter 10–15 år; under 1970-

---

sammantaget levererar motstridiga resultat, medan jämförande studier producerar samstämmiga resultat i dödsstraffkritikens favör.

[80] Phillips (1958). Jfr också t.ex. beskrivningen av den s.k. ”Brownian motion” inom fysiken; avbildningen av tvådimensionella ”random walk”-modeller inom statistiken (http://mathworld.wolfram.com/RandomWalk2-Dimensional.html [2011-07-31]). Se von Hofer (1993:179) och Westfelt (2001:163 ff) för tillämpningar inom kriminologin. – Läsanvisning: Starta år 1751 och följ kurvans förlopp. Se även Appendix i Kap. 8 (Summary).

[81] Detta framstår för övrigt ännu tydligare när man ansluter sig till uppfattningen att alkoholkonsumtionens förändringar har betydelse för mord- och dråputvecklingen i Sverige. Från och med början av 1820-talet försvinner mycket av variationen i mord- och dråpkurvan, när den korrigeras för alkoholkonsumtionens förändringar (se avsnitt 1.3 ovan).

[82] I början av perioden kunde livstids fängelse inte bara ådömas för mord, allmänfarliga brott, högmålsbrott eller brott mot rikets säkerhet, utan även under försvårande omständigheter för bl.a. upprepad stöld, rån och våldtäkt. I slutet av perioden har livstidsfängelse i princip bara utdömts för mord och enstaka fall av grovt spionerі. Brottsbalken stadgar ”fängelse på livstid” i Kap. 3, 4, 13, 16, 18–19 samt 21–22. – Om livstidsstraffet i ett nordiskt perspektiv: Träskman (2001) och *SOU 2007:90* (s. 99 ff). Finland och Sverige använder livstids fängelse mest. Norge har avskaffat livstidsstraffet och på Island är det obsolet.

[83] *RSÅ* (1991:127); *KOS* (2005:51). – Ökningen av livstidsfångar kommer framöver att stanna av på

och 1980-talen skedde frigivningen efter ca 8 år.[84] Under 1990-talet har benådningspraxis skärpts igen, vilket numera innebär frigivning efter ungefär 17 år. [85]

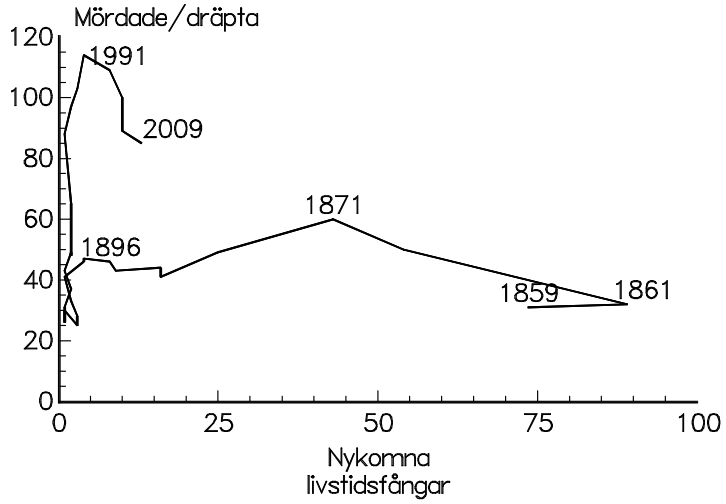

Diagram 1.13 Nykomna livstidsfångar samt mördade och dräpta personer, 1859–2009. Antal. 5-års medeltal.

I vilken mån den skiftande användningen av livstidsstraffet påverkat mord- och dråputvecklingen belyses i *Diagram 1.13*. Redovisningen av nykomna livstidsfångar började 1859. På det hela taget är ett tidsmässigt negativt samband obefintligt. Det har dock rests frågan i vilken mån minskningen av det dödliga våldet i slutet av perioden kan tillskrivas det ökande antalet fångar (ej bara livstidsfångar) på de svenska fängelserna.[86]

---

grund av Högsta domstolens dom den 30 mars 2007 (*NJA 2007*, s. 194; jfr *SOU 2007:60*, s. 122) och lagändringen 2009 (SFS 2009:396) som höjde det tidsbestämda straffet för mord från 10 till 18 år. – Den 1 juli 2011 var det 159 intagna på svenska fängelser som avtjänade livstidsstraff, varav 6 var kvinnor (http://www.kvv.se/sv/Statistik/Livstidsdomda/ [2011-07-31]).

[84] Anttila & Westling (1965); Philip (1983:38).

[85] Jfr Örnemark Hansen (2008). – Genom lagen (2006:45) infördes möjligheten för en livstidsdömd, som har avtjänat minst tio år av livstidsstraffet, att vid Örebro tingsrätt ansöka om att livstidsstraffet ska omvandlas till ett tidsbestämt fängelsestraff.

[86] Frågan avser fängelsernas s.k. inkapaciterande verkan. Se diskussionen mellan Lindström och von Hofer i *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab* (2008:151–178).

Tabell 1.1 Mord och dråp enligt dödsorsaksstatistiken, 1750–2009.
5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000 Invånare		Antal	Per 100 000 Invånare
1750–55	19a	1,0	1881–85	41	0,9
1756–60	14	0,7	1886–90	44	0,9
1761–65	14	0,7	1891–95	43	0,9
1766–70	14	0,7	1896–00	46	0,9
1771–75	12b	0,6	1901–05	47	0,9
1776–80	13	0,6	1906–10	46e	0,8
1781–85	15	0,7	1911–15	41	0,7
1786–90	14	0,6	1916–20	33	0,6
1791–95	14	0,6	1921–25	28	0,5
1796–00	13	0,6	1926–30	25	0,4
1801–05	16	0,7	1931–35	30	0,5
1806–10	23	1,0	1936–40	26	0,4
1811–15	19	0,8	1941–45	31	0,5
1816–20	28	1,1	1946–50	37	0,5
1821–25	35	1,3	1951–55	43	0,6
1826–30	30	1,1	1956–60	49d	0,7
1831–35	40	1,4	1961–65	48	0,6
1836–40	41	1,3	1966–70	65	0,8
1841–45	57	1,8	1971–75	88	1,1
1846–50	52c	1,5	1976–80	97	1,2
1851–55	41c	1,1	1981–85	103	1,2
1856–60	31c	0,8	1986–90	114	1,3
1861–65	32c	0,8	1991–95	109	1,2
1866–70	50c	1,2	1996–00	100	1,1
1871–75	60d	1,4	2001–05	89	1,0
1876–80	49	1,1	2006–09	85	0,9

Noter

a) Exkl. åren 1751–53
b) Exkl. år 1773
c) Avvikande uppgifter hos Verkko (1948, Tab. D):

1846-50	55
1851-55	44
1856-60	34
1861-65	36
1866-70	56

d) Ny serie
e) Fr.o.m. 1906 exkl. barn under 1 år

Källor

1750–1980	von Hofer (1985, Tab. 1.1).
1956–1995	Karlberg (1997, Bilaga 1.1).
1989–2004	Dödsorsaker 2005 (Tab. 1A & 1B).
2005–2009	Dödsorsaker 2009 (Tab. 1A & 1B).

Tabell 1.2 För mord eller dråp (inkl. försök m.m.) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000 invånare
1831–35	..	..
1836–40	48a	1,6
1841–45	57	1,8
1846–50	55	1,6
1851–55	60	1,7
1856–60	36	1,0
1861–65	33	0,8
1866–70	49	1,2
1871–75	61	1,4
1876–80	47	1,0
1881–85	40	0,9
1886–90	47	1,0
1891–95	38	0,8
1896–00	52	1,0
1901–05	40	0,8
1906–10	33	0,6
1911–15	29b	0,5
1916–20	22	0,4
1921–25	18	0,3
1926–30	18	0,3
1931–35	18	0,3
1936–40	17	0,3
1941–45	22	0,3
1946–50	22	0,3
1951–55	18c	0,3
1956–60	22d	0,3
1961–65	44e	0,6
1966–70	51	0,6
1971–75	65	0,8
1976–80	89	1,1
1981–85	96	1,2
1986–90	117	1,4
1991–95	118	1,3
1996–00	131	1,5
2001–05	138	1,5
2006–10	156	1,7

Noter
a) Beräknad uppgift
b) Fr.o.m. 1913 inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
c) Avser endast 1951–53
d) Hela SL 14:1–8, dock exkl. SL 5:5
e) Avser åren 1962–65

Källor
1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 1.2 med tillägg för åren 1956–1960)
1975–2010 *Brå-Tabell* 40C för 2010.

Tabell 1.3a Nyckeltal 1: Mord, dråp och misshandel med dödlig utgång, 1950–2010. Uppgifter från dödsorsaksstatistiken, anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt nykomna livstidsfångar. Antal resp. procent.

	Dödsorsaks-statistiken	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagf. personer (inkl. försök)	Nykomna livstids-fångar
	Antal	Antal	(%)	Antal	
1950	45	66	83	19d	4
1951	43	74	92	22d	1
1952	48	69	94	18d	2
1953	47	70	94	15d	2
1954	56	85	89	10e	1
1955	48	59	105	11e	1
1956	65a	90	84	9e	–
1957	54	89	100	19e	1
1958	51	69	100	19e	2
1959	52	76	88	18e	3
1960	45	73	92	18e	6
1961	39	67	115	18e	–
1962	39	64	102	37	1
1963	63	101	89	40	4
1964	62	78	95	40	3
1965	56	201b	..	60f	4
1966	65	196b	82	49	1
1967	70	159b	94	49	3
1968	54	100	66	64	1
1969	71	116	63	47	3
1970	66	100	68	46	–
1971	76	117	68	49	2
1972	86	114	71	54f	–
1973	81	107	82	56	–
1974	102	125	75	83	2
1975	94	122	80	81	–
1976	102	128	81	86	1
1977	96	131	82	80	–
1978	81	124	71	92	–
1979	112	170	59	96	3
1980	96	135	79	93	5
1981	119	146	73	105	–
1982	100	125	71	110	4
1983	101	121	74	88	3
1984	92	116	81	96	4
1985	103	126	70	79	4
1986	119	147	77	133	3
1987	99	134	69	99	2
1988	117	146	75	129	3
1989	127	150	76	97	6
1990	108	121	72	126	7
1991	125	141	65	91	4
1992	117	174c	70	122	4
1993	113	173c	70	154	14
1994	107	159c	65	100	7
1995	85	179c	63	124	10
1996	110a	199c	64	135	7
1997	94	157c	65	126	8
1998	98	185c	58	108	7
1999	108	188c	65	137	14
2000	90	175c	79	150	15

forts.

	Uppgifter från dödsorsaks-statistiken	Anmälda brott Antal	Uppklarings-procent (%)	Lagf. personer (inkl. försök) Antal	Nykomna livstids-fångar
2001	86	167c	74	125	7
2002	100	219c	61	134	11
2003	81	189c	77	136	11
2004	97	209c	74	152	10
2005	82	238c	77	146	19
2006	79	240c	70	163	14
2007	106	258c	87	153	16
2008	70	209c	92	149	12
2009	85	230c	82	150	10
2010	..	329c	84	165	4

Noter

a) Ny serie
b) Lagändring och statistikomläggning (1965); fel i statistiken (1965–1967)
c) Fel i statistiken (se Kriminalstatistik 2009, s. 28–29)
d) Exkl. åtalsunderlåtelser
e) Exkl. åtalsunderlåtelser och SL 5:5 (sinnessjukvård)
f) Statistikomläggning

Källor

Dödsorsaksstatistiken
- 1950–1955 Dödsorsaker 1955 (s. 18)
- 1956–1995 Karlberg (1997, Bilaga 1.1)
- 1989–2005 Dödsorsaker 2005 (Tab. 1A & 1B)
- 2006–2009 Dödsorsaker 2009 (Tab. 1A & 1B)

Anmälda brott
- RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3A)
- Kriminalstatistik 2010 (Tab. 1.1)

Uppklaringsprocent
- RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3C)
- Kriminalstatistik 2010 (Tab. 2.2)

För brott lagförda personer
- Se Tab. 1.2 ovan

Nykomna livstidsfångar
- Rättsstatistisk årsbok 1975 ff (Tab. 3.5.4a och motsvarande tabeller)
- Kriminalstatistik 1993 ff (Tab. 3.13 och motsvarande tabeller)
- Kriminalstatistik 2010 (Tab. 5.6)

Tabell 1.3b Nyckeltal 2: Mord och dråp (inkl. försök), 1973–2010. Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent

	SOS		SCB-register									
	Samt-liga		Samt-liga	*därav* Kvinnor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	56		56	8	**14**	3	**5**	51	**..**	12	**21**
1974	83		83	4	**5**	14	**17**	49	**..**	18	**22**
1975	81		80	10	**13**	8	**10**	42	**..**	15	**19**
1976	86		86	12	**14**	9	**10**	33	**..**	16	**19**
1977	80		81	5	**6**	7	**9**	37	**..**	23	**28**
1978	92	**x**	90	9	**10**	8	**9**	38	**..**	23	**26**
1979	96		96	11	**11**	8	**8**	32	**..**	25	**26**
1980	93		93	11	**12**	5	**5**	32	**..**	25	**27**
1981	105		105	11	**10**	6	**6**	27	**26**	33	**31**
1982	110		110	7	**6**	14	**13**	31	**28**	36	**33**
1983	88		88	6	**7**	13	**15**	27	**31**	29	**33**
1984	96		96	5	**5**	12	**13**	24	**25**	31	**32**
1985	79		79	7	**9**	6	**8**	18	**23**	17	**22**
1986	133		133	13	**10**	21	**16**	28	**21**	33	**25**
1987	99		99	14	**14**	3	**3**	27	**27**	29	**29**
1988	129		129	14	**11**	7	**5**	35	**27**	18	**14**
1989	97		97	11	**11**	12	**12**	28	**29**	33	**34**
1990	126		126	4	**3**	14	**11**	34	**27**	36	**29**
1991	91		91	14	**15**	9	**10**	29	**32**	36	**40**
1992	122		122	7	**6**	8	**7**	32	**26**	27	**22**
1993	154		154	15	**10**	18	**12**	33	**21**	42	**27**
1994	100		100	9	**9**	13	**13**	29	**29**	32	**32**
1995	124		125	7	**6**	22	**18**	29	**23**	34	**27**
1996	135		136	14	**10**	22	**16**	35	**26**	40	**29**
1997	126		126	10	**8**	25	**20**	29	**23**	37	**29**
1998	108		108	14	**13**	14	**13**	32	**30**	28	**26**
1999	137		137	16	**12**	21	**15**	27	**20**	36	**26**
2000	150		151	9	**6**	18	**12**	48	**32**	38	**25**
2001	125		125	10	**8**	19	**15**	30	**24**	32	**26**
2002	134		135	10	**7**	21	**16**	47	**35**	36	**27**
2003	136		137	13	**9**	20	**15**	40	**29**	40	**29**
2004	152		152	17	**11**	28	**18**	48	**32**	33	**22**
2005	146		146	18	**12**	17	**12**	43	**29**	27	**18**
2006	163		163	19	**12**	23	**14**	62	**38**	41	**25**
2007	153		**..**	9	**6**	21	**14**	62	**41**	**..**	**..**
2008	149		**..**	11	**7**	30	**20**	58	**39**	**..**	**..**
2009	150		**..**	14	**9**	24	**16**	51	**34**	**..**	**..**
2010	165		**..**	16	**10**	30	**18**	56	**34**	**..**	**..**

Noter.

(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken (SOS).
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 1.3a ovan och maskintabell fån SCB.

Referenser

Anners, E. (1965)
Humanitet och rationalism. Studier i upplysningstidens strafflagsreformer – särskilt med hänsyn till Gustav III:s reformlagstiftning. Stockholm: Nordiska bokhandeln.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi i kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Anttila, I & Westling, A. (1965)
”A Study in the Pardoning of, and Recidivism Among, Criminals Sentenced to Life Imprisonment”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 1, s. 13–34.

Aubusson de Cavarlay, B. (2007)
”Des comptes rendus à la statistique criminelle: c’est l’unité qui compte (France, xixe-xxe siècles)”. *Histoire & Mesure*, Årg. 22(2), s. 39–73.

Avison, W. & Loring, P.L. (1986)
”Population Diversity and Cross-National Homicide: The Effects of Inequality and Heterogeneity”. *Criminology*, Årg. 24, s. 733–749.

Belfrage, H. (1989)
Psykiskt störda brottslingar. En studie av begreppet 'jämställd med sinnessjukdom' – dess historiska bakgrund och praktiska tillämpning. Linköping Studies in Arts and Science 34. Linköping: Tema.

Belfrage, H. (1995)
Brottsligheten, psykiatrin, och samhället. Introduktion till den medicinska kriminologin. Stockholm: Almqvist & Wiksell Medicin/Liber Utbildning.

Bergqvist, M. (2000)
”Dödsstraffet i USA – allmänpreventivt eller brutaliserande?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 87, s. 14–37.

Betänkande (1856)
Underdånigt Betänkande och förslag rörande inrättandet af ett Statistiskt Embetsverk. Afgifvet den 18 juni 1856. Stockholm.

Betänkande (1920)
Underdånigt Betänkande med Förslag rörande Dödsstraffets avskaffande. Lund.

Beyleveld, D. (1982)
”Ehrlich's Analysis of Deterrence”. *British Journal of Criminology*, Årg. 22, s. 101–123.

Blumstein, A., Cohen, J. & Nagin, D. (red.) (1978)
Deterrence and Incapacitation: Estimating the Effects of Criminal Sanctions on Crime Rates. Washington, D.C.: National Academy of Science.

Bremberg, G. (2001)
”Dödligt våld”. *Brottsutvecklingen i Sverige 1998–2000*. Brå-rapport 2001:10, s. 21–55. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2005:17
Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2007:6
Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. Stockholm: Fritzes.
Brå-Rapport 2011:5
Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet. Rapport 2011:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Bruun, K. & Frånberg, P. (1985)
Den svenska supen. En historia om bränvin, Bratt och byråkrati. Stockholm: Bokförlaget Prisma.
Börjesson, M. (1994)
Sanningen om brottslingen. Rättspsykiatrin som kartläggning av livsöden i samhällets tjänst under 1900-talet. Stockholm: Carlsson.
van Dijk, J. (2008)
The World of Crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice, and Development Across the World. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.
Doerner, W.G. (1988)
”The Impact of Medical resources on Criminally Induced Lethality: A Further Examination”. *Criminology*, Årg. 26, s. 171–179.
Drugge, U. & Lindgren, S. (2001)
Dårskapens gränser. Om mord, domstolar och rättspsykiatri under 1800-talet. Scriptum Nr 49. Forskningsarkivet. Umeå: Umeå universitet.
Dödsorsaker 2005
Dödsorsaker 2005. Statistik. Hälsa och sjukdomar 2007:15. Epidemiologiskt centrum. Stockholm: Socialstyrelsen.
Dödsorsaker 2009
Dödsorsaker 2009. Häslo- och sjukvård. Stockholm: Socialstyrelsen.
Ehrlich, I. (1982)
”On Positive Methodology, Ethics, and Polemics in Deterrence Research”. *British Journal of Criminology*, Årg. 22, s. 124–139.
Eisner, M. (1995)
”The Effects of Economic Structures and Phases of Development on Crime”. *Crime and Economy*. Reports presented to the 11th Criminological Colloquium (1994). Criminological research, Band XXXII, s. 13–52. Strasbourg: Council of Europe.
Eisner, M. (2001)
”Modernization, Self-Control and Lethal Violence. The Long-term Dynamics of European Homicide Rates in Theoretical Perspective”. *British Journal of Criminology*, Årg. 41, s. 618–638.
Eisner, M. (2003)
“Long-term historical trends in violent crime”. *Crime and Justice*, Årg. 30, s. 83–142.
Elias, N. (1989)
Sedernas historia. Del 1 av Norbert Elias civilisationsteori. Stockholm: Atlantis.
Ericsson, N. (2006)
Mord i Stockholm. Lund: Historiska Media.

Falck, S. (1982, 1983)
”Den kriminelle invandrer – eller 'en farlig forskningsmyte'”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 69, s. 118–137. Se även a.a. B. Sveri (s. 212–220), K. Sveri (s. 220–223), S. Falck (s. 276–281); Årg. 70 (1983), B. Sveri (s. 73–74), K. Sveri (s. 74–76), S. Falck (s. 76–77).
Falkenstam, C. (1954)
Bakom galler. Kristianstad: Igo-Förlaget.
Fendin, T. (red.) (2008)
Döden som straff. Glömda gravar på galgbacken. Linköping: Östergötslands länsmuseum.
Folkhälsoinstitutet (1995)
Våldsstatistik. En kartläggning och jämförelse av olika källor. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
Gahn, H. (1915)
Moralstatistiska uppgifter ur frihetstidens tabellverk. En demografisk studie. Uppsala.
Garland, D. (1990)
Punishment and Modern Society. A study in social theory. Oxford: Clarendon Press.
Giertsen, H. (1985)
”Utlendinger i kriminologisk forskning: Spørsmålene bakenfor”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 72, s. 176–200.
Goertzel, T. (2004)
“Capital Punishment and Homicide: Sociological Realities and Econometric Illusions”. *Skeptical Enquirer Magazine*, July.
http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=12&did=1176 (2008-06-15)
Grabosky, P., Sperlings, S. & Persson, L. (1977)
”Stockholm: The Politics of Crime and Conflict”. T.R. Gurr m.fl. (red.), *The Politics of Crime and Conflict*. A Comparative History of Four Cities, s. 215–230. Beverly Hills: Sage.
Granath, S. (2007)
Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25. Stockholm: Stockholms universitet.
Granath, S, (2008)
“Bättre sjukvård – färre dödsoffer?” *Apropå*, 2008/1, s. 12–13.
Grönlund, O. (1933)
”Den svenska rättsstatistikens hundraårsminne”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 36(2), s. 133–145.
Grönlund, O. (1946)
Pehr Wargentin och befolkningsstatistiken. Stockholm: Norstedt.
Harris, A.R., Thomas, S.H.; Fisher, G.A. m.fl. (2002)
“Murder and medicine: The lethality of criminal assault 1960–1999”. *Homicide Studies*, Årg. 6(2), s. 128–166.

Hauge, R. (1990)
"Alcohol and Criminal Violence in the Nordic Countries". *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 65–75.
Hauge, R. (1991),
"Alkohol og voldskriminalitet. Om Leif Lenkes avhandling 'Alcohol and Criminal Violence'". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 78, s. 145–163.
Hibell, B. & Jonsson, E. (1976)
"Kommentar till Leif Lenkes 'Alkohol och våldsbrottslighet'". *Alkohol och narkotika*, Årg. 70, s. 18–24.
Hjelt, A. (1900)
Det svenska tabellverkets uppkomst, organisation och tidigare verksamhet. Några minnesbilder ur den svensk-finska befolkningsstatistikens historia. Helsingfors.
von Hofer, H. (1990)
"Homicide in Swedish Statistics, 1750–1988". *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 29–45.
von Hofer, H. (1993)
Fängelset. Uppkomst – avskräckning – inkapacitering. Tre kriminologiska studier. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
von Hofer, H. (2008)
"Kommentar till Peter Lindström". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 95, s. 173–178.
von Hofer, H. & Tham, H. (1991)
Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case. RS-Promemoria 1991:4. Stockholm: Statistics Sweden.
von Hofer, H. & Thorsson, U. (1991)
Återfall i brott 1973–1985. En översikt. RS-promemoria 1991:2. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Hofsten, E. (1983)
"Pehr Wargentin och grundandet av den svenska befolkningsstatistiken". *Pehr Wargentin*. En Minneskrift med sju originaluppsatser ur Kungl. Svenska vetenskapsakademiens handlingar för åren 1754, 1755 samt 1766. Urval nr 15, s. 11–58. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Hurwitz, S. & Christiansen, K.O. (1983)
Criminology. The New and Complete Revised Edition of the Standard Scandinavian Study. London: George Allen & Unwin.
ICD-10-SE (2010)
Internationell statistisk klassifikation av sjukdomar och relaterade hälsoproblem. Systematisk förteckning. Svensk version (ICD-10-SE). Stockholm: Socialstyrelsen.
http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18172/2010-11-13.pdf (2011-08-25)
Jaakkola, R. (1984)
"Veli Verkko och den första fasen i den finska kriminologin". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 71, s. 287–299.

Jansson, A. (1998)
From Swords to Sorrow. Homicide and Suicide in Early Modern Stockholm. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Economic History 30. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Jarrick, A. & Söderberg, J. (1998)
Odygd och vanära. Folk och brott i gamla Stockholm. Stockholm: Rabén Prisma.
K-sektionen informerar 88:6
Varje vecka slås en kvinna ihjäl? Sektionen för kriminalstatistik vid SCB. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [Stencil]
Kardell, J. (2006)
”Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys”. J. Sarnecki (red.), *Är rättvisan rättvis?* Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2006:30, s. 67–109. Stockolm: Fritzes.
Karlberg, G. (1997)
Döda till följd av våldsbrott i Sverige 1956–1995. C-uppsats i kriminologi. Höstterminen 1997. Stockholm: Kriminologiska institutionen. [Stencil.]
Kaspersson, M. (2000)
Dödligt våld i Stockholm på 1500-, 1700- och 1900-talen. Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie Nr 4. Stockholm: Stockholms universitet.
Kinberg, O., Inghe, G. & Lindberg, T. (1957)
Kriminalitet och alkoholmissbruk. Meddelande från maltdrycksforskningen 9. Stockholm: Institutet för maltdrycksforskning.
KOS 2005
Kriminalvård och statistik 2005. Norrköping: Kriminalvården.
Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Kriminalvården 1988/89
Kriminalvården. Verksamhetsberättelse 1988/89. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
Köberer, W. (1982)
”Läßt sich Generalprävention messen?”. *Monatsschrift für Kriminologie und Strafrechtsreform*, Årg. 65, s. 200–218.
Kühlhorn, E. (1979)
”Droger och kriminalitet”. *Socialmedicinsk Tidskrift*, Årg. 56, s. 549–553.
Kühlhorn, E. & Andersson, J. (1984)
Den svenska våldsbrottsligheten. Brå Forskning Rapport 1984:1. Stockholm: Liber.
Lager, G. (2006)
Döden i skogen. Svenska avrättningar och avrättningsplatser. Stockholm: Ersatz.
Larsson, T. (1945)
Reformer i brännvinslagstiftningen 1853–1854. Förhistorien. Akad. avhandling. Stockholm.

Lehti, M. (2001)
”Homicide Trends in Finland and Estonia in 1880–1940: Consequences of the Demographic, Social and Political Effects of Industrialization”. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Arg. 2, s. 50–71.
Lenke, L. (1974)
Våldsbrottsligheten i Stockholm. Stockholm: Institutionen för kriminologi. [Stencil]
Lenke, L. (1983)
”Totalkonsumtionens betydelse för alkoholskadeutvecklingen i Sverige”. *Sociologisk Forskning*, Årg. 20, s. 45–56.
Lenke, L. (1990)
Alcohol and Criminal Violence – Time Series Analyses in a Comparative Perspective. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Lenke, L. (1991)
”Dryckesmönster, nykterhetsrörelser och narkotikapolitik. En analys av samspelet mellan bruk av droger, brukets konsekvenser och formerna för deras kontroll i ett historiskt och komparativt perspektiv”. *Sociologisk Forskning*, Årg. 28, 34–47.
Lenke, L. (2007)
”Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling”. F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 57–71. Lund: Studentlitteratur.
Lidberg, L. (red.) (2000)
Svensk rättspsykiatri. En handbok. Lund: Studentlitteratur.
Lidberg, L. & Wiklund, N. (1984)
”Återfall i mord och dråp”. *Brå apropå*, Årg. 10, s. 34–35.
Liliequist, J. (1985)
”Tidelagstabuet i 1600- och 1700-talets Sverige”. *Historisk Tidskrift*, Årg. 105, s. 287–309.
Lindqvist, P. (1984)
”Våldsbrott och alkohol i Norrland”. *Alkohol och narkotika*, Årg. 78(6), s. 18–21.
Lindström, D. (2008)
”Homicide in Scandinavia: Long-Term Trends and Their Interpretations”. S. Body Gendrot & P. Spierenburg (red.), *Violence in Europe*. Historical and Contemporary Perspectives, s. 43–64. New York: Springer.
Lindström, P. (2008)
Fångtal och brott – Hur ser sambandet ut?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Arg. 95, s. 151–172.
Nordic Criminal Statistics 1950–1989 (1991)
Nordic Criminal Statistics 1950–1989. Summary of a Report. Statistical Report of the Nordic Countries 57. Copenhagen: Nordic Statistical Secretariat.
Norström, T. (1987)
”The abolition of the Swedish alcohol rationing system: Effects on consumption distribution and cirrhosis mortality”. *British Journal of Addiction*, Årg. 82, s. 67–75.

Norström, T. (1998)
”Effects on criminal violence of different types and private and public drinking”. *Addiction*, Årg. 93, s. 689–699.
Næshagen, F.L. (2005)
“Den kriminelle voldens U-kurve fra 1500-tall til nåtid”. *Historisk tidsskrift* [Norge], Årg. 84(3), s. 411–427.
Olivecrona, K. (1866)
Om dödsstraffet. Upsala: Schultz.
Olivecrona, K. (1891)
Om dödsstraffet. 2. uppl. Upsala: Schultz.
Ormstad, K. m.fl. (1986)
”Patterns in Sharp Force Fatalities. A Comprehensive Forensic Medical Study. *Journal of Forensic Sciences*, Årg. 31, s. 529–542.
Parker, R.N. (1995)
”Bringing ’Booze’ Back In: The Relationship Between Alcohol and Homicide”. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Årg. 32, s. 2–38.
Pettersson, T. (2006)
”Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika?”. J. Sarnecki (red.), *Är rättvisan rättvis?* Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2006:30, s. 111–145. Stockolm: Fritzes.
Philip, B. (1983)
”Nordisk fængselsstatistik”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 70, s. 31–47.
Phillips, W. (1958)
“The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861–1957”. *Economica*, Årg. 25, s. 283–299.
Polk, K. (1994)
When men kill. Scenarios of Masculine Violence. Cambridge, New York, Melbourne: Cambridge University Press.
Pratt, J. (2008)
“Scandinavian exceptionalism in an era of penal excess. Part II: Does Scandinavian exceptionalism have a future?”. *British Journal of Criminology*, Årg. 48, s. 275–292.
Qvarsell, R. (1993)
Utan vett och vilja. Om synen på brottslighet och sinnessjukdom. Stockholm: Carlsson.
Quételet, A. (1835)
Sur l’homme et le développement de ses facultés, ou essai de physique sociale. Tome premier. Paris: Bachelier.
Rammer, L. (1989)
”Kvinnor som offer för våldsbrott med dödligt utgång”. JÄMFO, *Kvinnomisshandel*. Rapport nr 14, s. 61–82. Stockholm.

Room, R. (1983)
”Alcohol and Crime. 1. Behavioral Aspects”. S. Kadish m.fl. (red.), *Encyclopedia of Crime and Justice*, Vol. 1, s. 35–44. New York: The Free Press.
Rossow, I. (2001)
”Alcohol and homicide – a cross-cultural comparison of the relationship in 14 European countries”. *Addiction*, Vol. 96, Supplement 1, s. 77–92.
RS-PM 1994:1
Utländska medborgare i kriminalstatistiken 1993. Rättsstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
RSÅ [år]
Rättsstatistisk årsbok [år]. Sverige officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1975–1993]
Rying, M. (2000)
Dödligt våld i Sverige 1990–1998. En deskriptiv studie. [Opublicerat manuskript]
Rying, M. (2008)
”Dödligt våld”. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23, s. 57–85. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Sarnecki, J. (2009)
Introduktion till kriminologi. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
SCB (1991)
Tema invandrare. Levnadsförhållanden Rapport 89. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Schneider, H.J. (1975)
Viktimologie. Wissenschaft vom Verbrechensopfer. Tübingen: J.C.B. Mohr.
Seth, I. (1984)
Överheten och svärdet. Dödsstraffdebatten i Sverige 1809–1974. Utgiven av S. Jägerschiöld. Rättshistoriskt bibliotek 35. Stockholm: Nordiska bokhandeln.
Shadish, W.R., Cook, T.D. & Campbell, D.T. (2002)
Experimental and Quasi-Experimental Designs for Generalized Causal Inference. Boston/New York: Houghton Mifflin Company.
Shelley, L.T. (1981)
Crime and Modernization. The Impact of industrialization and urbanization on crime. Carbondale: Southern Illinois University Press.
Sjöström, O. (2002)
Svensk statistikhistoria. En undanskymd kritisk tradition. Hedemora: Gidlund.
Skog, O.J. (2006)
Skam og skade. Noen avviksociologiske temaer. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
Skog, O.J. & E. Björk (1988)
”Alkohol og voldskriminalitet”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 75, s. 1–23.
Somander, L. (1979)
Dödsfall till följd av våldsbrott i Sverige 1976. Kvinnor i brottssituationen. Universitetet i Linköping. [Stencil]

Somander, L.K.H. & Rammer, L.M. (1991)
”Intra- and Extrafamilial Child Homicide in Sweden 1971–1981”. *Child Abuse and Neglect*, Årg. 15, s. 45–55.
SOU 1951:43
Statistiska undersökningar kring alkoholfrågan. 1944 års nykterhetskommitté. I. Uppsala.
SOU 1974:90
Alkoholpolitik. Del 1. Bakgrund. Betänkande avgivet av Alkoholpolitiska utredningen. Stockholm.
SOU 2007:90
Straffskalan för mord. Delbetänkande av straffnivåutredningen. Stockholm.
South, N. (2007)
”Drugs, Alcohol, and Crime”. M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 4. uppl., s. 810–838. Oxford: Oxford University Press.
Soydan, H. (2010)
”Migration”. T. Goldberg (red.), *Samhällsproblem*. 7. uppl. Lund: Studentlitteratur.
Statistiska meddelanden (1949)
Brottslighetens utveckling åren 1913–1947. Ser. A. Band VI:3. [Förf. Sverker Groth.]. Statistiska centralbyrån. Stockholm: Norstedt.
Strahl, I. (1952)
Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm: Norstedt.
Sveri, K. (1974a)
”Våldet i samhället”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 64, s. 42–63.
Sveri, K. (1974b)
”Brottslighetens volym och struktur”. Å. Daun m.fl. (red.), *Samhällsförändringar och brottslighet*, s. 22–43. Stockholm: Tiden Folksam.
Sveri, K. (1990)
”Criminal Law and Penal Sanctions”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 11–28.
Swahn, M.H. (2002)
”Alcohol”. D. Levinson (red.), *Encyclopaedia of Crime and Punishment*, Band 1, s. 9–14. Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage.
Söderberg, J. (1993)
Civilisering, marknad och våld i Sverige 1750–1870. En regional analys. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Economic History 18. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Tham, H. (1983)
”Utlänningar och brottsligheten – forskningens läge”. U.B. Eriksson & H. Tham (red.), *Utlänningarna och brottsligheten*. Brå-Rapport 1983:4, s. 11–30. Stockholm: Liber.
Tham, H. (1985)
”Replik till Hedda Giertsen om utlänningar i kriminologisk forskning”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 72, s. 369–372.

Träskman, P.O. (2001)
”Utestängning genom tidsobestämd inspärrning – det problematiska livstidsstraffet”. V. Greve, B. Grothe Nielsen & A. Snare (red.), *Nytter det?* Mosaik om kriminalforsorg og kriminalpolitik. Tilegnet Ole Ingstrup, s. 151–169. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Törnudd, P. (1984)
”Kriminalitetsutvecklingen i Finland 1950–1982”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 71, s. 149–168.
Törnqvist, K.E. (1966)
Svåra återfallsbrottslingar. En rättspsykiatrisk och kriminologisk undersökning av två grupper män, dömda till förvaring vid säkerhetsanstalt. Akad. avhandling. Stockholm: Norstedt.
United Nations (2009)
International Homicide Statistics (HIS). Intentional homicide, rate per 100,000 population 2004, unless otherwise specified. Office on Drugs and Crime. http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/IHS-**rates**-05012009.pdf
UNSDRI (1988)
The Death Penalty. A bibliographical research. United Nations Social Defence Research Institute. Publication No. 32. Rome.
Verkko, V. (1944)
Alkohollagstiftningens inverkan på brottsligheten i Finland. En statistisk undersökning. Helsingfors.
Verkko, V. (1946)
”Våldsbrottslighetens utveckling och lagbundenhet i Sverige och Finland åren 1750–1940”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 49, s. 325–340.
Verkko, V. (1948)
Världens äldsta våldsbrottsstatistik. Särtryck ur Statistiska översikter 1948, n:o 11–12.
Wallén, P.E. (1963)
”Mord och dråp – två brottsbegrepps utveckling i svensk rätt”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 51, s. 202–212.
Westfelt, L. (2001)
Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi. Avhandlingsserie Nr 5. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
WHO (2002)
World report on violence and health. Red. E.G. Krug m.fl. Geneva: World Health Organization.
Widell, L. (1904; 1905)
”De olika arterna af förbrytelser. Enligt den svenska kriminalstatistiken”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 7, s. 269–308 och Årg. 8, s. 29–52.
Wikström, P.O.H. (1985)
Everyday Violence in Contemporary Sweden. Situational and Ecological Aspects. The National Council for Crime Prevention Sweden. Report No 15. Stockholm: Liber.

Wikström, P.O.H. (1991)
”Cross-national comparisons and context-specific trends in criminal homicide”. *Journal of Crime and Justice*, Årg. 14, s. 71–95.
Wikström, P.O.H. (1992a)
”Context-specific Trends in Homicide in Stockholm, 1951–1987”. *Studies on Crime and Crime Prevention*, Årg. 1, s. 88–105.
Wikström, P.O.H. (1992b)
Våld. En kunskapsöversikt. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Willner, S. (2001)
”The Impact of Alcohol Consumption on Excess Male Mortality in Nineteenth- and Early Twentieth-Century Sweden”. *Hygiea Internationalis*, Årg. 2, s. 45–70.
Wittrock, U. (1992)
Lagförda för mord och dråp, 1990. KR-info 1992:2. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [Stencil]
Ylikangas, H. (1998)
”What happened to violence? An analysis of the development from mediaeval times to the early modern era based on Finnish source material”. H. Ylikangas, P. Karonen & M. Lehti, *Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area*. Publications of the History of Criminality Research Project, s. 7–128. Helsinki: Hakapaino.
Örnemark Hansen, H. (2008)
”En domare dömer – en annan bedömer”. T. Elholm, P. Asp, F. Balvig, B. Feldtman, K. Nuotio & A. Strandbakken (red.), *Ikke kun straf*. Festskrift til Vagn Greve, s. 201–210. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Österberg, E. (1991)
”Kontroll i Sverige från medeltid till nutid. Tendenser och tolkningar”. *Scandia*, Årg. 57, s. 65–87.
Österberg, E. (1993)
”Brott och rättspraxis i det förindustriella samhället. Tendenser och tolkningar i skandinavisk forskning”. *Historisk Tidskrift*, Nr. 2, s. 201–226.

2 Misshandelsbrott

2.1 Statistikens användbarhet

Mot bakgrund av internationella jämförelser har den hypotesen formulerats, att våld och våldsbrottsligheten är högre i traditionella än i moderna samhällen.[1] Sverige skulle passa väl in i denna allmänna beskrivning. I motsats till idag var olika former av våld ”givna” och lagliga beståndsdelar av det svenska samhället under 1800-talet.[2] När det gäller laglig våldsanvändning kan nämnas våld som uppfostringsmetod inom familjen och skolan,[3] som disciplineringsmedel mot hustrur och tjänstefolk eller som legal bestraffningsåtgärd inom krigsmakten, inom samhällets barnavård samt fångvården.[4] Att även det icke-lagliga våldet uppfattades som en mer eller mindre naturlig företeelse i det äldre samhället, kommer till uttryck i den straffrättsliga värderingen av våldet när straffvärdet för misshandel och tillgreppsbrott jämförs med varandra. Stölder bedömdes under 1800-talet som allvarliga brott,[5] vilka sedan mitten av 1800-talet så gott som undantagslöst ledde till frihetsstraff, medan misshandel oftast medförde böter. Troligen betraktades våldet som ett *ordnings*problem[6] och inte som ett *integritets*problem som idag.

Idag är förhållandet i stort sett omvänt. Påföljderna för misshandel är i långa stycken strängare än för stöld.[7] Stöld har blivit ett massfenomen där rättsapparaten reagerar med olika ”ventilåtgärder” som nedkriminaliseringar, rapporteftergifter, åtalsunder-

---

[1] T.ex. Wolff (1966:157); Gurr (1981); Kühlhorn m.fl. (1984:252 ff); Wolfgang (1985); Österberg (1991 och 1993); Söderberg (1993:1 ff). Se även van Dijk (1999:27) för det samtida internationella perspektivet.

[2] Sveri (1974:44). Söderberg (1993:6) skriver: ”Allt detta leder i praktiken till oöverstigliga svårigheter för historikern att fånga in våldsutövningen som helhet.” Se också diskussionen om ”våldets innebörd” i slutet av detta kapitel. Om svårigheterna att definiera ”våld”: Spierenburg och de Haan i Body-Gendrot & Spierenburg (2008:13-40).

[3] T.ex. Almquist (1920).

[4] Rätten till kroppsbestraffning upphävdes i Sverige i följande tidsordning: 1855 – spöstraff som straffrättslig sanktion mot straffmyndiga äldre personer; 1858 – husaga mot män 18– år och kvinnor 16– år; 1864 – mannens rätt att aga sin hustru; 1868 – kroppsbestraffningar inom krigsmakten; 1905 – aga av straffomyndiga barn (som straffrättslig påföljd); 1920 – husaga; 1922 – aga på handelsfartyg; 1928 – aga av lärjungar på läroverket; 1938 – prygel som disciplinär bestraffning inom fångvården; 1958 – skolaga (Qvarsebo, 2006); 1960 – inom barnavården (fattigvårdstyrelsens rätt att aga vanartiga barn); 1966 resp. 1979 – föräldrarnas rätt att aga sina barn (Beckman m.fl., 1987:160 ff). Se även Nelson (1988). – Som ett kuriosum kan nämnas 22 kap. 5 § Byggningabalk som fortfarande stadgar kroppsstraff (”böte tjugu daler, eller plikte med kroppen”).

[5] Detta hade en lång tradition. Enligt Söderberg (1998:27 f) var det under senmedeltiden vanligt med avrättningar till följd av tjuvnadsbrott. ”Människor var lågt värderade i förhållande till materiella ting.” Se vidare ingressen till Kapitel 3 nedan.

[6] Jfr Sperlings (odat.).

[7] Om den förändrade synen på stöldbrottsligheten: Widell (1903:274); *Förmögenhetsbrotten* (1975:20 ff); *SOU 1983:50*. – Notabelt är också att stöldbrott i slutet av perioden inte längre är det typiska brottet för dem som sitter inspärrade på fängelserna: ”tjuvar” har bytts ut mot ”knarkare” och ”våldsverkare”, men fortfarande handlar det i princip om samma socialt marginaliserade personer (se Kapitel 4 och senast Nilsson & Flyghed, 2007).

låtelser och nedlagda eller aldrig påbörjade utredningar.[8] När det gäller misshandelsbrotten går utvecklingen i motsatt riktning: straffen skärptes t.ex. 1965[9], 1988 respektive 2010 och brottet förlorar alltmer karaktären av ett angivelsebrott.[10] Något tillspetsat kan sägas, att stöld är på väg att reprivatiseras,[11] medan våld avprivatiseras.

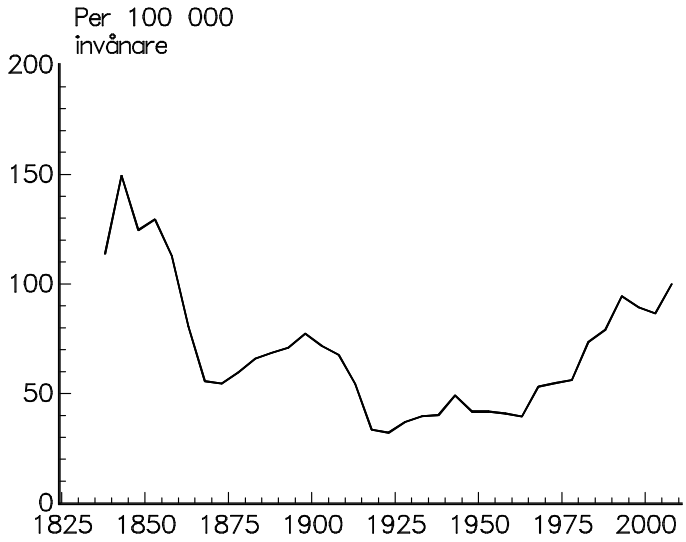

Diagram 2.1 För misshandel lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Mot denna bakgrund kan man argumentera, att lagföringsstatistiken beskriver utvecklingen i Sverige på ett inte orimligt sätt: misshandel och våld var vanligare i mitten av 1800-talet (men se också 2.3 nedan). Speciellt är det inte troligt att allmänhetens anmälningsbenägenhet skulle ha varit större förr. Även om det saknas systematiska studier, talar mycket för att toleransen mot det individuella våldet har avtagit,[12] vilket i sin tur ökat anmälningsbenägenheten. Detta betyder, att misshandel i mitten av 1800-talet faktiskt bör ha varit vanligare, eftersom enbart den avdömda misshandelsbrottsligheten var 2–3 gånger högre än under senare perioder.[13] Det vore orimligt att argumentera att någon dold misshandelsbrottslighet inte skulle ha funnits under denna period eller att samtliga anmälningar skulle ha lett till lagföring.

---

[8] T.ex. Kühlhorn (1980); men se även Kapitel 3.

[9] Om bakgrunden och effekten av lagändringen: *Straffmätning* (1973; 1980) och Lenke (1975:52 f).

[10] Lagändringar t.ex. 1943 och 1982. Om lagändringen 1982: *Ds S 1983:2*; Wikström (1983); Knutsson (1985). – Under senare tid har också anmälningsskyldigheter tillkommit för olika yrkesgrupper. Den som arbetar med barn och ungdomar har t.ex. skyldighet att anmäla till socialtjänsten om man misstänker att ett barn far illa. Anmälningsskyldigheten gäller de som arbetar på skola, barnomsorg, hälso- och sjukvård, polis, kriminalvård med flera.

[11] Jfr även utvidgningen av privata stöldförsäkringar. – Resonemanget gäller dock inte detaljhandelns omfattande utnyttjande av rättsväsendets resurser i samband med butikssnatterier.

[12] Jfr Verkko (1944:120 f); Walker (1971:26); Olaussen (1978:203); Gurr (1981:300); Svensson (1984:115); von Hofer (2006).

[13] Jfr Gurr (1981). – Om ökningen efter 1965, se nedan.

2.2 Tvärsnittsanalys[14]

Kvinnor och män

Även när det gäller misshandel dominerar männen.[15] Andelen kvinnor lagförda för misshandel har länge pendlat kring fem procent, för att *öka* fr.o.m. 1980-talet. Andelen var 12 procent åren 2006–2010. Skälen till ökningen är inte utredda.

Även när det gäller misshandel – jämfört med mord och dråp – är det ovanligt att en kvinna misshandlar en annan kvinna (6 procent av de kända fallen åren 2008–2010); vanligast är att en man misshandlar en annan man.[16]

Information om offer för misshandel saknas i kriminalstatistiken har fram till början av 1980-talet,[17] vilket speglar den ringa betydelsen som tillskrivits våldet – speciellt när det jämförs med den omfattande kodningen av angreppsobjekt när det gäller stöldbrottsligheten.[18] Först sedan 1981 är det möjligt att i brottsstatistiken urskilja barn, unga, män och kvinnor som offer för misshandel.

Även i offerundersökningar[19] framkommer att män oftare än kvinnor berättar att de varit utsatta för våld; liknade gäller också för yngre personer jämfört med äldre.[20] Män brukar misshandlas av främmande utomhus, kvinnor av någon de känner inomhus. Det allvarligaste våldet, våldet som krävt läkarbesök eller liknande, har under perioden 1980–2005 utan klar trend pendlat i intervallet 0,6–1,0 procent av de tillfrågade (16–84 år).[21] Liknande resultat visar Brå:s nationella trygghetsundersökningar för åren 2005–2009. Där har allvarlig misshandel pendlat kring 0,7 procent av de tillfrågade (16–79 år).[22]

---

[14] Se Estrada (2008) för en aktuell beskrivning av misshandelsbrottsligheten.

[15] Jfr Verkko (1944: Kap. IV); Anttila & Törnudd (1973:70); Knutsson (1978:65): Sarnecki (2008).

[16] Avser fall där offret är 18 år eller äldre. – Se även Wikström (1985:184).

[17] Under åren 1950–1960 redovisades emellertid under rubriken övriga misshandelsbrott även "hustrumisshandel" som kommit till polisens kännedom och som klarats upp (*Brott som kommit till polisens kännedom 1960*, Tab. 2). Notabelt i sammanhanget är också att den första stora levnadsnivå-undersökningen (LNU; Institutet av social forskning) från slutet av 1960-talet inte innehöll några frågor om utsatthet för våld eller hot eller annan brottslighet (se Johansson, 1970). Sådana frågor tillkom först i 1974 års undersökning. Liknande gäller självdeklarationsundersökningar bland unga på 1960-talet (Andersson, 2011: Tab. 1).

[18] Av totalt 243 brottskoder som 1990 användes för att beskriva den registrerade brottsligheten, avsåg 98 koder brott mot 8:e och 9:e kapitlet i brottsbalken, d.v.s. stöld- och bedrägeribrott. Speciellt redovisningen av stöld är mycket omfattande (von Hofer, 1990a:8). År 2005 var motsvarande antal koder för 8:e och 9:e kapitlet 106 stycken (den aktuella versionen av "Kodning av brott" finns på Brottsförebyggande rådets hemsida www.bra.se).

[19] Om offerundersökningar: Häll (1991; 2004); Persson (1990); Tham (1984); *RSÅ 1993* (s. 16–20) samt http://www.scb.se/Statistik/LE/LE0101/2010A01C/TR/TR2_07vf.xls (2011-07-28). Se nu även Brå:s nationella trygghetsundersökning (*Brå-Rapport 2011:1*, Fig. 3.8). – Annorlunda Lundgren m.fl. (2001) om mäns våld mot kvinnor.

[20] Häll (2004:96–102) och *Brå-Rapport 2011:1* (Fig. 3.9).

[21] http://www.scb.se/statistik/LE/LE0101/2005I06H/TR1605.xls (2011-08-24). Andelen utsatta män brukar vara dubbelt så stor som andelen utsatta kvinnor.

[22] *Brå-Rapport 2011:1*, Tab. 3.1.

Yngre och äldre

Åldersredovisningen i kriminalstatistiken är obefintlig eller mycket bristfällig fram till mitten av 1960-talet, då brottsbalken trädde i kraft. Innan dess rubricerades flertalet misshandelsfall som ”ringa” brott – en uppenbar konsekvens av den annorlunda samhälleliga värderingen av misshandel och våld, vilket i kriminalstatistiken medförde att någon närmare uppdelning efter ålder, lagföringsklass m.m. inte gjordes.

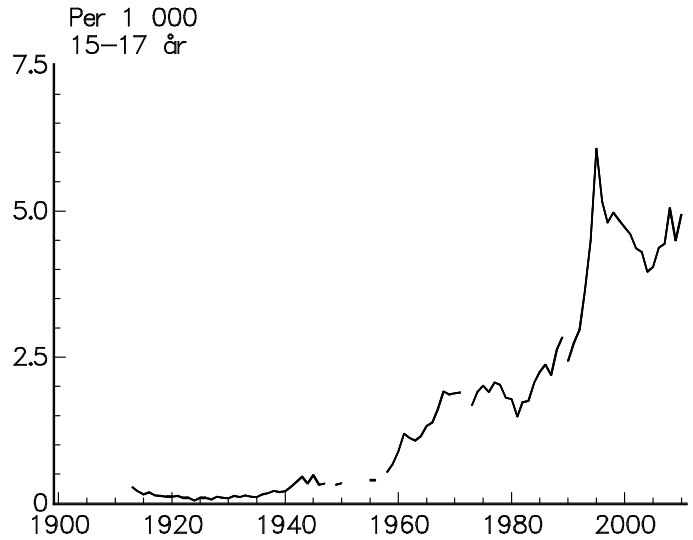

Not. 1913–1989: ålder vid brottet – 1990–2010: ålder vid lagföringen.

Diagram 2.2 För misshandel lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010. Per 1 000 i åldersgruppen.

Uppgifter om ålder föreligger endast för den yngsta åldersklassen 15–17 år fr.o.m. 1913 (*Diagram 2.2*). Lagföringarna i denna grupp har ökat kraftigt sedan slutet av 1950-talet. Ökningstendenser fanns redan före andra världskriget;[23] de var speciellt påfallande i slutet av 1950-talet,[24] i slutet av 1960-talet[25] och återigen i slutet av 1980- och början av 1990-talen. Utvecklingen fram till början av 1980-talet har förklarats med förändringar i alkoholpolitiken och ungdomars alkoholvanor.[26] Under 1980- och 1990-talen var det 15- och 16-åringarna som uppvisade de största relativa ökningarna.[27] Detta tyder på att ökningen delvis bör tillskrivas förändrad ingripandepraxis i form av s.k. *enforcement waves* när det gäller de yngstas våld. Att t.ex. anmäla våld i skolan till polisen hör sedan 1980-talet inte längre till ovanligheterna.[28] 1980-talet har också kännetecknats av återkommande kampanjer mot ungdomsvåldet.[29] Självdeklarationsundersökningar bland elever i årskurs nio, som genomförs regelbundet sedan 1995, redovisar i stort sett stabila frekvenser både när det gäller

[23] Groth & Strahl (1956:17).
[24] Jfr införandet av förbud mot innehav av vissa stiletter genom KF (1959:312); numera Lag (1988:254) om förbud beträffande knivar och andra farliga föremål.
[25] Om mellanölets betydelse: Lenke (1975:24 ff).
[26] Lenke (2007).
[27] von Hofer (2000:64).
[28] Estrada (1999).
[29] Knutsson (1989); von Hofer (1990b); Estrada (1999).

utsatthet för och delaktighet i våldshandlingar.[30]

Svenska och utländska medborgare

Andelen utländska medborgare bland för misshandel lagförda personer utgjorde åren 2001–2005 omkring 15 procent, varav omkring 85 procent var folkbokförda i Sverige.[31] Överrepresentationen[32] kvarstår – på lägre nivå – när man tar hänsyn till skillnader i köns- och åldersfördelningen mellan svenska och utländska medborgare folkbokförda i Sverige.[33] Däremot pekar *offerundersökningar* numera inte på överrisker för utländska medborgare respektive personer med utländsk bakgrund att bli utsatta för våld eller hot.[34]

Tidigare belastning

Några historiska data över tidigare belastning föreligger inte.[35] I slutet av perioden (2006–2010) var 50 respektive 72 procent av de personer som lagförts för misshandel respektive grov misshandel redan tidigare straffade för brott.[36]

Återfall i misshandel

Åren 1973–1989 lagfördes totalt ca 86 000 personer för misshandel eller grov misshandel. Av dessa hade 22 procent (ca 19 000 personer) lagförts minst två gånger och 2 procent (ca 1 600 personer) lagförts minst 5 gånger för misshandel respektive grov misshandel under denna period.[37] I mitten av 2000-talet uppgick risken att åter lagföras för misshandel/grov misshandel inom loppet av tre år till 17 procent.[38]

2.3 Utvecklingen

Diagram 2.1 ovan visar att antalet lagföringar för misshandel var högre i mitten av 1800-talet än idag. Misshandel var till och med vanligare än stöld (*Diagram 2.3*).[39]

---

[30] *Brå-Rapport 2010:6* (Tab. 1 och 10 i Bilagan). – Om självdeklarationsundersökningar: Andersson (2011).

[31] Maskintabell från SCB.

[32] Jämförelser mellan statistiken över för brott misstänkta och för brott lagförda personer för åren 1987–1990 visade att utländska medborgare lagförs i samma utsträckning för misshandel som svenska medborgare – givet misstanke om brott. Andelen utländska medborgare uppgick bland de misstänkta personerna till 18 procent och bland de lagförda personerna till 17 procent (von Hofer & Tham, 1991:25). Liknande resultat redovisar Kardell (2006:86) för brott enl. Kap. 3 BrB år 2003 och Pettersson (2006:127) för grov misshandel år 1999 i Stockholm, Göteborg och Malmö. Diesen (2006) vidhåller däremot att invandrarna missgynnas i *alla* led i rättskedjan. Se nu även *Brå-Rapport 2008:4*.

[33] von Hofer & Tham (1991:29).

[34] Häll (2004: Tab. 2.15) för perioden 1999–2002 och Häll (1995: Tab. 2.11) för perioden 1990–1993. Se nu också de nationella trygghetsundersökningarna (*Brå-Rapport 2011:1*, s. 99).

[35] Jfr diskussionen ovan i samband med åldersredovisningen.

[36] *Kriminalstatistik 2006* ff (Tab. 4.15 eller motsvarande).

[37] *RS-PM 1991:2* (s. 18).

[38] *Kriminalstatistik 2009* (Tab. 6.4).

[39] Jfr Sveri (1970:360). Även Sundins data för perioden 1600–1839 pekar i samma riktning (Sundin, 1992:183 och 241). Liknande tycks gälla för Finland i slutet av 1800-talet (Anttila & Törnudd, 1973:77). I en detaljstudie avseende Göteborg åren 1800–1840 fann dock Fällström (1974:104–107), att misshandels- och stöldbrotten låg på ungefär samma nivå. Något liknande kan avläsas ur ett

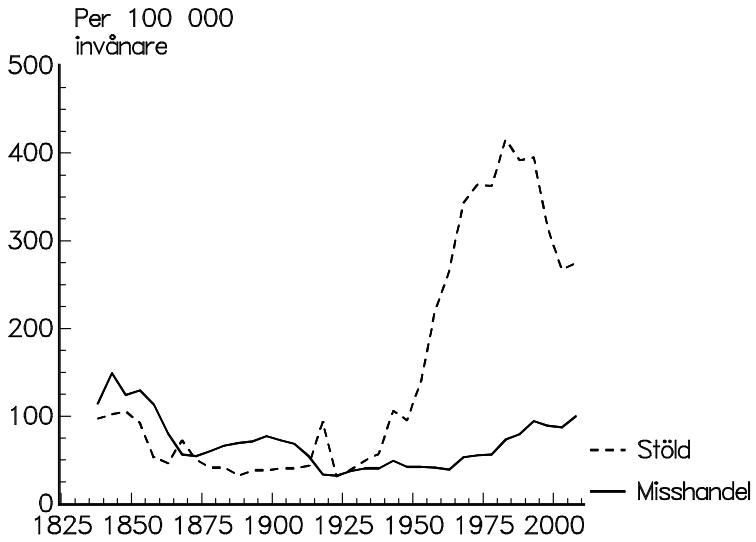

Diagram 2.3 För misshandel eller stöldbrott lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Lagföringarna för misshandel minskade betydligt i slutet av 1850-talet och senare under 1910-talet. Nivån var lägst under mellankrigstiden och ökade igen i mitten av 1960-talet. För att tolka utvecklingen diskuteras här två förklaringsalternativ: påföljdsvalets betydelse och alkoholkonsumtionens roll.

2.4 Påföljdsval och straffnivå[40]

Som utgångspunkt för analysen av straffnivåns betydelse för misshandelsutvecklingen används *Diagram 2.4*. För att bättre kunna bedöma straffnivåns betydelse för utvecklingen har värden lagts in som visar andelen lagförda personer som dömts till frihetsstraff. Speciellt intressant är två mer framträdande förändringar i straffnivån – införandet av villkorlig dom 1907 och straffskärpningen 1965. Efter strafflindringen 1907[41] sjönk lagföringarna, medan straffskärpningen 1965[42] följdes av en ökning. Det är motsatta effekter till vad som skulle kunna förväntas utifrån avskräckningshypotesen. Att tolka utvecklingen så att straffnivån skulle ha en omvänd effekt är inte rimligt. Inte heller tycks straffnivån ha någon direkt betydelse för misshandelsnivån. Den rimligaste tolkningen är i stället att påföljdsvalet är en spegel av lagföringarnas utveckling. Det kan illustreras med hjälp av *Diagram 2.5* som beskriver det tidsmässiga sambandet[43] mellan antalet fängelsedomar och antalet lagförda personer.

---

material avseende Malmöområdet i slutet av 1860-talet (Petersson, 1983: Tab. 5–6 och 28; slutet av 1860-talet var dock en krisperiod, troligen med förhöjda stöldfrekvenser till följd).

[40] Detta avsnitt bygger på Lenke (1978); se även Lenke (1975; 1976; 1980; 1982; 1990).

[41] Under perioden 1907–1910 dömdes årligen cirka 50 personer villkorligt för brott enl. 14 kap. SL; i början av 1930-talet hade antalet ökat till drygt 100 (*SOU 1937:38*, Tab. 2).

[42] Andelen frihetsstraff ökade från ungefär 14 till 27 procent (*Tabell 2.2* nedan).

[43] Om ”Phillips-kurvan”: Kap. 1.6 och 1.7 ovan och Kap. 8 (Appendix) nedan.

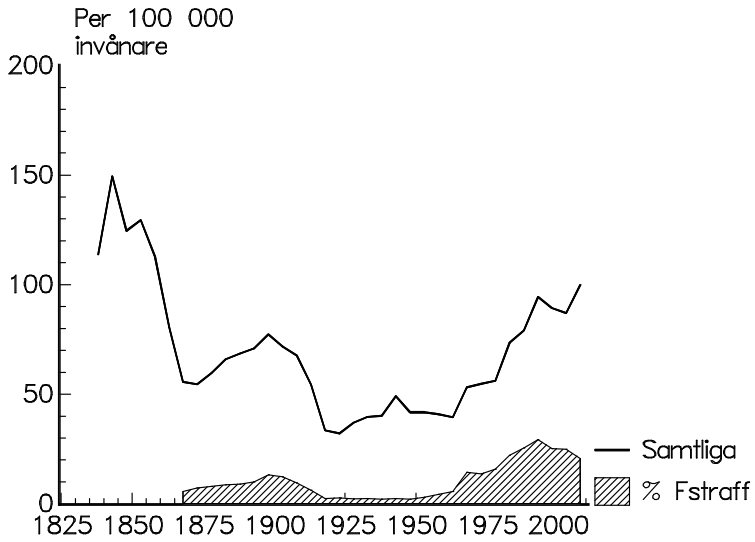

Diagram 2.4 För misshandel lagförda personer, 1836–2010, samt andelen (procent) till frihetsstraff (Fstraff) dömda personer, 1866–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

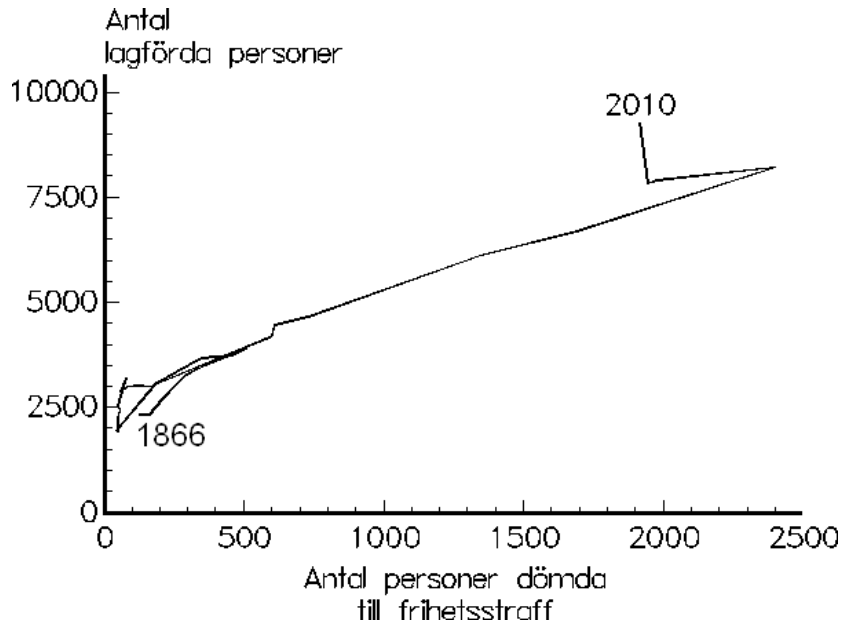

Diagram 2.5 För misshandel lagförda personer, 1866–2010. Sambandet mellan fängelsedomar och samtliga lagföringar. 5-års medeltal.

Ännu mindre övertygad om straffnivåns betydelse blir man, när man studerar *Diagram 2.6* som visar relationen mellan den registrerade alkoholkonsumtionens utveckling och lagföringarna för misshandel. Som framgår av diagrammet råder en tydlig samvariation mellan alkoholkonsumtionens och lagföringarnas förändring. Det går också att ange vilka faktorer som bestämt utvecklingen för alkoholkonsumtionen och fått denna att inta olika nivåer som i sin tur påverkat misshandelsnivåerna i samma riktning.

Den första nivåsänkningen inträffar under 1850-talet då hembränningen förbjöds samt beskattningen på alkohol skärptes.[44] Nästa nivåförändring inträffar sedan i samband med motbokens införande under 1910-talet och senare (en höjning) i samband med mellanölets introduktion 1965.[45]

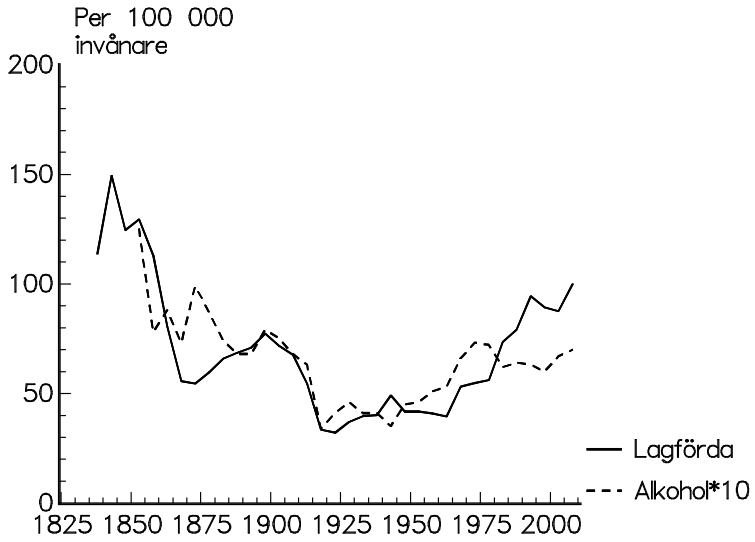

Diagram 2.6 För misshandel lagförda personer, per 100 000 invånare, 1836–2010 samt registrerad alkoholkonsumtion (liter per invånare 15 år och däröver; skalanpassad), 1851–2009. 5-års medeltal.

Under hela perioden förändras lagföringarna för misshandel i stort sett i takt med alkoholkonsumtionen. Att det verkligen är fråga om en markant följsamhet framgår av det tydliga samband som råder mellan de båda kurvornas nivåförändringar. I mitten av 1800-talet var t.ex. alkoholkonsumtionen cirka fyra gånger så hög som under 1920-talets första år och samtidigt dömdes vid denna tidpunkt cirka fyra gånger så många personer för misshandel som under 1920-talet.

Sambandet mellan lagföringar för misshandel och registrerad alkoholkonsumtion har också mer ingående belagts med hjälp av tidsserieanalys för de årliga variationerna under perioderna 1870–1984 och 1956–1994.[46]

Slutsats

Utvecklingen tillåter slutsatsen att förändringar i straffnivån sannolikt inte har haft någon betydelse för utvecklingen av lagföringarna för misshandel under de senaste 160 åren. Det ska emellertid tilläggas att sambandet mellan alkoholkonsumtionens variationer och misshandelsutvecklingen i Sverige inte är fullständigt i alla avseenden. Till exempel tycks på senare tid gälla, att misshandelsnivåerna regionalt inte sam-

[44] Larsson (1945); Willner (2001).

[45] Under samma period ökade också antalet utländska medborgare. – Motbokens avskaffande 1955 innebar däremot ingen omedelbar nivåförändring i och med att spritkonsumtionen pressades ned med hjälp av skattehöjningar (Nilsson, 1976:28; Lenke, 1982:357). Men se också *Diagram 2.11* nedan.

[46] Lenke (1990); Hauge (1991); Norström (1998).

varierar påtagligt med motsvarande alkoholförbrukning.[47] Något liknande gäller för de olika länderna i Norden: Danmark uppvisar den största alkoholförbrukningen, men inte den högsta misshandelsnivån.[48]

Över tid kan man i den svenska utvecklingen urskilja vissa perioder där sambandet mellan alkoholkonsumtionens förändringar och misshandelsfrekvensen går i motsatt riktning. Dessa perioder är 1870-talet, andra världskriget och tiden sedan slutet av 1970-talet.[49]

Det är även värt att upprepa det triviala påståendet att de allra flesta som dricker inte slåss och att inte alla som slåss också dricker. Alkohol kan med andra ord bara vara en – om än betydelsefull – betingad faktor bland andra för förklaringen av misshandels-utvecklingen.[50] Ändå gäller som tumregel för Sverige att perioder med högre alkoholkonsumtion har varit kopplade till högre misshandelsfrekvenser (mätt med antalet lagföringar) och perioder med lägre alkoholförbrukning till lägre misshandelsfrekvenser.

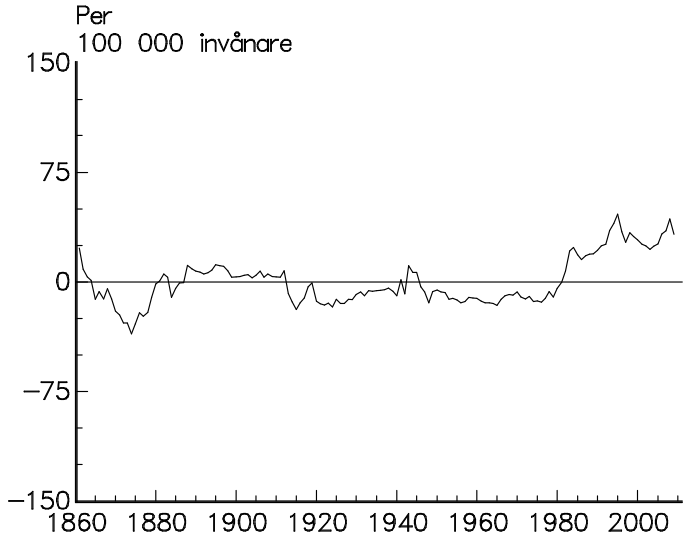

Diagram 2.7 Misshandel (enl. lagföringsstatistiken, per 100 000 invånare) korrigerad för den registrerade alkoholkonsumtionens variationer (liter per invånare 15 år och däröver). Årliga uppgifter, 1861–2009.

---

[47] Wikström (1985:182). Detta tycks vara ett inte ovanligt fenomen (bl.a. på grund av ökat utrymme för slumpvariationer), att samband på nationell nivå försvagas i regionala analyser (Wikström, 1985:151 f).

[48] Lenke (1975:15 f); von Hofer (1984:14 f); Lenke (1990); Hauge (1990).

[49] Lenke (1989; även Norström, 1998) hävdar dock att variationer i det offentliga drickandet (restaurangkonsumtion) ger 5–10 gånger så stark effekt på den registrerade misshandelsbrottslighet-heten som privat konsumtion. Detta gör att förändringar i alkoholkonsumtionen skulle kunna förklara den fortsatta ökningen i misshandelsfrekvensen efter 1977, trots att totalkonsumtionen alkohol minskat. – Antalet alkoholrestauranger har kraftigt ökat sedan slutet av 1970-talet (jfr Kühlhorn, 1989:3; Kühlhorn, 1993:42). Ökningen var störst under 1980- och 1990-talen (*CAN*, 2010:183).

[50] Jfr Verkko (1944: Kapitel IV); Törnudd (1978:21 ff); Lenke (1982; 1990); Room (1983); Hurwitz & Christiansen (1983:239 ff); Kühlhorn (1993:25 ff); van Dijk (2008:107 ff).

Att den långsiktiga misshandelsutvecklingen i Sverige i stort sett följt alkoholkonsumtionens förändring, leder till ytterligare en slutsats. Utifrån norska data har Christie[51] beskrivit en U-formad kurva för våldsutvecklingen med innebörden att våldet var vanligare på 1800-talet och kan bli det igen i en framtid. För Sveriges[52] del försvinner denna U-form, när den korrigeras för växlingarna i alkoholbruket (*Diagram 2.7*). Nivåhöjningen i början av 1980-talet kan sättas i samband med ändrade åtalsregler vid misshandel.[53]

Över lag finns alltså inte något tydligt samband mellan förekomsten av misshandel och de stora samhällsförändringar som ägt rum mellan 1800- och 1900-talen – underförstått då att ändringarna i alkoholkonsumtionen i första hand bör ses som resultat av en medveten kontrollpolitisk styrning och inte som en spegling av ändringar i samhällsstrukturen, vilka i sin tur påverkat alkoholkonsumtionen.

2.5 Våldets innebörd

Ett tolkningsproblem kvarstår dock, nämligen att *innebörden* av fenomenet misshandel skiftar.[54] Misshandelslagföringarna avsåg under 1800-talet mycket sällan våld mot barn[55] eller kvinnor, eftersom sådant våld på grund av tidens värderingar inte betraktades som brott – annat än i grova fall. Idag avser däremot en betydande del av den registrerade[56] och avdömda misshandelsbrottsligheten våld mot kvinnor och även barn och ungdom.

Tre exempel ska belysa problemet. Det första är ett ärende som den förste JO, Lars August Mannerheim, hade att ta ställning till i början av 1810-talet (och som han lämnade utan åtgärd):

> En snickargesell vid namn Keisling hade 1811 låtit sig värvas såsom förstärkningskarl. Han tog sig i samband med värvningen några fridagar. Hans mästare anmälde försummelsen till poliskammaren. Poliskammaren fastslog att han försummat sina åligganden. På grund härav skulle han i stadsvaktens Corps de Garde uti polisbetjäningens närvaro undergå tjänlig aga. Kroppsagan verkställdes omedelbart.[57]

---

[51] Christie (1982:62 ff). Se dock även Næshagen (2005) för en helt annorlunda beskrivning.

[52] Jfr Hurwitz & Christiansen (1983:36) om Danmark och Lenke (1990) om Frankrike. – Se även Kapitel 1 ovan.

[53] Knutsson (1985).

[54] Jfr antologin ”Våldets mening” (Österberg & Lindstedt Cronberg, red., 2004) och särskilt Marie Lindstedt Cronbergs och Roddy Nilssons bidrag.

[55] Åren 1841–1843 dömdes 10, 11 resp. 2 ”föräldrar eller vårdare” för ”barns misshandling” (*Justitie–Stats–Ministern* [...] *år 1850,* Tab. XLVI). – Någon redovisning för senare år finns ej.

[56] År 2009 avsåg den av polisen registrerade misshandelsbrottsligheten i 47 procent av fallen misshandel mot män (18 år eller äldre); misshandel mot kvinnor (18 år eller äldre) utgjorde 30 procent och misshandel mot barn och unga (0–17 år) 22 procent (*Kriminalstatistik 2009,* Tab. 1.4). – Tidigare statistik avseende ”hustrumisshandel” finns mellan åren 1950–1960 (se *Brott som kommit till polisens kännedom ar 1950* ff, Tab. 1).

[57] Cit. efter Bexelius (1981:57).

Under första hälften av 1800-talet var det fortfarande lagligt tillåtet att aga hustrur, barn, elever, husfolk, lärlingar, soldater och fångar.[58] Situationen i början av 1900-talet beskrivs av Torsten Eriksson, en tidigare chef för kriminalvården, på följande vis:[59]

> I städerna grasserade ligor med överfall och våldsdåd, på landsbygden klådde byalagens pojkar varandra, regementena slogs sinsemellan och krigade gemensamt mot flottan, civila slogs med militärer, skolor med varandra, danstillställningar och folkfester slutade vanligen med bråk. Domstolsbehandlingen av ett slagsmål hörde till undantagen, medan de numera [d.v.s. 1939] tenderar att bli regel.

Slutligen satte föräldrabalken i slutet av 1970-talet definitivt punkt för den urgamla traditionen att med våld uppfostra barn. Föräldrabalken stadgar numera i Kap. 6 § 1:

> Barn skall behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

I dessa tre bemärkelser har våldet i samhället avtagit, samtidigt som våldet gjorts till en offentlig angelägenhet. Användningen av våld är numera endast inom mycket snäva gränser förbehållen vissa myndighetspersoner i deras legala maktutövning. Det privata våldet har fullständigt illegaliserats och dramatiserats. Det finns alltså viktiga inbördes förskjutningar i misshandelsbrottsligheten som den kommer till uttryck i lagförings-statistiken – misshandel mellan män har avtagit,[60] medan beivrandet av våld mot kvinnor, ungdom och barn har tilltagit.

Resonemanget kan byggas under med hänvisning till den historiska utvecklingen av lagföringarna för våldtäkt. Fram till mitten av 1930-talet lagfördes mycket få män för våldtäkt (*Diagram 2.8*). Först därefter inträffar en markerad ökning. Det är svårt att tro att lagföringsstatistiken speglar den verkliga utvecklingen.[61] En rimligare tolkning är att antalet lagföringar för våldtäkt framför allt under 1800-talet inte har något verkligt samband med den faktiska förekomsten av våldtäkter, utan i första hand uttrycker kvinnornas svaga sociala och rättsliga ställning, som i de flesta våldtäktsfallen *inte* medgav kvinnan möjligheten att få våldtäktsmannen straffad.[62] Lika lite som hon kunde värja sig mot vanlig misshandel med straffrättsliga medel. Ökningen i slutet av perioden förklaras huvudsakligen av lagändringen 2005 som utvidgade definitionen av våldtäkt.[63]

---

[58] Jfr den äldre tyska rättsdoktrinen som målande talade om s.k. “besondere Gewaltverhältnisse” (d.v.s. särskilda maktrelationer).

[59] Eriksson (1939:56).

[60] Jfr Kühlhorn m.fl. (1984:254).

[61] Bl.a. är det inte troligt, att våldtäkt skulle ha varit mindre frekvent än mord och dråp, vilket ju lagföringsstatistiken ger vid handen. – Se även Erikssons (1939:52) uppfattning om situationen under 1930-talet och Ekström (2003) om slutet av 1940-talet.

[62] Denna tolkning innebär dock inte att man skulle kunna “bortförklara” hela ökningen efter andra världskriget med en förskjutning av mörkertalet (jfr Persson, 1981:226). Bland annat har utvecklingen stora likheter med utvecklingen av andra grova brott såsom mord/dråp och rån. Gemensamt för alla dessa brottstyper är tillkomsten av tidigare straffade personer samt utländska medborgare.

[63] Prop. 2004/05:45; *Kriminalstatistik 2005*, s. 135–137.

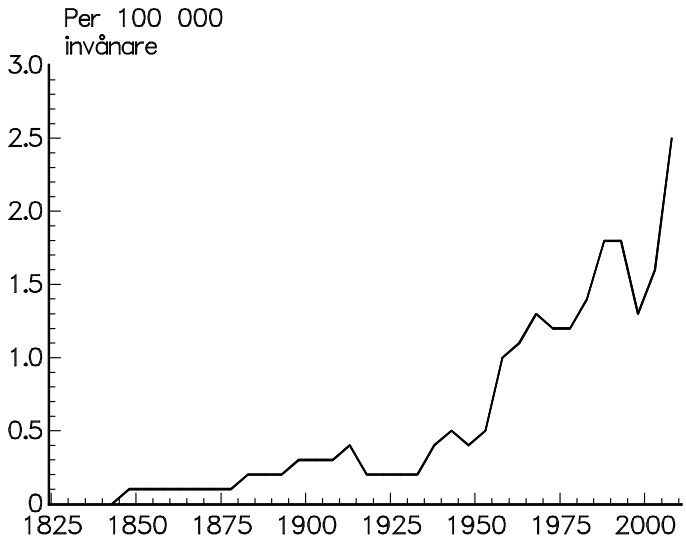

Diagram 2.8 För våldtäkt lagförda personer, 1842–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

2.6 Misshandelsstatistiken – en indikator på våldsutvecklingen?

Trots den omfattande kritik som brukar riktas mot kriminalstatistiken i allmänhet och lagföringsstatistiken i synnerhet, kan den senare nog användas för att beskriva det *kriminaliserade* våldets utveckling över tid – av framför allt två skäl.

Det ena skälet är att statistiken över lagföringar för misshandel ganska väl samvarierar med den registrerade alkoholförbrukningens förändringar i samhället (*Diagram 2.6* ovan). Det andra och starkare skälet är att misshandelsstatistiken samvarierar mycket väl med uppgifter om mördade och dräpta personer (Kapitel 1 ovan).

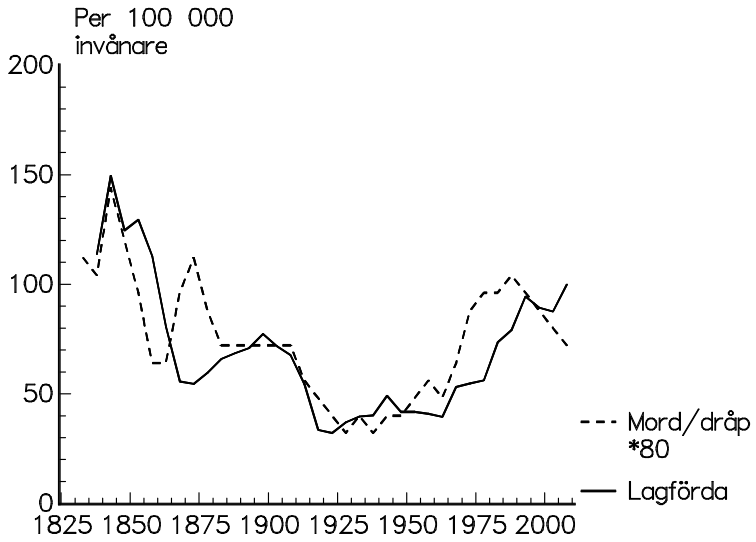

Not. Mordkurvan har multiplicerats med 80 för att anpassa den till misshandelskurvans skala.

Diagram 2.9 Mördade och dräpta personer samt för misshandel lagförda personer, 1836/1841–2009/10. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Medan flertalet misshandelsfall självfallet inte kommer till myndigheternas kännedom och inte leder till lagföring, antar de flesta bedömare att mörkertalet för mord och dråp är förhållandevis litet.[64] *Diagram 2.9* visar den starka samvariationen mellan offer för mord/dråp å ena sidan och för misshandel lagförda personer å andra sidan under hela den 170-åriga perioden där sådan statistik finns tillgänglig. Endast perioden 1860–1880 och åren på 1990- och 2000-talen avviker från det allmänna mönstret.

När det gäller slutet av perioden har diskussionen kretsat kring frågan om de ökningar som *brotts- och lagförings*statistiken uppvisar är verkliga eller huvudsakligen en effekt av att toleransen mot våldshandlingar har avtagit, vilket i sin tur lett till att fler situationer definieras som ”våldsamma” samt att fler våldshandlingar anmäls och fler personer blir lagförda. Mord- och dråpindikatorn skulle i så fall tyda på att våld *faktiskt* har ökat mellan mitten av 1960- och början av 1980-talet för att vara tämligen stabil därefter. Denna tolkning kan ytterligare styrkas med SCB:s och Brå:s offerundersökningar, där man årligen frågar ett stort antal personer om de ansett sig ha varit utsatta för våld (*Diagram 2.10*).

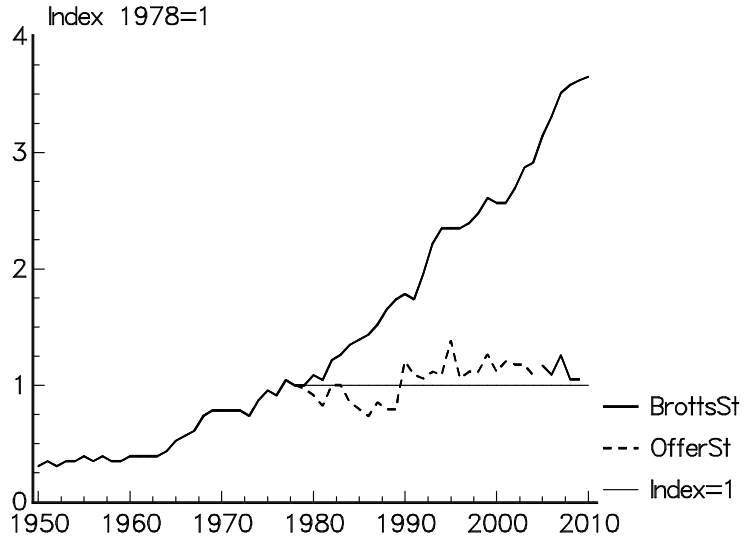

Diagram 2.10 Modell över misshandelsutvecklingen enligt brottsstatistiken, 1950–2010, och offerstatistiken, 1978–2009.[65]

Offerundersökningarna redovisar i stort sett stabila svarsfrekvenser avseende våld (exkl. hot) under perioden 1978–1989 och 1990–2005.[66] Detta gäller även Brottsförebyggande rådets mätningar för åren 2005–2009.[67] Ökningarna i brottsstatistiken skulle därför i första hand kunna anses som förändringar i anmälningsbenägen-

[64] Senast *Brå-Rapport 2011:5*, s. 13; men se också Rückert (2000).
[65] Jfr Westfelt (2001:79). – Data avser anmälda misshandelbrott resp. antal personer som uppgivit att de utsatts för våld (SCB, 1978-2005) resp. misshandel (Brå, 2005-2009). Index år 1978=1.
[66] Liknande tycks gälla för Danmark (t.o.m. sjunkande frekvenser i offerundersökningarna), Norge, Finland, Norge, England & Wales, Holland, Schweiz och Tyskland (von Hofer, 2006:193). Samtliga dessa länder publicerar nationella offerundersökningar.
[67] *Brå-Rapport 2011:1*, Fig. 3.8.

heten[68] och ingripandepraxis: exempelvis anmäls våld mot kvinnor och misshandel av barn numera oftare och ingripanden mot ungdomsvåldet har skärpts (se ovan). En liknande stabil bild framträder när sjukvårdsstatistik med avseende på våldsskador analyseras.[69]

Uppenbarligen har samhällsutvecklingen medfört den paradoxala situationen att den *faktiska* användningen av våld (oavsett om den är kriminaliserad eller inte) har avtagit medan allt större delar av det resterande våldet definieras i straffrättsliga termer (”kriminaliserat våld”). Kampen mot våldet hör sedan många år till de av regeringarna prioriterade kriminalpolitiska frågorna.[70] *Diagram 2.11* är ett försök att beskriva utvecklingen i statistiska termer. Genom att ”vikta ihop” mord/dråp, våldtäkt, rån och misshandel i en enda serie får utvecklingen ett mycket karaktäristiskt utseende.[71]

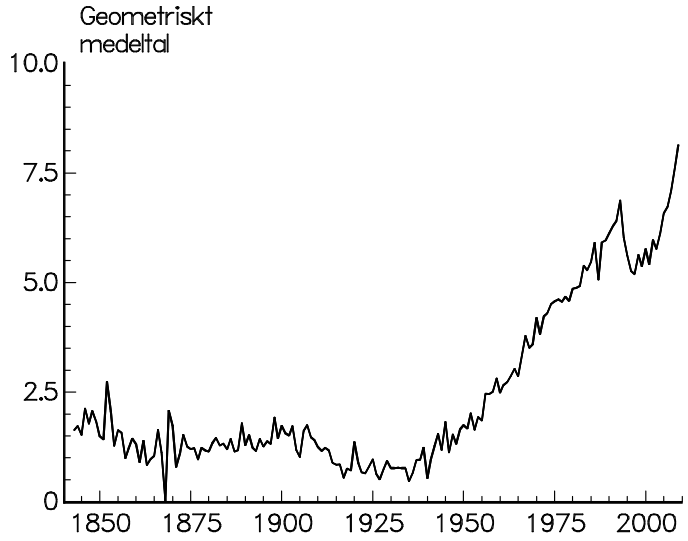

Diagram 2.11 Modell över det ”kriminaliserade” våldets utveckling (mord/dråp, våldtäkt, rån och misshandel), 1843–2009. Geometriskt medeltal. Per 100 000 invånare.

Alkoholkonsumtionens betydelse är fortfarande skönjbar (den svaga U-formen under första hälften av 1900-talet), men perioden efter mitten av 1950-talet framträder tydligt som transformeringsperiod för det *kriminaliserade* våldets utveckling i Sverige. Politiska prioriteringar talar för att ökningen kommer att fortsätta. En speciell drivkraft utgör troligen den politiska kopplingen mellan mänskliga

---

[68] Se dock också Häll (2004:73) som inte finner någon ökning av poliskontakterna i ULF-undersökningarna mellan 1978 och 2001 när det gäller våld eller hot. – En alternativ förklaring skulle kunna vara att offerundersökningar och brottsstatistik mäter olika segment av våldsfenomenet (von Hofer, 2006:194).

[69] Estrada (2006); Takala & Obstbaum (2009); Socialstyrelsen (2010: Fig.11–13; med ett visst undantag för män och kvinnor 15–24 år); Estrada (2010).

[70] Andersson (2002:120 ff). Jfr senast Ds 2007:31; SOU 2007:90; SOU 2008:85; Abele (2011).

[71] Geometriska medeltal beräknas enligt formeln: $gm = (x_{mord} * x_{våldtäkt} * x_{rån} * x_{misshandel})^{1/4}$. – Antalet personer lagförda för våldtäkt uppgick åren 1842 och 1868 till 0, vilket förklarar kurvans startår (1843) och den avvikande observationen 1868.

rättigheter och våld. T.ex. skriver regeringen: ”Att slippa utsättas för våld och övergrepp är en förutsättning för att kunna åtnjuta mänskliga rättigheter. Oavsett kön, familjesituation och sexuell läggning är våld mot en enskild person en kriminell handling som ska utredas och lagföras.”[72]

[72] http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/pod/?id=52&module_instance=3&action=pod_+show&navid=65&subnavid=52&subnavinstance=3 (2011-06-04).

Tabell 2.1 För misshandel (inkl. grov) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000 invånare
1831–35	..	..
1836–40	3 504a	113
1841–45	4 817	149
1846–50	4 216	124
1851–55	4 605	129
1856–60	4 201	112
1861–65	3 214	80
1866–70	2 315	56
1871–75	2 326	54
1876–80	2 681	59
1881–85	3 030	66
1886–90	3 252	68
1891–95	3 420	71
1896–00	3 893	77
1901–05	3 740	72
1906–10	3 655	67
1911–15	3 048b	54
1916–20	1 945	33
1921–25	1 916	32
1926–30	2 256	37
1931–35	2 453	40
1936–40	2 524	40
1941–45	3 189	49
1946–50	2 866	41
1951–55	2 992c	42
1956–60	3 018	41
1961–65	2 994	39
1966–70	4 200	53
1971–75	4 449	55
1976–80	4 641	56
1981–85	6 117	73
1986–90	6 683	79
1991–95	8 200	94
1996–00	7 904	89
2001–05	7 819	87
2006–10	9 300	100

Noter
a) Beräknad uppgift
b) Fr.o.m. 1913 inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
c) Ny serie

Källor
1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 3.1)
1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 4.2)

Tabell 2.2a Nyckeltal 1: Misshandel (inkl. grov), 1950–2010.
Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff.
Antal resp. procent.

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal	(%)	Antal	Antal
1950	7 382	91	3 122	..
1951	7 718	83	3 014	..
1952	7 378	91	3 094	..
1953	7 557	89	2 890	..
1954	7 753	88	2 892	..
1955	8 605	88	3 069	279
1956	8 496	82	3 139	279
1957	8 542	83	2 972	280
1958	8 384	79	3 023	285
1959	8 224	81	3 013	359
1960	8 684	80	2 945	337
1961	8 742	77	2 965	344
1962	8 718	78	2 914	380
1963	8 988	74	2 923	381
1964	9 516	74	3 054	385
1965	11 689	..	3 114	700
1966	12 997	74	3 631	924
1967	13 610	79	3 977	1 097
1968	16 789	54	4 226	1 111
1969	17 803	63	4 434	1 191
1970	18 349	64	4 732	1 242
1971	17 616	62	4 389	1 038
1972	18 083	56	4 499	1 094
1973	17 459	65	4 450	1 198
1974	19 867	54	4 366	1 150
1975	21 509	62	4 543	1 148
1976	21 378	62	4 512	1 068
1977	23 596	54	4 545	1 209
1978	22 868	60	4 785	1 326
1979	23 171	59	4 536	1 315
1980	24 668	63	4 828	1 514
1981	24 314	60	4 982	1 604
1982	28 200	55	5 640	1 745
1983	29 220	56	6 647	1 901
1984	30 785	53	6 839	1 970
1985	31 996	53	6 476	1 827
1986	32 805	52	6 327	1 829
1987	34 757	53	6 486	1 959
1988	37 511	48	6 722	2 282
1989	39 641	47	6 837	2 286
1990	40 690	50	7 041	2 306
1991	40 454	55	7 299	2 247
1992	45 232	51	7 415	2 484
1993	50 926	51	8 259	2 777
1994	53 665	48	8 787	2 626
1995	54 380	44	9 242	2 586
1996	53 731	42	8 193	2 315
1997	55 109	44	7 491	2 228
1998	56 878	50	8 021	2 503
1999	59 918	48	7 963	2 052
2000	58 846	47	7 852	1 941

forts.

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal	(%)	Antal	Antal
2001	59 461	43	7 760	1 784
2002	61 631	44	7 918	1 900
2003	65 177	45	7 736	1 930
2004	67 089	47	7 721	1 948
2005	72 645	47	7 960	2 061
2006	77 019	48	8 787	1 993
2007	82 262	47	9 057	1 994
2008	84 566	48	9 874	2 054
2009	86 281	48	9 268	1 833
2010	87 854	48	9 514	1 699

Not Begreppet ”frihetsstraff” avser här fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, internering, ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård, sluten psykiatrisk vård/vård i specialsjukhus resp. rättspsykiatrisk vård, BrB 34:1 p.1 avs. fängelse, internering, ungdomsfängelse resp. sluten ungdomsvård.

Källor

Anmälda brott
- 1950–1992 RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3A)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 1.1)

Uppklaringsprocent
- 1950–1992 RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3C)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 2.2)

För brott lagförda personer
- 1950–1980 von Hofer (1985, Tab. 2.2)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 4.2)

Frihetsstraff
- 1955–1960 Brottsligheten 1955 ff (Tab. 2)
- 1961–1965 Brottsligheten 1961 ff (Tab. 18 respektive 11A)
- 1966–1972 RS PM 1987:2
- 1973–1993 KR Info 1994:8
- 1995–2010 Kriminalstatistik 1995 (Tab. 3.9 eller motsvarande)

Tabell 2.2b Nyckeltal 2: Misshandel (inkl. grov), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

	SOS	**SCB-register**								
	Samt-liga	Samt-liga	*därav* Kvin-nor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	4 450	4 441	209	**5**	1 206	**27**	3 754	**..**	757	**17**
1974	4 366	4 370	203	**5**	1 291	**30**	2 609	**..**	719	**16**
1975	4 543	4 546	193	**4**	1 350	**30**	2 188	**..**	817	**18**
1976	4 512	4 519	243	**5**	1 284	**28**	1 930	**..**	862	**19**
1977	4 545	4 556	233	**5**	1 357	**30**	1 713	**..**	864	**19**
1978	4 785	4 786	265	**6**	1 383	**29**	1 647	**..**	851	**18**
1979	4 536	4 546	269	**6**	1 279	**28**	1 573	**..**	827	**18**
1980	4 828	4 826	264	**5**	1 257	**26**	1 594	**..**	900	**19**
1981	4 982	4 988	291	**6**	1 165	**23**	1 528	**31**	895	**18**
1982	5 640	5 671	314	**6**	1 315	**23**	1 730	**31**	1 017	**18**
1983	6 647	6 684	386	**6**	1 431	**21**	1 981	**30**	1 132	**17**
1984	6 839	6 829	393	**6**	1 546	**23**	1 968	**29**	1 100	**16**
1985	6 476	6 484	403	**6**	1 607	**25**	1 996	**31**	1 025	**16**
1986	6 327	6 305	378	**6**	1 610	**26**	2 004	**32**	959	**15**
1987	6 486	6 509	450	**7**	1 538	**24**	2 106	**32**	1 007	**15**
1988	6 722	6 731	412	**6**	1 717	**26**	2 156	**32**	1 109	**16**
1989	6 837	6 841	461	**7**	1 758	**26**	2 257	**33**	1 122	**16**
1990	7 041	7 050	497	**7**	1 780	**25**	2 444	**35**	1 257	**18**
1991	7 299	7 320	472	**6**	1 857	**25**	2 559	**35**	1 339	**18**
1992	7 415	7 438	548	**7**	1 965	**26**	2 644	**36**	1 459	**20**
1993	8 259	8 276	571	**7**	2 298	**28**	2 989	**36**	1 546	**19**
1994	8 787	8 782	653	**7**	2 600	**30**	3 279	**37**	1 521	**17**
1995	9 242	9 361	812	**9**	3 212	**34**	3 554	**38**	1 530	**16**
1996	8 193	8 213	712	**9**	2 646	**32**	3 055	**37**	1 412	**17**
1997	7 491	7 490	659	**9**	2 427	**32**	2 850	**38**	1 203	**16**
1998	8 021	8 017	716	**9**	2 548	**32**	3 149	**39**	1 314	**16**
1999	7 963	7 962	751	**9**	2 524	**32**	3 144	**39**	1 278	**16**
2000	7 852	7 846	741	**9**	2 486	**32**	3 201	**41**	1 241	**16**
2001	7 760	7 755	769	**10**	2 522	**33**	3 342	**43**	1 196	**15**
2002	7 918	7 911	733	**9**	2 464	**31**	3 510	**44**	1 273	**16**
2003	7 736	7 731	881	**11**	2 473	**32**	3 466	**45**	1 194	**15**
2004	7 721	7 718	851	**11**	2 484	**32**	3 581	**46**	1 206	**16**
2005	7 960	7 951	876	**11**	2 598	**33**	3 790	**48**	1 141	**14**
2006	8 787	8 777	1 004	**11**	3 082	**35**	4 160	**47**	1 169	**13**
2007	9 057	**..**	1 014	**13**	3 166	**35**	4 317	**48**	**..**	**..**
2008	9 874	**..**	1 179	**12**	3 545	**36**	4 893	**50**	**..**	**..**
2009	9 268	**..**	1 144	**14**	3 193	**34**	4 514	**49**	**..**	**..**
2010	9 514	**..**	1 296	**14**	3 345	**35**	4 733	**50**	**..**	**..**

Noter.

(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Alla skillnader i denna tabell är mindre än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken.
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 2.2 ovan och maskinlista från SCB.

Tabell 2.3 För våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande) lagförda personer, 1842–2010. 5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000
1831–35	..	..
1836–40	..	..
1841–45	1	0,0
1846–50	3	0,1
1851–55	5	0,1
1856–60	2	0,1
1861–65	3	0,1
1866–70	6	0,1
1871–75	3	0,1
1876–80	4	0,1
1881–85	9	0,2
1886–90	8	0,2
1891–95	10	0,2
1896–00	15	0,3
1901–05	15	0,3
1906–10	14	0,3
1911–15	21a	0,4
1916–20	10	0,2
1921–25	14	0,2
1926–30	13	0,2
1931–35	11	0,2
1936–40	24	0,4
1941–45	33	0,5
1946–50	26b	0,4
1951–55	39b	0,5
1956–60	72b	1,0
1961–65	83c	1,1
1966–70	106	1,3
1971–75	94	1,2
1976–80	101	1,2
1981–85	116	1,4
1986–90	154	1,8
1991–95	155	1,8
1996–00	113	1,3
2001–05	145	1,6
2006–10	233	2,5

Noter
a) Fr.o.m. 1913 inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
b) Avser SL 5:5 för hela kap. 15 (fr.o.m. 1949)
c) Avser åren 1962–1965

Källor
1831–1975 von Hofer (1985, Tab. 3.1)
1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 4.2)

Tabell 2.4a Nyckeltal 1: Våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande), 1950–2010. Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent.

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal	(%)	Antal	Antal
1950	350	74	35	..
1951	449	60	39	..
1952	310	77	49	..
1953	330	76	30	..
1954	339	75	35	..
1955	375	77	41	..
1956	333	77	60	..
1957	356	70	54	..
1958	427	69	69	..
1959	474	80	93	..
1960	512	68	82	..
1961	516	80	..	..
1962	516	76	83	..
1963	516	85	72	..
1964	590	74	84	..
1965	587	..	93	..
1966	660	71	86	61
1967	652	71	115	81
1968	603	51	121	84
1969	630	51	77	55
1970	692	56	133	104
1971	617	51	81	59
1972	598	50	100	81
1973	597	51	90	60
1974	684	49	89	76
1975	769	55	109	75
1976	773	50	102	80
1977	800	45	89	72
1978	851	47	98	80
1979	922	49	99	84
1980	865	52	118	104
1981	865	45	86	72
1982	941	53	116	87
1983	923	48	129	112
1984	995	47	122	105
1985	1 035	40	129	117
1986	1 046	42	156	142
1987	1 114	38	115	105
1988	1 332	37	159	150
1989	1 462	38	165	154
1990	1 410	39	174	166
1991	1 462	42	148	138
1992	1 688	41	163	153
1993	2 153	45	181	173
1994	1 812	48	150	140
1995	1 707	37	133	124
1996	1 608	38	101	93
1997	1 692	34	115	104
1998	1 965	37	129	115
1999	2 104	38	98	90
2000	2 024	40	121	114

forts.

	Anmälda brott Antal	Uppklarings-procent (%)	Lagförda personer Antal	Till frihetsstraff dömda personer Antal
2001	2 084	34	111	99
2002	2 184	36	113	109
2003	2 565	40	132	120
2004	2 631	40	153	149
2005	3 787	49	216	203
2006	4 208	55	227	212
2007	4 749	48	217	202
2008	5 446	57	262	242
2009	5 937	59	253	237
2010	5 960	50	204	188

Not Begreppet ”frihetsstraff” avser här fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, internering, ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård, sluten psykiatrisk vård/vård i specialsjukhus resp. rättspsykiatrisk vård, BrB 34:1 p.1 avseende fängelse, internering, ungdomsfängelse resp. sluten ungdomsvård.

Källor

Anmälda brott
- 1950–1992 RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3A)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 1.1)

Uppklaringsprocent
- 1950–1992 RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3C)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 2.2)

För brott lagförda personer
- 1950–1980 von Hofer (1985, Tab. 2.4)
- 1975–2010 Kriminalstatistik 2010 (Tab. 4.2)

Frihetsstraff
- 1966–1972 RS PM 1987:2
- 1973–1993 KR Info 1994:8
- 1994–2010 Kriminalstatistik 1994 (Tab. 3.11 eller motsvarande tabeller)

Tabell 2.4b Nyckeltal 2: Våldtäkt (inkl. grov resp. våldförande), 1973–2010. Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

	SOS		SCB-register									
	Samt-liga		Samt-liga	*därav* Kvin-nor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	90		90	0	..	31	**34**	72	..	17	**19**
1974	89		89	0	..	16	**18**	52	..	20	**22**
1975	109		109	0	..	30	**28**	40	..	32	**29**
1976	102		102	0	..	22	**22**	34	..	31	**30**
1977	89		90	0	..	24	**27**	27	..	29	**32**
1978	98		97	0	..	18	**19**	25	..	25	**26**
1979	99		99	0	..	15	**15**	24	..	37	**37**
1980	118		118	0	..	22	**19**	40	..	48	**41**
1981	86		86	0	..	14	**16**	22	**26**	35	**41**
1982	116		116	0	..	31	**27**	31	**27**	42	**36**
1983	129		129	0	..	17	**13**	31	**24**	47	**36**
1984	122		122	0	..	27	**22**	29	**24**	34	**28**
1985	129		129	0	..	19	**15**	36	**28**	39	**30**
1986	156		156	2	..	19	**12**	37	**24**	53	**34**
1987	115	**x**	118	0	..	20	**17**	34	**29**	41	**35**
1988	159		159	0	..	18	**11**	44	**28**	58	**36**
1989	165		165	1	..	19	**12**	59	**36**	72	**44**
1990	174		174	1	..	22	**13**	53	**30**	66	**38**
1991	148		148	0	..	20	**14**	71	**48**	66	**45**
1992	163		163	0	..	22	**13**	61	**37**	62	**38**
1993	181		181	0	..	23	**13**	66	**36**	61	**34**
1994	150		150	0	..	18	**12**	50	**33**	44	**29**
1995	133		133	0	..	13	**10**	54	**41**	64	**48**
1996	101		101	0	..	12	**12**	37	**37**	32	**32**
1997	115		115	1	..	17	**15**	51	**44**	41	**36**
1998	129		129	0	..	23	**18**	49	**38**	41	**32**
1999	98		98	1	..	14	**14**	37	**38**	30	**31**
2000	121		121	0	..	13	**11**	43	**36**	43	**36**
2001	111		111	0	..	12	**11**	43	**39**	43	**39**
2002	113		113	0	..	18	**16**	55	**49**	43	**38**
2003	132		132	1	..	29	**22**	66	**50**	44	**33**
2004	153		153	0	..	22	**14**	72	**47**	71	**46**
2005	216		214	0	..	36	**17**	101	**47**	86	**40**
2006	227		227	1	..	44	**19**	111	**49**	76	**33**
2007	217		..	0	..	28	**13**	117	**54**	..	..
2008	262		..	1	..	44	**17**	150	**57**	..	..
2009	253		..	2	..	52	**21**	134	**53**	..	..
2010	204		..	1	..	40	**20**	112	**55**	..	..

Exkl. våldtäkt mot barn.

Noter.

(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken.
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 2.4a ovan och maskintabell från SCB.

Tabell 2.5 För misshandel (inkl. grov) lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010. Ålder vid brott resp. ålder vid lagföring.

	Antal	Per 100 000 15–17 år		Antal	Per 100 000 15–17 år
1913	85	26	1962	430	111
1914	63	20	1963	410	108
1915	49	15	1964	429	116
1916	59	18	1965	479	134
1917	44	13	1966	483	141
1918	39	12	1967	538	162
1919	37	11	1968	629	192
1920	36	11	1969	608	187
1921	41	12	1970	611	188
1922	30	9	1971	613	190
1923	30	9	1972	..	..
1924	15	4	1973	538	167
1925	33	9	1974	611	191
1926	32	9	1975	636	202
1927	20	6	1976	600	190
1928	38	11	1977	652	205
1929	31	9	1978	655	199
1930	26	8	1979	608	175
1931	39	12	1980	631	174
1932	32	10	1981	540	146
1933	40	13	1982	640	173
1934	36	11	1983	636	177
1935	32	10	1984	726	211
1936	53	15	1985	758	228
1937	58	17	1986	788	237
1938	70	22	1987	732	217
1939	61	20	1988	892	263
1940	60	20	1989	962	284
1941	79	27	1990	813	245
1942	104	37	1991	896	278
1943	124	45	1992	937	304
1944	90	34	1993	1 105	369
1945	126	48	1994	1 342	448
1946	80	31	1995	1 826	605
1947	82	33	1996	1 563	514
1948	..	..	1997	1 454	481
1949	..	31	1998	1 496	501
1950	..	34	1999	1 451	483
1951	..	..	2000	1 449	472
1952	..	..	2001	1 462	460
1953	..	..	2002	1 436	436
1954	..	..	2003	1 469	429
1955	107	38	2004	1 409	396
1956	110	39	2005	1 509	404
1957	..	..	2006	1 678	437
1958	169	51	2007	1 732	444
1959	229	63	2008	1 932	505
1960	329	86	2009	1 668	449
1961	460	118	2010	1 750	494

Not. T.o.m. 1989: ålder vid brottet. Fr.o.m. 1990: ålder vid lagföring.

Källor

Ålder vid brottet

1913–1950	SOU 1956:55, II Bilagor, s. 12
1955–1960	Brottsligheten 1955, s. 18 eller motsvarande texttabeller
1961–1971	Brottsligheten 1961, Tab. 4 eller motsvarande tabeller
1973–1989	Maskintabell från SCB

Ålder vid lagföringen

1990–1993	RSÅ 1991 ff, Tab. 3.4.7a eller motsvarande tabeller
1994–2010	Kriminalstatistik 1994, Tab. 3.7 eller motsvarande tabeller

Referenser

Abele, A. (2011)
”Kampen mot våldet måste få högsta prioritet.”
http://politikerbloggen.nyheterna.se/2011/01/26/41917/ (2011-08-11)

Almquist, S. (1920)
”Skolans straffarter förr och nu”. *Skola och Samhälle*. Tidskrift för Folkundervisning, s. 183–206.

Andersson, R. (2002)
Kriminalpolitikens väsen. Avhandlingsserie Nr 10. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Andersson, L. (2011)
Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet. Akad. avhandling. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet. Under publicering.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi i kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Beckman, N., Holmberg, C., Hult, B., Löfmarck, M. & Strahl, I. (1987)
Kommentar till Brottsbalken I. Brotten mot person och förmögenhetsbrotten. 5. uppl. Andra tryckningen. Stockholm: Norstedts.

Bexelius, A. (1981)
Vår förste JO. 1810–1823. Vad han såg, vad han uträttade. Stockholm: Norstedt.

Body-Gendrot, S. & Spierenburg, P. (red.) (2008)
Violence in Europe. Historical and Contemporary Perspectives. New York: Springer.

Brott som kommit till polisens kännedom [år]
Brott som kommit till polisens kännedom [år]. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Brå-Rapport 2008:4
Diskriminering i rättsprocessen. Om missgynnande av personer med utländsk bakgrund. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2010:2
NTU 2009. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2010:6
Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen åren 1995 till2008. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2011:1
NTU 2010. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2011:5
Det dödliga våldets utveckling. Fullbordat och försök till dödligt våld i Sverige på 1990- och 00-talet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

CAN (2010)
Drogutvecklingen i Sverige 2010. CAN Rapport 125. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Christie, N. (1982)
Hvor tett et samfunn? 2. uppl. Oslo: Universitetsforlaget.
Diesen, C. (2006)
”Negativ särbehandling i rättskedjans alla led”. *SOU 2006:30*, s. 183–224. Stockholm: Fritzes.
van Dijk, J. J.M. (1999)
”The experience of crime and justice”. Kapitel 1 i G. Newman (red.), *Global Report on Crime and Justice*. New York/Oxford: Oxford University Press.
van Dijk, J. (2008)
The World of Crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice, and Development Across the World. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.
Ds S 1983:2
Kvinnomisshandel. Kartläggning och överväganden. Socialdepartementet.
Ds 2007:31
Skärpt straff för vållande till annans död. Justitiedepartementet.
Ekström, S. (2003)
”Qualification and Disqualification in Rape Cases”. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention, Årg. 4(2), s. 204–222.
Eriksson, T. (1939)
Brott och samhälle. Stockholm: Bonniers.
Estrada, F. (1999)
Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Avhandlingsserie Nr. 3. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Estrada, F. (2006)
”Trends in violence in Scandinavia according to different indicators: An exemplification of the value of Swedish hospital data”. *British Journal of Criminology*, Arg. 46 (3), s. 486–504.
Estrada, F. (2008)
”Misshandel”. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23, s. 86–112. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Estrada, F. (2010)¨
”Våld som ett (bra) samhällsproblem”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, År. 97(3), s. 320–334.
Fällström, A.M. (1974)
Konjunktur och kriminalitet. Studier i Göteborgs sociala historia 1800–1840. Meddelanden från Historiska institutionen i Göteborg. Uddevalla.
Förmögenhetsbrotten (1975)
Förmögenhetsbrotten. Riktlinjer för en översyn. Arbetsgruppen rörande kriminalpolitik. Brå-Rapport 1975:3. Stockholm.
Groth, S. & Strahl, I. (1956)
”Uppgifter om brottsligheten och dess bekämpande”. SOU 1956:55, *Skyddslag*. Strafflagsberedningens slutbetänkande. II Bilagor, s. 3–34. Stockholm.

Gurr, T.R. (1981)
”Historical Trends in Violent Crime. A Critical Review of the Evidence”. M. Tonry & N. Morris (red.), *Crime and Justice*. An Annual Review of Research. Vol. 3, s. 295–353. Chicago and London: The University of Chicago Press.
Hauge, R. (1990)
”Alcohol and Criminal Violence in the Nordic Countries”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 65–75.
Hauge, R. (1991)
”Alkohol og voldskriminalitet. Om Leif Lenkes avhandling ”Alcohol and Criminal Violence””. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 78, s. 145–163.
von Hofer, H. (1984)
Nordic Criminal Statistics 1950–1980(81). 3rd revised edition. Unit of Justice and Social Statistics. Promemoria 1984:3. Örebro: Statistics Sweden.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1990a)
Modern brottslighet och specialstraffrätt i ljuset av kriminalstatistiken. RS-Promemoria 1990:6. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1990b)
”Vem älskar kriminalstatistiken?”. *Välfärdsbulletinen*, Nr. 4, s. 13–15.
von Hofer, H. (2000)
“Criminal Violence and Youth in Sweden: a Long–term Perspective”. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Årg. 1, s. 56–72.
von Hofer, H. (2006)
“Ökat våld och/eller vidgade definitioner?” *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 93, s. 193–208.
von Hofer, H. & Tham, H. (1991)
Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case. RS-Promemoria 1991:1. Stockholm: Statistics Sweden.
Hurwitz, S. & Christiansen, K.O. (1983)
Criminology. The New and Completely Revised Edition of the Standard Scandinavian Study. London: George Allen & Unwin.
Häll, L. (1991)
Offer för vålds- och egendomsbrott 1978–1989. Levnadsförhållanden Rapport nr 66. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Häll, L. (1995)
Offer för vålds- och egendomsbrott 1978–1993. Levnadsförhållanden Rapport nr 88. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Häll, L. (2004)
Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002. Levnadsförhållanden Rapport nr 104. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Johansson, S. (1970)
Om levnadsnivåundersökningen. Utkast till kap 1 och 2 i betänkande om svenska

folkets levnadsförhållanden. Låginkomstutredningen. Stockholm: Allmänna Förlaget.

Kardell, J. (2006)
”Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ analys”. *SOU 2006:30*, s. 67–109. Stockholm: Fritzes.

Knutsson, J. (1978)
”Kvinnobrottslighet. Kvinnan i kriminalstatistiken 1857–1975”. *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1978. Rapport 1978:2, s. 57–71. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Knutsson, J. (1985)
”Ändrade åtalsregler vid misshandel: Vad har effekten blivit?”. *Brå apropå*, Årg. 11, Nr. 2, s. 12–18.

Knutsson, J. (1989)
”Vem tjänar på gatuvåldet?”. *Marknadsekonomisk tidskrift*, Nr. 3.

Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [1993–]

Kühlhorn, E. (1980)
”Rättssystemets reaktioner på den ökande brottsligheten”. *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1979. Brå-Rapport 1980:1, s. 93–103. Stockholm: Liber.

Kühlhorn, E. (1989)
”Dricker vi mindre sprit år 2000?”. *Alkohol och narkotika*, Årg. 83, Nr. 6–7, s. 3–7.

Kühlhorn, E. (1993)
Alkohol, EG och kriminalitet. Brottsförebyggande rådet, Kriminalpolitisk framtids- och omvärldsanalys. 1993-11-08. [Stencil]

Kühlhorn, E. m.fl. (1984)
Den svenska våldsbrottsligheten. Brå Forskning. Rapport 1984:1. Stockholm: Liber.

Larsson, T. (1945)
Reformer i bränvinslagstiftningen 1853–1854. Förhistorien. Akademisk avhandling. Stockholm.

Lenke, L. (1975)
Våldsbrott och alkohol – en studie i misshandelsbrottslighetens utveckling. Stockholms universitet. [Stencil]

Lenke, L. (1976)
”Alkohol och våldsbrottslighet” med en kommentar av B. Hibell & E. Jonsson. *Alkohol och narkotika*, Årg. 70, Nr. 1, s. 8–17. Se även replik av Lenke, a.a., Nr. 3, s. 12–18.

Lenke, L. (1978)
”Påföljdsval vid misshandel”. Domstolsverket, *Redovisning av påföljdsseminiarium för domare*, november 1977, s. 63–82. Stockholm.

Lenke, L. (1980)
”Missbruk och kriminalitet”. *Arbetsmaterial för 22:a nordiska forskarseminariet i kriminologi*, Assögården 1980 Sverige. Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi. Augusti 1980, s. 70–105.

Lenke, L. (1982)
”Alcohol and crimes of violence: a causal analysis”. *Contemporary Drug Problems*, Fall, s. 355–365. [A Special Reprint. Federal Legal Publications, Inc., 1984]
Lenke, L. (1989)
”Alkohol och våldsbrottslighet – tidsserieanalyser i komparativt perspektiv”. *Alkohol och narkotika*, Årg. 83, Nr. 6–7, s. 44–45.
Lenke, L. (1990)
Alcohol and Criminal Violence – Time Series Analyses in a Comparative Perspective. Akademisk avhandling. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Lenke, L. (2007)
”Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling”. Kapitel 3 i F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
Lindstedt Cronberg, M. (2004)
“I husbondemaktens tid. Hustrumisshandel i 1800-talets Sverige.” I E. Österberg & M. Lindstedt Cronberg (red.), *Våldets mening*. Makt, minne, myt. Lund: Nordic Academic Press.
Lundgren, E., Heimer, G., Westerstrand, J. & Kalliokoski, A.-M. (2001)
Slagen dam. Mäns våld mot kvinnor i jämställda Sverige – en omfångsundersökning. [Umeå/Uppsala]: Brottsoffermyndigheten/Uppsala universitet.
Nelson, A. (1988)
”Aga – ur rättspolitisk synpunkt”. Särtryck ur: *Kungl. Humanistiska Vetenskapssamfundet i Uppsala.* Annales Societatis Litterarum Humaniorum Regiae Upsalensis. Årsbok 1987–1988, s. 69–99.
Nilsson, R. (2004)
”Unga våldsbrottslingar i mitten av 1800-talet. Vanliga unga män eller ungdomar i samhällets marginal?” I E. Österberg & M. Lindstedt Cronberg (red.), *Våldets mening*. Makt, minne, myt. Lund: Nordic Academic Press.
Nilsson, T. (1976)
”Betydelsen av normer och attityder i förändringsprocessen. – Ett diskussionsunderlag”. *Alkoholens tillväxtmekanismer*. Rapport från ett seminarium om alkoholforskning arrangerat av Nordiska Nämnden för Alkoholforskning, s. 26–29. Stockholm.
Nilsson, A. & Flyghed, J. (2007)
”Samhällsutveckling och marginalisering. Exemplen vräkta och fångar”. Kapitel 15 i *Brott i välfärden.* Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Norström, T. (1998)
”Effects on criminal violence of different beverage types and private and public drinking”. *Addiction*, Årg. 93, s. 689–699.
Næshagen, F.L. (2005)
“Den kriminelle voldens U-kurve fra 1500-tall til nåtid”. *Historisk tidsskrift* [Norge], Årg. 84(3), s. 411–427.

Olaussen, L.P. (1978)
”Tradisjonell kriminalitet i Norge. En statistisk beskrivelse”. *St. meld. nr. 104 (1977–78),*Vedlegg 1, s. 179–237. Justis- og politidepartementet.
Persson, L.G.W. (1981)
Våldtäkt. En kriminologisk kartläggning av våldtäktsbrottet. SOU 1981:64. Stockholm: LiberFörlag/Allmänna förlaget.
Persson, L.G.W. (1990)
Brottsoffer. En studie om människor som utsatts för våldsbrott. Del 1. Information från Trygg–Hansa Juni 1990. Arlanda Stad: Trygg–Hansa.
Petersson, B. (1983).
”Den farliga underklassen”. Studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige. Akademisk avhandling. Acta Universitatis Umensis 53. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Pettersson, T. (2006)
”Särbehandlas gärningspersoner med utländsk bakgrund vid anmälningar om våldtäkter, grov misshandel och eget bruk av narkotika?”. *SOU 2006:30*, s. 111–145. Stockholm: Fritzes.
Qvarsebo, J. (2006)
Skolbarnets fostran. Enhetsskolan, agan och politiken om barnet 1946–1962. LinköpingsStudies in Arts and Science. No 365. Filosofiska fakulteten. Linköpings universitet. Linköping: Tema barn.
Room, R. (1983)
”Alcohol and Crime. 1. Behavioral Aspects”. S. Kadish m.fl. (red.), *Encyclopedia of Crime and Justice*, Vol. 1, s. 35–44. New York: The Free Press.
Prop. 2004/05:45
En ny sexualbrottslagstiftning.
RSÅ [år]
Rättsstatistisk årsbok [år]. Sveriges officiella statistisk. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1975–1993]
RS-PM 1991:2
Återfall i brott, 1973–1985. En översikt. Rätts- och socialstatistik. Stockholm. Statistiska centralbyrån.
Rückert, S. (2000)
Tote haben keine Lobby. Die Dunkelziffer der vertuschten Morde. Hamburg: Hoffmann und Campe.
Sarnecki, J. (2008)
”Våldet mot kvinnor är en del av ett större våld”. *Läkartidningen*, Årg. 105, s. 457–461. Se http://www.lakartidningen.se/engine.php?articleId=8795 (2011-08-24)
Socialstyrelsen (2010)
Skador och förgiftningar behandlade i sluten vård 2009. Hälso- och sjukvård. Stockholm: Socialstyrelsen.
SOU 1937:38
Lag om villkorlig dom m.m. Stockholm.

SOU 1983:50
Översyn av lagstiftningen om förmögenhetsbrott utom gäldenärsbrott. Betänkande av förmögenhetsbrottsutredningen. Stockholm.
SOU 2007:90
Straffskalan för mord. Delbetänkande av straffnivåutredningen. Stockholm.
SOU 2008:85
Straff i proportion till brottets allvar. Slutbetänkande av straffnivåutredningen. Stockholm.
Sperlings, S. (odat.)
Våldsbrottsligheten i Stockholm under slutet av 1800-talet. [Odaterat manuskript]
Straffmätning (1973)
Straffmätning. Rapport om en expertundersökning av straffmätningspraxis. Mened, stöld och grov stöld. Justitiedepartementet. Ds Ju 1973:8. Stockholm.
Straffmätning (1980)
Straffmätning. Slutrapport. Samarbetsorganet för rättsväsendet informationssystem (SARI). Justitiedepartementet. Ds Ju 1980:9. Stockholm.
Sundin, J. (1992)
För Gud, Staten och Folket. Brott och rättskipning i Sverige 1600–1840. Rättshistoriskt bibliotek. Fyrtiosjunde bandet. Lund. Institutet för rättshistorisk forskning.
Svensson, B. (1984)
”Kriminalitetsutvecklingen i Sverige 1950–1982 – Tendenser och förklaringar”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 71, s. 109–125.
Sveri, K. (1970)
”Brottslighet och samhällsstruktur”. *Festskrift till I. Agge*, s. 353–368.
Sveri, K. (1974)
”Våldet i samhället”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 64, s. 42–63.
Söderberg, J. (1993)
Civilisering, marknad och våld i Sverige 1750–1870. En regional analys. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Economic History 18. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Söderberg. J. (1998)
Våld och civilisering i Sverige 1750–1870. Andra reviderade upplagan. Stockholm: Podium.
Takala, J.-P. & Obstbaum, Y. (2009)
Looking at Violence in the Nordic Countries: Statistical Sources, Variations, Improving Measurement. ThemaNord 2009:45. Copenhagen: Noridc Council of Ministers.
Tham, H. (1984)
”Säkerhet till liv och egendom”. R. Eriksson & R. Åberg (red.), *Välfärd i förändring*. Levnadsvillkor i Sverige 1968–1981, s. 285–302. Stockholm: Prisma.
Törnudd, P. (1978)
Crime Trends in Finland 1950–1977. Research Institute of Legal Policy. 29. Helsinki.

Verkko, V. (1944)
Alkohollagstiftningens inverkan på brottsligheten i Finland. En statistisk undersökning. Helsingfors.
Walker, N. (1971)
Crimes, Courts and Figures. An Introduction to Criminal Statistics. Harmondsworth: Penguin Books.
Westfelt, L. (2001)
Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi. Avhandlingsserie Nr 5. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Widell, L. (1903)
”Återfall i brott. Enligt den svenska kriminalstatistiken för åren 1881–1900”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 6, s. 268–284.
Wikström, P.O. (1983)
”Våldsbrott”. *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1983. Brå-Rapport 1983:5, s. 17–26. Stockholm: Liber.
Wikström, P.O.H. (1985)
Everyday Violence in Contemporary Sweden. Situational and Ecological Aspects. The National Council for Crime Prevention Sweden. Report No 15. Stockholm: Liber.
Willner, S. (2001)
”The Impact of Alcohol Consumption on Excess Male Mortality in Nineteenth- and Early Twentieth-Century Sweden”. *Hygieia Internationalis*, Årg. 2, s. 45–70.
Wolff, P. (1966)
”Kriminologiens internationella perspektiv”. N. Åkerman (red.), *Brott och straff*, s. 144–159. Malmö: Cavefors.
Wolfgang, M.E. (1985)
”Surveying violence across nations: a review of the literature, with research and policy recommendations”. *International Review of Criminal Policy*, [United Nations], Årg. 37 (1981), s. 62–95. New York.
Österberg, E. (1991)
”Kontroll och kriminalitet i Sverige från medeltid till nutid. Tendenser och tolkningar”. *Scandia*, Årg. 57, s. 65–87.
Österberg, E. (1993)
”Brott och rättspraxis i det förindustriella samhället. Tendenser och tolkningar i skandinavisk forskning”. *Historisk Tidskrift*, Årg. 113, s. 201–226.
Österberg, E. & Lindstedt Cronberg, M. (red.) (2004)
Våldets mening. Makt, minne, myt. Lund: Nordic Academic Press.

3 Stöldbrott

Enligt 1653 års straffordning skulle stöld till ett värde som översteg 60 daler eller tredje stölddomen ovillkorligen straffas med döden, även om de flesta dömda i praktiken benådades i högre instanser. Avrättningsmetoden var hängning, en nesligare form än halshuggning. Kvinnor skulle begravas levande. I 1734 års lag stadgades dödsstraff för fjärde stölddomen (”resan”) eller tredje resan, där det stulna värdet uppgick till minst 100 daler. År 1779 avskaffades dödsstraffet i princip för alla stöldbrott (vilket redan var domstolarnas praxis) och ersattes med livstids fängelse som maximistraff. Formellt upphävdes hängningsstraffet för stöld 1855, när dödsstraffet avskaffades även i de få återstående kvalificerade fallen. År 1890 ersattes livstidsstraffet med 10 års straffarbete som maximistraff vilket i sin tur sänktes 1942 till sex års straffarbete. Detta straffmaximum gäller fortfarande och 2010 dömde tingsrätterna *ingen* person för grov stöld till ett fängelsestraff överstigande 4 år.[1] Med andra ord: straffvärdet för stöldbrott har varit underkastat stora förändringar i det historiska perspektivet.

3.1 Lagföringsstatistikens användbarhet

Löpande uppgifter om personer lagförda för stöldbrott[2] finns sedan början av 1830-talet.

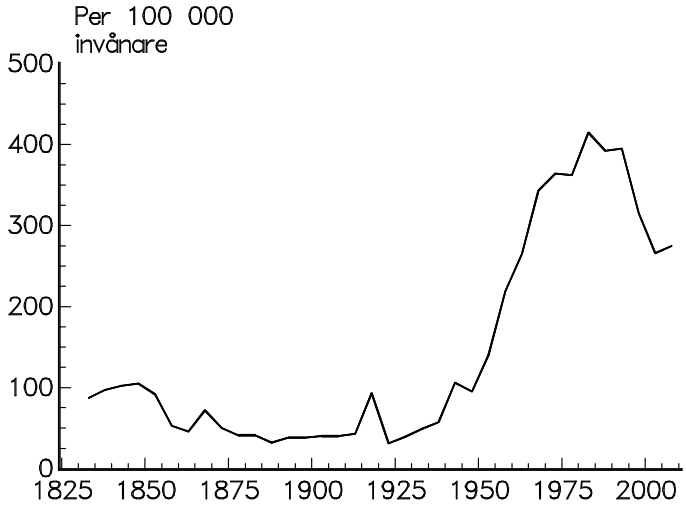

Diagram 3.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Därutöver publicerades i Stockholm (sedan 1866) och Göteborg (sedan 1871) statistik

[1] Se, i tur och ordning, Winroth (1889:184 f); Sundin (1992:193); Ericsson (2006:103); Inger (1986: 159 ff, 235 ff och 306 ff); *Kriminalstatistik 2010* (Tab. 430). – Om stöldbrott i medeltidens Stockholm: Dahlbeck (1988:174 ff).

[2] Om inte annat sägs, används begreppen stöld, stöld- eller tillgreppsbrottslighet synonymt och avser BrB 8 kap. exkl. rån/grovt rån respektive motsvarande lagrum i strafflagen och i tidigare lagstiftning. Snatteribrotten ingår i framställningen.

över brott som anmälts till polisen.[3] Skillnaderna i nivå är avsevärda mellan brotts- och lagföringsstatistiken.[4] Däremot är utvecklingsprofilerna mycket likartade, vilket tyder på att lagföringsstatistiken kan användas som ett mått på stöldbrottslighetens utveckling.

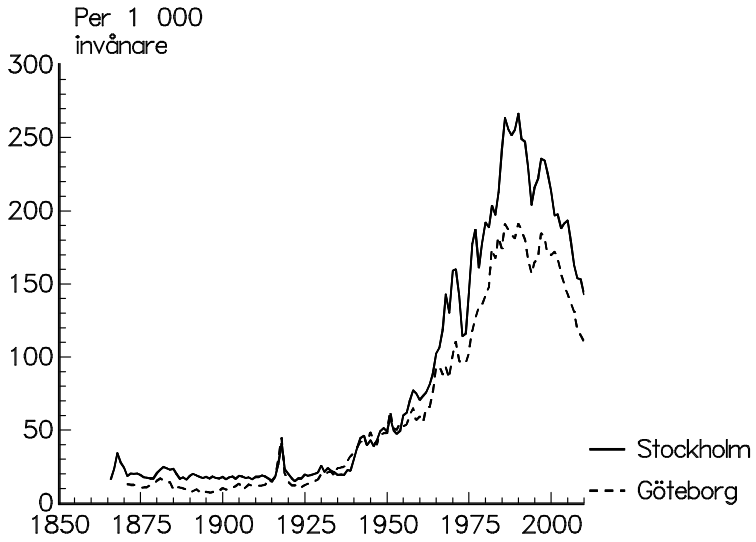

Not. Uppgifterna för 1991–1995 är beräknade.

Diagram 3.2 Av polisen registrerade stöldbrott i Stockholm, 1866–2010, och Göteborg, 1871–2010. Per 1 000 invånare.

Sedan slutet av 1970-talet är det också möjligt att jämföra utvecklingen enligt brotts- och lagföringsstatistiken med uppgifter från den s.k. offerstatistiken, som belyser i vilken grad personer uppger att de (eller hushållet) har utsatts för brott. Denna fråga blev sedan 1960-talet föremål för ett växande kriminalpolitiskt intresse och även för empiriska studier[5] av främst två skäl. Dels började brottsoffret ”upptäckas”;[6] dels växte insikten om att den s.k. dolda brottsligheten[7] kan studeras närmare. Som ett led i denna utveckling kom nya mätinstrument i form av självdeklarations- och offerundersökningar att utvecklas.[8]

---

[3] Sperlings (1973: Bilaga 8); Grabosky m.fl. (1977:257;282); von Hofer & Tham (2010:430).

[4] Under perioden 1950–1990 var relationen mellan antalet registrerade och antalet lagförda stöldbrott i genomsnitt 16:1 (se *Tabell 3.2* nedan).

[5] Först gjordes under 1960-talet s.k. självdeklarationsundersökningar (sammanfattande Werner, 1971; Andersson, 2011); sedan följde under 1970-talet s.k. offerundersökningar (Persson, 1977a; 1977b; Häll, 1981; Tham, 1984). Senare tillkom också lokala (t.ex. Wikström, Torstensson & Dolmén, 1997; Litzén, 2006) och internationella offerundersökningar (van Kesteren m.fl., 2000; *Brå-Rapport 2001:18*; van Dijk m.fl., 2007; van Dijk, 2008). Se nu också Brottsförebyggande rådets nationella trygghetsundersökningar [NTU] (*Brå-Rapport 2007:14*; *Brå-Rapport 2008:3; Brå-Rapport 2009:2; Brå-Rapport 2010:2; Brå-Rapport 2011:1*).

[6] Se senast Lernestedt & Tham (2011).

[7] Begreppet ”mörkertal” går tillbaka till den japanske åklagaren Oba i början av 1900-talet (Heuman & Rengby, 1955:310). Se även http://www.kriminologie.uni-hamburg.de/wiki/index.php/Dunkelfeld (2011-08-11).

[8] Om självdeklarationsundersökningars utveckling i Norden: Kivivouri (2007); se även Andersson (2011). Om offerundersökningar: Persson (1980).

Såväl självdeklarationsundersökningar som offerstudier visar samstämmigt att en mängd bagatellbrott inte anmäls till polisen. Däremot finns starka empiriska tecken som tyder på att allvarligare stöldbrott kommer till polisens kännedom.[9] Anmälningar av stöldbrott tycks vara ett utpräglat rationellt beteende.[10] De avgörande faktorerna för anmälan är idag försäkringsskyddet och brottsskadans storlek. Om det angripna objektet är försäkringsskyddat och brottsskadan överstiger självrisken och andra kostnader, så anmäls brottet i regel. Om angreppet inte täcks av försäkringen avgör skadans storlek. När skadan överstiger ett visst belopp anmäler man, annars inte. Överlag visar SCB:s offerstatistik, som publicerats sedan 1978, [11] och brottsstatistiken en god trendmässig överensstämmelse (*Diagram 3.3*).

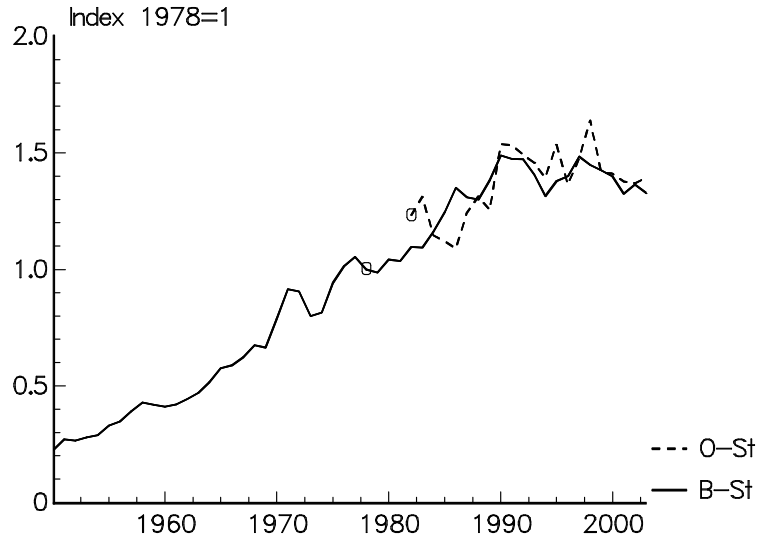

O-St = offerstatistik **B-St** = brottsstatistik

Not. SCB har inte publicerat några offerdata för 1980-81 och efter 2003.

Diagram 3.3 Stöldbrottsutvecklingen enligt brottsstatistiken, 1950–2003, och offerstatistiken, 1978–2003. Index 1978 = 1.

Den sammanlagda bedömningen är att svårigheterna med att använda lagförings-statistiken i stora, mer översiktliga sammanhang inte bör överbetonas trots en mängd brister och rena felaktigheter i den årliga statistiken. Mycket talar för att lagförings-statistiken i det långa perspektivet ger oss en ungefärlig beskrivning av den svenska stöldbrottslighetens utveckling. Det visar sig då (se nedan) att lagföringsstatistiken kännetecknas av en rad tydliga upp- och nedgångar som sammanfaller med särskilda historiska händelser av typ nödår, alkoholrestriktioner och krig. När man därför beskriver lagföringarnas förändring över tid, ges troligen också en ungefärlig beskrivning av stöldbrottslighetens utveckling.[12] I den äldre litteraturen var bedömnin-

[9] Persson (1977b:64 ff); van Kesteren m.fl. (2000:195); Häll (2004: Tab. 3.5); van Dijk m.fl. (2007); *Brå-Rapport 2010:2*, s. 44-45.

[10] Persson (1977a:629); Häll (1981:148 ff); Törnudd (1984:155); *Brå-Rapport 2008:12.*

[11] Se http://www.scb.se/Statistik/LE/LE0101/2010A01C/TR/TR803.xls (2011-07-25). Redovisningen upphör efter 2003. Även data från Brottsförebyggande rådets Nationella trygghetsundersökningar tyder på en stabil utveckling för åren 2006–2009 (*Brå-Rapport 2011:2*, s. 47).

[12] D.v.s. av den *trendmässiga* utvecklingen. Detta behöver dock inte innebära att trendernas lutningar

gen samstämmig att lagföringsstatistiken beskriver stöldutvecklingen på ett ganska tillförlitligt sätt.[13] Bland dagens kriminologer har uppfattningarna varit delade.[14]

3.2 Tvärsnittsanalys

Kvinnor och män

Även för stöldbrott gäller att betydligt fler män än kvinnor lagförs, men andelen kvinnor är större än vid våldsbrott. Andelen kvinnor har varierat[15] mellan 7 och 35 procent; den var lägst under 1950-talet.[16] Idag lagförs fler kvinnor för stöldbrott än män och kvinnor tillsammans för 50 respektive 100 år sedan – ett tankeväckande faktum mot bakgrund av att dagens lagföringsnivå avseende kvinnor inte diskuteras som ett kriminalpolitiskt problem.[17]

Jämförs stöldbrottsutvecklingen för kvinnor och män framträder såväl likheter som skillnader. De stora utvecklingsdragen är tämligen lika: lagföringarna för både kvinnor och män minskade i mitten av 1800-talet för att öka kraftigt i samband med och efter andra världskriget.[18]

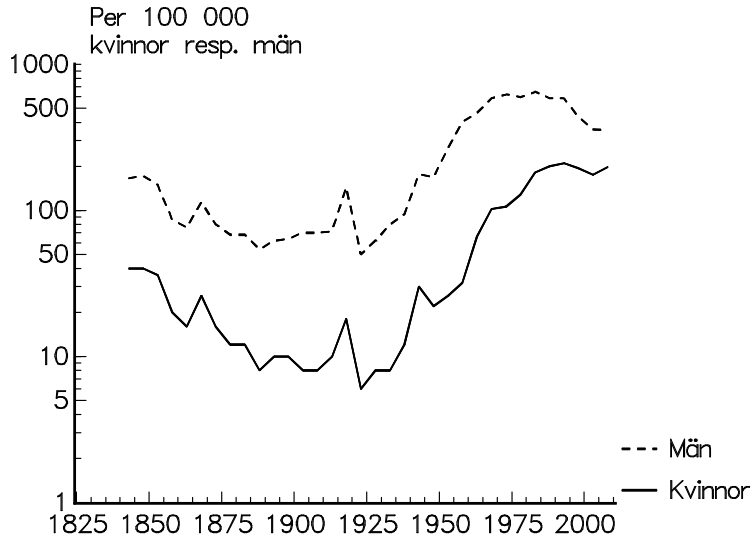

Diagram 3.4 För stöldbrott lagförda kvinnor och män, 1841–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 kvinnor resp. män. Semi-logaritmisk skala.

---

eller de årliga variationerna är rätt avbildade (von Hofer & Tham, 1989:28). Större osäkerhet kännetecknar därför också jämförelser av tvärsnitt.

[13] Jfr Verkko (1930:115; 1944:94 ff); Eriksson (1939:52); Strahl (1952:45); Groth & Strahl (1956:5). Se även Walker (1971:28).

[14] Ahlberg (1992; 1996) och Knutsson (1993) å ena sidan och von Hofer (1985), Tham (1992) och Estrada (1999a) å andra sidan.

[15] Självfallet förekommer variationer mellan olika brottstyper. Åren 2006–2010 var t.ex. andelen kvinnor högst bland lagförda för snatterier (45 procent) och lägst vad gäller tillgrepp av fortskaffningsmedel (6 procent) (*Kriminalstatistik 2006*, Tab. 4.3 och motsvarande).

[16] Jfr Knutsson (1978:63).

[17] Detta kan inte sägas om männens lagföringar för 50 eller 100 år sedan – sett ur dåtidens synvinkel.

[18] Även när man jämför årliga förändringar finns en påtaglig samvariation mellan lagföringarna avseende kvinnor och män.

Jämförs däremot de *relativa* lagföringsfrekvenserna för kvinnor och män genom att beräkna kvoten mellan deras lagföringar, framträder bilden att männens relativa frekvens ökar från början av 1870-talet fram till slutet 1930-talet eller till och med slutet av 1950-talet (se Diagram 3.5).[19] Den markerade minskningen fr.o.m. mitten av 1960-talet har två skilda förklaringar. Dels ökar från och med 1960-talet kvinnors lagföringar för *snatteri* mycket kraftigt. Dels minskar männens lagföringar för *stöld* påtagligt efter mitten av 1970-talet. I slutet av perioden är männens relativa frekvens omkring 2; d.v.s. männen lagförs (fortfarande) dubbelt så ofta för stöldbrott.

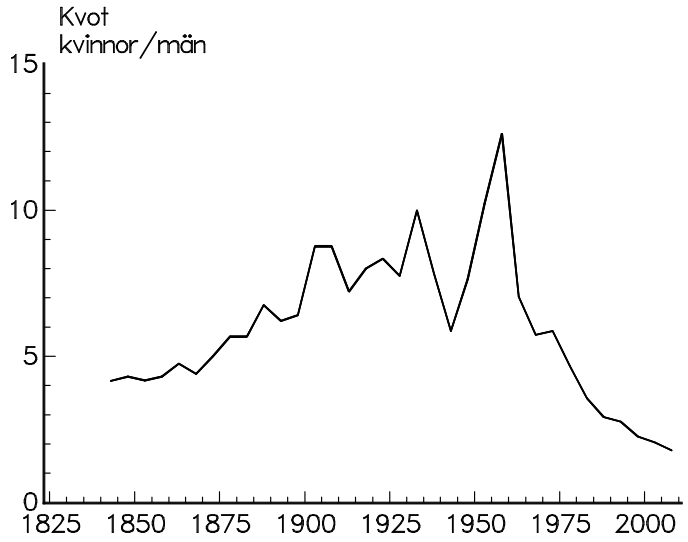

Diagram 3.5 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda kvinnor och män, 1841–2010. Kvoten män/kvinnor. 5-års medeltal.

Yngre och äldre

Åldersuppgifterna har till största delen fått beräknas och är därför osäkra.[20] Ett tydligt mönster framträder dock. Stöldbrottslighetens minskning från mitten av 1800-talet till mitten av 1920-talet avser äldre personer och ökningen mellan 1925 och 1980 är störst för den yngsta åldersgruppen (15–20 åringarna, omkring 15 gånger) jämförd med övriga åldersgrupper (omkring 10 gånger).[21]

Stöldbrott bland unga började öka – om än svagt – redan under andra hälften av 1800-talet[22] för att ta reell fart i mitten av 1920-talet. Ökningarna var störst under 1950- och 1960-talen. Det är en öppen fråga hur mycket av ökningen som beror på fler faktiska stöldbrott bland de unga (pojkarna) eller på en övergång från informell kontroll till

[19] Bedömningen av 1940- och 1950-talen försvåras av att redovisningen av åtalsunderlåtelser för snatterier är mycket bristfällig under denna period. Redovisningen förbättras först i början av 1960-talet, vilket troligen förklarar den skarpa minskningen efter 1960.

[20] Ett annat problem utgör åtalsunderlåtelserna: dels har redovisningen inte alltid varit fullständig, dels har det funnits dubbelräkningsproblem m.m. (se *Bihang*), vilket sammantaget kan ha lett till att utvecklingen både över- och underskattas.

[21] Jfr Widell (1904:233) och von Hofer (1985:3:4).

[22] Jfr Sundbärg (1901:142); Widell (1904:233).

formell kontroll genom straffrätten.[23] År 1924 lagfördes i hela riket så få som 276 unga – 15–17 år gamla – för stöldbrott. 1920-talets (manliga) ungdom var knappast laglydig i denna grad. Straff- och socialrätten kom så småningom att spela en allt mer framträdande roll när det gäller kontrollen av unga män.[24]

Hur stöldbrott bland ungdomar har utvecklats sedan början av 1970-talet har varit häftigt omstritt bland svenska kriminologer. Problemet ligger i att det inte finns direkta mått på ungdomsbrottslighetens utveckling. Däremot finns statistik över personer som misstänkts respektive lagförts för brott. Båda statistikgrenar visar en stabil eller neråtgående utveckling sedan mitten av 1970-talet. Frågan är om dessa förändringar – helt eller delvis – är reella eller framför allt resultat av t.ex. minskad uppklaring[25] eller av andra effekter i rättssystemet.[26]

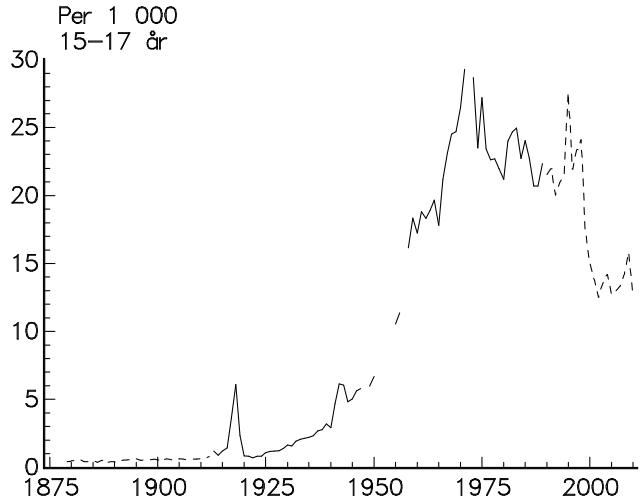

Not. 1879–1912: endast s.k. grövre brott.
1913–1989: ålder vid brottet. 1990–2010: ålder vid lagföringen.

Diagram 3.6a För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 15–17 år, 1879–2010. Per 1 000 i åldersklassen.

Stöldlagföringarnas markerade nedgång efter 1993 är av allt att döma delvis ”system-

---

[23] Se också Sarnecki (2007). – Mot bakgrund av uppgifterna ovan att stöldlagföringarna bland 15–20 åringarna ökade omkring 15 gånger jämfört med omkring 10 gånger när det gäller övriga åldersgrupper, skulle en enkel skattning kunna vara att kanske en tredjedel av ökningen bland de unga beror på ökande ingripanden från rättsväsendets sida. Jfr även Tab. 5.6b i Kapitel 5.

[24] von Hofer (2007:309). Viktiga steg i denna process är 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott (Kumlien, 1994) och 1924 års barnavårdslag (Bramstång, 1964). Barnavårdslagen innehöll vidgade befogenheter att mot vårdnadshavarens vilja omhänderta vanartat eller vanskött barn för s.k. skyddsuppfostran (Nordlöf, 2005:27). Lagen ger uttryck för den pågående förskjutningen av ansvaret för barns och ungdomars fostran från familjen till olika offentliga instanser. Enligt Nilsson (2003:254) fanns strax före andra världskriget drygt 350 institutioner av skiftande slag med nästan 9 000 platser som tog hand om barn och ungdomar. Jfr också Kapitel 2.2 för den parallella utvecklingen sedan slutet av 1980-talet när det gäller hanteringen av ungdomsvåldet. – Om vanvård i social barnavård under 1900-talet: SOU 2009:99.

[25] Knutsson (1983:50 ff) avseende Stockholm; Ahlberg (1992) avseende hela riket.

[26] Kühlhorn (1980). Samme författare (Kühlhorn, 1978) ansåg för övrigt att ungefär 1 av 5 Stockholmspojkar riskerade att få sociala problem inom de närmaste 15 åren.

betingad". Under dessa år reorganiserades såväl polis- som åklagarväsendet med möjliga effektivitetsförluster till följd:[27] antalet uppklarade brott minskade och rättssystemet producerade färre lagföringar. Närmare två tredjedelar av minskningen avser snatteribrott. Samtidigt bör noteras att även rikstäckande självdeklarationsundersökningar under åren 1995–2008 sammantaget tyder på en successivt minskande andel brottsaktiva elever i årskurs 9.[28]

När det gäller tiden från 1970-talet fram till mitten av 1990-talet har Estrada[29] utifrån olika infallsvinklar (offer-, försäkrings-, brotts-, lagförings-, återfalls-, alkohol- och narkotikastatistik) övertygande argumenterat för att stöldbrotten bland unga ändrat riktning under 1970-talet. Den mycket kraftiga ökningstrenden sedan mitten av 1920-talet har av allt att döma brutits. Liknande utvecklingstendenser kan skönjas i en rad andra europeiska länder under 1970- och 1980-talen.[30]

Liknande framgår också när utvecklingen studeras med hjälp av kohortstatistik.[31] Redovisningen efter kohortmetoden belyser sannolikheten för olika födelseårgångar att komma i kontakt med rättsväsendet och bli föremål för lagföring. Kohortstatistiken är ett effektivt sätt att översiktligt beskriva den synliga brottslighetens utveckling. Genom den långa observationsperioden (här upp till 11 år, från 15 till 25 år) är det sannolikt att statistiken "fångar in" de flesta lagöverträdare som oftare än bara någon enstaka gång begår brott. Dessa personer kommer att åka fast, lagföras och registreras – om inte förr så senare. Nedan beskrivs utfallet när det gäller stöldlagföringar för personer födda som svenska medborgare mellan 1958 och 1985.

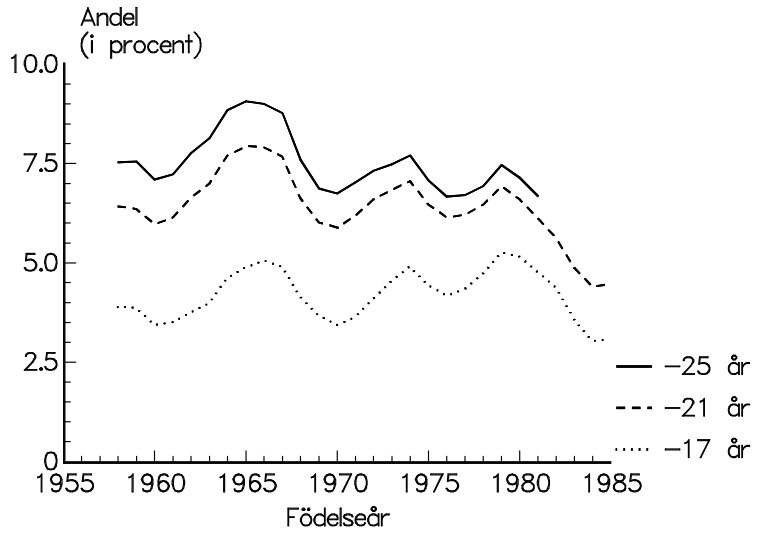

Diagram 3.6b Andel svenska medborgare, födda 1958–1985, som någon gång lagförts för stöldbrott (exkl. rån) upp till 17, 21 respektive 25 år.
Källa: *Maskintabell från SCB.*

[27] Se t.ex. *Brå-Rapport 2002:4.*
[28] *Brå-Rapport 2010:6.*
[29] Estrada (1999a). Se även von Hofer (1985: Kap. 3).
[30] Estrada (1999b).
[31] Om kohortstatistik: von Hofer, Lenke & Thosson (1983); RSÅ 1993; Kriminalstatistik 1996; von Hofer (2012). – Av metodskäl avser kohortstatistiken bara svenska medborgare.

Diagrammet beskriver ett stabilt mönster för kohorterna födda 1958 t.o.m. 1979. Några bestående ökningar framgår inte. Minskningarna för kohorterna födda på 1980-talet sammanfaller med de ovan omnämnda omorganiseringarna inom polis- och åklagarväsendet. Sammantaget talar utfallet starkt för att den mycket kraftiga ökningstrenden sedan mitten av 1920-talet *faktiskt* har brutits.

Tidigare belastning
Andelen personer tidigare lagförda för brott skiftar beroende på typ av stöldbrott. Åren 2006–2010 var andelen högst för grov stöld och tillgrepp av fortskaffningsmedel (70 respektive 66 procent) och lägst för snatteri (44 procent). Det gäller också att personer med kriminell belastning oftast återfaller i just stöld- och andra förmögenhetsbrott.[32] En utförlig diskussion kring upprepade stöldbrott förs nedan i Kapitel 4.

Svenska och utländska medborgare
Utländska medborgare utgjorde under perioden 1990–1994[33] 23 procent av de för stöldbrott lagförda personerna. Andelen nordbor uppgick till cirka en fjärdedel och 28 procent av de utländska medborgarna var inte folkbokförda. Överrepresentationen var mindre än 2 för folkbokförda utländska yngre män (15–24 år), medan den var större än 2 för äldre män (25– år) och folkbokförda utländska kvinnor i samtliga åldrar.[34]

3.3 Utvecklingen[35]
Utvecklingen av lagföringarna för stöld kan i sina huvuddrag beskrivas på följande sätt (*Diagram 3.7*).

- En svagt ökande och relativt hög lagföringsnivå i mitten av 1800-talet, vilken därefter sjunker fram till slutet av första världskriget.
- En låg, men ökande lagföringsnivå fram till 1940-talets början.
- En kraftig och nära nog oavbruten stegring av lagföringarna till mitten av 1980-talet.[36]
- En plötslig minskning i slutet av 1990-talet.

Beskrivningen utgör naturligtvis en förenkling. *Diagram 3.7* visar mycket mer variation. Avvikelserna från de beskrivna huvudtrenderna är emellertid över tid alla mycket begränsade. Fem markerade avvikelser kan urskiljas. Dessa diskuteras nedan i tur och ordning.

---

[32] *RS-PM 1991:2* (s. 16).
[33] Enligt opublicerade uppgifter ur SCB:s lagföringsregister uppgick andelen utländska medborgare lagförda för brott mot Kap. 8 BrB till 21 procent (åren 2000–2006), varav en tredjedel inte var folkbokförd. Se även *Tabell 3.2b* (Nyckeltal 2) nedan.
[34] von Hofer & Tham (1991:18).
[35] Se även von Hofer & Tham (2010).
[36] Ökningen under 1980-talet avser framför allt snatterier.

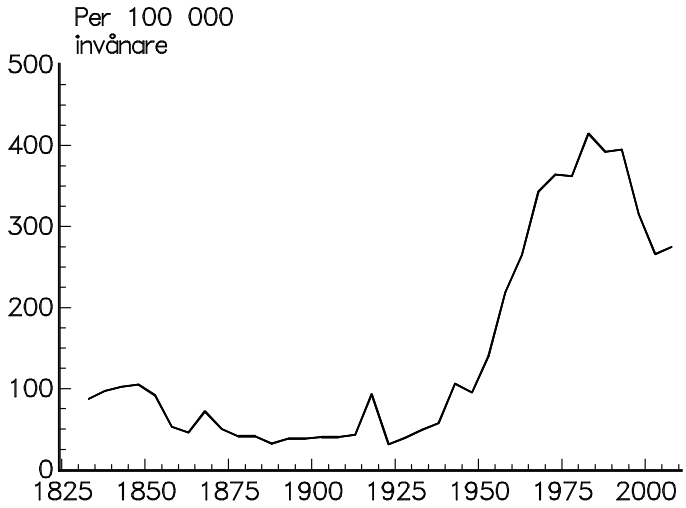

Diagram 3.7 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

1. *1856–1860*. Den kraftiga nedgången under perioden ingår i en gradvis förändring av lagföringsnivån sedan slutet av 1840-talet – kanske delvis på grund av förbättrade skördar.[37] Därutöver kan den sättas i samband med alkoholrestriktioner (se Kapitel 2), en lagändring 1854/55 ang. stöld[38] samt en omläggning av statistikrutinerna 1857,[39] vars effekter är svåra att bedöma.

2. *1866–1870*. Åren 1867 och 1868 inträffade de sista allvarliga missväxterna i Sverige. Svält och en markant ökning av lagföringarna för stöld följde i spåren av att skördarna slagit fel.[40]

3. *1916–1920*. Denna period innefattar den senare delen av första världskriget. Åren 1917 och 1918 utmärktes av hårda vintrar, svält, svart marknad, hungerupplopp och politisk oro. En kraftig ökning av lagföringarna kan noteras.

4. *1941–1945*. Detta är andra världskrigets år. Efter en kort stagnation 1940 stiger lagföringarna kraftigt och når sin topp 1943. Exakt hur ökningen ska förklaras är svårt att säga. Levnadsförhållandena var visserligen svåra under kriget, men någon svält som under första världskrigets sista år rådde inte. Däremot fanns brist på vissa varor, exempelvis cyklar och cykeldelar. Även i Danmark[41] och Norge [42] ökade lagföringarna kraftigt under andra världskriget.[43]

---

37 Knutsson (1985).
38 Bl.a. blev straffarbete typstraffet för stöld (Johansson, 1866:7).
39 Gyllenskiöld (1868:4).
40 Hellstenius (1871).
41 Christiansen (1950:229).
42 Christie (1976:153).
43 Allmänt om brott och krig: Hurwitz & Christiansen (1983: Kap. 19). Se även Grönlund (1925) om första världskriget och Rengby (1951), Takala & Tham (1987) samt Wijk (1992) om andra världskriget.

5. *Slutet av 1990-talet*. Nedgången är troligen delvis en följd av rättsmaskineriets minskade effektivitet (se ovan). Under perioden omorganiserades såväl polis- som åklagarväsendet.

Huvudtrenden

Hittills har de mer tillfälliga förändringarna av stöldkurvan beskrivits. Nu ska utvecklingens huvuddrag diskuteras.

De flesta forskare[44] sätter stöldbrottens förändringar under 1800-talet i samband med olika mått på ekonomisk utveckling. Den senare delen av århundradet utmärks av en gradvis förbättring av levnadsförhållandena: svält och nöd som en viktig drivkraft bakom stöld bemästrades genom moderniseringen av jordbruket. Sedan mitten av 1870-talet fram till början av första världskriget varierar lagföringarna endast i begränsad omfattning. Under denna period började Sveriges industrialisering. Industrin gav år 1870 arbete åt cirka 200 000 personer och år 1920 åt cirka 800 000 personer.[45] Det är oklart[46] i vilken mån lagföringarna för stöld samvarierar med de nu uppkommande ekonomiska konjunkturerna. Men eftersom variationerna endast är små (omkring ±15 procent), är frågan om de ekonomiska krisernas förklaringsvärde av mer underordnat intresse. Efter första världskriget ger ekonomiska kriser definitivt inte längre utslag i lagföringsstatistiken:[47] vare sig depressionen i början av 1930-talet[48] eller recessionen i början av 1990-talet och krisen 2008/09 lämnade tydliga spår i stöldstatistiken.[49]

En viss grundtrygghet tycks nu vara garanterad för de flesta människor och som kan vidmakthållas också under tillfälliga ekonomiska kriser.[50] För tiden mellan de båda världskrigen skriver Groth sammanfattande: ”Totalintrycket är otvivelaktigt att materiell nöd icke kan betraktas som en utslagsgivande faktor i fråga om växlingarna i kriminaliteten i Sverige.”[51]

Medan andra hälften av 1800-talet kännetecknades av en minskning[52] av lagföringarna

---

[44] Rosenblad (1837:27); Hellstenius (1971); Flodström (1895); Widell (1905); Sveri (1970); Sundin (1976); Knutsson (1985); Petersson (1983); Norström (1988). Se även Hurwitz & Christiansen (1983:147 ff); Verkko (1944:157); Møglestue (1965).

[45] SCB (1980:87).

[46] Carlsson (1969:275; 287).

[47] Sveri (1993).

[48] Groth (1949); Fürth (1979).

[49] Det kan t.o.m. vara så att ekonomiska kriser idag har *brottsdämpande* effekter (Lenke, 2007:67).

[50] Jfr Widell (1904:192).

[51] Groth (1949:6). Inte ens 1930-talets depression lämnar några tydliga spår i statistikens bruttotrend (i motsats till de övriga nordiska länderna (Christie, 1982:39; 42; Verkko, 1944:156)). – Se även Grönlund (1945:154); Rengby (1951:238); Carlsson (1969:287); Sveri (1993); men även Sveri (1970:364).

[52] Detta gäller antagligen även för andra europeiska länder: t.ex. Frankrike och Tyskland (Zehr, 1976:45; 80); England och Wales (McDonald, 1982); Danmark och Norge (Christie 1982:39; 42); uppgifterna avser här dock *hela* den lagförda brottsligheten och ej enbart stöld.

för stöld, vände trenden från mitten av 1920-talet uppåt. I slutet av 1930-talet låg det totala antalet lagföringar för stöld dock inte högre än till exempel i slutet av 1850-talet eller i början av 1870-talet. Industrialiseringens och urbaniseringens möjliga betydelse[53] för brottsutvecklingen i Sverige måste därför ges en mer specificerad tolkning.[54] Antingen fanns det andra faktorer (t.ex. emigration[55] och alkoholkontroll) som pressade tillbaka urbaniseringens och industrialiseringens kriminalitetsalstrande effekter. Eller verkade urbaniseringen och industrialiseringen olika på olika befolkningsgrupper (brottshämmande på äldre och kvinnor; brottsökande på yngre). Eller också påverkade varken industrialisering eller urbanisering i sig kriminalitetsutvecklingen nämnvärt negativt, utan detta skedde framför allt genom den ökande tillgången på konsumtionsvaror, vilket i sin tur förutsätter ett industrialiserat och urbaniserat samhälle. Denna hypotes kommer att diskuteras utförligare.

1900-talets S-kurva

Huvudtrenden för lagföringarna på 1900-talet har en mycket karakteristisk form, nämligen en S-kurva[56] (*Diagram 3.8*). Utvecklingen startar långsamt, ökar under mellankrigstiden, går som snabbast mellan 1925 och 1959, för att fortsätta i en långsammare takt under 1960- och speciellt 1970-talet. Avmattningen beror på en minskning av lagföringarna avseende debutanter och tillfälliga lagöverträdare – speciellt gäller detta yngre män födda som svenska medborgare. Ahlberg och Knutsson har hävdat[57] att avmattningen i lagföringsstatistiken är skenbar, eftersom minskad uppklaring måste medföra minskad lagföring. Mot detta kan invändas att stöldbrottslighetens ökning faktiskt har avstannat under 1990-talet: varken självdeklarationsundersökningar bland unga,[58] offerundersökningar bland vuxna[59] eller statistiken över anmälda stöldbrott[60] visar några ökningar. Stabiliseringen av stöldbrottsligheten uppträder också i många andra europeiska länder.[61]

S-kurvan är välkänd från nationalekonomin[62] där den beskriver utvecklingen av en vara från introduktionen till dess mättnad har uppnåtts på marknaden. Om till exempel antalet registrerade personbilar[63] används som ett mått på varuutbudets tillväxt, kan en liknande utveckling som den för lagföringar för stöld iakttas. En påtaglig minskning i utvecklingstakten för registrerade bilar inträffade under 1970-talet och därefter.[64] Ett ökat utbud av varor för privat bruk kan antas ha en dubbel effekt.

---

53 Daun m.fl. (1974); *Crime and Industrialization* (1976).
54 Carlsson (1969:288); Hurwitz & Christiansen (1983:1318).
55 Sundbärg (1901:140); von Hofer & Tham (2010:429).
56 Se även Balvig (1984:104) om Danmark efter 1950.
57 Ahlberg (1992); Knutsson (1993).
58 Ward (1998); *Brå-Rapport 2010:6.*
59 Se not 11.
60 *Kriminalstatistik 2010* (Tab. 1.1).
61 *European Sourcebook* (2006); van Dijk m.fl. (2007); van Dijk (2008:123 ff); Aebi & Linde (2010).
62 Som Gompertz- resp. logistisk kurva (Yeomans, 1968:247).
63 Jfr Wilkins (1964:54); Balvig (1984:91); Törnudd (1984:156).
64 von Hofer & Tham (2010:433).

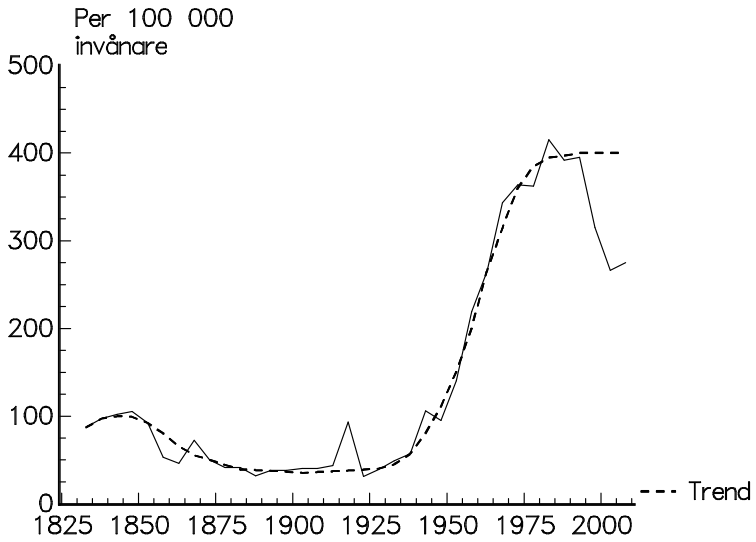

Diagram 3.8 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare. Semi-logaritmisk skala.

1. Tillfällesstrukturen[65] ändras. Det finns helt enkelt mer att tillgripa. År 2005 registrerades exempelvis drygt 620 000 stöldbrott av polisen. Mer än hälften av dessa brott utgjordes av tillgrepp av och från fortskaffningsmedel och av tillgrepp i butik eller varuhus. I början av seklet fanns varken bilar eller cyklar i större omfattning[66] och inte heller någon försäljning efter självbetjäningsprincipen[67]. Tillfällesstrukturen har förändrats avsevärt under 1900-talet.[68]

2. Den formella och informella sociala kontrollen avtar. Det ökade utbudet av varor minskar tillgreppsobjektets sociala värde och betydelse, eftersom det blir så mycket lättare att ersätta. Av rent praktiska skäl minskar också bevakning, skyddsanordningar o.s.v. Likaså avtar[69] den formella och informella sociala reaktionen mot tillgrepp.[70] Resonemanget om varumängdens tillväxt och stöldbrottslighetens utveckling antyder

---

[65] Om tolkningar av stöldbrottslighetens ökningar utifrån tillfällesstrukturens förändringar: t.ex. Strahl (1952: 36 ff); Groth & Strahl (1956:20;24); Sveri (1974); Persson (1975); von Hofer & Lenke (1977); Stack (1982); Svensson (1983); Törnudd (1984:149f; 155); Balvig (1984:90 ff); Norström (1988); Sarnecki (2007); Kyvsgaard (2008).

[66] Men år 1947 uppgick antalet cyklar i Sverige till cirka 3 miljoner (*Svensk uppslagsbok VI*, 1948:750).

[67] De första självbetjäningsbutikerna öppnades under 1940-talet (Beckman m.fl., 1974:303). – Svensson (1985:30) skriver åskådligt: ”Trots i stort sett samma kundkrets är det stor skillnad på butikssnatteriets omfattning vid systembolagets gammaldags överdiskförsäljning och dagens chockexponerade varor i snabbköpen.”

[68] Tillfällesstrukturen utgör självfallet bara en nödvändig, men inte någon tillräcklig förutsättning för stöldbrottsligheten: utan bilar inga bilstölder; men män stjäl bilar avsevärt oftare än kvinnor.

[69] En åskådlig framställning om detta finns hos Vejbrink (1982).

[70] År 1880 lagfördes exempelvis cirka 2 000 personer för stöldbrott, varav 74 procent dömdes till fängelse; 100 år senare (1980) lagfördes cirka 30 000 personer, varav 11 procent fick ett frihetsstraff (von Hofer, 1985: Tablå 3.6).

att kontroll- och tillfällesstrukturen påverkar varandra ömsesidigt.[71] Det gäller inte bara den formella kontrollen utan också den informella.

S-kurvan förefaller även utifrån andra teoretiska perspektiv inte vara orimlig: brottsligheten kan inte tänkas öka hur mycket som helst.[72] Antingen stabiliseras riskgruppen personer som stjäl och/eller – när brottsligheten ökar ”för mycket” – omdefinieras vissa händelser av såväl allmänheten som myndigheterna samt kontrollåtgärder av olika slag (formella och informella[73]) sätts in, för att pressa tillbaka brottsligheten. Däremot går det inte att förutsäga var mättnadspunkten faktiskt ligger, eftersom vi saknar tillförlitliga teorier om detta.

3.4 Påföljdsvalets betydelse

Fram till 1906 uppgick risken att straffas för stöldbrott (inkl. snatteri) med fängelse eller andra frihetsstraff till omkring 75 procent. År 1907 infördes villkorlig dom och därmed började utvecklingen mot alternativ till frihetsstraff (se Kapitel 6). Efter mitten av 1920-talet ökade stöldlagföringarna mycket snabbare än frihetsstraffen. Detta gäller framför allt under 1950-talet fram till början av 1970-talet. I slutet av perioden (2006–2010) var risken att dömas till frihetsstraff 9 procent (inkl. snatteri). Frågan är i vilken mån stöldbrottsutvecklingen kan tolkas i termer av att frihetsstraffens eventuella s.k. allmänpreventiva effekter blivit alltmer försvagade. Detta undersöks i det som följer.

Allmänprevention

Med allmänpreventionen avses här fängelsestraffets eventuella avskräckande effekt på potentiella lagöverträdare. Antagandet är att strängare straff har en större avskräckningspotential än mildare straff samt att skärpningar av straff kan medföra brottsminskningar och, omvänt, att mildringar kan medföra brottsökningar.

I denna utformning framstår allmänpreventionshypotesen som en *kausal teori* som förutsätter

- att eventuella förändringar i påföljdsval föregår förändringar i brottsligheten
- samt att brottslighetens eventuella variationer inte kan hänföras till andra faktorer än påföljdsvalets variationer.

Dessa två förutsättningar måste vara uppfyllda för att kunna tala om allmänpreventiva effekter. Schematiskt kan sambanden mellan påföljdsval, brottsutveckling och allmänprevention åskådliggöras på följande sätt.

---

[71] Jfr *Brå-S 1983:1* (s. 31); Sarnecki (2007). – Men se också tolkningen i avsnitt 3.4 som ifrågasätter den sociala kontrollens betydelse för förklaringen av stöldbrottsutvecklingen.

[72] Jfr t.ex. Anttila & Törnudd (1973:107); Vader (1982:20); Garland (2001) som talar om ”adaption”.

[73] Jfr van Dijk m.fl. (2007); Kyvsgaard (2008).

Tablå 3.1 Tänkbara utfall av sambanden mellan påföljdsval, brottsutveckling och allmänprevention.

	Påföljdsval	*Brottstrend*	*Allmänpreventiv effekt sannolik?*
1.	+	+	Nej
2.	+	0	Nej
3.	**+**	**–**	**Ja**
4.	0	+	Nej
5.	0	0	..
6.	0	–	Nej
7.	**–**	**+**	**Ja**
8.	–	0	Nej
9.	–	–	Nej

Teckenförklaringar

+	Strängare påföljdsval resp. ökande brottstrend
0	Inga förändringar
–	Mildare påföljdsval resp. sjunkande brottstrend

Tablån och analysen nedan utgår från allmänpreventionshypotesen i dess enklaste utformning. Argument som ”om påföljderna inte hade skärpts, skulle brottsligheten ha ökat” (utfall nr. 2 i tablån) eller ”om påföljderna inte hade mildrats, skulle brottsligheten ha sjunkit ännu mer” (utfall nr. 9 i tablån) kan inte prövas.

Själva analysen utförs med hjälp av diagram för att någorlunda kunna bevara åskådligheten; beräkningar används inte. Denna strategi anses också bättre anpassad till datamaterialets kvalitet. Många gånger lämnar den svenska lagföringsstatistiken inga säkra uppgifter om relevanta brotts- och påföljdsdata. I förekommande fall fick uppgifterna skattas, vilket gör ett grafiskt presentationssätt lämpligare än rigorösa beräkningar.[74]

Litteraturen om påföljdernas allmänpreventiva effekter är omfattande och den kan inte sammanfattas här.[75] Analysen nedan utgör dock ett nytillskott genom att den systematiskt utnyttjar mycket långa tidsserier för att studera påföljdssystemets effekter. Traditionellt har tidsserier på några få år eller ett par decennier använts, vilket medför svårigheter att hålla slumpens inverkan under kontroll. Ju längre tidsserierna är desto större är också möjligheterna att effektivt kunna analysera de processer som driver tidsserierna.[76]

[74] Ett liknande budskap finns t.ex. hos Goertzel (2004). Se dock också von Hofer & Tham (1989) för en analys av stöldbrottslighetens utveckling under perioden 1841–1985 med hjälp av regressionsmodeller samt von Hofer (1990) för en analys av dödsstraffets avskräckande effekter.

[75] Se t.ex. Beyleveld (1980); von Hirsch m.fl. (1999); Durlauf & Nagin (2010).

[76] Inkl. eventuella förändringar av definitioner och insamlingsmetoder, som ofta används som ett

Straffvariabelns variation

Det finns två sätt att avbilda straffvariabelns variationer: ett absolut och ett relativt sätt. Det *absoluta* sättet beskriver antalet frihetsberövande domar som avkunnats. Det representerar den aspekt av allmänpreventionen som betonar kommunikationen mellan domstolen och allmänheten. Det *relativa* sättet kopplar påföljden till antingen samtliga lagföringar eller samtliga registrerade brott[77] och betonar därmed allmänpreventionens riskperspektiv. De två framställningssätten tar fasta på olika aspekter i allmänpreventionshypotesen och ger också olika empiriska beskrivningar av straffhotets variationer.

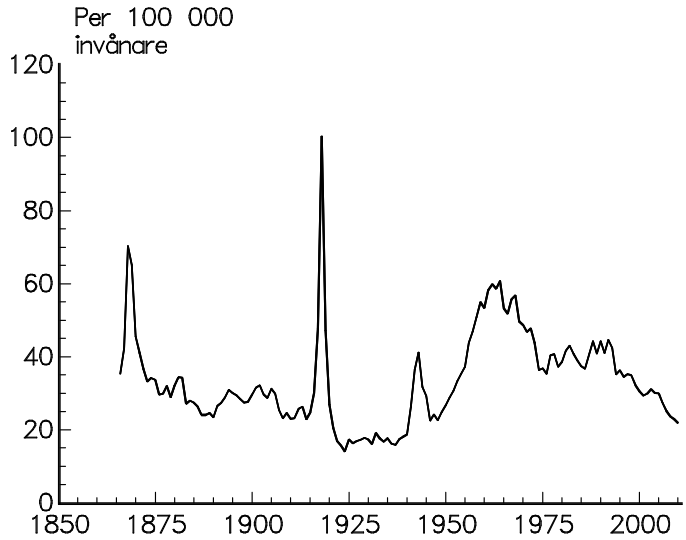

Diagram 3.9 Antal frihetsberövande domar utdömda för stöld- och snatteribrott, 1866–2010. Per 100 000 invånare.

Diagram 3.9 beskriver det *absoluta* perspektivet genom att avbilda antalet personer som dömts till frihetsberövande påföljd för något stöldbrott (inkl. snatteri) under perioden 1866–2010. Enligt denna beskrivning varierar straffhotet betydligt, även när man bortser från krisperioderna i slutet av 1860-talet och under första och under andra världskriget. Straffhotet var mer eller mindre stabilt under andra hälften av 1800-talet och det var lägre under mellankrigstiden. En markerad ökning inträffade under perioden 1940–1960. Tydliga minskningar kännetecknar åren 1965–1975. I slutet av perioden ligger straffhotet ungefär på samma nivå som på 1870-talet.

En helt annan beskrivning fås när det *relativa* perspektivet tillämpas, d.v.s. när de utdömda frihetsberövandena sätts i relation till antalet anmälda brott respektive antalet lagförda personer.[78] Fullständiga data för den anmälda brottsligheten finns

---

argument *mot* bruket av långa historiska tidsserier.

[77] Idealiskt vore att kunna relatera frihetsberövandena till något mått som representerar den faktiska brottsligheten.

[78] Diagrammen inkluderar snatterilagföringarna fastän snatteri i praktiken var ett bötesbrott. Det kan dock på förhand inte uteslutas att även snatterier påverkas av påföljdsvalet för stöld. Därutöver kunde obetalda snatteriböter leda till ett kort fängelsestraff (se Kapitel 7, not 14).

först sedan 1950, varför brottsdata fick beräknas för perioden 1866–1949.[79]

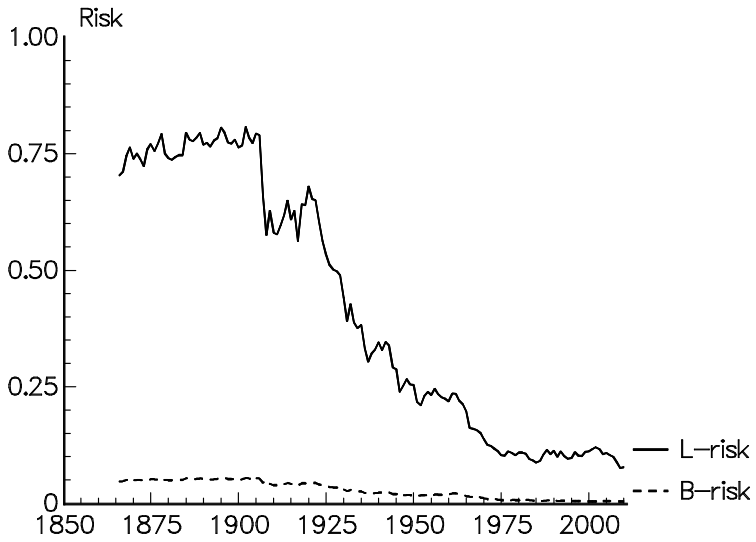

Diagram 3.10 Andelen frihetsberövande domar för stöld- och snatteribrott i relation till samtliga lagföringar (L-Risk) resp. i relation till brottsanmälningar för stöld- och snatteribrott (B-Risk), 1866–2010.

När man ser på andelen utdömda frihetsstraff i relation till den anmälda (registrerade) brottsligheten är straffhotet i slutet av perioden i det närmaste obefintligt. Den rationella lagöverträdaren som år 2005 övervägde att begå ett tillgreppsbrott som senare skulle anmälas till polisen, kunde ha räknat med att den genomsnittliga risken att ett sådant brott klaras upp och leder till lagföring som resulterar i ett frihetsberövande uppgår till drygt 4 promille (eller var 230:e brott om oberoende mellan brotten antas).[80] Visserligen var samma risk sannolikt högre på 1950-, 1920- eller 1800-talen, men det är omöjligt att uttala sig om, om dessa straffhotsnivåer hade någon avskräckande effekt och när den avskräckande effekten i så fall skulle ha blivit obetydlig.

I litteraturen är det emellertid vanligare att beräkna straffhotet som risk att dömas till ett frihetsberövande – givet lagföring.[81] Fokus skiftar då från den potentiella lagöverträdaren (mottagaren av straffhotet) till domstolen (avsändaren av straffhotet). I detta perspektiv tas fasta på påföljds*valets* eventuella avskräckande effekt. Större sannolikheter att domstolarna väljer ett frihetsberövande framför andra påföljder antas öka avskräckningseffekten; lägre sannolikheter antas minska den.

---

[79] Lagföringsdata under perioden 1866–1949 har räknats upp till antalet registrerade stöldbrott år 1950. Uppräkningen förutsätter att brottsanmälan och brottsuppklaring varit stabila under perioden 1866–1949. När det gäller brottsuppklaring finns visst stöd i litteraturen när det gäller Stockholm (Carlsson, 1969:279; von Hofer, 1993:115). När det gäller anmälningsbenägenheten saknas ett direkt empiriskt stöd, men jfr not 13 ovan.

[80] Se Tabell 3.2 nedan. Risken har beräknats utifrån samtliga stöldbrott (inkl. snatteri), vilket kan uppfattas som problematiskt. Men även en halvering av bastalet till 310 00 anmälda brott skulle öka risken till inte mer än 8,6 promille.

[81] von Hofer & Tham (1989); Farrington, Langan & Tonry (2004).

Sedan Strafflagens ikraftträdande 1865 uppgick den totala risken att dömas till ett frihetsberövande – givet lagföring – till omkring 75 procent. Risken var i stort sett stabil under resten av 1800-talet. Med införandet av den villkorliga domen år 1907 minskade risken till cirka 60 procent. Villkorlig dom avsåg till en början i princip endast tidigare ostraffade personer och i stor utsträckning unga personer.[82] Efter mitten av 1920-talet sjönk risken kontinuerligt fram till slutet av 1940-talet. Därefter var den stabil fram till Brottsbalkens ikraftträdande 1965. De senaste minskningarna inträffade under åren 1965–1975 och på 2000-talet. I slutet av perioden är risken att dömas till frihetsberövande – givet lagföring – knappt 10 procent.

Skulle dessa förändringar av påföljdspraxis haft betydelse för brottsutvecklingen borde markerade brottsökningar ha inträffat

- efter 1906
- under åren 1925–1950 och 1965–1975
- samt under 2000-talet.

Detta undersöks i det följande avsnittet.

Brottsvariabelns variation
Någon direkt indikator på den faktiska stöldbrottslighetens utveckling existerar inte. Data från offerstatistiken finns först sedan slutet av 1970-talet; rikstäckande statistik över anmälda stöldbrott går bara tillbaka till år 1950. Stöldbrottsutvecklingen måste därför approximeras och med stöd av resonemang i början av detta kapitel kan det ske genom att kombinera lagförings- och brottsdata. Fram till omkring 1980 följer brotts- och lagföringsutvecklingen varandra väl; därefter går de delvis isär. Huvudförklaringen är att brottsuppklaringen har minskat kraftigt sedan dess.[83]

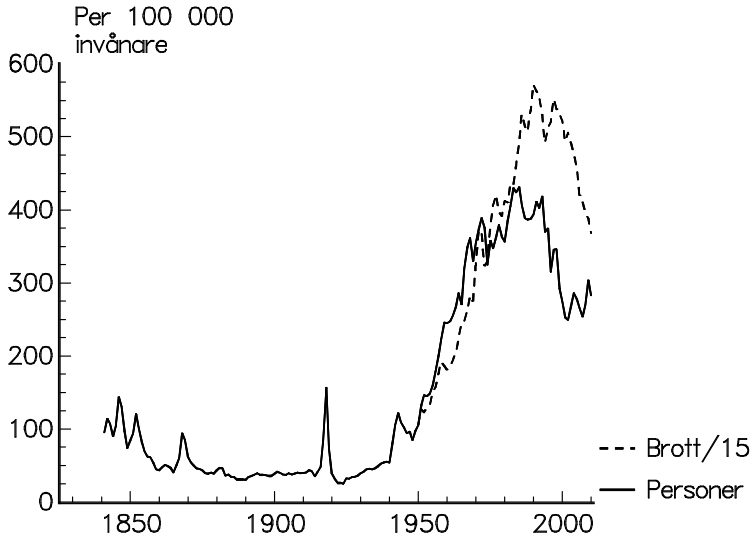

Diagram 3.11 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1841–2010, samt av polisen registrerade stöldbrott (skalanpassade), 1950–2010. Per 100 000 invånare.

[82] Groth (1949: Tab. 8 och 10).
[83] *Brå-Rapport 2002:4*; von Hofer (2008:431).

Eftersom det i allmänhet är svårt att uppfatta negativa grafiska samband, sammanfattas samvariationen mellan stöldbrottslighetens (*Diagram 3.11*) och straffriskens utveckling (*Diagram 3.10*) i följande tablå.

Tablå 3.2 Sambanden mellan straffrisk och brottsutveckling avseende stöld- och snatteribrott, 1866–2010.

	Risk	*Brotts-utveckling*	*Stöd?*	*Tidsperiod Antal år*
1866–1906	0	0	..	..
1907–1924	–	–/0	Nej	- 18 år
1925–1949	**–**	**+**	**Ja**	**+ 25 år**
1950–1964	0	+	Nej	- 15 år
1965–1974	**–**	**+**	**Ja**	**+ 10 år**
1975–1999	0	+ och –	Nej	- 25 år
2000–2010	–	–	Nej	- 11 år

Förklaringar: – minskning; 0 ingen förändring; + ökning

Straffhotshypotesen får ett blandat stöd. Under den drygt 100-åriga perioden sedan den villkorliga domens införande år 1907 skulle allmänpreventionshypotesen eventuellt kunna få stöd under 35 år – givet att utvecklingen inte kan hänföras till andra omständigheter (”bakomliggande variabler”) än allmänpreventiva.

Bakomliggande variabler

När det gäller stöldbrottsligheten ligger närmast tills hands att beakta tillfällesstrukturens förändringar: ett större utbud av tillgreppsobjekt ökar tillgreppen utan att motivationsstrukturen behöver förändras i motsvarande grad.[84] Förändringen av tillfällesstrukturen under 1900-talet kan åskådliggöras genom att jämföra bruttonationalproduktens (BNP) och bilbeståndets utveckling. BNP kan sägas beskriva den allmänna produktionsutvecklingen, medan bilbeståndet tar fasta på själva tillfällesstrukturen. Av *Diagram 3.12* framgår att tillfällesstrukturen formligen exploderade från slutet av 1940-talet fram till början av 1960-talet – från 180 000 bilar 1948 till 1,2 miljoner 1960. Även industrins och övriga varuproduktionens andel av BNP var störst under denna period.[85]

[84] Jfr Felson (1983:668): ”Thus, ecological analysis has shown that a crime wave does not depend on increased motivation to engage in crime, providing that there is greater opportunity to act upon motivations.”

[85] *Statistisk årsbok 2006* (s. 397).

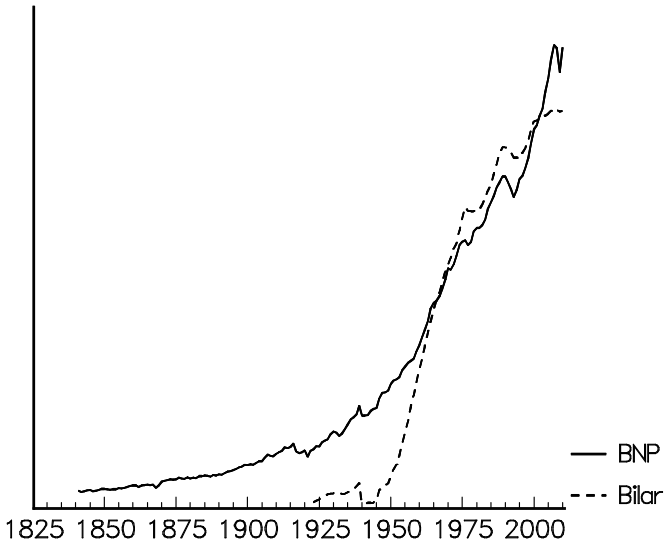

Not. Eftersom bilbeståndet och BNP avser helt olika enheter har Y-axeln ritats utan skalangivelse.

Diagram 3.12 Utvecklingen av bilbeståndet (per capita, 1920–2010) och bruttonationalprodukten (per capita i fasta priser år 2000, 1841–2010).

Korrigeras stöldkurvan genom bildbeståndets utveckling under perioden 1920–2010 får stöldkurvan följande – relativa – utseende. Bilbeståndet ska då ses som en approximation av tillfällesstrukturen.

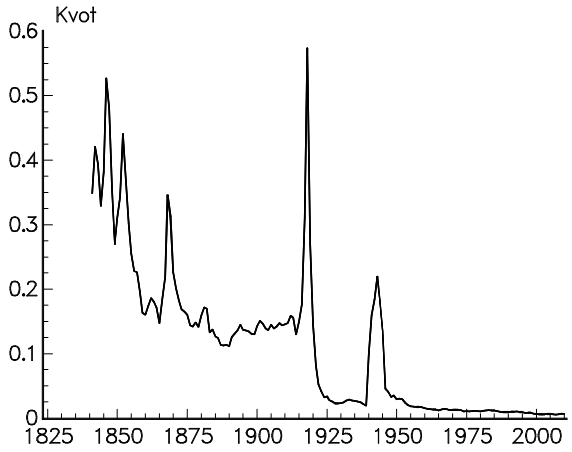

Diagram 3.13a Stöldbrottsutvecklingen, 1841–2010, korrigerad för bilbeståndets utveckling, 1920–2010.

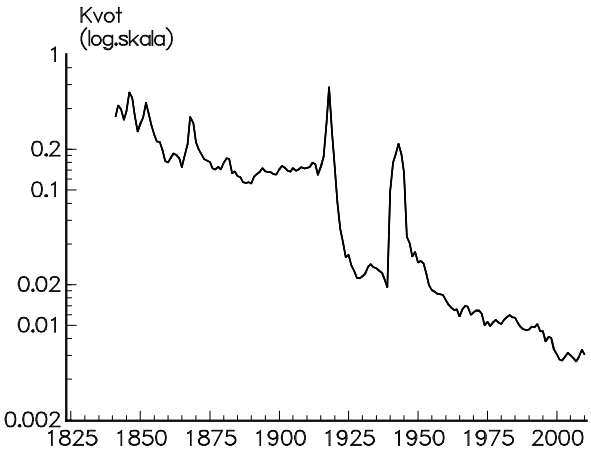

Diagram 3.13b Dito. Semi-logaritmisk skala.

De ekonomiska krisernas betydelse (1842, 1846, 1852, 1862),[86] hungersnöden (1868) samt krisåren under första och andra världskriget syns tydligt. Med undantag för tiden under andra världskriget[87] framstår brottsutvecklingen under 1900-talet i allt väsentligt som en funktion av tillfällesstrukturens förändring – något utrymme för allmänpreventiva resonemang finns inte utifrån detta perspektiv (*Diagram*

[86] Jfr Rodney Edvinsson, http://www.historia.se/table2.xls (2008-06-15).

[87] Under åren 1940–1944 var cirka 30 000 personbilar i trafik. Oberoende härav ökade den kristidsbetingade brottsligheten (Tham, 1987; Wijk, 1992).

3:13a). I förhållande till tillfällesstrukturens utveckling skulle stöldbrottsligheten enligt lagföringsstatistiken till och med ha sjunkit, vilket framgår av *Diagram 3.13b* som beskriver utvecklingen i relativa termer.

Efter andra världskriget minskar emellertid också brottsuppklaringen (jfr Carlsson, 1969:279), vilket bl.a. leder till lagföringsstatistiken underskattar brottsutvecklingen. Korrigeras[88] därför brottsutvecklingen enligt lagföringsstatistiken för den minskande brottsuppklaringen ter sig utvecklingen enligt vad som framgår av *Diagram 3.14*. Minskningarna efter andra världskriget har i allt väsentligt försvunnit. Ett stort mått av stabilitet kännetecknar perioden fram till mitten av 1990-talet.[89] Innebörden är att stöldbrottsutvecklingen efter första världskrigets slut i allt väsentligt skulle kunna tolkas som en funktion av tillfällesstrukturens förändringar; tilläggsförklaringar om förändrad formell och/eller informell kontroll är inte nödvändiga.

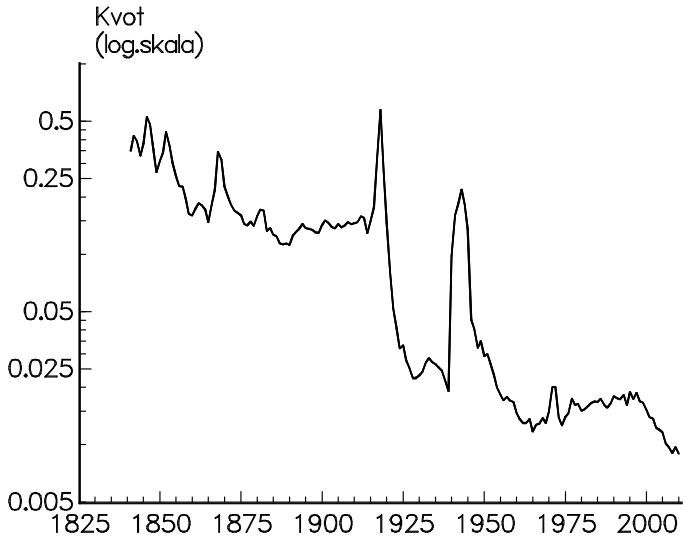

Diagram 3.14 Stöldbrottsutvecklingen, 1841–2010, korrigerad för bilbeståndets utveckling och minskad brottsuppklaring, 1920–2010. Semi-logaritmisk skala.

3.5 Sammanfattning

Utvecklingen av lagföringar för stöld har beskrivits på följande vis. Efter att ha startat på en relativt hög nivå sjönk antalet lagföringar under andra hälften av 1800-talet, nådde en låg nivå under årtiondena runt sekelskiftet för att sedan öka kraftigt fr.o.m. mitten av 1920-talet. Ökningen visade sig vid närmare granskning ha formen av en S-kurva vars förlopp liknar varuproduktionens. Tolkningen framfördes att när väl en materiell grundtrygghet garanteras, följer lagföringarna i första hand tillgången på konsumtionsvaror; med mer att konsumera följer också möjligheten att stjäla mer.
I förhållande till huvudtrenden har också ett antal väl markerade avvikelser konstaterats. Dessa har kunnat ges särskilda tolkningar som nödår, alkoholrestriktioner och krig.

---

[88] Korrigeringen bygger på antagandet att uppklaringen varit konstant före 1950. Lagföringarna har räknats upp med ett index för uppklaringsprocentens förändring (basår = 1951).

[89] Nedgången därefter är delvis effekterna av omorganiseringar inom polis- och åklagarväsendet (se ovan).

Dessa strukturella tolkningar tycks vara tillräckliga utan att man behöver göra antaganden om människors mer eller mindre starka stöldbenägenhet respektive utsatthet för kontroll. Straffsystemets skiftande utformning och tillämpning bidrar av allt att döma inte heller till förståelsen av de stora utvecklingsdragen.

I det internationella perspektivet liknar den svenska utvecklingen den i andra länder. Även där minskade stöldbrottsligheten under andra hälften av 1800-talet.[90] Vändpunkten kom i Sverige emellertid ganska tidigt.[91] Redan under 1950-talet hade Sverige utvecklats från det land i Skandinavien som hade den lägsta rapporterade stöldbrottsnivån till det med den högsta.[92] I andra europeiska länder inträffade liknande brottsökningar först från och med slutet av 1950- och början av 1960-talen.[93] Slutligen är även stabiliseringen av utvecklingen sedan 1990-talet ett fenomen som kan observeras i många länder.[94]

[90] Lodhi & Tilly (1973); Lane (1974); Zehr (1976); Christie (1982); McDonald (1982); Hewitt & Hoover (1982); Gillis (1989); Rogers (1989); Davis & Trivizas (1990); Eisner (1995); Johnson (1995).
[91] Jfr Eisner (1995). Skälet skulle kunna vara Sveriges speciella position under och efter andra världskriget (jfr van Dijk, 2008:102).
[92] Grönlund (1945, Tab. G) och Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980 (1982, Fig. 2.8.2).
[93] Westfelt (2001).
[94] van Dijk m.fl. (2007); van Dijk (2008:128 ff); Aebi & Linde (2010).

Tabell 3.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1836–2010. 5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000 invånare
1831–35	2 572[a]	87
1836–40	2 978[a]	96
1841–45	3 279	101
1846–50	3 544	104
1851–55	3 281	92
1856–60	1 962	52
1861–65	1 855	46
1866–70	3 011	72
1871–75	2 132	50
1876–80	1 861	41
1881–85	1 896	41
1886–90	1 534	32
1891–95	1 824	38
1896–00	1 890	37
1901–05	2 077	40
1906–10	2 147	40
1911–15	2 397[b]	43
1916–20	5 386	92
1921–25	1 877[c]	31
1926–30	2 362	39
1931–35	3 018	49
1936–40	3 620	57
1941–45	6 913[d]	106
1946–50	6 562	95
1951–55	10 017[e]	139
1956–60	16 195	218
1961–65	20 187	264
1966–70	27 176	342
1971–75	29 669	364
1976–80	29 915	361
1981–85	34 576	415
1986–90	33 154	391
1991–95	34 464	394
1996–00	27 861	315
2001–05	23 907	266
2006–10	25 455	275

Noter
a) Beräknad uppgift
b) Fr.o.m. 1913 inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
c) Fr.o.m. 1921 inkl. ”olovligt brukande och tagande”
d) Lagändring 1943
e) Ny serie

Källor
1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 3.1)
1981–2010 *Brå-Tabell* 40C för 2010

Tabell 3.2a *Nyckeltal 1:* Stöldbrott (exkl. rån), 1950–2010.
Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff.
Antal resp. procent.

	Anmälda brott Antal	Uppklarings-procent	Lagförda personer Antal	Till frihetsstraff dömda personer Antal
1950	110 470	34	7 365	1 869
1951	134 110	25	9 376	2 038
1952	131 332	27	10 418	2 187
1953	138 104	26	10 401	2 391
1954	142 632	25	10 684	2 551
1955	163 407	25	11 618	2 701
1956	172 445	26	13 056	3 205
1957	193 608	24	14 762	3 457
1958	212 943	25	16 557	3 763
1959	207 534	25	18 289	4 091
1960	203 675	26	18 309	3 990
1961	208 935	26	18 571	4 371
1962	219 246	26	19 267	4 528
1963	232 528	25	20 265	4 451
1964	255 021	24	21 921	4 652
1965	284 728	..	20 913	4 113
1966	290 632	26	25 022	4 036
1967	308 911	27	27 450	4 385
1968	334 277	25	28 573	4 492
1969	328 762	23	26 266	3 951
1970	390 523	21	28 569	3 919
1971	453 032	16	30 263	3 790
1972	447 540	16	31 614	3 877
1973	394 699	21	30 521	3 570
1974	403 139	20	26 497	2 970
1975	465 396	19	29 333	3 012
1976	501 467	17	28 537	2 904
1977	520 583	15	29 990	3 334
1978	493 367	17	31 371	3 365
1979	487 033	16	30 100	3 084
1980	514 130	17	29 578	3 208
1981	511 898	18	32 012	3 465
1982	541 096	18	33 718	3 577
1983	539 754	18	35 809	3 394
1984	574 533	17	35 327	3 255
1985	615 189	17	36 015	3 126
1986	667 057	15	33 937	3 066
1987	647 490	15	32 606	3 414
1988	641 430	15	32 633	3 738
1989	683 395	14	32 931	3 466
1990	734 409	13	33 662	3 791
1991	726 850	14	35 463	3 537
1992	725 566	14	34 864	3 867
1993	693 322	14	36 496	3 964
1994	647 920	13	32 443	3 080
1995	679 095	12	33 053	3 201
1996	689 920	11	27 848	3 044
1997	732 172	11	30 553	3 118
1998	713 731	12	30 651	3 091
1999	705 947	10	25 907	2 843
2000	694 875	10	24 347	2 702

forts.

	Anmälda brott Antal	Uppklarings-procent	Lagförda personer Antal	Till frihetsstraff dömda personer Antal
2001	658 223	10	22 434	2 700
2002	677 700	10	22 237	2 745
2003	660 223	11	24 076	2 788
2004	643 159	13	25 715	2 632
2005	620 761	13	25 072	2 657
2006	574 131	14	24 211	2 494
2007	567 819	14	23 249	2 307
2008	550 632	16	24 899	2 187
2009	544 012	17	28 344	2 135
2010	519 168	17	26 573	2 059

Not Begreppet ”frihetsstraff” avser här fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, internering, ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård, sluten psykiatrisk vård/vård i specialsjukhus resp. rättspsykiatrisk vård, BrB 34:1 p.1 avseende fängelse, internering och ungdomsfängelse.

Källor

Anmälda brott: 1950-1974 RSÅ 1975, Tab. 3.2.2
1975-2010 *Brå-Tabell* 1.1 för 2010

Uppklaringsprocent: 1950-1974 von Hofer (1985, Tab. 3.2)
1975-2010 *Brå-Tabell* 2.2 för 2010

För brott lagförda personer: Tab. 3.1 ovan

Frihetsstraff: 1960 & 1965 *Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980* (Tab. 2.4.4)
1966–1972 *RS-PM 1987:2*
1973–1993 *KR-Info 1994:8*
1994 ff *Kriminalstatistik 1994* (Tab. 3.11 eller motsvarande tabeller)

Tabell 3.2b *Nyckeltal 2:* Stöldbrott (exkl. rån), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

	SOS		**SCB-register**									
	Samt-liga		Samt-liga	*därav* Kvin-nor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	30521		30400	4565	**15**	14201	**47**	22575	**..**	4000	**13**
1974	26497		26785	4018	**15**	12104	**45**	13598	**..**	3558	**13**
1975	29333		29414	4429	**15**	13884	**47**	12785	**..**	4171	**14**
1976	28537		28647	4722	**16**	12225	**43**	11609	**..**	4610	**16**
1977	29990		30166	4993	**17**	12065	**40**	11530	**..**	5033	**17**
1978	31371		31421	5796	**18**	11967	**38**	11951	**..**	5364	**17**
1979	30100		29998	5516	**18**	11767	**39**	11675	**..**	4940	**16**
1980	29578		29627	5538	**19**	11786	**40**	11361	**..**	4618	**16**
1981	32012		32109	6047	**19**	13342	**42**	12217	**38**	4928	**15**
1982	33718		33837	6722	**20**	14016	**41**	12784	**38**	4946	**15**
1983	35809		35919	7859	**22**	14187	**39**	13790	**38**	5471	**15**
1984	35327		35348	8424	**24**	13002	**37**	13642	**39**	5644	**16**
1985	36015		36008	8928	**25**	13168	**37**	14204	**39**	6029	**17**
1986	33937	**x**	33376	8586	**26**	12169	**36**	13106	**39**	5527	**17**
1987	32606		32808	8418	**26**	10961	**33**	12678	**39**	5815	**18**
1988	32633		32796	8149	**25**	10885	**33**	12828	**39**	6234	**19**
1989	32931		33145	8534	**26**	11386	**34**	13682	**41**	6481	**20**
1990	33662		33921	8555	**25**	11830	**35**	14353	**42**	7323	**22**
1991	35463		35821	9318	**26**	12003	**34**	15312	**43**	8188	**23**
1992	34864		35300	9054	**26**	10918	**31**	15015	**43**	8832	**25**
1993	36496		36855	9667	**26**	10789	**29**	16493	**45**	9400	**26**
1994	32443		32375	8747	**27**	10409	**32**	13973	**43**	6751	**21**
1995	33053		33320	9217	**28**	12452	**37**	14616	**44**	6471	**19**
1996	27848		28216	8278	**29**	9972	**35**	11949	**42**	5643	**20**
1997	30553		30547	9263	**30**	10732	**35**	13184	**43**	6273	**21**
1998	30651	**x**	30168	9649	**32**	10760	**36**	13251	**44**	5715	**19**
1999	25907	**x**	25411	7875	**31**	8091	**32**	10556	**42**	4883	**19**
2000	24347	**x**	23603	7082	**30**	7186	**30**	9276	**39**	4637	**20**
2001	22434	**x**	21854	6589	**30**	6643	**30**	8719	**40**	4263	**20**
2002	22237	**x**	21543	6695	**31**	6363	**30**	8663	**40**	4410	**20**
2003	24076	**x**	23168	7590	**33**	6702	**29**	9867	**43**	5247	**23**
2004	25715	**x**	24619	8559	**35**	7652	**31**	11144	**45**	5501	**22**
2005	25072	**x**	24067	8569	**36**	7317	**30**	10710	**45**	5291	**22**
2006	24211	**x**	23443	8468	**36**	7427	**32**	10570	**45**	4976	**21**
2007	23249		**..**	8302	**36**	7529	**32**	11366	**49**	**..**	**..**
2008	24899		**..**	9141	**37**	8099	**33**	12379	**50**	**..**	**..**
2009	28344		**..**	10555	**37**	8897	**31**	14062	**50**	**..**	**..**
2010	26573		**..**	9476	**36**	7560	**28**	12672	**48**	**..**	**..**

Noter.

(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken.
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 3.2a ovan och maskintabell från SCB.

Tabell 3.3 För stöldbrott lagförda personer, 15–17 år, 1913–2010.
Ålder vid brott respektive ålder vid lagföring.

	Antal	Per 100 000 15–17 år		Antal	Per 100 000 15–17 år
1913	378	118	1962	7 096	1 836
1914	284	88	1963	7 243	1 906
1915	381	117	1964	7 365	1 991
1916	467	141	1965	6 478	1 809
1917	1 197	354	1966	7 425	2 167
1918	2 054	610	1967	7 795	2 347
1919	782	232	1968	8 092	2 469
1920	284	84	1969	8 081	2 483
1921	276	81	1970	8 604	2 648
1922	227	66	1971	9 498	2 941
1923	280	80	1972	..	..
1924	276	78	1973	9 263	2 878
1925	376	107	1974	7 545	2 363
1926	405	116	1975	8 625	2 736
1927	405	117	1976	7 380	2 340
1928	412	120	1977	7 175	2 255
1929	463	136	1978	7 356	2 236
1930	547	165	1979	7 428	2 142
1931	515	158	1980	7 509	2 075
1932	616	192	1981	8 781	2 368
1933	654	206	1982	9 124	2 473
1934	668	213	1983	9 082	2 528
1935	711	215	1984	7 996	2 323
1936	775	227	1985	8 124	2 443
1937	917	266	1986	7 576	2 277
1938	921	285	1987	6 935	2 053
1939	999	324	1988	7 022	2 067
1940	889	296	1989	7 568	2 234
1941	1 378	474	1990	7 149	2 153
1942	1 746	623	1991	7 072	2 196
1943	1 667	610	1992	6 184	2 004
1944	1 293	486	1993	6 272	2 096
1945	1 324	505	1994	6 442	2 151
1946	1 461	564	1995	8 326	2 759
1947	1 486	578	1996	6 656	2 191
1948	..	..	1997	7 067	2 337
1949	..	595	1998	7 212	2 413
1950	..	666	1999	5 230	1 741
1951	..	..	2000	4 609	1 501
1952	..	..	2001	4 370	1 374
1953	..	..	2002	4 107	1 248
1954	..	..	2003	4 380	1 279
1955	2 775	994	2004	5 049	1 420
1956	3 214	1 125	2005	4 747	1 271
1957	..	..	2006	4 994	1 299
1958	5 117	1 544	2007	5 195	1 332
1959	6 362	1 750	2008	5 425	1 419
1960	6 428	1 679	2009	5 875	1 581
1961	7 261	1 861	2010	4 769	1 268

Not. T.o.m. 1989: ålder vid brottet. Fr.o.m. 1990: ålder vid lagföringen.

Källor *Ålder vid brottet*
1913–1950 *SOU 1956:55*, II Bilagor, s. 12
1955–1960 *Brottsligheten 1955*, s. 18 eller motsvarande texttabeller

1961–1971 *Brottsligheten 1961*, Tab. 4 eller motsvarande tabeller
1973–1989 Maskintabell från SCB

Ålder vid lagföringen
1990–1993 *RSÅ 1991* ff, Tab. 3.4.7a eller motsvarande tabeller
1994–2010 *Kriminalstatistik 1994* ff, Tab. 3.7 eller motsvarande tabeller

Referenser

Aebi, M. & Linde, A. (2010)
”Is There a Crime Drop in Western Europe?” *European Journal on Criminal Policy and Research*, Årg. 16(4), s. 251-277.

Ahlberg, J. (1992)
”Myten om en minskande ungdomsbrottslighet”. *Apropå* 1992:1, s. 4–8.

Ahlberg, J. (1996)
”Ungdomsbrottslighet”. J. Ahlberg (red.), *Brottsutvecklingen 1994*. Brå-Rapport 1996:4, s. 189–206. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Andersson, L. (2011)
Mått på brott. Självdeklaration som metod att mäta brottslighet. Akad. avhandling. Under publicering.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi. I kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Balvig, F. (1984)
”Kriminalitetsudviklingen i Danmark 1950–1982”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 71, s. 83–108.

Beckman, N. m.fl. (1974)
Brottsbalken jämte förklaringar. Band I. Fjärde upplagan. Stockholm: Norstedt.

Beyleveld, D. (1980)
A Bibliography on General Deterrence Research. Farnborough: Saxon House.

Bramstång, G. (1964)
Förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande mot asocial ungdom. En studie i förvaltningsrättens legalitetsproblem. Lund: Gleerup.

Brottsligheten [år]
Brottsligheten [år]. Sveriges Officiella Statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Brå-Rapport 2001:18
Brottsligheten i olika länder. Brå-Rapport 2008:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2002:4
Varför har brottsuppklaringen minskat? En analys av orsakerna. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2007:14
Nationella trygghetsundersökningen 2006. De första resultaten om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2008:3
Nationella trygghetsundersökningen 2007. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2008:12
Brottsoffers benägenhet att polisanmäla brott. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brå-Rapport 2009:2
NTU 2008. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm. Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå-Rapport 2010:2
NTU 2009. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: brottsförebyggande rådet.
Brå-Rapport 2010:6
Brott bland ungdomar i åtskurs nio. Resultat från skolundersökningen om brott åren 1995–2008. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå-Rapport 2011:1
NTU 2010. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: brottsförebyggande rådet.
Brå-S 1983:1
Brottslighet och kriminalpolitik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Carlsson, G. (1969)
”Kriminalitetsprognos i komparativt och historiskt perspektiv”. *Statistisk Tidskrift*, Årg. 7, s. 273–294.
Christiansen, K.O. (1950)
”Kriminaliteten i Danmark efter krigen”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 38, s. 229–236.
Christie, N. (1976)
”Criminological data as indicators on contemporary society”. Scandinavian Research Council for Criminology, *Crime and Industrialization*, s. 144–236. Stockholm.
Christie, N. (1982)
Hvor tett et samfunn? 2. uppl. Oslo: Universitetsforlaget.
Crime and Industrialization (1976)
Crime and Industrialization. Scandinavian Research Council for Criminology. Stockholm.
Dahlbäck, G. (1988)
I medeltidens Stockholm. Monografier utgivna av Stockholms stad, 81. Stockholm: Allmänna förlaget.
Daun, Å., Börjeson, B. & Åhs, S. (red.) (1974)
Samhällsförändringar och brottslighet. Stockholm: Tiden.
Davis, C. & Trivizas, E. (1990)
The Strange Fall and Rise of Crime in Stable Democratic Industrial Countries. Department of Sociology. University of Reading. ISA–Paper.
van Dijk, J. (2008)
The World of Crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice, and Development Across the World. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.
van Dijk, J., van Kesteren, J. & Smit, P. (2007)
Criminal Vicitimisation in International Perspective. Key findings from the 2004–2005 ICVS and EU ICS. Onderzoek en beleid 257. The Hague: Boom Juridische uitgevers.

Durlauf, S.N. & Nagin, D.S. (2010)
"The Deterrent Effect of Imprisonment".
www.nber.org/chapters/c12078.pdf (2011-07-25)
Eisner, M. (1995)
"The Effects of Economic Structures and Phases of Development on Crime". *Crime and Economy.* Reports presented to the 11th Criminological colloquium (1994). European Committee on Crime Problems. Criminological Research, Vol. XXXII, s. 13–51. Strasbourg: Council of Europe Publishing.
Ericsson, N. (2006)
Mord i Stockholm. Lund: Historiska media.
Eriksson, T. (1939)
Brott och samhälle. Stockholm: Bonniers.
Estrada, F. (1999a)
Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Avhandlingsserie Nr. 3. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Estrada, F. (1999b)
"Juvenile crime trends in post-war Europe". *European Journal on Criminal Policy and Research*, Årg. 7(1), s. 23–42.
European Sourcebook (2006)
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics 2006. 3. uppl. Onderzoek en beleid 241. The Hague: Boom Juridische uitgevers.
Felson, M. (1983)
"Ecology of Crime". Sanford H. Kadish (red.), *Encyclopedia of Crime and Justice*. Vol. 2, s. 665–670. New York. The Free Press.
Farrington, D.P., Langan, P.A. & Tonry, M. (red.) (2004)
Cross-National Studies in Crime and Justice. Bureau of Justice Statistics. Washington, D.C.: U.S. Department of Justice.
Flodström, I. (1895)
"Om giftermålsfrekvensen såsom mätare på ekonomiska växlingar". *Nordisk Tidskrift för Vetenskap, Konst och Industri*, s. 309 ff.
Fürth, T. (1979)
De arbetslösa och 1930-tal krisen. En kollektivbiografi över hjälpsökande arbetslösa i Stockholm 1928–1936. Stockholms monografier 40. Stockholm: Stockholms kommun.
Garland, D. (2001)
The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society. Chicago: Chicago University Press.
Gillis, A.R. (1989)
"Crime and State Surveillance in the Nineteenth-Century France". *American Journal of Sociology*, Årg. 95, s. 307–341.
Goertzel, T. (2004)
"Capital Punishment and Homicide: Sociological Realities and Econometric Illusions". *Skeptical Enquirer Magazine*, July 2004.
http://www.deathpenaltyinfo.org/article.php?scid=12&did=1176 (2008-02-28)

Grabosky, P. m.fl. (1977)
”Stockholm: The Politics of Crime and Conflict, 1750 to 1970s”. T.R. Gurr m.fl. (red.), *The Politics of Crime and Conflict.* A Comparative History of Four Cities, s. 215–230. Beverly Hills, London: Sage.
Groth, S. (1949)
Brottslighetens utveckling åren 1913–1947. Statistiska meddelanden Ser. A. Band VI:3. Stockholm: Norstedt.
Groth, S. & Strahl, I. (1956)
”Uppgifter om brottsligheten och dess bekämpande”. SOU 1956:55, *Skyddslag*. Strafflagberedningens slutbetänkande. II Bilagor, s. 3–34. Stockholm.
Grönlund, O. (1925)
”Om brottsligheten i Sverige och Norge under kristiden”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 28, s. 201–232.
Grönlund, O. (1945)
”Bidrag till svensk kriminalstatistik under 1900-talet”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 48, s. 122–158.
Gyllenskiöld, O.C. (1868)
Sammandrag af Justitie–Statsministerns underdåniga embetsberättelser för åren 1830 till och med 1856 under fortgående jemförelse med sednare afgifna underdåniga berättelser. Bidrag till Sveriges Officiella Statistik. B. Rättsväsendet. Ny följd. 1.3.c. Tredje Afdelningen: Brottsmål. I. Stockholm.
Hellstenius, J. (1871)
”Skördarna i Sverige och deras verkningar”. *Statistisk Tidskrift*, s. 77–119.
Heuman, M. & Rengby, S. (1955)
”Kriminalstatistik”. *Kriminologi*. Kriminologisk Handbok utgiven av Karl Schlyter. Av Ivar Agge m.fl. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
Hewitt, J.D. & Hoover, D.D. (1982)
”Local Modernization and Crime. The Effects of Modernization in Middletown, 1845–1910”. *Law and Human Behavior*, Årg. 6, s. 313–325.
von Hirsch, A., Bottoms, A.E., Burney, E. & Wikström, P.-O. (1999)
Criminal Deterrence and Sentence Severity. An analysis of recent research. Oxford: Hart.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1990)
“Homicide in Swedish Statistics”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 29–45.
von Hofer, H. (1993)
Fängelset. Uppkomst – avskräckning – inkapacitering. Tre kriminologiska studier. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
von Hofer, H. (2007)
“Åtgärder mot ungdomsbrottslighet”. F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 299–314. Lund: Studentlitteratur.

von Hofer, H. (2012)
”Kriminalstatistik, makt och kontroll”. Under publicering.
von Hofer, H. & Lenke, L. (1977)
Perspektiv på stöld. Stockholm: Stockholms universitet. [Stencil]
von Hofer, H. & Tham, H. (1989)
“General Deterrence in a longitudinal perspective. A Swedish case: Theft, 1841–1985”. *European Sociological Review*, Årg. 5, s. 25–45.
von Hofer, H. & Tham, H. (1991)
Foreign Citizens and Crime: The Swedish Case. Promemoria 1991:4. Unit of Justice and Social Statistics. Stockholm: Statistics Sweden.
von Hofer, H. & Tham, H. (2010)
“Stöld i Sverige 1831–2008”. T. Goldberg (red.), *Samhällsproblem*, 7. uppl., s. 407–429. Lund: Studentlitteratur.
von Hofer, H., L. Lenke & U. Thorsson (1983)
“Criminality among 13 Swedish birth cohorts.“ *British Journal of Criminology*, Årg. 23(3), s. 263–269.
Hurwitz, S. & Christiansen, K.O. (1983)
Criminology. The New and Completely Revised Edition of the Standard Scandinavian Study. London: George Allen & Unwin.
Häll, L. (1981)
Offer för våld och egendomsbrott. Levnadsförhållanden 1978. Rapport 24. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Häll, L. (2004)
Offer för våld och egendomsbrott 1978–2002. Levnadsförhållanden. Rapport 104. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Inger, G. (1986)
Svensk rättshistoria. 3. uppl. Malmö: Liber.
Johansson, K.F. (1866)
Om Brott och Fångvård i Sverige. Uppsala.
Johnson, E. A. (1995)
Urbanization and Crime. Germany 1871–1914. Cambridge: Cambridge University Press.
van Kesteren, J., Mayhew, P. & Nieuwbeerta, P. (2000)
Criminal Victimisation in Seventeen Industrialised Countries. Key findings from the 2000 International Crime Victims Survey. Onderzoek en beleid 187. The Hague: WODC/NSCR.
Kivivouri, J. (2007)
Delinquent Behaviour in Nordic Capital Cities. Scandinavian Research Council for Criminology, National Research Institute of Legal Policy Publication no. 227. Helsinki.
Knutsson, J. (1978)
“Kvinnobrottslighet. Kvinnan i kriminalstatistiken 1857–1975”. *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1978. Rapport 1978:2, s. 57–71. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Knutsson, J. (1983)
Problemen med uppklaringsprocenten. Forskningsenheten. Brottsförebyggande rådet. Rapport 1983:1. Stockholm: LiberFörlag.
Knutsson, J. (1985)
”Skördarnas inverkan på 1800-talets stöldbrottslighet”. *Nordisk Tidsskrift för Kriminalvidenskab*, Årg. 72, s. 101–110.
Knutsson, J. (1993)
”Missvisande beskrivningar av brottsutvecklingen”. *Apropå 1993:1*, s. 21–25.
KR-Info 1994:8
För brott lagförda personer, 1973–1993. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [Fr.o.m. 1993]
Kumlien, M. (1994)
Uppfostran och straff. Studier kring 1902 års lagstiftning om reaktioner mot ungdomsbrott. Uppsala: Uppsala University.
Kühlhorn, E. (1978)
”De sociala problemen ökar”. *Brå apropå*, Nr. 1, s 3–10.
Kühlhorn, E. (1980)
”Rättssystemets reaktioner på den ökande brottsligheten”. *Brottsutvecklingen.* Lägesrapport 1979. Brå-Rapport 1980:1, s. 93–103. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Kyvsgaard, B. (2008)
“Kriminalitetsudviklingen. Hypoteser og antagelser”. T. Elholm, F. Balvig, B. Feldtman, K. Nuotio & A. Strandbakken (red.), *Ikke kun straf*. Festskrift til Vagn Greve, s. 289–306. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Lane, R. (1974)
“Crime and the Industrial Revolution: British and American Views”. *Journal of Social History*, Årg. 7, s. 287–303.
Lernestadt, C. & Tham, H. (red.) (2011)
Brottsoffret och kriminalpolitiken. Stockholm: Norstedts juridik.
Lenke, L. (2007)
”Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling”. F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 57–71. Lund: Studentlitteratur.
Lindén, P.A. & Similä, M. (1982)
Rättsmedvetandet i Sverige. Brå-Rapport 1982:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Litzén, S. (2006)
Oro för brott i urban miljö. Trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm. Rapport 2006:1. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Lodhi, A.Q. & Tilly, C. (1973)
”Urbanization, Crime, and Collective Violence in France in the 19th-century France”. *American Journal of Sociology*, Årg. 79, s. 296–318.

McDonald, L. (1982)
”Theory and evidence of rising crime in the nineteenth century”. *British Journal of Sociology*, Årg. 33, s. 404–420.
Møglestue, I. (1965)
Kriminalitet, Årskull og Økonomisk Vekst. Artikler No. 12. Oslo: Statistisk Sentralbyrå.
Nilsson, R. (2003)
Kontroll, makt och omsorg. Sociala problem och socialpolitik i Sverige 1780–1940. Lund: Studentlitteratur.
Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980 (1982)
Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980. Rapport från Nordiska utskottet för kriminalstatistik (NUK). Tekniske rapporter nr. 30. København: Nordisk statistisk sekretariat.
Nordlöf, K. (2005)
Unga lagöverträdare i social-, straff- och processrätt. Lund: Studentlitteratur.
Norström, T. (1988)
“Theft Criminality and Economic Growth”. *Social Science Research*, Årg. 17, s. 48–65.
Persson, L.G.W. (1975)
”Tillfället gör tjuven?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 63, s. 35–59.
Persson, L.G.W. (1977a)
”Brottsstatistikens tillförlitlighet”. *Statistisk Tidskrift,* Årg. 14, s. 479–491.
Persson, L.G.W. (1977b)
Offer för tillgrepp, skadegörelser och våld – en redovisning av 1974 års offerundersökning. Promemorior från SCB 1977:7. Stockholm.
Persson, L.G.W. (1980)
Hidden Criminality – theoretical and methodological problems, empirical results. Akademisk avhandling. Stockholm: University of Stockholm.
Petersson, B. (1983)
”Den farliga underklassen”. Studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige. Akademisk avhandling. Acta Universitatis Umensis 53. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Rengby, S. (1951)
”The Influence of the Latest World War on Criminality in Sweden”. *The Effects of the War on Criminality.* Select Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Vol. XV, No. 4 II, s. 153–248. Berne.
Rogers, J.D. (1989)
”Theories on Crime and Development: An Historical Perspective”. *Journal of Development Studies*, Årg. 25, s. 314–328.
Rosenblad, M. (1837)
Justitiae–Stats–Mininsterns Underdåniga Berättelse om Brottmålen och Civile Rättegångs–Ärenderne i Riket under loppet av år 1835. Stockholm.
RS-PM 1987:2
Lagöfringar för grövre brott. Översiktstabeller. Rätts- och socialstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

RS-PM 1991:2
Återfall i brott, 1973–1985. En översikt. Rätts- och socialstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Sarnecki, J. (2007)
”Stöld i Sverige”. *Brott i välfärden*. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham, s. 337–365. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
SCB (1980)
Trender och prognoser – befolkning, utbildning, arbetsmarknad. Informationen i prognosfrågor 1980:4. Stockholm: Statistiska central-byrån.
SOU 1956:55
Skydds lag. Strafflagberedningens slutbetänkande. Justitiedepartementet. Stockholm.
SOU 2009:99
Vanvård i social barnavård under 1900-talet. Delbetänkande av Utredningen om vanvård i den sociala barnavården. Socialdepartementet. Stockholm.
Sperlings, S. (1973)
Kriminalitetsutvecklingen i Stockholm 1840–1965. [Trebetygsuppsats]. Stockholm: Stockholms universitet. [Stencil].
Stack, S. (1982)
”Social Structure and Swedish Crime Rate. A Time–Series Analysis, 1950–1979”. *Criminology*, Årg. 20, s. 499–513.
Statistisk årsbok [år]
Statistisk årsbok [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Strahl, I. (1952)
Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm: Norstedt.
Sundbärg, G. (1901)
”Kriminalitetsförhållanden”. *Sveriges Land och Folk.* Historisk-Statistisk Handbok, s. 139–142. Utgiven av G. Sundbärg. Stockholm: Norstedt.
Sundin, J. (1976)
”Theft and Penury in Sweden 1830–1920”. *Scandinavian Journal of History*, Årg. 1, s. 265–292.
Sundin, J. (1992)
För Gud, Staten och Folket. Brott och rättsskipning i Sverige 1600–1840. Lund: Institutet för rättshistorisk forskning.
Svensk uppslagsbok (1948)
Svensk uppslagsbok. Band 6. 2. uppl. Malmö.
Svensson, B. (1983)
”Tillfället gör tjuven”. *Brå apropå*, Nr. 2, s. 4–13.
Svensson, B. (1985)
”Välfärd och kriminalitet i Sverige”. *Brå apropå*, Nr. 1, s. 25–32.
Sveri, K. (1970)
”Brottslighet och samhällsstruktur”. *Festskrift till Ivar Agge*, s. 353–368. Stockholm: Norstedt.

Sveri, K. (1974)
”Brottslighetens volym och struktur”. Å. Daun m.fl. (red.), *Samhällsförändringar och brottslighet*, s. 22–43. Stockholm: Tiden.
Sveri, K. (1993)
”Kriminalitet och arbetslöshet”. K.E. Johanson (red.), *Ungdom och arbete*, s. 59–65. Stockholm: Stockholms stads brottsförebyggande centrum.
Takala, H. & Tham, H. (red.) (1987)
Krig og moral. Kriminalitet og kontroll i Norden under andre verdenskrig. Oslo: Universitetsforlaget.
Tham, H. (1984)
”Säkerhet till liv och egendom”. R. Eriksson & R. Åberg (red.), *Välfärd i förändring*. Levnadsvillkor i Sverige 1968–1981, s. 285–302. Stockholm: Prisma.
Tham, H. (1987)
”Stöld i Sverige under andra världskriget”. H. Takala & H. Tham (red.), *Krig og moral*. Kriminalitet og kontroll i Norden under andre verdenskrig, s. 211–237. Oslo: Universitetsforlaget.
Tham, H. (1992)
”Ahlberg förbigår fakta”. *Apropå* 1992:2, s. 19–20.
Törnudd, P. (1984)
”Kriminalitetsutvecklingen i Finland 1950–1982”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 71, s. 149–168.
Vader, R.J. (1982)
”Toward a Common–Sense Approach in Crime Control”. E. Kühlhorn & B. Svensson (red.), *Crime Prevention.* Research and Development Division. Report No 9, s. 19–34. The National Swedish Council for Crime Prevention. Stockholm.
Vejbrink, T. (1982)
”En kontrollerad brottsling som historisk fenomen – om social kontroll för hundra år sedan och nu. En presentation av en individ och hans samhälle”. U.B. Eriksson & H. Tham (red.), *Kontroll och brottslighet som historiska fenomen.* Brå-Rapport 1982:3, s. 127–183. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Verkko, V. (1930)
”Kriminalstatistiken och den verkliga brottsligheten”. *Nordisk Tidsskrift for Strafferet*, Årg. 18, s. 95–128.
Verkko, V. (1944)
Alkohollagstiftningens inverkan på brottsligheten i Finland. En statistisk undersökning. Helsingfors: Söderström.
Ward, M. (1998)
Barn & brott av vår tid? Självdeklarerad ungdomsbrottslighet 1971 och 1996. En jämförelse utifrån Örebroprojektets data. Uppsats för avläggande av filosofie licentiatexamen. Stockholm: Kriminologiska institutionen.
Walker, N. (1971)
Crimes, Courts and Figures. An Introduction to Criminal Statistics. Harmondsworth: Penguin Books.

Westfelt, L. (2001)
Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi. Avhandlingsserie Nr 5. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Werner, B. (1971)
”Den faktiska brottsligheten”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 59, s. 106–152.
Widell, L. (1904)
”Bidrag till Svensk kriminalstatistik”. *Statistisk Tidskrift*, H. 131–133, s. 139–285.
Widell, L. (1905)
”De olika arterna af förbrytelser. Enligt den svenska kriminalstatistiken”. [Del II], *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 8, s. 29–52.
Wijk, J. (1992)
Svarta börsen – samhällslojalitet i kris. Livsmedelsransoneringarna och den illegala handeln i Sverige 1940–1949. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 46. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Wikström, P.O.H., Torstensson, M. & Dolmén, L. (1997)
Lokala problem, brott och trygghet i Gävleborgs län. 1996 års trygghetsmätning. Rapport från Problemgruppen 1997:1. Sörentorp: Polishögskolan.
Wilkins, L. (1964)
Social Deviance. London: Tavistock.
Winroth, A.O. (1889)
Anteckningar efter professor Winroths rättshistoriska föreläsningar i straffrätt. Genomsedda och bearbetade av professor Winroth. Lund: Gleerup.
Yeomans, K.A. (1968)
Applied Statistics. Statistics for the Social Scientist: 2. Harmondsworth: Penguin Books.
Zehr, H. (1976)
Crime and the Development of Modern Society. London: Croom Helm.

4 Upprepade stöldbrott

De förhållanden som diskuterats i föregående kapitel bygger främst på lagföringar som avser tillfälliga lagöverträdare, d.v.s. de som straffats en eller högst ett par gånger. De utgör den absoluta huvuddelen av lagföringarna under ett givet år och sätter därför också starkt sin prägel på utvecklingens utseende (*Diagram 4.1*). En mindre del av lagföringarna faller emellertid på s.k. persistenta lagöverträdare, d.v.s. de som straffats många gånger. För dem kan delvis andra förklaringar gälla. Därför behandlas nu särskilt utvecklingen för den grupp personer som lagförts upprepade gånger för tillgreppsbrott.

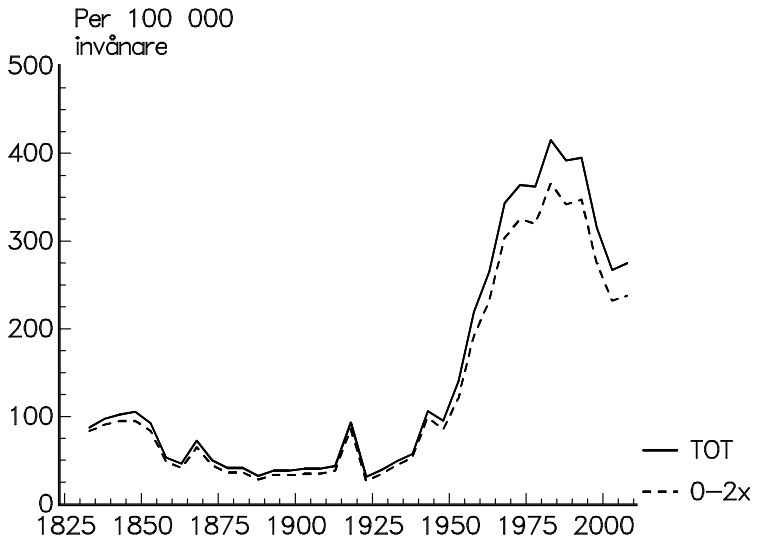

Diagram 4.1 För stöldbrott (exkl. rån) lagförda personer, 1831–2010. Efter antal tidigare lagföringar för stöldbrott (motsv.), 1832–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Åtskiljandet av tillfälliga och persistenta lagöverträdare går tillbaka till den engelske 1800-tals journalisten och sociologen Henry Mayhew.[1] Typologin är fortfarande i bruk,[2] även om den har ifrågasatts på senare tid.[3] Den representerar också två skilda kriminal- och socialpolitiska infallsvinklar.[4] Gruppen tillfälliga lagöverträdare utgör inte något egentligt *person*problem. Det är deras enstaka olagliga handlingar som vållar skada och som behöver förebyggas – kanske med främst situationella medel. Gruppen persistenta lagöverträdare representerar däremot ett personproblem; det är den grupp som fastnat i varaktig kriminalitet och ofta också i social misär och som befolkar våra fängelser (se nedan).[5]

---

[1] Clinard & Quinney (1973:7).

[2] Wolfgang m.fl. (1972); Carlsson (1975); Persson (1976); Andersson (1991); Skog (2006: Kap. 2). Se även t.ex. resultaten i självdeklarationsundersökningar (Werner, 1971; Ring, 1999); *Kriminalstatistik 1968* ff (Del 1, Tab. 5); Persson (1976); Sarnecki (1981:42 f); Wikström (1985:118 ff); Andersson (1991); *RS-PM 1991:2*; *RSÅ 1993* (s. 145 f).

[3] Skardhamar (2009).

[4] Sveri (1974); Torstensson & Wikström (1995).

[5] Jfr Henry Mayhew i förordet till "London Labour and the London Poor" [1851]: "My earnest

4.1 Belastningsfördelningar

I slutet av 1985 uppgick den straffmyndiga befolkningen i Sverige till 6,85 miljoner personer. Av dessa fanns ca 170 000 antecknade i dåvarande kriminalregistret.[6] Totalt utgjorde denna grupp 2,5 procent av den straffmyndiga befolkningen eller 0,6 procent av kvinnorna och 4,4 procent av männen. Att man antecknades i kriminalregistret bör skiljas från frågan hur många gånger man blev antecknad. Den klart vanligaste erfarenheten bland dem i registret var, att man antecknats en enda gång. För kvinnor var denna sannolikhet ännu större än för män. År 1985 uppgick andelen personer som hade en enda anteckning till 69 procent; gruppen med två anteckningar utgjorde 15 procent. Resten, 16 procent, hade tre eller fler anteckningar. Den sistnämnda gruppen bestod av drygt 27 000 personer och nästan samtliga hade också dömts under första hälften av 1980-talet. Liknande skeva fördelningar framträder, när man exempelvis studerar hur många personer i en födelseårgång (”kohort”) som lagförts för brott.[7]

Den mest aktuella kohortstudien[8] avser alla födda 1960 som någon gång lagförts mellan 1975–1997. Totalt lagfördes 33 319 personer i denna kohort för *något* brott,[9] varav 57 procent endast en gång, 17 procent 2 gånger och 26 procent minst 3 gånger. Det innebär att så många som var fjärde av samtliga Sverigefödda invånare hade lagförts för brott: 37 procent av männen i kohorten och 10 procent av kvinnorna.[10]

I allmänhet skiljer sig lagöverträdare inte påtagligt från övriga människor när det gäller levnadsförhållanden.[11] Skillnaderna blir emellertid markanta, då man studerar dem som återfallit ett flertal gånger. Arbetslöshet, missbruk och andra problem är typiska för dessa människor.[12] Beskrivningen gäller för såväl 1800- som 1900-talen.

- Om dem som dömdes i slutet av 1800-talet för s.k. grövre brott berättar kriminalstatistiken, att 2 procent befann sig i ”goda” förmögenhetsvillkor”, 20 procent i

---

hope is that the book may serve to give the rich a more intimate knowledge of the sufferings, and the frequent heroism under those sufferings, of the poor--that it may teach those who are beyond temptation to look with charity on the frailties of their less fortunate brethren--and cause those who are in “high places,” and those of whom much is expected, to bestir themselves to improve the condition of a class of people whose misery, ignorance, and vice, amidst all the immense wealth and great knowledge of “the first city in the world,” is, to say the very least, a national disgrace to us.” http://etext.virginia.edu/toc/modeng/public/MayLond.html (2011-08-04)

[6] von Hofer (1987). Nyare uppgifter finns inte tillgängliga. I kriminalregistret antecknades personer som dömts till strängare påföljd än böter, t.ex. fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn. Den 1 januari 2000 ersattes kriminalregistret av belastningsregistret (SFS 1998:620) som är vida mer omfattande än det gamla kriminalregistret.

[7] Om kohortstatistik: RS PM 1991:12 och senast von Hofer (2012).

[8] *Brå-Rapport 2000:3*.

[9] D.v.s. samtliga brott, ej bara s.k. grövre brott; dock exklusive ringa trafikbrott. Om begreppet grövre brott, se *Bihang*.

[10] Även i ett internationellt perspektiv är lagföringsrisken hög i Sverige (*European Sourcebook*, 2010: Tab. 3.2.1.1).

[11] Tham (1979).

[12] Observera att detta inte säger någonting om och på vilket sätt missbruk och arbetslöshet är kausalt knutna till persistent kriminalitet (Törnqvist, 1966:94; von Hofer, 1980:310; Sarnecki, 1981:68).

”bergliga”, 50 procent i ”knappa” och 28 procent betecknades som ”utfattiga”.[13] Beskrivningar om de straffades alkoholproblem är legio.[14]

- Grönvall som 90 år senare studerat dömda för grövre brott (d.v.s. i huvudsak inbrott) under perioden 1961–1970, fann att det övervägande antalet var socialt och handikappade människor. Enligt undersökningen var 77 procent av de dömda arbetslösa och för 73 procent förekom anteckningar om alkoholmissbruk.[15]

- Aktuella undersökningar tecknar ingen principiellt annan bild.[16] Således visade en undersökning[17] om fångars levnadsförhållanden år 1997 bl.a. att en av sju saknade fullbordad utbildning, vilket ska jämföras med en av hundra i normalbefolkningen. Före frihetsberövandet hade tre av fyra fångar varit utan anställning. Var femte uppgav att han eller hon under senaste året i frihet behövt begå brott för att klara de löpande utgifterna för mat, hyra och räkningar. Tre av tio fångar saknade egen bostad före frihetsberövandet jämfört med fyra av hundra i normalbefolkningen. Mer än tre gånger så många fångar som jämförelsepopulationen uppgav sig ha svåra besvär av någon långvarig sjukdom. Då det gällde psykiska hälsoproblem var andelen fem gånger så stor.

4.2 Utvecklingen

Som mått på persistenta lagöverträdare har här valts

- under perioden 1832–1942: antalet personer som lagförts 3 eller fler gånger för stöld (”itererad stöld”);

- fr.o.m. 1916: antalet personer som lagförts för stöld med 3 eller fler tidigare domar för s.k. grövre brott. Uppgifterna för åren 1995–2010 fick dock skattas, då statistik om s.k. grövre brott inte längre publiceras.

Var den empiriska skiljelinjen ska dras mellan ”tillfälliga” och ”persistenta” lagöverträdare blir alltid något godtyckligt.[18] På grund av skiftande klassindelningar i statistiken är dock valmöjligheterna mycket begränsade. ”Tre eller fler stölder/tidigare domar för grövre brott” är den enda indelning som mer eller mindre obrutet löper igenom hela tidsperioden. Därför valdes den. Utvecklingen av lagföringarna för upprepade stölder kan beskrivas på följande sätt (*Diagram 4.2*).

---

[13] *BiSOS Rättsväsendet 1882* (s. X).

[14] Se även *BSOS Fångvården 1887* ff. (s. XVIII); Wallis (1911); Larsson (1915:154); *Betänkande 1920* (Kapitel 5); Kinberg m.fl. (1957); Frick (1982).

[15] Grönvall (1973). Se även Strahl (1952:69–71); *SOU 1956:55* (II Bilagor, ss. 100 ff); Törnqvist (1966:94 ff; 134 ff); *SOU 1972:64* (Kapitel 3); Helander (1974); Persson (1976:530); Kühlhorn m.fl. (1979:13); Tham (1979:12 f); *RSÅ 1983* (s. 125); Ahlberg (1984:52 f); *Kriminalvård 1983–1984* (s. 23 ff; 42 ff). – Man kan dock notera att fokus har skiftat från alkoholmissbruk till narkotikamissbruk; se t.ex. ”Kriminalvårdens Redovisning Om Drogsituationen” (KROD) åren 1996–2006. Jfr http://www.kvv.se/sv/Publikationer/Amnesomraden/Narkotika/ (2011-08-04).

[16] Senast Nilsson & Estrada (2009) och Nilsson & Estrada (2011).

[17] Nilsson (2002). Se även *SOU 1993:76*; Kling & Gustavsson (2004); Nilsson & Flyghed (2007).

[18] Om teoretiska och praktiska implikationer: Skog (2006: Kap. 2); Skardhamar (2009).

- Under åren 1832–1850 ökade lagföringarna. Kanske förbättrades registreringen av återfall, så att en del av ökningen är tekniskt betingad, men även andra stöldbrott ökade (*Diagram 4.1* ovan) såväl som fängelsebeläggningen (se Kapitel 7).

- Efter 1850 sjunker lagföringarna (i vågrörelser) fram till utbrottet av andra världskriget.

- Från andra världskriget ökar[19] antalet lagföringar mycket kraftigt och en viss avmattning inträffar först under 1970-talet. Maximum noteras i slutet av 1980-talet.

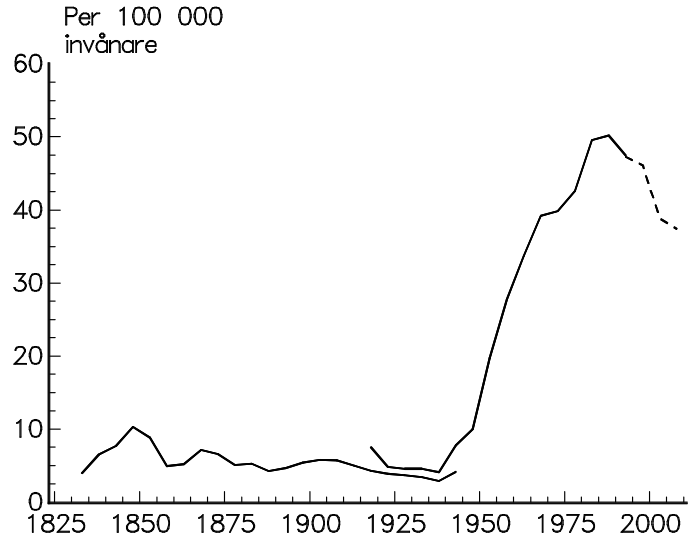

Diagram 4.2 Upprepad stöld, 1832–2010.
Domar avseende stöld 3:e resan eller oftare, 1832–1942, samt domar (exkl. sluten psykiatrisk vård eller motsvarande) avseende 3 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (eller motsvarande), 1916–1994.
Beräknade uppgifter 1995–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Utvecklingen skiljer sig på en avgörande punkt från utvecklingen av samtliga lagföringar för stöld: den kraftiga ökningen inträffade betydligt senare då det gäller upprepad stöld. Fyra omständigheter talar för att kurvan ger en rättvisande bild av utvecklingen.

- För det första kan man utgå ifrån att upptäckts- och lagföringsrisken alltid varit betydande för persistenta lagöverträdare, vilket belyses av de höga återfallsfrekvenser som redovisas för denna grupp under såväl 1800- som 1900-talen (jfr *Tablå 4.3* nedan). Detta beror på att upptäcktsrisken är hög för *personer* som begår många brott under en given tidsperiod, även om upptäcktsrisken för det enskilda *brottet* kan vara låg.[20]

[19] Ökningen efter 1944 är underskattad, eftersom åtalsunderlåtelser för grövre brott inte kan redovisas under perioden 1944–1965. Se *Tabell 4.1*.
[20] T.ex. Walker (1971:35); Anttila & Törnudd (1973:62); Sveri (1974:39); Carlsson (1975:27 ff); Persson (1976:531 ff); Knutsson (1979–80:147 ff); Weatherburn (2004:88); Skog (2006:61). Detta

- För det andra har antalet *fångar*, intagna för minst 3 resor stöld utvecklats så gott som identiskt med lagföringsstatistiken.

- För det tredje minskade även rånbrotten fram till andra världskriget för att kraftigt öka därefter (*Diagram 4.3*). Utvecklingen under 1900-talet liknar också utvecklingen i Stockholm när det gäller rån som registrerats av polisen.[21] Rån begås i stor utsträckning av kriminellt belastade personer.[22]

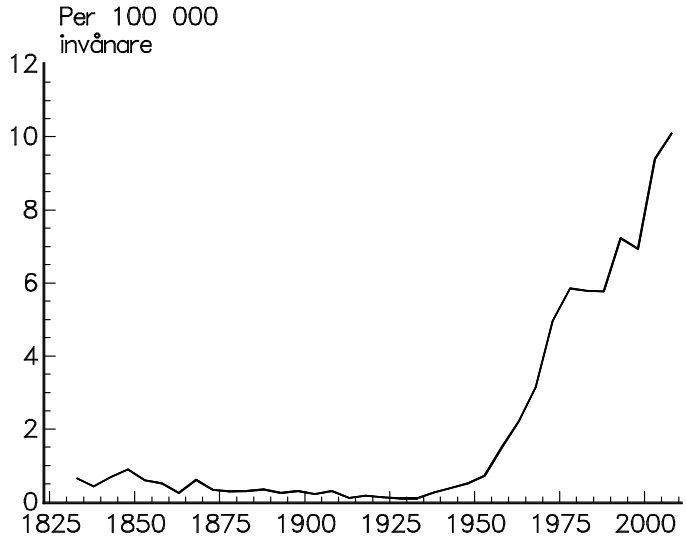

Diagram 4.3 För rån (inkl. grovt) lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

- För det fjärde har den historiska utvecklingen av lagföringarna för upprepade stöldbrott gått i rörelser, där upp- och nedgångarna tämligen väl sammanfaller med den registrerade alkoholkonsumtionen i det svenska samhället.[23] En liknande bild visar utvecklingen av antalet män dömda för flera fylleriförseelser under ett och samma år under 1920- t.o.m. 1960-talen, då denna statistik fanns tillgänglig. Uppgifter om upprepade fylleriförseelser kan tolkas som en indikator på allvarligare missbruk av alkohol.[24]

---

förbises nästan alltid i diskussioner om den sjunkande uppklaringsprocenten och rättssystemets påstådda ineffektivitet. Trots att uppklaringsprocenten för exempelvis bostadsinbrott är låg (omkring 14 procent åren 2006–2010), är det troligt att polisen ändå får tag i ganska många personer som (också) begått bostadsinbrott även om dessa personer inte kan bindas till alla de brott de faktiskt begått.

[21] Grabosky m.fl. (1977:283).

[22] Under perioden 1980–83 hade t.ex. endast 19 procent av de svenska medborgare som lagförts för rån inte tidigare lagförts för något s.k. grövre brott; 45 procent hade däremot 5 eller fler tidigare lagföringar (Källa: Maskintabell från SCB). I slutet av 1980-talet inträffade dock en betydelsefull förändring: unga personers (15–20 år gamla) andel bland dem som lagförs för rån ökade plötsligt från 32 procent (år 1986) till 57 procent (år 2010). Se *Brå-Rapport 2000:6* för en beskrivning av ungdomsrånen och Lindgren (2006) för en analys av den mediala uppmärksamheten kring dessa brott.

[23] von Hofer & Tham (2010:420-421).

[24] Jfr Helander (1974:78).

Tolkning
Fram till andra världskriget tycks förhoppningarna besannas att ökad välfärd för folkflertalet även minskar brottsligheten bland de fattigaste. Antalet lagföringar för upprepade stöldbrott sjönk från mitten av 1800-talet och nådde sin lägsta nivå i slutet av 1930-talet. En del gärningsmän kan ha förts över från det straffrättsliga området (fängelse, straffarbete och förvaring) till andra institutioner såsom sinnesjukhus och alkoholistanstalter. Statistiken är ofullständig i detta avseende och tillåter inget definitivt svar.[25] Huvudmönstret – förekomsten av få personer med hög kriminell belastning – kvarstår dock med hänsyn till alkoholmissbrukets låga nivå under tiden mellan de två världskrigen.

Däremot kan utvecklingen av alkoholmissbruket knappast vara den enda förklaringen till förändringen efter andra världskrigets utbrott. Förändringen är abrupt, varför det är svårt att föreställa sig några individfaktorer som huvudförklaring. De flesta förklaringar tycks här komma till korta.[26] Tre hypoteser ska dock diskuteras utförligare: straffsystemets utformning (4.3), narkotikapolitikens betydelse (4.4) och sambandet med ungdomsbrottslighetens utveckling (4.5).

4.3 Straffsystemets betydelse
Den första hypotesen som ska diskuteras är om straffsystemets *individualpreventiva* effekter försvagades efter andra världskriget och därigenom bidrog till att öka brottslighet och utslagning. Under 1930- och 1940-talen hade viktiga kriminalpolitiska förändringar vidtagits (t.ex. reform av verkställigheten av bötesstraff år 1937, av villkorlig dom år 1939 (i kraft 1944), av förmögenhetsbrottsligheten år 1943, av villkorlig frigivning år 1943 (i kraft 1945), av behandlingen av unga lagöverträdare åren 1935, 1937 och 1944 samt av kriminalvårdslagstiftningen år 1945).[27]

Individualpreventiva resonemang brukar avse tre aspekter: genom påföljden eller verkställigheten av påföljden kan lagöverträdaren (1) avskräckas, (2) förbättras (rehabiliteras) eller (3) för viss tid oskadliggöras (inkapaciteras). På aggregerad nivå medför lyckad individualprevention minskad brottslighet. Frågan är om individualpreventiva effekter faktiskt kan påvisas. I tvärsnittsperspektivet har frågan

[25] Under åren 1936–40 dömdes årligen 21 personer med 3 eller fler tidigare kriminalregisterdomar för tillgreppsbrott till sinnessjukvård. När det gäller samtliga brottstyper var motsvarande antal 37 personer. – Däremot ökade antalet lågbelastade personer som dömdes till sinnessjukvård mycket kraftigt under 1930-talet; se *Tabell 6.3* nedan.– Tvångsintagningarna på alkoholistanstalter ökade från årligen 167 (1921–25) till 592 (1936–40) (*Blå Boken*, 1939:287; 1950:266). Däremot minskade domar avseende tvångsarbete från årligen 308 (1921–25) till 166 (1936–40) (*Historisk Statistik*, 1960: Tab. 190). Om tvångsvården av alkoholmissbrukare 1940–1981: Edman (2004).

[26] von Hofer & Tham (2010:421– 423) diskuterar dock hypotesen om det skulle kunna ha funnits ett samband mellan strukturrationalisering på arbetsmarknaden, flyktinginvandring och alkoholmissbruk. Efter andra världskriget försvinner ett stort antal okvalificerade arbeten samtidigt som flyktinginvandringen skapade konkurrens om de återstående arbetena. Därutöver minskade det tilltagande missbruket bland de kriminellt belastade deras chanser på arbetsmarknaden. Både viljan och förmågan att söka och behålla ett arbete skulle kunna ha försvagats.

[27] Wallén (1975:41–43).

undersökts av behandlingsforskningen[28] och forskningen kring inkapacitering.[29]

I ett longitudinellt perspektiv skulle frågan kunna belysas med hjälp av historisk återfallsstatistik. Löpande återfallsstatistik finns dock inte tillgänglig, trots att olika statistikutredningar under 1900-talet (1910, 1922 och 1954) prioriterat införandet av återfallsstatistik mycket högt. Först från och med 1972 publicerade Statistiska centralbyrån löpande uppgifterna om återfall i brott.[30]

Det finns dock möjligheter att *approximera* återfallsrisker i ett historiskt perspektiv genom att utnyttja det statistiska underlag som använder sig av s.k. lagföringsklasser, d.v.s. där lagföringarna fördelas efter de lagförda personernas *tidigare* belastning. Approximeringen av återfallsriskerna sker genom att beräkna kvoter mellan på varandra följande lagföringsklasser.[31] Uppgifter finns tillgängliga för åren 1917–1994 avseende domar[32] och utfallet framgår av *Diagram 4.4.* Det logaritmiska framställningssättet i *Diagram 4.4b* ska underlätta jämförelsen *mellan* lagförings-klasserna.

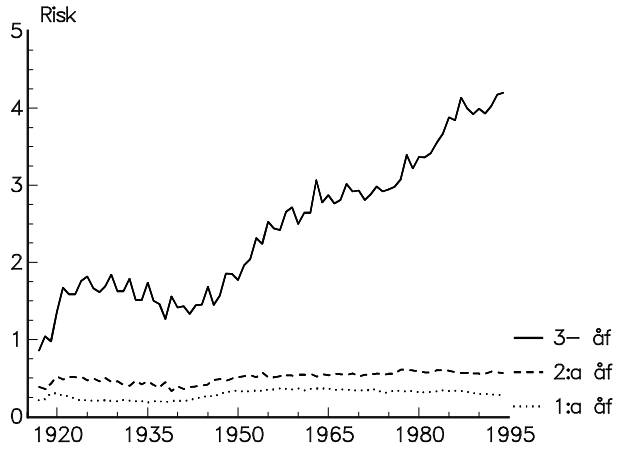

Diagram 4.4a Beräknade återfallsrisker för debutanter (1:a återfall) och recidivister(2:a resp. 3:e eller fler återfall), 1917–1994.

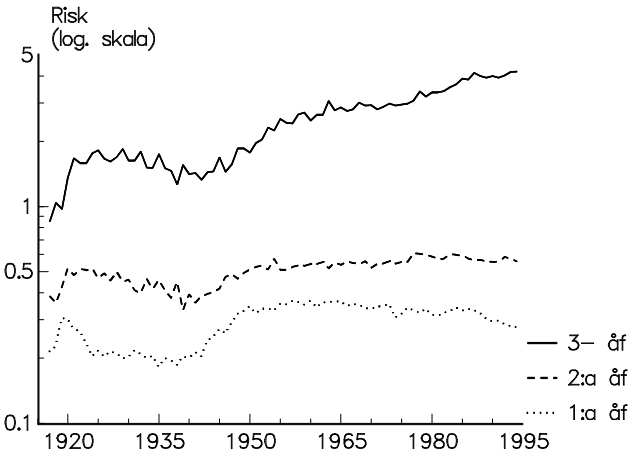

Diagram 4.4b Dito. Semi-logaritmisk skala.

Av logiska skäl kan återfallsrisken inte vara större än 1. Att återfallsrisken för gruppen lagöverträdare med tre eller fler återfall ändå avbildas som större än 1 beror på att beräkningen måste baseras på en s.k. öppen klass, d.v.s. en och samma individ kan förekomma flera gånger i denna klass. Det innebär i sin tur att det inte går att skilja på hur mycket av ökningen som beror på att återfallsriskerna ökat respektive att de individuella brottskarriärerna blivit intensivare och/eller längre.

---

[28] För en aktuell sammanfattning av det nordiska forskningsläget: Kyvsgaard (2006); Grevholm & Andersson (2010).

[29] Andersson (1991); von Hofer (1993).

[30] Efter ADB-teknikens införande i mitten av 1960-talet (*RS-PM 1991:2*).

[31] Utförligt om denna metod: Widell (1903).

[32] Åtalsunderlåtelserna kunde inte fördelas efter lagföringsklass.

Det mest påfallande i *Diagram 4.4* är att återfallsfrekvenserna bland såväl debutanter som recidivister efter utbrottet av andra världskriget plötsligt ökade.[33] Ökningarna avstannade i allt väsentligt redan under 1950-talet för debutanter och personer med någon tidigare belastning. Minskningen av återfallsrisken bland debutanter i slutet av perioden kan vara skenbar, då även brottsuppklaringen/upptäcktsrisken minskade. Däremot ökade lagföringarna *i* gruppen med minst tre tidigare anteckningar under hela perioden. Ett nytt jämviktsläge kan dock ha nåtts under 1990-talet.[34]

I vilken mån de kriminalpolitiska förändringarna under 1930- och 1940-talen bidrog till de konstaterade ökningarna av återfall måste tyvärr förbli en öppen fråga. Tillgänglig statistik räcker helt enkelt inte till för att kunna besvara frågan. Publicerad kriminalstatistik är extremt knapphändig under de kritiska åren 1949–1960.[35]

Inkapacitering

Mycket talar för att fängelsestraffet hade inkapaciterande effekter på 1800-talet, men att effekterna avtagit under 1900-talet. Detta kan utläsas av *Tablå 4.3*, vilken beskriver hur de lagförda personerna fördelar sig efter lagföringsklass åren 1881–1981.

Tablå 4.1 För brott lagförda personer åren 1881–1900, 1921–1940 och 1966–1981 samt återfallsrisker (i procent).

	Lagföringsklass (antal tidigare lagföringar)								
	0	1	2	3	4	5	6	7	8
1881–1900									
Antal	3 866	2 156	1 279	788	482	–	–	–	–
Återfallsprocent	*56*	*59*	*62*	*61*	**..**	–	–	–	–
1921–1940									
Antal	10 320	3 555	1 640	785	405	–	–	–	–
Återfallsprocent	*34*	*46*	*48*	*52*	**..**	–	–	–	–
1966–1981									
Antal	96 714	52 887	34 189	24 275	17 909	13 631	10 621	8 468	6 771
Återfallsprocent	*55*	*65*	*71*	*74*	*76*	*78*	*80*	*80*	**..**

Förklaringar

1881–1900 avser endast stöldbrott och återfall i stöld. *Källa:* Widell (1903: Tab. II).
1921–1940 avser kriminalregisterbrott (uppräknat 20-procentigt urval). *Källa:* Groth (1947: Tab. 2).
1966–1981 avser åtalsunderlåtelser och domar för grövre brott. *Källa:* Maskinlista från SCB.

Återfallsfrekvenserna (1881–1981) har beräknats enl. Widells metod (1903:269–70). Uppgifterna bör behandlas som närmevärden.

Obs! Eftersom återfallsprocenten har beräknats utifrån skiftande statistiska underlag, kan återfallsprocentens storlek inte jämföras på ett meningsfullt sätt *mellan* de olika perioderna. Till exempel kan man inte dra slutsatsen att återfallsprocenten minskat bland debutanter från 56 till 34 procent under perioden 1921–1940 jämfört med perioden 1881–1900.

[33] Jfr Rengby (1951:214 ff); Sveri (1968:33).
[34] Se även avsnitt 4.4 och 4.5 nedan.
[35] Statistiska centralbyrån rättfärdigade nedskärningen med ”nödvändigheten att undanröja den avsevärda eftersläpningen i statistiken” (*Brottsligheten åren 1949 och 1950*, s. 1).

Att det saknas observationer i de högsta lagföringsklasserna under perioden 1881–1940 kan tolkas så att de långa strafftiderna faktiskt hade inkapaciterande effekter.[36]

I övrigt framträder ett mycket stabilt mönster när *Tablå 4.2* läses *radvis*: återfallsriskerna ökar med tidigare belastning. Det gäller i lika stor utsträckning för slutet av 1800-talet som för slutet av 1900-talet, trots att det straffrättsliga reaktionssystemet och verkställighetsformerna är helt olika. Utfallet i *Tablå 4.2* står för övrigt i överensstämmelse med typiska resultat i nationella och internationella återfallsundersökningar.[37] Oavsett historisk tidpunkt visar återfallsundersökningar mycket likartade mönster.

- Val av strängare påföljd vid första lagföring minskar inte risken för fortsatt brottslighet.[38]
- Längre fängelsestraff jämfört med kortare minskar inte risken för fortsatt brottslighet.[39]
- Antal återfall inom en given tidsperiod sjunker inte i takt med ett ökat antal lagföringar.[40]
- Sannolikheten att ett återfall ska inträffa är störst tiden kort efter att påföljden har utdömts eller verkställts.[41]

4.4 Narkotikapolitikens betydelse

En vanlig föreställning i Sverige är att den främsta orsaken till ökad brottslighet och ökad utslagning är narkotikamissbrukets utbredning under 1960-talet. *Diagrammet 4.5* beskriver utvecklingen av lagföringar avseende personer med 6 eller fler tidigare anteckningar i straff- resp. kriminalregistret, d.v.s. personer med hög kriminell belastning. En del av uppgifterna fick beräknas på grund av att statistiken är ofullständig. Det bör också noteras att det rör sig om s.k. bruttostatistik, d.v.s. en och samma person kan lagföras flera gånger under ett och samma år eller under en följd av åren.

Enligt *Diagram 4.5* inträffade redan efter motbokens avskaffande 1955 en ökning som står sig fram till slutet av 1970-talet, då nästa förändring inträffar. Den sammanfaller i sin tur med heroinmissbrukets etablering i Sverige (framför allt i Malmö och Stockholm) å ena sidan och en omläggning av narkotikapolitiken å andra sidan. Från och med omkring år 1980 koncentreras åtgärderna till polisens insatser mot missbrukare på

---

[36] Jfr Widell (1903). – Även människors livslängd var kortare på 1800-talet (*Historisk statistik för Sverige*, 1969: Tab. 42).

[37] Council of Europe (1999:180).

[38] *SOU 1937:38* (Tab. 14–15); Groth (1947: Tab. 19); sammanfattande Sveri (1968:29–36); Hammarberg (1975:450).

[39] Dahlberg & Lindberg (1944, Tab. 12); Inghe & Lindberg (1956, Tab. 8 & 9); Hammarberg (1975:452).

[40] Widell (1903:272 och 280); Groth (1947: 30f); Dahlberg & Lindberg (1944:350); Hammarberg (1975:450 f); von Hofer m.fl. (1983).

[41] Widell (1903:280); Dahlberg & Lindberg (1944, Tab. 28); *Brottsligheten 1945* (s. 30*); Inghe & Lindberg (1956, Tab. 1 & 2); von Hofer m.fl. (1983); Andersson (1995).

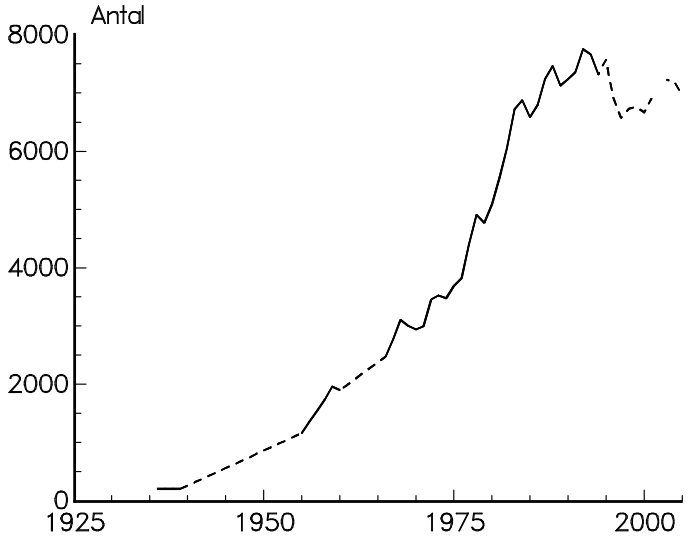

Not. Beräknade uppgifter 1940–1954, 1961–1965.
Ny serie fr.o.m. 1995.

Diagram 4.5 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsv.), 1936–1994, samt domslut (brutto) avseende personer med minst 10 lagföringar under de senaste 10 åren, 1995–2010. Antal.

gatuplanet.[42] Utvecklingen borde inte ha sett ut så som den gör om narkotikan drivit in en stor grupp *nya* personer på brottets bana. I stället är det troligt att narkotikaproblemet inte utgjorde något väsentligt nytillskott, utan en pålagring på ett redan existerande problem. Det tyngre narkotikamissbruket kom troligen att finnas inom samma grupper som tidigare kännetecknats av ett kriminellt livsmönster och ett allvarligt alkoholmissbruk.[43]

Tablå 4.2 För s.k. grövre brott lagförda personer (endast svenska medborgare), 1966–1983.

	Antal personer som lagförts för s.k. grövre brott					
	Exakt 6 gånger*		minst 6 gånger			
	Antal	Index	Lagföringar		Brott i lagföringen	
			Antal	Index	Antal	Index
1966–68	1 080**	100	3 631**	100	13 291	100
1969–73	1 400	130	5 954	164	22 941	173
1974–78	1 375	127	7 657	211	32 221	242
1979–83	1 470	136	8 591	237	35 916	270

*) Risken att lagföras en 6:e gång, givet 5 tidigare lagföringar, uppgår under hela perioden konstant till 65–66 procent.
**) Uppgiften är för låg p.g.a. kvalitetsbrister i grundmaterialet. Före 1966 fanns personers lagföringsbelastning bara ofullständigt redovisad (se Lenke, 1982).
Källa: von Hofer (1985, s. 4:6).

[42] Kühlhorn, Kassman & Ramstedt (1996:137 f); Kassman (1998:187 f). – Allmänt om svensk narkotikapolitik: Olsson (2011).
[43] Se även Sarnecki (1981:61); *DsS 1982:7* (s. 48 ff; 70 ff); *RSÅ 1983* (s. 155); Ramström (1983:12); *CAN* (1984:6). Jfr van Dijk (2008:107) för ett internationellt perspektiv.

Vad som troligen har inträffat (*Tablå 4.2*) är att utsatta grupper gick över från kriminalitet och alkoholmissbruk till alkohol- *och* narkotikamissbruk samt ännu mer kriminalitet.[44] Därutöver ökade den straffrättsliga repressionen fr.o.m. slutet av 1970-talet genom skärpt lagstiftning och ett ökat antal polisingripanden.[45]

Tungt narkotikamissbruk bestäms enligt denna tolkning i allt väsentligt av samma förhållanden som ger upphov till alkoholmissbruk och upprepad brottslighet. Därför är personer som straffas för narkotikabrott till stor del redan kriminellt belastade[46] och antalet personer som *börjat* en längre brottskarriär har minskat sedan början av 1970-talet.[47]

4.5 Ungdomskriminalitetens utveckling

Empiriska undersökningar brukar visa att vuxna persistenta lagöverträdare som oftast redan är kända i ungdomsåren.[48] Därför skulle antalet vuxna persistenta lagöverträdare kunna förstås som en funktion av utvecklingen av antalet unga lagöverträdare och deras återfallsrisker. I det enklaste fallet, när återfallsriskerna är mer eller mindre stabila över tid, innebär detta att fler eller färre lagförda ungdomar leder – tidsförskjutet – till motsvarande förändringar när det gäller antalet persistenta lagöverträdare.

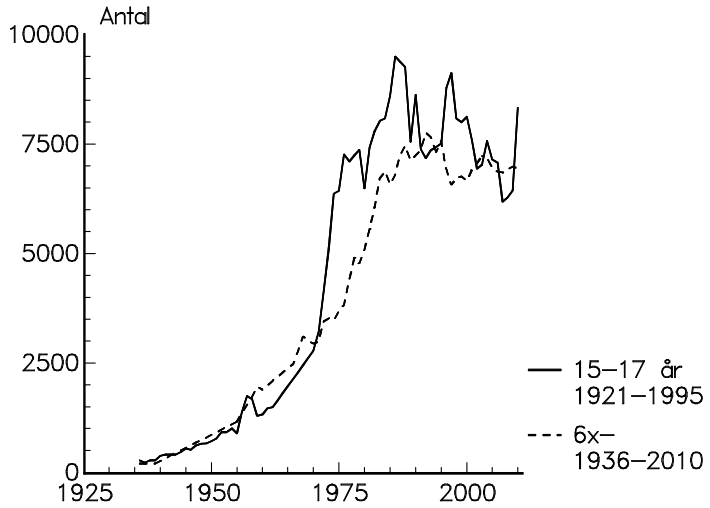

Diagram 4.6 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsvarande), 1936–2010, samt för stöldbrott lagförda unga personer (15–17 år; skalanpassade uppgifter), 1921–1995. Antal.

---

[44] Lenke (1981; 2007); von Hofer m.fl. (1982; 1983)

[45] Kassman (1998); Tham (2003:10); Victor (2007). – Mellan 1980 och 2010 har antalet personer lagförda för narkotikabrott (NSL) ökat från ca 4 000 till 20 000 personer (Brå-Tabell 40C; 2011-08-04).

[46] Under åren 2000–2004 uppgick andelen personer som lagförts för narkotikabrott utan någon tidigare lagföring alls till 20 procent. Motsvarande andel för samtliga för brott lagförda personer var 43 procent (*Kriminalstatistik 2000*, Tab. 4.14 och motsv.).

[47] Enligt uppgifter från kohortstatistiken: *RSÅ 1993* (Tab. 3.6.2.2) och *Kriminalstatistik 1996* (Tab. 5.2). Se även von Hofer (2012).

[48] I en svensk födelsekohort (födda 1969, cirka 100 000 personer) lagfördes exempelvis fram till 25-årsåldern totalt 2 310 personer minst 4 gånger. Av dessa hade 83 procent lagförts första gången när de var 15–17 år gamla (von Hofer, 2007:304).

Som framgår av *Diagram 4.6* kan utvecklingen av lagföringarna avseende mycket belastade lagöverträdare utan större svårighet tolkas som en funktion av lagföringarna bland ungdom, när dessa förskjuts med t.ex. 15 år. Kurvorna följer varandra väl och ökningarna avstannar i båda serierna mot slutet av perioden i rätt kausal ordning: först bland ungdomarna och sedan också bland de persistenta lagöverträdarna.

Ett faktiskt samband mellan ungdomsbrottslighet och persistent brottslighet skulle ha viktiga kriminalpolitiska implikationer. Det är outrett hur mycket av ungdomskriminalitetens historiska ökning som beror på beteendeförändringar (fler unga begår brott) respektive ökande ingripanden från rättssystemets sida (fler unga lagförs oavsett eventuella beteendeförändringar).[49] Därför är det en lika öppen fråga hur mycket av den synliga persistenta brottslighetens ökning under efterkrigstiden som beror på ökad kriminell aktivitet respektive ökat beivrande av ungdomsbrottsligheten. Det kan därför heller inte uteslutas att den välmenande intentionen att ingripa mot ungdomsbrott i det långa loppet bidragit till att öka persistent brottslighet.[50] Samtidigt finns det utrymme för en *positiv* prognos. Eftersom de straffrättsliga ingripandena mot unga personer i det närmaste har halverats mellan 1975 och 2005,[51] ter sig utsikterna goda att även antalet högt brottsbelastade personer skulle kunna minska framöver, vilket även framgår aktuell återfallsstatistik (när det gäller män).

Tablå 4.3. Personer lagförda för brott med minst 10 tidigare lagföringar under de senaste 10 åren, 1991–2005 (nettoredovisning, vartannat år).

	1991	**1993**	**1995**	**1997**	**1999**	**2001**	**2003**	**2005**
Samtliga	6 731	6 688	6 314	5 836	5 640	5 597	5 556	5 363
därav kvinnor	472	524	550	513	495	504	545	549

Källa: Kriminalstatistik 2009, Tab. 6.2 och Brå-Tabell 870 (2011-08-04).

4.5 Sammanfattning

Utvecklingen av lagföringar för upprepade stöldbrott skiljer sig på en avgörande punkt från utvecklingen av samtliga lagföringar för stöld. Medan de senare började öka kring förra sekelskiftet, fortsatte lagföringarna för upprepade stöldbrott sjunka

[49] Jfr Kapitel 3.2 (not 22) ovan.

[50] Jfr nyligen McAra & McVie (2007:315) som beskriver fenomenet som "deviancy amplification" utifrån en analys av handläggningen av ungdomsbrott i Skottland: "Drawing on findings from the Edinburgh Study of Youth Transition and Crime, it shows how labelling processes within agency working cultures serve to recycle certain categories of children into the youth justice system, whereas other serious offenders escape the tutelage of the formal system at all. The deeper a child penetrates the formal system, the less likely he or she is to desist from offending." Se även litteraturhänvisningar där (ibid., 318), Petrosino m.fl. (2010) samt för Sveriges del t.ex. Lenke (1978); Bondeson (1996).

[51] Från knappt 60 till drygt 30 per 1 000 ungdomar i åldrarna 15–20 år (samtliga brott, dock exkl. fylleri och ringa trafikbrott; maskintabell från SCB). Se även Granath (2007). – Ökningar noteras dock igen för åren 2007–2010 (Brå-Tabell 40E; 2011-06-13) i takt med den kriminalpolitiska målsättningen att öka antalet lagförda personer.

fram till utbrottet av andra världskriget. Därefter är ökningen påtaglig och möjligen en funktion av ungdomsbrottslighetens utveckling. Alkoholmissbrukets betydelse för hela den historiska utvecklingen bedöms som stor.[52] Däremot är det inte troligt att narkotikamissbrukets uppkomst under 1960-talet utgjort något väsentligt *ny*tillskott. Tungt narkotikamissbruk, alkoholmissbruk och upprepad brottslighet bestäms i allt väsentligt av samma förhållanden. Återfall i brott tycks i stort sett vara oberoende av påföljdssystemets utformning och tillämpning.[53] Däremot har frihetsstraffen troligen haft *inkapaciterande* effekter på 1800-talet. Själva längden av frihetsstraffet avgörs dock av de förhärskande kriminalpolitiska värderingarna vilka den enskilda domstolen inte råder över (se Kapitel 7).

I det historiska perspektivet har strafftiderna – även för personer med hög kriminell belastning – successivt har förkortats.[54] Inkapacitering tycks idag inte vara en kriminalpolitiskt framkomlig väg: även små inkapaciteringseffekter kräver oproportionerligt många frihetsberövanden och långa förvaringstider.[55] Skälet är att det är svårt att predicera allvarligare brott på individnivå.[56] Dessa brott är inte tillräckligt frekventa och individuella brottskarriärer är inte tillräckligt stabila. Faktiskt förhåller det sig så att återfallsbrotten även i den högstbelastade gruppen i regel är av lindrigare art och till stor del avser stöld- och andra förmögenhetsbrott, även om risken att begå allvarligare brott ökar med belastningsgraden.[57]

---

[52] Jfr Lenke (2007) om sambandet mellan alkoholmissbruk och ungdomskriminalitet.

[53] Eventuellt med undantag för en kort period efter andra världskrigets slut; se *Diagram 4.4.*

[54] T.ex. avskaffades livstidsstraffet för stöld år 1890. Maxstraffet uppgick då till 10 års straffarbete (SL 20:7 och 9). Idag är maxstraffet för grov stöld 6 år (BrB 8:4).

[55] Andersson (1991); Tham (1992); Kyvsgaard (2006).

[56] Se vidare Tham (2007).

[57] Gottfredson & Gottfredson (1994); Smith (2007:646–651). Ang. empiriska data för Sverige, se *SM R 1981:5.3* (Tab. 6). Jfr även Sjöstedt (2002) avseende sexualbrott. – Att individuella brottskarriärer i regel är instabila (jfr Laub & Sampson, 2006:288) skulle också kunna förklara, varför strategier att ”punktmarkera” persistenta lagöverträdare (Brå, 2008) endast får begränsat empiriskt stöd (jfr Downes & Morgan, 2007:218).

Tabell 4.1 För upprepade stöldbrott lagförda personer, 1832–2010. 5-års medeltal.

	Domar avs. stöld 3:e resan eller fler		Domar (exkl. SL 5:5) avs. stöld, 3 eller fler tidigare K-reg domar	
	Antal	Per 100 000 invånare	Antal	Per 100 000 invånare
1832–35	115a	3,9	..	..
1836–40	201a	6,5	..	..
1841–45	247	7,6	..	..
1846–50	349	10,2	..	..
1851–55	313	8,8	..	..
1856–60	183b	4,9	..	..
1861–65	206	5,1	..	..
1866–70	297	7,1	..	..
1871–75	279	6,5	..	..
1876–80	229	5,1	..	..
1881–85	241	5,2	..	..
1886–90	202	4,3	..	..
1891–95	226	4,7	..	..
1896–00	272	5,4	..	..
1901–05	300	5,7	..	..
1906–10	308	5,7	..	..
1911–15	280c	5,0	..	..
1916–20	349	6,0	436e	7,5
1921–25	231	3,8	289	4,8
1926–30	222	3,6	279	4,6
1931–35	209	3,4	283	4,6
1936–40	182	2,9	258	4,1
1941–45	269d	4,1	503	7,7
1946–50	..	..	686	9,9
1951–55	..	..	1 413	19,6
1956–60	..	..	2 054f	27,7
1961–65	..	..	2 566	33,6
1966–70	..	..	3 102	39,0
1971–75	..	..	3 240	39,7
1976–80	..	..	3 524	42,6
1981–85	..	..	4 128	49,5
1986–90	..	..	4 242	50,1
1991–95	..	..	4 139g	47,3
1996–00	..	..	4 086g	46,1
2001–05	..	..	3 485g	38,8
2006–10	..	..	3 468g	37,4

Noter

a) Beräknade uppgifter
b) Lagändring; statistikomläggning
c) 1913–1942: inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
d) Endast åren 1941 och 1942
e) Inkl. rån (1916–1955)
f) Exkl. rån (fr.o.m. 1956)
g) Beräknade uppgifter fr.o.m. 1995 (hela kap. 8 BrB, inkl. rån, lagföringsklass 10–)

Källor	1832–1980	von Hofer (1985, Tab. 4.1)
	1981–1993	SM R 1982:7.2 (Tab. 5 eller motsvarande tabeller)
	1994	Maskintabell från SCB
	1995–2010	Kriminalstatistik 1995 ff (Tab. 3.15 eller motsvarande tabell)

Tabell 4.2 För rån (inkl. grovt) lagförda personer, 1831–2010.
5-års medeltal.

	Antal	Per 100 000 invånare
1831–35	19a	0,6
1836–40	13a	0,4
1841–45	22	0,7
1846–50	30	0,9
1851–55	21	0,6
1856–60	19	0,5
1861–65	10	0,2
1866–70	25	0,6
1871–75	14	0,3
1876–80	13	0,3
1881–85	14	0,3
1886–90	16	0,3
1891–95	12	0,2
1896–00	15	0,3
1901–05	11	0,2
1906–10	16	0,3
1911–15	6b	0,1
1916–20	10	0,2
1921–25	8	0,1
1926–30	6	0,1
1931–35	6	0,1
1936–40	16	0,3
1941–45	25	0,4
1946–50	35c,d	0,5
1951–55	52c	0,7
1956–60	111c	1,5
1961–65	168	2,2
1966–70	249	3,1
1971–75	404	5,0
1976–80	484	5,8
1981–85	482	5,8
1986–90	487	5,7
1991–95	630	7,2
1996–00	614	6,9
2001–05	846	9,4
2006–10	932	10,1

Noter
a) Beräknad uppgift
b) Fr.o.m. 1913 inkl. SL 5:5 (sinnessjukvård)
c) Exkl. SL 5:5 (fr.o.m. 1949) och exkl. åtalsunderlåtelser
d) Ny serie

Källor
1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 4.2)
1975–2010 Brå-Tabell 40C (2011-06-14)

Tabell 4.3a *Nyckeltal 1:* Rån (inkl. grovt), 1950–2010.
Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff.
Antal resp. procent.

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal		Antal	Antal
1950	190	48	44	..
1951	214	47	37	..
1952	198	57	57	..
1953	261	57	46	..
1954	277	47	65	..
1955	316	65	53	..
1956	404	51	84	..
1957	452	48	121	..
1958	442	50	110	..
1959	455	51	130	..
1960	469	53	108	..
1961	491	59	164	..
1962	556	63	188	..
1963	607	52	167	..
1964	653	60	179	..
1965	963	..	143	109
1966	1 066	49	221	171
1967	1 034	44	242	178
1968	1 192	34	211	165
1969	1 297	35	268	200
1970	1 511	38	304	202
1971	1 701	32	333	230
1972	2 027	29	361	260
1973	2 150	37	456	315
1974	2 296	30	455	321
1975	2 336	34	417	295
1976	2 697	32	433	296
1977	3 374	30	505	348
1978	3 461	28	591	422
1979	3 075	25	410	299
1980	3 427	29	479	333
1981	3 228	29	529	366
1982	3 530	27	427	306
1983	3 473	29	462	363
1984	3 681	29	486	371
1985	3 851	25	504	384
1986	3 806	23	508	380
1987	3 939	23	424	302
1988	4 177	21	493	322
1989	5 211	18	451	310
1990	5 967	19	558	392
1991	6 173	20	627	437
1992	6 219	21	659	513
1993	6 101	24	753	544
1994	5 331	23	546	386
1995	5 747	20	566	338
1996	5 821	20	510	324
1997	6 641	19	547	330
1998	6 713	20	605	371
1999	8 628	19	609	390
2000	8 999	25	797	509

forts.

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal	(%)	Antal	Antal
2001	8 538	19	723	495
2002	8 974	23	900	568
2003	8 575	26	857	549
2004	8 590	24	800	553
2005	9 398	28	909	566
2006	8 584	30	887	539
2007	8 673	34	850	501
2008	8 909	34	885	497
2009	9 570	34	1 049	557
2010	9 219	34	990	539

Not Begreppet ”frihetsstraff” avser här fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, internering, ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård, sluten psykiatrisk vård/vård i specialsjukhus resp. rättspsykiatrisk vård, BrB 34:1 p.1 avseende fängelse, internering och ungdomsfängelse

Källor

Anmälda brott 1950–1975: RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3A)
1975–2010: Kriminalstatistik 2010 (Tab. 1.1)

Uppklaringsprocent 1950–1975: RSÅ 1993 (Tab. 3.2.3C)
1975–2010: Kriminalstatistik 2010 (Tab. 2.2)

För brott lagförda personer: se Tab. 4.2 ovan

Frihetsstraff:		
	1960 & 1965	Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980 (Tab. 2.4.4)
	1966–1972	RS PM 1987:2
	1973–1993	KR Info 1994:8
	1994	Kriminalstatistik 1994, Tab. 3.11
	1995–2010	Kriminalstatistik 1995 ff (Tab. 3.9 eller motsvarande tabell)

Tabell 4.3b *Nyckeltal 2:* Rån (inkl. grovt), 1973–2010.
Lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent.

	SOS		**SCB-register**									
	Samt-liga		Samt-liga	*därav* Kvin-nor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	456	**x**	459	26	**6**	173	**38**	306	**..**	79	**17**
1974	455	**x**	459	28	**6**	167	**36**	138	**..**	77	**17**
1975	417		417	32	**8**	150	**36**	77	**..**	75	**18**
1976	433		435	31	**7**	175	**40**	76	**..**	67	**15**
1977	505		505	25	**5**	206	**41**	78	**..**	94	**19**
1978	591		591	47	**8**	214	**36**	109	**..**	130	**22**
1979	410		410	27	**7**	154	**38**	64	**..**	100	**24**
1980	479		479	36	**8**	181	**38**	76	**..**	105	**22**
1981	529		529	37	**7**	221	**42**	97	**18**	104	**20**
1982	427		427	25	**6**	150	**35**	67	**16**	93	**22**
1983	462		464	20	**4**	130	**28**	62	**13**	116	**25**
1984	486		486	24	**5**	149	**31**	70	**14**	103	**21**
1985	504		504	32	**6**	172	**34**	88	**17**	116	**23**
1986	508		508	26	**5**	161	**32**	76	**15**	114	**22**
1987	424		424	20	**5**	145	**34**	67	**16**	93	**22**
1988	493		492	34	**7**	195	**40**	97	**20**	103	**21**
1989	451		451	27	**6**	183	**41**	97	**22**	122	**27**
1990	558		558	25	**4**	243	**44**	120	**22**	140	**25**
1991	627		628	22	**4**	277	**44**	144	**23**	188	**30**
1992	659		660	28	**4**	271	**41**	138	**21**	172	**26**
1993	753		753	39	**5**	321	**43**	169	**22**	204	**27**
1994	546		546	22	**4**	247	**45**	115	**21**	128	**23**
1995	566		568	24	**4**	292	**51**	121	**21**	117	**21**
1996	510		510	15	**3**	241	**47**	91	**18**	158	**31**
1997	547		547	22	**4**	285	**52**	152	**28**	127	**23**
1998	605		605	23	**4**	310	**51**	121	**20**	151	**25**
1999	609		609	14	**2**	348	**57**	132	**22**	157	**26**
2000	797		797	27	**3**	463	**58**	206	**26**	221	**28**
2001	723		722	17	**2**	384	**53**	159	**22**	190	**26**
2002	900		900	28	**3**	503	**56**	220	**24**	216	**24**
2003	857		856	25	**3**	477	**56**	201	**23**	195	**23**
2004	800		800	35	**4**	427	**53**	198	**25**	189	**24**
2005	909		909	39	**4**	508	**56**	246	**27**	190	**21**
2006	887		887	41	**5**	518	**58**	252	**28**	183	**21**
2007	850		**..**	38	**4**	480	**56**	256	**30**	**..**	**..**
2008	885		**..**	33	**4**	485	**55**	269	**30**	**..**	**..**
2009	1049		**..**	55	**5**	620	**59**	350	**33**	**..**	**..**
2010	990		**..**	53	**5**	569	**57**	294	**30**	**..**	**..**

Noter.

(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken (SOS).
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 4.3a ovan och maskintabell från SCB.

Referenser

Ahlberg, K. (1984)
Vanebrottslighet och påföljdsval. Stockholm: Stockholms universitet.

Andersson, J. (1991)
Kriminella karriärer och påföljdsval. Project Metropolitan. Research Report 35. Department of Sociology. Stockholm: Stockholm University.

Andersson, J. (1995)
”Återfall i brott”. *Ett reformerat straffsystem*. Betänkande av Straffsystemkommittén. SOU 1995:91. Del III. Bilagor, s. 231–257. Stockholm: Fritzes.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi. I kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Betänkande (1920)
Underdånigt Betänkande med Förslag till Lag om alkoholvanor m.m. Stockholm.

Blå Boken 1938 (1939)
Blå Boken. Kalender för ideellt och socialt arbete. Årsbok 1939. Stockholm.

Blå Boken 1949 (1950)
Blå Boken. Kalender för ideellt och socialt arbete. Årsbok 1950. Stockholm.

Bondeson, U. (1996)
“The Significance of Negative Individual Prevention – Address to the American Society of Criminology at the Reception of the Sellin & Glueck Award”. L. Ravn (red.), *Kriminalistisk Institut Årbog 1995*, s. 127–132. København.

Brottsligheten 1945 (1948)
Brottsligheten år 1945. Sveriges Officiella Statistik. Rättsväsen. Statistiska centralbyrån. Stockholm.

Brottsligheten åren 1949 och 1950 (1953)
Brottsligheten åren 1949 och 1950. Sveriges Officiella Statistik. Rättsväsen. Statistiska centralbyrån. Stockholm.

Brå-Rapport 2000:3
Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär? Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2000:6
Ungdomar som rånar ungdomar i Malmö och Stockholm. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå (2008)
Topplistor. Introduktion till polisens gärningsmannainriktade strategier mot brott. Idéskrift nr 17. Om lokalt förebyggande arbete från Brottsförebyggande rådet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BiSOS 1882 (1884)
Chefens för Kongl. Justitiedepartementet underdåniga embetsberättelse år 1882. Andra afdelningen. Bidrag till Sveriges Officiella Statistik. B) Rättsväsendet. Ny följd XXV:2. Stockholm.

BiSOS Fångvården [år]
Fångvårds–Styrelsens underdåniga berättelse för [år]. Bidrag till Sveriges Officiella Statistik. G) Fångvården. Ny följd. Stockholm.
CAN (1984)
Rapport 84. Alkohol och narkotika – forskning och statistik. Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning i samarbete med Socialstyrelsen. Stockholm.
Carlsson, G. (1975)
Kriminalitetsnivå och belastningsfördelningar. Utvecklingsenheten. PM 1975:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Clinard, M.B. & Quinney, R. (1973)
Criminal Behavior Systems. A Typology. Second edition. New York: Holt Rinehart.
Council of Europe (1999)
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. European Committee on Crime and Crime Problems (CDPC). PC-S-ST (99) 8 REV. Strasbourg: Council of Europe.
Dahlberg, G. & Lindberg, T. (1944)
"Om frekvensen av återfall i brott". *SOU 1944:50*, s. 339–386. Stockholm.
van Dijk, J. (2008)
The World of Crime. Breaking the Silence on Problems of Security, Justice, and Development Across the World. Los Angeles/London/New Delhi/Singapore: Sage.
Downes, D. & Morgan, R. (2007)
"No Turning Back: The Politics of Law and Order into the Millennium". Kap. 9 i M. Maguire, R. Morgan & R, Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 4. uppl., s. 201–240. Oxford: Oxford University Press.
DsS 1982:7
Om narkotikamissbrukets orsaker, undersökningsresultat, teorier och forskningsproblem. En sammanställning från utredningen om narkotikamissbrukets omfattning (UNO). Stockholm: Socialdepartementet.
Edman, J. (2004)
Torken. Tvångsvården av alkoholmissbrukare i Sverige 1940–1981. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in History 70. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
European Sourcebook (2010)
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010. 4:e uppl. Onderzoek en beleid 285. WODC. The Hague: Boom Juridische uitgevers.
Frick, W. (1982)
Strukturomvandling och social utslagning. En analys av sambanden mellan social struktur och social missanpassning och utslagning under perioden 1860–1975. Research Reports from the Department of Sociology, RR No 67. Umeå: Umeå University.
Gottfredson, S.D. & D.M. Gottfredson (1994)
"Behavioral Prediction and the Problem of Incapacitation". *Criminology*, Årg. 32(3), s. 441–474.

Grabosky, P., Persson, L. & Sperlings, S. (1977)
”Stockholm: The Politics of Crime and Conflict, 1750 to the 1970s”. T.R. Gurr m.fl. (red.), *The Politics of Crime and Conflict.* A Comparative History of Four Cities, s. 215–320. Beverly Hills, London: Sage.
Granath, S. (2007)
Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25. Stockholm: Stockholms universitet.
Grevholm, E. & J. Andersson (2010)
”Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge?” *Svensk Juristtidning*, Årg. 95(5-6), s. 463–473.
Groth, S. (1947)
Återfall i brott åren 1921–1940. En statistisk undersökning. SOU 1947:71. Stockholm.
Grönvall, G. (1973)
Straffmätning. Rapport om en expertundersökning av straffmätningspraxis. Mened, stöld och grov stöld. Ds Ju 1973:8. Stockholm: Justitiedepartementet.
Hammarberg, C. (1975).
”Återfall i brott”. *Svensk Juristtidning*, Årg. 60, s. 435–452.
Helander, E. (1974)
”Sjuklighet, försörjning och arbetsmarknadsproblem hos kriminella”. Å. Daun m.fl. (red.), *Samhällsförändringar och brottslighet,* s. 72–83. Stockholm: Tiden.
Historisk Statistik (1960)
Historisk Statistik för Sverige. Översiktstabeller utöver i Del I och II publicerade t.o.m. år 1950. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Historisk Statistik (1969)
Historisk statistik för Sverige. Del 1. Befolkning 1720–1967. 2. uppl. Örebro: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1980)
”Persistent förmögenhetskriminalitet och socialpolitik”. *Arbetsmaterial för 22:a nordiska forskarseminariet i kriminologi.* Assögården 1980, s. 304–321. [Stockholm]: Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Skriftserie utgiven av statistiska centralbyrån. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1987)
”Allt fler utländska medborgare och kvinnor i kriminalregistret”. *Välfärdsbulletinen 1987:3*, s. 18–19.
von Hofer, H. (1993)
”Inkapacitering. En aktuell kriminologisk diskussion”. *Fängelset*. Uppkomst – avskräckning – inkapacitering. Tre kriminologiska studier, s. 161–196. Akad. avhandling. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

von Hofer, H. (2007)
"Åtgärder mot ungdomsbrottslighet". F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 299–314. Lund: Studentlitteratur.
von Hofer, H. (2012)
"Kriminalstatistik, makt och kontroll". Under publicering.
von Hofer H. m.fl. (1982)
"Straff och hot löser inte problemen". *Stockholms Tidningen*, 1982-12-14.
von Hofer, H. m.fl. (1983)
"Ge positiva alternativ till missbruket". *Stockholms Tidningen*, 1983-02-19.
von Hofer, H. & Tham, H. (2010)
"Stöld i Sverige 1831–2002". T. Goldberg (red.), *Samhällsproblem.* 7. uppl., s. 407–429. Lund: Studentlitteratur.
Inghe, G. & Lindberg, T. (1956)
"Recidivrisken vid olika brottstyper med särskild hänsyn till inflytandet av alkoholmissbruk". *SOU 1956:55*. II Bilagor, s. 83–99. Stockholm.
Kassman, A. (1998)
Polisen och narkotikaproblemet. Från nationella aktioner mot narkotikaprofitörer till lokala insatser för att störa missbruket. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Sociology. N.S. 6. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Kinberg, O. , Inghe, G. & Lindberg, T. (1957)
Kriminalitet och alkoholmissbruk. Stockholm: Institutet för maltdrycksforskning.
Kling, B. & Gustavsson, B. (2004)
Fångarna, fängelset och samhället. En jämförelse mellan 1992 och 2002 samt en diskussion om kriminalvårdens framtida inriktning. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
Knutsson, J. (1979–80)
"Polisen och bostadsinbrott. Uppklarade bostadsinbrott i Stockholm år 1977". *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 67, s. 130–155.
Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Del 1. Polisstatistik. Sveriges Officiella Statistik. Statistiska centralbyrån. Stockholm. [1967–1973]
Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [1993–]
Kriminalvård 1983–1984 (1984)
Kriminalvård 1983–1984. Kriminalvårdsverkets verksamhetsberättelse. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
Kühlhorn, E. m.fl. (1979)
"Frivård och rehabilitering". *Brå-apropå* nr. 4, s. 10–14.
Kühlhorn, E., A. Kassman & M. Ramstedt (1996)
"Åtgärder mot drogbrottslighet – ett naturligt experiment inom narkotikaprevention". J. Ahlberg (red.), *Brottsutvecklingen 1994*. Brå-Rapport 1996:4, s. 135–187. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Kyvsggard, B. (2006)
”Virksomme og ovirksomme programmer og behandlingstiltag”. Kapitel 5 i B. Kyvsgaard (red.), *Hvad virker – hvad virker ikke?* København: Jurist og Økonomforbundets Forlag.
Larsson, G.A. (1915)
”Kriminalitetsförhållanden”. J. Guinchard (red.), *Sveriges land och folk.* Historisk–statistisk handbok. 2. uppl., svensk edition. Första delen, s. 151–155. Stockholm: Norstedt.
Laub, J.H. & Sampson, R.J. (2006)
Shared Beginnings, Divergent Lives. Delinquent Boys to Age 70. Cambridge, Mass. och London: Harvard University Press.
Lenke, L. (1978)
”Ungdomsbrott och återfall, 1969–1975”. *Rättsstatistisk årsbok 1977*, s. 266–281. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Lenke, L. (1981)
En drogpolitisk betraktelse. Delrapport 15. Organiserad ekonomisk brottslighet. Stockholm: Stockholms kommun.
Lenke, L. (2007)
”Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling”. Kap. 3 i F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten.* 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
Lindgren, S. (2006)
””Ungdomsrån” – uppkomsten av ett begrepp”. *Sociologisk forskning*, 2006(2), s. 63–95.
Mayhew, H. (1861)
London Labour and the London Poor. Band 1. London: Griffin, Bohn, and Company.
http://etext.virginia.edu/toc/modeng/public/MayLond.html (2011-08-04)
McAra, L. & S. McVie (2007)
”Youth Justice? The Impact of System Contact on Patterns of Desistance from Offending”. *European Journal of Criminology*, Årg. 4(3), s. 315–345.
Nilsson, A. (2002)
Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar. Avhandlingsserie Nr. 8. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Nilsson, A. & F. Estrada (2009)
Criminality and Life-Chances. Report 20093. Department of Crimnology. Stockholm: Stockholm University.
Nilsson, A. & F. Estrada (2011)
“Established or excluded? A longitudinal study of criminality, work and family formation”. *European Journal of Criminology*, Årg. 8(3), s. 229–245.
Nilsson, A. & J. Flyghed (2007)
”Samhällsutveckling och marginalisering. Exemplen vräkta och fångar”. Kap. 15 i *Brott i välfärden*. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift för Henrik Tham. Stockholm: Kriminologiska institutionen/Stockholms universitet.

Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980
Nordisk Kriminalstatistik 1950–1980. Rapport från Nordiska utskottet för kriminal statistik (NUK). Tekniske rapporter nr. 30. København: Nordisk statistisk sekretariat.
Olsson, B. (red.) (2011)
Narkotika. Om problem och politik. Stockholm: Norstedts juridik.
Persson, L.G.W. (1976)
”Inbrottstjuvar i Stockholm – en studie av individuell brottsbelastning, samhällelig brottsnivå och brottsutveckling”. *Svensk Juristtidning*, Årg. 61, 527–541.
Ramström, J. (1983)
Narkomani. Osaker och behandling. Stockholm: Tiden/Folksam.
Rengby, S. (1951)
”The Influence of the Latest World War on Criminality in Sweden”. *The Effects of War on Criminality*. Selected Papers on Penal and Penitentiary Affairs. Vol. XV, No. 4 II, s. 153–248. Berne.
Ring, J. (1999)
Hem och skola, kamrater och brott. Avhandlingsserie Nr. 2. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
RS-PM 1987:2
Lagföringar för grövre brott. Översiktstabeller. Promemoria 1987:2. Rätts- och socialstatistik. Stockholm. Statistiska centralbyrån.
RS-PM 1991:2
Återfall i brott, 1973–1985. En översikt. Promemoria 1991:2. Rätts- och socialstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
RSÅ [år]
Rättsstatistisk årsbok [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Sarnecki, J. (1981)
Ungdomsbrottslighet. Omfattning, orsaker och samhällsreaktion. Stockholm: Liber-Förlag.
Skardhamar, T. (2009)
Reconsidering the theory on adolescent-limited and life-course persistent antisocial behaviour. Discussion Papers No. 587. Statistics Norway, Research Department.
Skog, O.-J. (2006)
Skam og skade. Noen avvikssosiologiska temaer. Oslo: Gyldendal Akademisk.
Sjöstedt, G. (2002)
Violent recidivism among Sexual Offenders. Risk factors and assessment procedures. Stockholm: Karolinska institutet.
SM R 1981:5.3
Kriminalstatistik. Återfall i brott. Översiktstabeller. Personer som lagförts för brott 1974–1979. Statistiska meddelanden. Stockholm. Statistiska centralbyrån.
SM R 1982:7.2
Kriminalstatistik. För grövre brott lagförda personer, 1981. Statistiska meddelanden. Stockholm: Statistiska centralbyrån.

Smith, D.J. (2007)
”Crime and the Life Course”. Kap. 20 i M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 4. uppl., s. 641–683. Oxford: Oxford University Press.
SOU 1937:38
Lag om villkorlig dom m.m. Stockholm.
SOU 1956:55
Skyddslag. Strafflagberedningens slutbetänkande. Stockholm.
SOU 1972:64
Kriminalvård. Betänkande avgivet av Kriminalvårdsberedningen. Stockholm.
SOU 1993:76
Verkställighet av fängelsestraff. Huvudbetänkande av fängelseutredningen. Stockholm: Allmänna förlaget.
Strahl, I. (1952)
Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm: Norstedt.
Sveri, K. (1968)
”Återfall i brott”. J.H. Freese (red.), *Kriminaliteten och samhället*. 2. uppl., s. 29–41. Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
Sveri, K. (1974)
”Brottslighet och samhällsstruktur”. Å. Daun m.fl. (red.), *Samhällsförändringar och brottslighet*, s. 2–43. Stockholm: Tiden.
Tham, H. (1979)
”Vilka blir straffade?”. *Brå-apropå*, nr 2, s. 11–15.
Tham, H. (1992)
”Ahlberg förbigår fakta.” *Apropå* 1992:2, s. 19–20.
Tham, H. (2003)
”Narkotikapolitiken och missbrukets utveckling”. H. Tham (red.), *Forskare om narkotikapolitiken*. Rapport 2003:1, s. 9–20. Kriminologiska institutionen. Stockholm. Stockholms universitet.
Tham, H. (2007)
”Tidiga ingripanden som kriminalpolitisk strategi”. Kapitel 13 i F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
Torstensson, M. & Wikström, P.O.H. (1995)
Brottsprevention och problemorienterat polisarbete. Stockholm: Rikspolisstyrelsen.
Törnqvist, K.E. (1966)
Svåra återfallsbrottslingar. En rättpsykiatrisk och kriminologisk jämförelseundersökning av två grupper män, dömda till förvaring vid säkerhetsanstalt. Stockholm: Norstedt.
Victor, D. (2007)
”Narkotikabrottslighetens gärningsmän och offer”. Kapitel 21 i *Brott i välfärden*. Om brottslighet, utsatthet och kriminalpolitik. Festskrift till Henrik Tham. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Walker, N. (1971)
Crimes, Courts and Figures. An Introduction to Criminal Statistics. Harmondsworth: Penguin Books.

Wallén, P.E. (1975)
Svensk straffrättshistoria. Några huvudlinjer. Del 2. 2. uppl. Stockholm: AWE/Geber.
Wallis, C. (1911)
Alkoholens sociala följder. Stockholm: Centralförbundet för nykterhetsundervisning.
Weatherburn, D. (2004)
Law and Order in Australia. Rhetoric and Reality. Annandale: The Federation Press.
Werner, B. (1971)
”Den faktiska brottsligheten”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 59, s. 106–141.
Widell, L. (1903)
”Återfall i brott”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 6, s. 268–284.
Wikström, P.O.H. (1985)
Everyday Violence in Contemporary Sweden. Situational and Ecological Aspects. Research Division. Report No 15. Stockholm: The National Council for Crime Prevention Sweden.
Wolfgang, M.E., R.M. Figlio & T. Sellin (1972)
Delinquency in a Birth Cohort. Chicago: University of Chicago Press.

5 Samtliga lagföringar för brott

5.1 Utvecklingen

Diagram 5.1 beskriver den totala lagförda brottsligheten under perioden 1831–2010. Det mest iögonfallande är den kraftiga ökningen av lagföringarna under 1950-talet, det lika plötsliga avbrottet omedelbart därefter samt minskningen sedan slutet av 1970-talet.

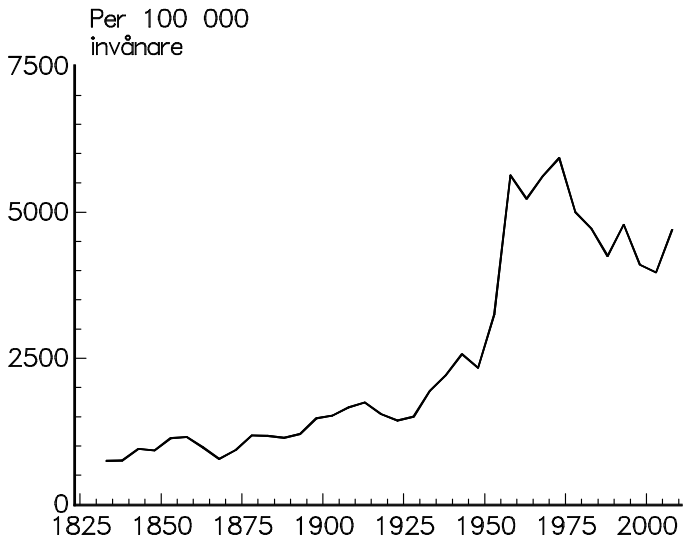

Diagram 5.1 För brott lagförda personer, 1831–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Diagrammet ger en något annan bild av utvecklingen än den i tidigare diskussioner. Skälet är att diagrammet speglar en legalistisk och endimensionell syn på brottsligheten. Alla lagföringar – oavsett om de rör mord eller trafikförseelser – räknas lika. Ökningen under 1950-talet avser till stor del trafikförseelser och ett fördubblat antal fylleribrott efter motbokens avskaffande 1955. Nedgången under 1960- och senare under 1970-talet förklaras huvudsakligen av att parkeringsbrotten och fylleriet avkriminaliserades.[1] Diagrammet är lärorikt genom att det på ett åskådligt sätt visar att brottsligheten som sådan inte bara är något självklart givet, utan också är resultat av politiska beslut.[2] Ett beslut i riksdagen kan plötsligt höja eller sänka brottsligheten i samhället. Även om traditionella värderingar kräver att vissa handlingar ska vara straffbelagda (*mala per se*),[3] finns ett stort utrymme för vad som ska kontrolleras med straffrättsliga medel (straff och hot om straff) och/eller på annat sätt.[4]

---

[1] Se utförligt *Brottsligheten 1964* (s. 34*); Lag (1976:206) om felparkeringsavgift och Lag (1976:510) om fylleri samt *RSÅ 1978* (s. 157–158).

[2] Fortfarande läsvärt om detta Strahl (1952: kapitel 1). – Åren 2006–2010 utgjorde exempelvis ringa trafikbrott knappt 75 procent av samtliga lagföringar (*Tabell 5.2* nedan).

[3] Exempelvis visar de internationella brottsofferundersökningar (ICVS) att allvarlighetsgraden hos olika typer av tillgrepps- och våldsbrott uppfattas tämligen likartad i industrialiserade länder (van Kesteren m.fl., 2000:46).

[4] Det förbryllande med kriminalpolitiken (”kampen mot brottsligheten”) är ju att den först genom kriminalisering ”skapar” brotten, för att sedan ”bekämpa” dem.

När man studerar brottsligheten på hög aggregeringsnivå inom ett land över tid eller mellan olika länder i tvärsnitt, finns det alltid risk att analysen förvrängs av ”inflatorisk småbrottslighet”,[5] vilket tydligt framgår av *Diagram 5.2* som beskriver utvecklingen i Sverige, när lagföringar för fylleri och trafikbrott tagits bort.

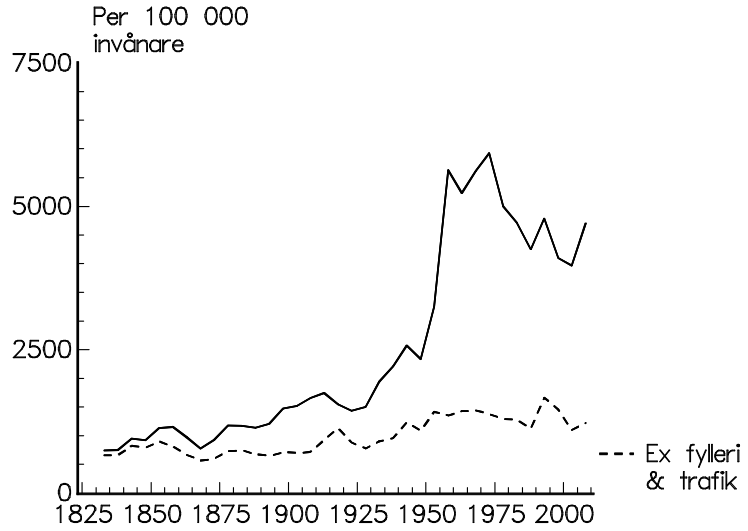

Diagram 5.2 För brott lagförda personer, 1831–2010.
Exkl. fylleri och ringa trafikbrott. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Även efter en sådan korrigering är den resterande brottsligheten i stor utsträckning av lindrigare slag och leder till böter, vilket framgår av *Diagram 5.3*. Med ”grövre brott” avses i princip brott som lett till strängare straff än böter.[6]

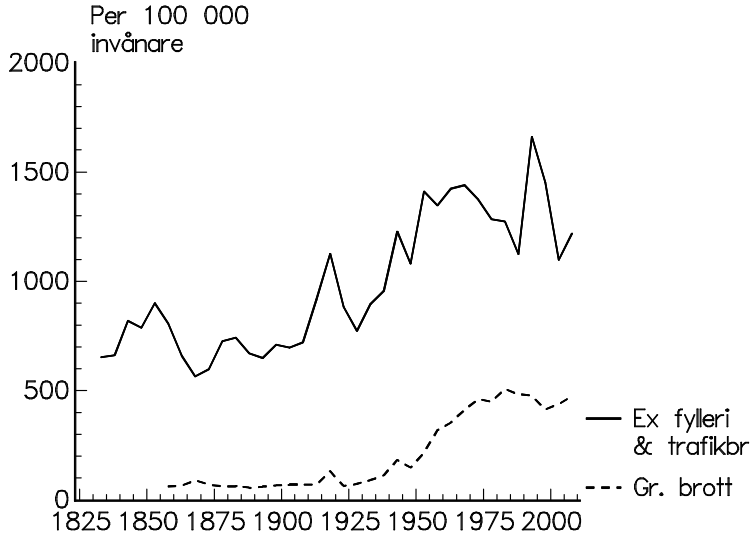

Diagram 5.3 För brott lagförda personer (exkl. fylleri och ringa trafikbrott), 1831–2010, samt för grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

[5] Törnudd (odat.).

[6] Statistik över s.k. grövre brott publicerades under perioden 1857–1993. Publiceringen upphörde i och med att Brottsförebyggande rådet övertog statistikansvaret för den officiella kriminalstatistiken. Begreppet beskrivs utförligt i *Bihang* i slutet av publikationen.

Diagram 5.3 sammanfattar i sin tur det som diskuterats redan tidigare i Kapitel 3, nämligen att industrialisering och urbanisering inte kan ha påverkat brottsutvecklingen i Sverige något nämnvärt negativt fram till andra världskriget. Samma bild framträder när den lokala utvecklingen i Stockholm eller Göteborg[7] studeras med utgångspunkt i den registrerade brottsligheten eller utvecklingen i Danmark och Norge.[8]

Eftersom det alltid är vanskligt att analysera brottsligheten som en enda stor enhet, finns i *Tablå 5.1* en sammanställning av 25 olika brottsgrupper och deras utveckling över tid.

Tablå 5.1 För skilda brottstyper lagförda personer, 1871–2010. Per 1 000 invånare, 15–69 år (obs!). 20-års medeltal.

	1871–1890	1891–1910	1921–1940	1980–2000	2010
Religionsbrott	0,06	0,04	0,00	0,00	0,00
Brott mot allmän verksamhet	0,61	1,10	0,58	0,51	0,59
Brott mot allmän ordning	0,12	0,24	0,06	0,02	0,05
Förargelseväckande beteende	1,92	2,53	1,63	0,12	0,05
Förfalskningsbrott	0,04	0,04	0,05	0,17	0,14
Mened m.m.	0,01	0,01	0,00	0,12	0,18
Mord, dråp	0,02	0,01	0,00	0,02	0,02
Barnamord, fosterfördrivning	0,02	0,02	0,02	0,00	0,00
Misshandel m.m.	1,14	1,16	0,57	1,25	1,48
Våldtäkt, våldförande	0,00	0,00	0,00	0,02	0,03
Brott mot frihet och frid	0,01	0,02	0,01	0,13	0,56
Ärekränkning m.m.	0,32	0,18	0,06	0,01	0,01
Brott mot familj	0,01	0,01	0,00	0,00	0,00
Övriga sedlighetsbrott	0,07	0,09	0,07	0,08	0,17
Fylleri	0,66	12,4	5,37	.	.
Djurplågeri	0,25	0,31	0,06	0,01	0,01
Mordbrand m.m.	0,01	0,01	0,00	0,02	0,05
Skadegörelsebrott	0,41	0,24	0,19	0,72	0,47
Stöld m.m.	0,65	0,62	0,62	5,68	3,99
Rån	0,00	0,00	0,00	0,10	0,15
Bedrägeri m.m.	0,13	0,13	0,18	0,67	0,48
Gäldenärsbrott m.m.	0,01	0,01	0,01	0,35	0,36
Ämbetsbrott	0,04	0,02	0,03	0,01	0,00
Brott av krigsmän	0,09	0,17	0,23	0,12	.
Specialstraffrätten	7,21	7,78	15,76	15,30	11,96
TOTALT	17,51	23,56	25,54	25,75	20,74

Källa: von Hofer (1985), Tablå 5.1. Perioden 1980–2000 avser åren 1980, 1985, 1990, 1995 och 2000. – Under perioden 1949–1972 är statistiken ofullständig och svårhanterlig. Därför utelämnas åren 1941–1979.

[7] Sperlings (1973); Carlsson (1969:281). – I Stockholm ökade exempelvis befolkningen mellan 1840 och 1940 från 80 000 till 590 000 invånare.

[8] Jfr uppgifter hos Christie (1982:39;42); Hurwitz & Christiansen (1983:137); Balvig (1984); von Hofer (2011).

Lagändringar[9] och statistikomläggningar[10] påverkar visserligen jämförbarheten mellan och inom brottsgrupper, men det lär i inget fall leda till direkta felaktigheter när utvecklingsmönstret ska beskrivas.[11] Utvecklingen kan sammanfattas på följande vis:

1. Även när hela den lagförda brottsligheten delas upp i olika brottsgrupper kvarstår mönstret att urbanisering och industrialisering i regel inte medfört någon ökning av antalet lagföringar fram till andra världskriget. Nästan alla brottsgrupper ligger till och med lägre under mellankrigstiden jämfört med början av 1900-talet. Skillnaden kan inte hänföras till den omfattande omläggningen av statistiken år 1913.[12] Endast några få brottsgrupper ökade under mellankrigstiden: förfalskningsbrott, grövre sedlighetsbrott, bedrägeri, ämbetsbrott, brott av krigsmän och trafikbrott.

2. Tre brottsgrupper har stadigt minskat sedan 1870-talet: religionsbrott, ärekränkning[13] samt brott mot familj, medan tre andra brottsgrupper har ökat: förfalskningsbrott, bedrägeribrott och gäldenärsbrott.

3. Brotten mot specialstraffrätten speglar i första hand kriminaliseringstendenserna i samhället vid olika tidpunkter.[14] Det är påfallande att antalet lagföringar inom specialstraffrätten knappast förändrats under perioden 1921–2000.[15] Uppenbarligen är rättssystemet i hög grad självreglerande.

   Värt att notera är också att frihetsstraff inom specialstraffrätten var mycket sällsynta under 1800-talet: år 1885 redovisades exempelvis endast 13 fängelsedomar (d.v.s. mindre än 1 procent av samtliga fängelsedomar), medan motsvarande antal år 2010 uppgick till ca 6 000 domar (d.v.s. 47 procent av samtliga fängelsedomar, varav de flesta rör drogrelaterade brott: grovt rattfylleri samt brott mot narkotika- och alkohollagstiftningen).[16]

4. Efter andra världskriget ökar alla brottsgrupper med några få undantag. Andra världskriget och tiden därefter är vattendelaren för brottsutvecklingen i Sverige.[17] På endast två decennier utvecklades Sverige från ett land med låg brottslighet till ett land med hög brottslighet.[18]

---

[9] En översikt över ändringarna i strafflagen under åren 1865–1960 finns i *NJA II 1962* (s. 603–621). Lagändringarna i Brottsbalken finns dokumenterade på http://62.95.69.15/sfs/sfsr_form2.html och kommenterade hos t.ex. Zila (1992) och Andersson m.fl. (2001).

[10] Se sammanställningen i *Bihang*.

[11] Jfr Sveri (1970:357).

[12] Jfr t.ex. antalet lagföringar under åren 1911/12, 1913/15 och 1921/25 i *Historisk Statistik* (1960: Tab. 185). Se även Grönlund (1945: Tab. D).

[13] Om ärekränkningsbrottens utveckling i Sverige: Sperlings (1973:51 ff); i Norge: Christie (1975; 1982: Kap. 2); i Finland: Mäkinen (1983). – Enligt brottsstatistiken ökar dock ärekränkningsbrotten igen, speciellt fr.o.m. början av 1990-talet.

[14] Jfr Thornstedt (1970:376); Sveri (1970:255 ff); Svensson (1984); Zila (1992).

[15] Jfr Nelson (1971:9 f); Sveri (1984).

[16] *Brå-Tabell* 420 för 2010.

[17] Jfr Sveri (1970:360).

[18] Strahl (1952:41); *Social-Sverige* (1956:303) samt Anttila & Törnudd (1973:84).

Sammanfattas utvecklingen under 1900-talet kan fyra specifika mönster urskiljas. För det första visar sig den stora betydelse som den restriktiva[19] alkoholpolitiken utövade på lagföringsutvecklingen fram till mitten av 1970-talet. I början av seklet utgjorde fylleristraffen drygt hälften av alla lagföringar. Under motbokstiden minskade fylleristraffen för att fördubblas efter motbokens avskaffande 1955. I slutet av perioden har ringa narkotikabrott delvis samma funktion som fylleribrotten innan dessa avkriminaliserades 1977.[20]

För det andra framträder motortrafikens stora betydelse för utvecklingen efter andra världskriget. Till skillnad från andra länder bibehöll Sverige ett system att reglera trafikövervakningen via straffrätten.

För det tredje speglar lagföringsstatistiken strafflags-/brottsbalksbrottens kraftiga tillväxt under 1900-talet. Ökningen avser i stor utsträckning tillgreppsbrott som i sin tur bestäms av tillfällesstrukturens förändringar och polisens förmåga att hantera brottsanmälningarna.

Slutligen har beivrandet av specialstraffrättsliga lagöverträdelser hållit sig på en anmärkningsvärt konstant nivå under största delen av 1900-talet.

5.2 Kvinnor och män

Diagram 5.4 beskriver utvecklingen av den *grövre*[21] lagförda brottsligheten fördelad på kvinnor och män. Diagrammet visar att lagföringarna för kvinnor och män i stort sett följer samma mönster, men männens lagföringsfrekvenser är avsevärt högre.[22] För att bättre synliggöra den likartade utvecklingen, har diagrammet ritats med en logaritmisk skala som avbildar den *relativa* utvecklingen. Andelen kvinnor bland samtliga för grövre brott lagförda personer har under hela perioden varierat mellan 6 procent (1956/65) och 18 procent (1866/70).

Det är en öppen fråga vad som ska förklaras: männens högre eller kvinnors lägre lagföringsfrekvenser.[23] Traditionellt har männens (högre) brottslighet förklarats. Teorier om kvinnors lägre brotts- och lagföringsfrekvenser har då fått karaktären av ”tilläggs-

[19] Begreppet “restriktiv” har blivit otydligt genom att man från myndighets- och politikerhåll har försökt att även beteckna den svenska *narkotika*politiken som “restriktiv” (se t.ex. Folkhälsoinstitutet, 1993), fastän narkotikapolitiken – till skillnad från alkoholpolitiken – bygger på totalförbudsmodellen. Det rätta uttrycket i sammanhanget vore ”repressiv”.

[20] År 2009 lagfördes totalt 28 250 personer för brott mot narkotikastrafflagen som huvud- eller bibrott (Brå-Tabell 601), vilket innebär att var femte lagföring hade direkt knytning till narkotikaområdet.

[21] Könsfördelningen för enskilda brottstyper har tagits upp i Kapitel 1–3.

[22] Liknande fördelningar har redovisats även i de övriga nordiska länderna, se Hurwitz & Christiansen (1983:35); Christie (1975:288); Anttila & Törnudd (1973:70). Hans Andersson (1998:81) har dock presenterat avvikande data för Stockholm i början av 1700-talet och summerar: ”Det tidiga 1700-talets Stockholm är det enda kända exemplet på ett samhälle vars brottsstruktur domineras av kvinnor”.

[23] Jfr också Pettersson (2007a:95) som ställer frågan om den minskande brottsligheten bland dagens pojkar i årskurs nio eventuellt påverkas av ökad jämställdhet.

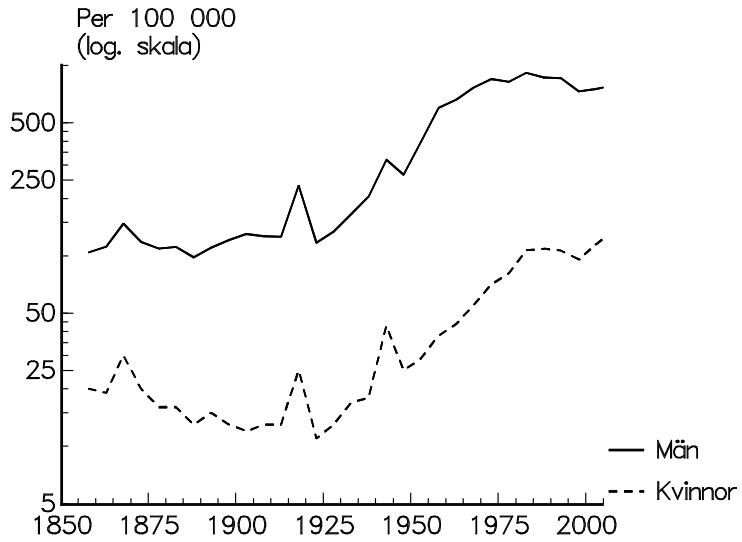

Not. Uppgifterna för åren 1995–2010 är beräknade.

Diagram 5.4 För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Kvinnor och män. 5-års medeltal. Per 100 000 kvinnor resp. män. Semi-logaritmisk skala.

förklaringar" av dels biologisk, psykiatrisk och psykoanalytisk art, dels sociologisk art i form av könsrolls- och deltagandeteorier.[24] Det har även hävdats att kvinnor skulle röna en mildare behandling i rättssystemet. Moderna genusteorier analyserar däremot kvinnor och män oberoende av varandra med utgångspunkt i olika femininiteter och maskuliniteter.[25]

Mot bakgrund av den historiska utvecklingen i Sverige framgår av lagförings-statistiken sammanfattningsvis följande.[26]

1. Såväl under 1800- som 1900-talet lagförs män för brott oftare än kvinnor. Lagföringarnas utveckling följer i stort sett samma mönster[27] för kvinnor och män, vilket tyder på att det är samma processer som styr utvecklingen. Vissa avvikelser förekommer dock, dels i slutet av 1800-talet, dels sedan mitten av 1970-talet.

2. Även brottsmönstren är idag tämligen likartade när det gäller kvinnor och män. Män lagförs dock oftare för allvarligare brott. Exempelvis uppgick andelen män bland personer som under åren 2006–2009 lagfördes för grov stöld till 89 procent, för enkel stöld till 74 procent och för snatteri till 54 procent. Liknande fördelningar – dock inte lika utpräglade – kan påvisas även under 1800-talet.[28]

[24] Se utförligt Christie (1975; 1983); Knutsson (1978; 1982); Høigård & Snare (1983); *Brå-Rapport 1999:15*; Lander, Pettersson & Tiby (2003).
[25] Se Lander, Pettersson & Tiby (2003); Heidensohn & Gelsthorpe (2007).
[26] Se utförligt *SCB* (1986); se nu också *Brå-Rapport 1999:15* och Hollari (2008).
[27] Se även Anttila & Törnudd (1973:70).
[28] Se t.ex. *Justitiæ-Stats-Ministern 1850*, s. 63: *BSOS Rättsväsendet 1880* (Tab. 2); Widell (1904, Tab. L [s. 206]); *RSÅ 1991* (Tab. 3.4.6).

3. Mäns lagföringsfrekvenser är avsevärt högre än kvinnors. År 1990 var relationen mellan män och kvinnor som lagförts för grövre brott med avseende på tidigare anteckning i kriminalregistret följande:[29] bland personer med ingen tidigare anteckning (s.k. debutanter) lagfördes männen 6 gånger oftare än kvinnorna. Överrisken ökade till 19 gånger för män med 6 eller fler tidigare anteckningar.

4. Den höga lagföringsfrekvensen för män är med stor sannolikhet en följd av mäns högre faktiska brottslighet[30] och inte *huvudsakligen* uttryck för en annorlunda behandling i rättssystemet.[31] Det innebär att det finns förhållanden som mycket effektivt verkar brottsdrivande. De är emellertid fortfarande mycket obestämda, eftersom några allmänt accepterade brottsteorier inte finns att tillgå.

5. Vidare har den straffrättsliga repressionen mot kvinnor avtagit sedan mitten av 1800-talet. Således har typiska ”kvinnobrott” (t.ex. barnamord, fosterfördrivning och prostitution)[32] – de lege eller de facto – avkriminaliserats. För männen kan i detta sammanhang bara nämnas brott av krigsmän. Även antalet kvinnliga fångar har relativt sett minskat betydligt mer än antalet män (*Tablå 5.2*).[33]

Tablå 5.2 Kvarvarande fångar den 31 december (motsv.), 1841–2010. Antal.

	Män	Kvinnor	M/Kv
1841–45	5 168	896	6:1
1931–35	2 235	193	12:1
1961–65	4 919	94	52:1
1976–80	3 868	155	25:1
2006–10	6 803	398	17:1

Källa: von Hofer (1985: Tablå 5.5) och Kriminalvårdens statistikportal *(KVR och KLAS-Häkte, 1 oktober)*

6. Sedan mitten av 1960-talet ökar kvinnornas lagföringar snabbare än männens.[34] Detta kommer också till uttryck i fängelsestatistiken. Relativt sett var ökningen kraftigast bland utländska kvinnor och svenska kvinnor med tidigare brottsbelastning.[35] Förändringen är troligen starkt knuten till det narkotikapolitiska området.[36]

---

[29] *R 11 SM 9102* (Tab. 5.1 & 5.2).

[30] Detta framkommer bl.a. i självdeklarationsundersökningar där flickor inte alls i samma omfattning som pojkar uppger att de begått brott (Sarnecki, 1981:89; Ring, 1999; *Brå-Rapport 2010:6*, Tab. 2 & 3).

[31] Se *SCB* (1986:49–54). Detta utesluter dock inte att kvinnor behandlas mildare i rättssystemet (jfr senast Kardell (2006, Tab. 3.5; 3.13; 3.15; 3.16); *Åklagarmyndigheten* (2007, s. 40), som talar om ”kvinnorabatt”).

[32] Om barnamord och barnmörderskor: senast Kaspersson (2003); om prostitution: Svanström (2003) och Petterson & Tiby (2003).

[33] Observera dock ökningen av kvinnliga fångar sedan mitten av 1960-talet. Se punkt 6 nedan.

[34] Jfr Törnudd (1984:154) ang. Finland och Christie (1975:288) ang. Norge.

[35] Jfr von Hofer (1987).

[36] Jfr Nilsson & Estrada (2012).

Sammanfattningsvis kan sägas att skillnader mellan kvinnor och män har störst betydelse när det gäller frekvensskillnader (”män begår fler brott än kvinnor”), medan skillnaderna är mindre framträdande vid andra typer av jämförelser. Likheterna är således större än skillnaderna när det gäller

- olika riskfaktorers betydelse för brottsbelastning i s.k. självdeklarationsundersökningar[37]
- skälen för att hamna i narkotikamissbruk[38]
- kriminella karriärers utveckling[39]
- återfallsrisker för recidivister, d.v.s. redan tidigare straffade män och kvinnor återfaller i nya brott med lika sannolikheter[40]
- uppväxtvillkor och levnadsförhållanden bland fångar[41]
- tillgreppsbrottens historiska utveckling.[42]

5.3 Yngre och äldre

Diagram 5.5 beskriver åldersfördelningen bland personer som lagförts för s.k. grövre brott. Ett tydligt mönster framträder. Fram till utbrottet av första världskriget[43] minskade åldersklassen 40– år, medan den yngsta åldersklassen (15–20 år) ökade. Efter första världskriget ökade lagföringarna i alla åldersklasser, men även nu är ökningarna störst bland de yngsta fram till början av 1970-talet. Mellan åren 1921–25 och 1971–75 var ökningen bland 15–20-åringarna cirka två gånger större än för de övriga åldersklasserna.

Diagrammet visar också att lagföringsfrekvenserna systematiskt har förskjutits nedåt i åldrarna. I början uppvisade 15–20-åringarna den lägsta frekvensen, i slutet av perioden den högsta. Under första världskriget gick 15–17-åringarna om 18–20-åringarna i fråga om lagföringsintensitet[44] och redan i början av 1960-talet diskuterades om en ytterligare förskjutning hade ägt rum mot de straffomyndiga 14-åringarna.[45] Dagens bild, där lagföringsfrekvenser sjunker med ökande ålder, är ett relativt nytt historiskt fenomen.[46] Hur mycket av de historiska ökningarna bland de unga som hänger ihop med beteendeförändringar (fler brott) respektive ökad formell straffrättslig kontroll (fler ingripanden) är en obesvarad fråga.[47]

---

37 Ring (1999).
38 Torstensson (1987).
39 Marklund (2003); Nilsson & Estrada (2009; 2012)
40 *RS-PM 1991:2*.
41 Nilsson (2002).
42 Se Kapitel 3.
43 Se även utförligt Widell (1904:213–235).
44 Jfr Groth (1943:133).
45 Se diskussion mellan Sveri och Hammarberg (1963). – Aktuell statistik finns tyvärr inte tillgänglig, trots statistikutredningens förslag (*SOU 1983:74*, s. 139).
46 Se dock Hirschi & Gottfredson (1983) som hävdar motsatsen. – Självfallet förekommer variationer mellan olika brottstyper. Jfr Sveri (1960); Anttila & Törnudd (1973:65 ff); Hurwitz & Christiansen (1983: Kap. 25).
47 Se dock Kapitel 3.2 (not 22) ovan.

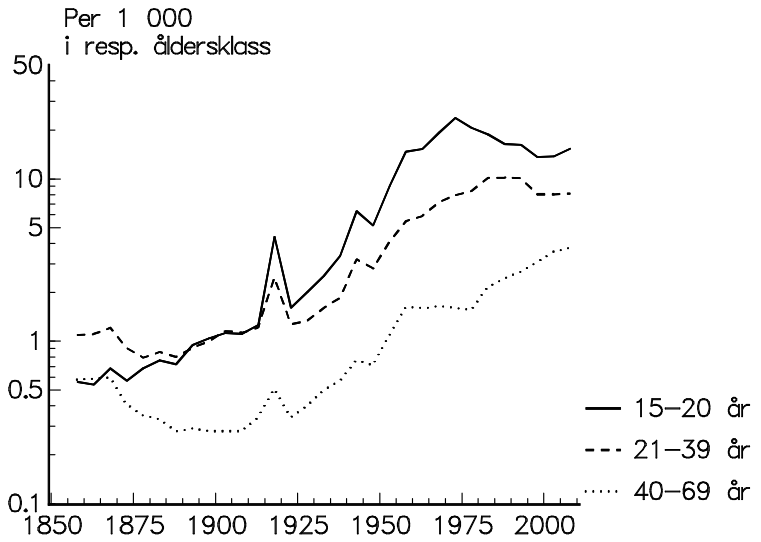

Not. Ofullständiga uppgifter för åren 1857–1912.
Statistikomläggning 1913. Beräknade uppgifter för åren 1995–2010.

Diagram 5.5 För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Efter ålder. 5-års medeltal. Per 1 000 i resp. åldersklass. Semi-logaritmisk skala.

Diagram 5.5 tyder också på en kohorteffekt under efterkrigstiden.[48] Tidigare kohortstatistik[49] har visat att kohorterna födda i mitten av 1950-talet (1953–1957) kännetecknades av högre belastningsfrekvenser än senare kohorter. De som föddes i mitten av 1950-talet blev straffmyndiga i slutet av 1960-talet, där såväl alkohol- som narkotikabruket ökade.[50] Dessa kohorter befinner i slutet av perioden i åldersklassen ”40–69 år”. Utfallet i *Diagram 5.5* sammanfaller med denna beskrivning: toppen bland 15–20-åringar i början av 1970-talet följs senare av toppnoteringar bland 40–69-åringar.[51]

Denna tolkning har betydelse för bedömningen av den framtida utvecklingen. Den skulle innebära att stöldbrottslighetens stabilisering sedan början av 1990-talet kommer att stå sig,[52] eftersom nyrekryteringen till gruppen persistent kriminella personer inte har ökat i kohorterna födda på 1960-talet och därefter.[53] Även självdeklarationsundersökningarna under perioden 1995–2008 pekar mot minskande

[48] Jfr Lenke (2007:59) som skriver “att risken för brottsdebut avstannade redan för de årskullar som föddes i början på 1950-talet och alltså nådde 15-årsåldern i mitten på 1960-talet. Detta skiljer sig drastiskt från årskullarna som föddes några decennier tidigare.” Se även Kapitel 4 ovan.

[49] *RS PM 1987:12*; *RSÅ 1993* (s. 145 f).

[50] Lenke (2007).

[51] En liknande effekt syns tydligt i narkotikabrottsstatistiken (*Narkotikastatistik* 1996/1997 resp. 2004, Tab. 3); se även *Brå-Rapport 2000:21* (sid. 8).

[52] Jfr von Hofer & Tham (1990:47). – Annorlunda däremot prognosen i *SOU 1992:80* (Bilaga 10), där det beräknades en fortsatt ökning av stöldbrottsligheten.

[53] *Kriminalstatistik 1996* (Tab. 5.2). Senare uppgifter finns inte tillgängliga då Brottsförebyggande rådet efter 1998 slutade med att publicera kohortstatistik. Motiveringen var bl.a. att kohortstatistiken skulle ge en missvisande bild av ungdomsbrottslighetens utveckling. – Men se också *Brå-Rapport 2000:3* och von Hofer (2012).

andelar brottsbenägna ungdomar i årskurs nio.[54]

I övrigt är litteraturen om ungdomsbrott helt oöverskådlig, vilket gör alla försök att sammanfatta den vanskliga.[55] Eftersom ungdomsbrottsligheten i så stor utsträckning avser stöldbrott hänvisas i stället till de tolkningar som framfördes i Kapitel 3.

5.4 Svenska och utländska medborgare

Inslaget av utländska medborgare bland de för brott lagförda personerna är i huvudsak ett efterkrigsfenomen. Under perioden 1921–1940 uppgick andelen utländska medborgare lagförda för straffregisterbrott till mindre än 2 procent.[56]

Med andra världskriget ökade flyktinginvandringen och under 1950-talet började den av regering och näringsliv stimulerade arbetskraftsinvandringen. Arbetskrafts-invandringen avlöstes sedan av anknytnings- och flyktinginvandring.[57]

Uppgifter om utländska medborgare ingick i kriminalstatistiken under perioden 1955–1994.[58] *Diagram 5.6a* visar att antalet utländska medborgare lagförda för s.k. grövre brott ökat under denna period.

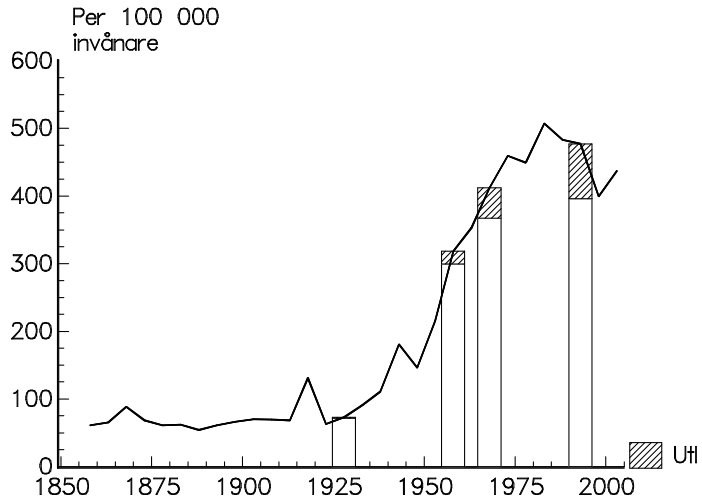

Diagram 5.6a För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2005. Svenska och utländska medborgare (1926–30, 1956–60, 1966–70, 1991–94). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

---

54 *Brå-Rapport 2010:6*.

55 Estrada (2007) ger en aktuell översikt över ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur. Se Dalteg (1990) för referenser avseende litteratur från framför allt 1950- till 1980-talen.

56 Groth (1947: Tab. 12).

57 Om migration: t.ex. Soydan (2010).

58 Redovisningen av utländska medborgare i kriminalstatistiken är kontroversiell i Sverige. Brotts-förebyggande rådet gav uppenbarligen efter för trycket att publicera ”politiskt korrekt” statistik när rådet tog över statistikansvaret i mitten av 1990-talet. I Brå:s *Nationella trygghetsundersökningen* redovisas däremot ”utländsk bakgrund” (*NTU 2010*, s. 95). – I kriminalvårdsstatistiken redovisas utländska medborgare; se även *SCB* (2003: Tab. 549–550) och redovisningen av utländska medbor-gare i *European Sourcebook 2010*. – I den äldsta svenska kriminalstatistiken fanns uppgifter om utländska medborgare fram till 1878.

Samtidigt visar aktuella data[59] att förändringarna sedan början av 1970-talet har varit begränsade. År 1973 uppgick andelen för brottsbalksbrott lagförda utländska medborgare till 13 procent. Höjdpunkten nåddes – i samband med krigen på Balkan – 1992/93 (20 procent). Därefter har andelen sjunkit igen till 17 procent (2006).

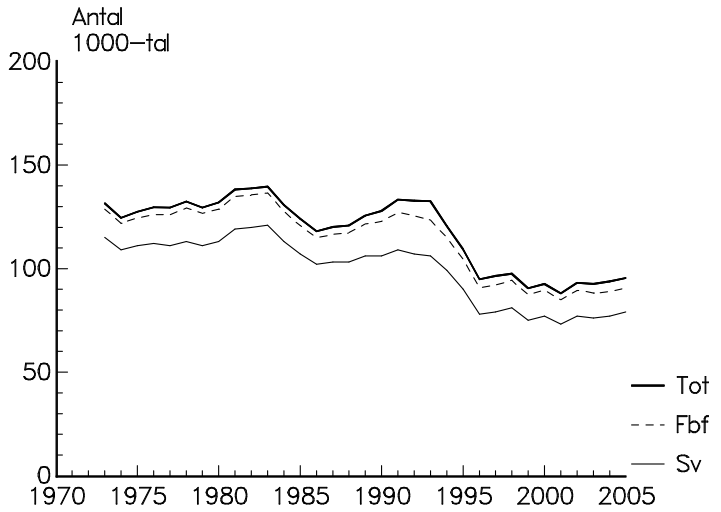

Sv = Svenska medborgare **Fbf** = Folkbokförda utländska medborgare **Tot** = Samtliga lagförda personer (svenska medborgare + utländska medborgare, folkbokföra och ej folkbokförda)

Diagram 5.6b För brott lagförda personer, exkl. fylleri och ringa trafikbrott, 1973–2005, efter medborgarskap. Antal (1000-tal).

En annan fråga är i vilken grad utländska medborgare har över- eller underrisker att begå brott jämfört med svenska medborgare.[60] I Sverige föreligger av allt att döma överrisker för hela gruppen utländska medborgare.[61] På vilket sätt överriskerna ska förklaras, är däremot omstritt.[62]

Sammanfattar man utländska medborgares kriminalitet, såsom den kan utläsas ur lagföringsstatistiken, gäller följande beskrivning som avser mitten av 1990-talet. [63]

1. Omkring 18 procent av de för brott lagförda personerna var utländska medborgare. Av dessa var två av tre folkbokförda i Sverige, d.v.s. bosatta i landet.[64] Trettio pro-

[59] Maskinlista från SCB; jfr även Tabell 5.3b nedan. Data avser samtliga för brott lagförda personer, dock exkl. fylleri och ringa trafikbrott. Några motsvarande uppgifter finns inte tillgängliga före 1973.

[60] Se diskussionen mellan Falck och B. Sveri och K. Sveri (1983) samt Tham (1983) och Giertsen (1985) och Tham (1985) ang. metodproblemen i sammanhanget.

[61] Överriskerna är välbelagda i svensk litteratur (Kardell, 2011).

[62] von Hofer & Thorsson (1994) listar till exempel sju olika förklaringsalternativ. Se även *SOU 2006:30* och Pettersson (2007b).

[63] Redovisningen avser år 1994 (*Kriminalstatistik 1994*, Tab. 3.15), d.v.s. det sista året innan Brottsförebyggande rådet upphörde med att redovisa utländska medborgare i kriminalstatistiken. Se dock också *Brå-Rapport 2005:17*.

[64] En förändring av folkbokföringspraxis har uppenbarligen ägt rum under 1970-talet. I slutet av 1960-talet var 37 procent av de lagförda utländska medborgarna inte folkbokförda; i början av 1980-talet var motsvarande andel 15 procent (von Hofer [1985, s. 5:16]). – Observera också att så många som 40

cent av de lagförda utländska medborgarna kom från Norden och 42 procent från andra delar av Europa (inkl. Turkiet).[65]

2. Tre av fyra utländska medborgare som lagfördes för brott är 25 år gamla eller äldre. Bland svenska medborgare var motsvarande relation två av tre. Inslaget vuxna lagöverträdare var alltså större bland utländska medborgare.

3. Svenska och utländska medborgare lagfördes för ungefär samma typer av brott, men inte i samma utsträckning. Folkbokförda utländska medborgare var överrepresenterade bland de straffade, även när man tar hänsyn till skillnader i ålder, kön och brottstyp. Överrepresentationen gällde i första hand äldre och inte yngre personer, kvinnor och inte män. Det visade sig också – till skillnad från internationella undersökningar[66]– att andra generationens invandrare lagfördes i *mindre* utsträckning än första generationens.[67]

4. I allmänhet ökade andelen utländska medborgare med brottets grovhet.

5. Svenska och utländska medborgare lagfördes i ungefär samma utsträckning för återfall i brott.[68] Då har dock inte tagits hänsyn till eventuell återutvandring eller utvisning av straffade utländska medborgare.

5.5 Tidigare belastning

Bortsett från statistiken över antalet personer som dömts upprepade gånger för stöldbrott (se Kapitel 4) finns statistik över personer som lagförts för grövre brott fördelade på olika lagföringsklasser sedan 1917.[69] Statistiken är ofullständig för åren 1944–1965 på grund av att tidigare åtalsunderlåtelser och lagföringar enl. SL 5:5 (överlämnande till sinnessjukvård) inte redovisades med avseende på tidigare belastning. Detta innebär att utvecklingen av antalet debutanter efter andra världskriget överskattas[70] och att de övriga belastningsklasserna underskattas.

---

procent av de icke-folkbokförda personer som lagförts i Sverige för grövre brott under perioden 1966–83 redan tidigare var lagförda för grövre brott i Sverige (Källa: Maskinlista från SCB). Förmodligen rör det sig här framför allt om nordiska medborgare. Att inte vara folkbokförd behöver alltså inte innebära att personen i fråga helt saknar tidigare anknytning till Sverige.

[65] En tämligen likartad fördelning uppvisar kriminalvårdens statistik över till fängelse dömda personer som intagits i anstalt år 2005 (*KOS 2005*, Tab. 4.11).

[66] Haen Marshall (1997:237 f).

[67] Jfr Tonry (1997:23 f).

[68] Se dock även B. Sveri (1983).

[69] Tham (1979:228 ff).

[70] För åren 1966–70 t.ex. bör antalet debutanter minskas med faktorn 0.8 (Källa: Maskinlistor från SCB).

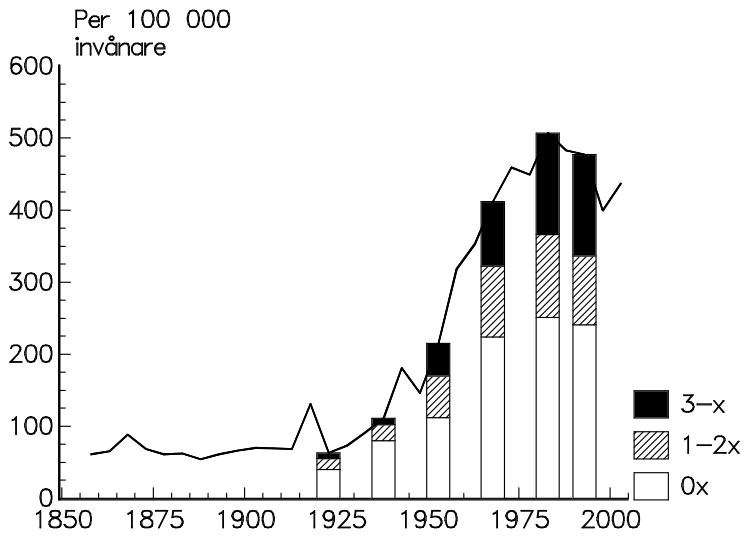

Diagram 5.7 För s.k. grövre brott lagförda personer, 1857–2005. Efter antal tidigare domar som antecknats i kriminalregistret (1921–25, 1936–40, 1951–55, 1966–70, 1981–85, 1991–94). 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Med ovan nämnda begräsningar i åtanke visar *Diagram 5.7*

att fram till utbrottet av andra världskriget ökar speciellt antalet debutanter och personer med 1–2 tidigare anteckningar i straffregistret, medan antalet lagföringar avseende personer med tre eller fler tidigare anteckningar förblir konstant;

att efter andra världskriget ökar samtliga belastningsgrupper, men lagföringarna i den högbelastade gruppen (minst tre tidigare anteckningar) ökar – relativt sett – mest;

att en tydlig avmattning av ökningstakten bland de lägre belastningsgrupperna inträffar under 1970-talet,[71] vilken senare också når den högbelastade gruppen.

I kriminalstatistiken uppmärksammades den kraftiga ökningen av den högbelastade gruppen i mitten av 1950-talet, och statistiken innehåller under åren 1955–1960 uppgifter om antalet lagförda personer med minst 6 tidigare anteckningar i kriminalregistret. Med hjälp av en specialbearbetning har det varit möjligt att i någon mån rekonstruera denna serie[72] för åren 1966–1994 (*Diagram 5.8*).

År 1955 lagfördes knappt 1 300 personer (brutto) för grövre brott med minst 6 tidigare anteckningar i kriminalregistret. År 1994 var motsvarande antal 7 300 personer (varav 435 kvinnor). Därefter upphör redovisningen och uppgifterna fick skattas; dock antyder även data från återfallsstatistiken att ökningen har avstannat (se Kapitel 4).

[71] Se Kapitel 4.
[72] För detaljer, se von Hofer (1985: Tablå 5.7).

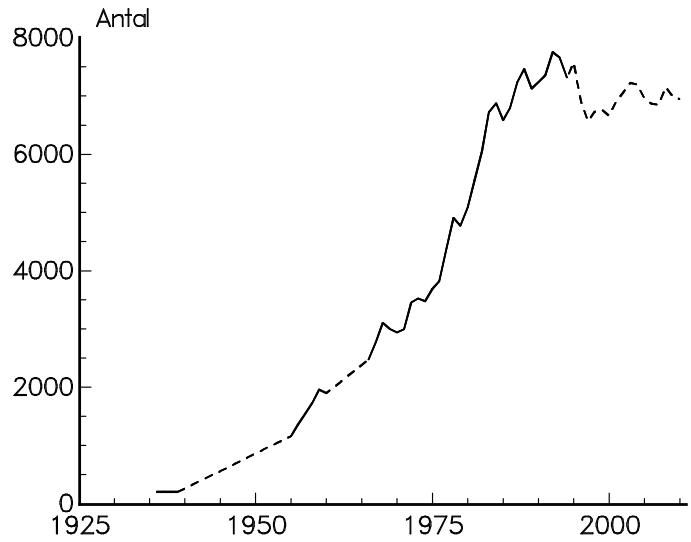

Not. Interpolerade uppgifter åren 1940–1954 och 1961–1965.

Diagram 5.8 Personer (brutto) som lagförts för s.k. grövre brott med 6 eller fler tidigare kriminalregisterdomar (motsv.), 1936–1994, samt personer (brutto) med 10 eller fler tidigare lagföringar under de senast 10 åren som dömts i domstol, 1995-2010. Antal.

Framväxten av gruppen högbelastade personer framstår som ett av de stora kriminalpolitiska problemen i Sverige, eftersom en stor del av den traditionella brottsligheten av allvarligare slag begås av dessa belastade personer,[73] vilket i sin tur innebär livskvalitetsproblem i två riktningar. Å ena sidan är det medborgarna i allmänhet[74] som blir offer för dessa brott. Å andra sidan har vi en grupp medborgare som tillbringar en inte obetydlig del av sina liv i fängelse, utan att det finns starka empiriska belägg för att det gagnar allmänheten eller dem själva.

[73] Carlsson (1975); Persson (1976); Andersson (1991); *Brå-Rapport 2000:3*.

[74] Enl. viktimologiska forskningsresultat är dock risken att utsättas för brott skevt fördelad inom befolkningen (se t.ex. Antilla & Törnudd, 1973:126 ff; Schneider, 1975:99 ff; Sparks, 1981:17). – När det gäller svenska förhållanden kan nämnas uppgifter hos Somander (1979) och Lindqvist (1984) ang. mord och dråp; Häll (1984:9), Tham (1984:297) och Wikström (1985:Tab 14) ang. misshandel; Persson (1981:162 f) ang. våldtäkt; Andersson (1984:217 ff) ang. rån; Knutsson (1979:59 f) ang. bostadsinbrott; RSÅ 1984 (s. 160 f) och Tham (1984:289 ff) ang. egendomsbrott. Enligt Nilsson (2002) har fångar tydligt förhöjda risker att ha utsatts för brott. – Se nu också utförligt Carlstedt (2001) och *Brå-Rapport 2011:1* (s. 32-33 och 49).

Tabell 5.1 För brott lagförda personer (totalt), 1831–2010.
5-års medeltal

	Antal	Per 100 000 15–69 år	Per 100 000 invånare
1831–35	21 817	1 197	738
1836–40	23 120	1 197	747
1841–45	30 583	1 482	943
1846–50	31 272	1 431	918
1851–55	40 285	1 762	1 127
1856–60	43 145	1 801	1 151
1861–65	39 033	1 542	971
1866–70	32 264a	1 232	774
1871–75	39 825	1 477	927
1876–80	53 199	1 847	1 177
1881–85	53 963	1 833	1 169
1886–90	53 857	1 805	1 133
1891–95	58 183	1 932	1 201
1896–00	74 376	2 366	1 472
1901–05	79 225	2 423	1 515
1906–10	89 704	2 634	1 652
1911–15	97 936b	2 743	1 737
1916–20	89 985	2 384	1 545
1921–25	86 062	2 157	1 433
1926–30	91 585	2 188	1 500
1931–35	120 362	2 740	1 938
1936–40	139 190	3 016	2 204
1941–45	167 881	3 519	2 570
1946–50	161 238c	3 289	2 333
1951–55	233 797d	4 668	3 250
1956–60	417 821	8 075	5 628
1961–65	399 320	7 366	5 224
1966–70	446 557	7 960	5 616
1971–75	483 180	8 490	5 925
1976–80	413 982	7 207	4 999
1981–85	393 154	6 759	4 716
1986–90	360 115	6 095	4 250
1991–95	418 639	6 985	4 786
1996–00	362 635	5 986	4 094
2001–05	355 946	5 709	3 965
2006–10	442 405	6 759	4 777

Noter
a) Fr.o.m. 1866 ny serie
b) Fr.o.m. 1913 inkl SL 5:5 (sinnesjukvård)
c) Ofullständiga uppgifter under perioden 1946–1950
d) Fr.o.m. 1951 ny serie

Källor
1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 5.1)
1981–1994 *Kriminalstatistik 1994* (Tab. 3.1)
1995–2010 *Kriminalstatistik 1995* ff (Tab. 3.1 & 3.20 eller motsvarande tabeller)

Tabell 5.2 För brott lagförda personer (totalt), 1831–2010.
Fördelning enl. vissa brottstyper. 5-års medeltal

	Samtliga	*därav* Fylleri	Vägtrafik-författningar	Restpost	Per 100 000 invånare
1831–35	21 817	2 540[a]	..	19 277	652
1836–40	23 120	2 663	..	20 457	661
1841–45	30 583	4 079	..	26 504	818
1846–50	31 272	4 478	..	26 794	787
1851–55	40 285	8 105	..	32 180	900
1856–60	43 145	12 918	..	30 227	806
1861–65	39 033	12 601	..	26 432	658
1866–70	32 264[b]	8 726	..	23 538	564
1871–75	39 825	14 154	..	25 671	598
1876–80	53 199	20 426	..	32 773	725
1881–85	53 963	19 759	..	34 204	741
1886–90	53 857	22 070	..	31 787	669
1891–95	58 183	26 745	..	31 438	649
1896–00	74 376	38 557	..	35 819	709
1901–05	79 225	42 833	..	36 392	696
1906–10	89 704	50 536	..	39 168	721
1911–15	97 936[c]	46 366	..	51 570	915
1916–20	89 985	24 361	..	65 624	1 127
1921–25	86 062	23 680	9 454	52 928	881
1926–30	91 585	21 635	22 733	47 217	773
1931–35	120 362	22 734	42 012	55 616	896
1936–40	139 190	23 665	55 196	60 329	955
1941–45	167 881	28 972	58 780	80 129	1 227
1946–50	161 238[d]	29 159	57 473	74 606	1 079
1951–55	233 797[c]	38 738	93 568	101 491	1 411
1956–60	417 821	72 969	244 911	99 941	1 346
1961–65	399 320	73 959	217 170	108 791	1 423
1966–70	446 557	74 649	257 474	114 434	1 439
1971–75	483 180	69 934	301 207	112 039	1 374
1976–80	413 982	12 401	295 253	106 328	1 284
1981–85	393 154	.	287 019	106 134	1 273
1986–90	360 115	.	264 887	95 224	1 124
1991–95	418 639	.	273 287[e]	145 352	1 662
1996–00	362 635	.	234 142	128 493	1 451
2001–05	355 946	.	257 340	98 606	1 098
2006–10	442 406	.	329 609	112 797	1 218

Noter

a) Avser endast år 1835
b) Ny serie. Obs! På grund av dubbelräkningar sker en viss underskattning av restpostens storlek under åren 1866–1912. Ökningen mellan perioderna 1906–1910 och 1911–1915 är därför delvis skenbar
c) Ny serie
d) Ofullständiga uppgifter
e) Ofullständiga uppgifter fr.o.m. 1995

Källor

1831–1980 von Hofer (1985, Tab. 5.2)
1981–1992 *Rättsstatistisk årsbok 1982* ff (Tab. 3.4.5 eller motsvarande tabeller)
1993–1994 *Kriminalstatistik 1994* (Tab. 3.3)
1995–2010 *Kriminalstatistik 1995* ff (Tab. 3.9 & 3.20 eller motsvarande tabeller)

Tabell 5.3a *Nyckeltal 1:* Brott mot Strafflagen/Brottsbalken, 1950–2010. Anmälda brott, uppklaringsprocent, lagförda personer samt frihetsstraff. Antal resp. procent

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal		Antal	Antal
1950	161 778	51	21 365	..
1951	194 753	41	23 740	..
1952	185 787	42	24 911	..
1953	192 851	42	24 196	..
1954	201 317	42	25 982	..
1955	225 231	39	27 534	5 463
1956	235 153	39	29 941	6 079
1957	259 176	36	32 074	6 303
1958	280 917	37	34 905	6 878
1959	278 004	36	36 740	7 494
1960	276 314	38	37 335	7 386
1961	281 752	37	37 753	7 865
1962	293 763	38	38 338	8 028
1963	308 850	36	39 438	8 115
1964	336 435	34	42 181	8 456
1965	393 660	..	39 593	7 486
1966	410 904	39	46 437	8 066
1967	437 042	41	50 412	8 730
1968	493 926	34	52 632	8 923
1969	480 979	34	50 271	8 389
1970	563 138	32	53 993	8 704
1971	614 150	27	55 183	8 250
1972	598 681	25	58 699	8 402
1973	547 542	31	57 635	8 103
1974	570 610	29	52 224	7 242
1975	643 405	28	56 184	7 287
1976	683 279	26	55 436	7 589
1977	716 367	24	56 822	8 016
1978	683 646	26	58 860	7 929
1979	698 171	25	57 581	7 686
1980	760 911	28	58 866	8 273
1981	760 614	29	63 337	9 126
1982	805 569	30	67 721	9 297
1983	799 457	30	71 162	9 498
1984	845 706	29	69 049	9 226
1985	894 396	27	67 908	8 799
1986	960 080	26	65 289	8 896
1987	950 367	27	64 489	9 512
1988	955 043	25	63 846	9 906
1989	1 003 910	24	63 752	9 484
1990	1 076 289	23	65 067	9 741
1991	1 045 306	25	67 505	9 624
1992	1 051 770	23	67 621	10 535
1993	1 031 015	24	70 286	10 984
1994	975 690	23	65 267	9 569
1995	1 018 310	20	64 565	9 505
1996	1 053 443	18	56 504	8 615
1997	1 079 132	19	57 286	8 568
1998	1 068 023	20	58 822	9 149
1999	1 068 034	18	52 469	8 087
2000	1 074 004	19	50 660	7 928

	Anmälda brott	Uppklarings-procent	Lagförda personer	Till frihetsstraff dömda personer
	Antal	(%)	Antal	Antal
2001	1 045 989	19	48 115	7 778
2002	1 078 872	20	48 415	8 385
2003	1 103 139	22	49 912	8 466
2004	1 091 240	23	52 360	8 722
2005	1 079 108	24	52 731	8 911
2006	1 039 850	26	53 762	8 535
2007	1 105 650	26	53 359	8 163
2008	1 145 561	27	57 254	8 254
2009	1 171 737	30	59 542	7 880
2010	1 126 324	31	58 501	7 415

Noter Exkl. fylleri och förargelseväckande beteende

Begreppet ”frihetsstraff” avser här fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, internering, ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård, sluten psykiatrisk vård/vård i specialsjukhus resp. rättspsykiatrisk vård, BrB 34:1 p.1 avseende fängelse, internering och ungdomsfängelse

Källa *Nordic Criminal Statistics 1950–2000* (2003; Tab. 8, 9, 10 & 13)
Kriminalstatistik 2001 ff (Tab. 1.1, 2.1, 4.8 eller motsvarande tabeller)

Tabell 5.3b *Nyckeltal 2:* Brott mot Brottsbalken, 1973–2010.
För brott lagförda personer, fördelade efter kön, ålder, tidigare belastning och medborgarskap. Antal resp. procent

År	SOS		SCB-register									
	Samt-liga		Samt-liga	*därav* Kvinnor	%	Unga 15-20 år	%	Debut	%	Utl.med-borgare	%
1973	57 635	x	59 721	7 273	**12**	22 677	**38**	47 178	**..**	7 528	**13**
1974	52 224	x	54 434	6 566	**12**	19 991	**37**	30 709	**..**	6 817	**13**
1975	56 184	x	58 090	7 084	**12**	22 850	**39**	27 141	**..**	7 598	**13**
1976	55 436	x	56 912	7 444	**13**	20 714	**36**	23 473	**..**	8 249	**14**
1977	56 822	x	58 128	7 758	**13**	20 450	**35**	21 932	**..**	8 767	**15**
1978	58 860	x	59 917	8 710	**15**	20 280	**34**	21 764	**..**	9 359	**16**
1979	57 581	x	58 568	8 563	**15**	20 143	**34**	21 711	**..**	8 951	**15**
1980	58 866	x	60 181	8 916	**15**	20 227	**34**	21 907	**..**	8 932	**15**
1981	63 337	x	65 056	9 884	**15**	21 965	**34**	23 485	**36**	9 199	**14**
1982	67 721	x	69 528	10 756	**15**	23 621	**34**	24 770	**36**	9 566	**14**
1983	71 162	x	72 868	11 853	**16**	23 665	**32**	25 772	**35**	10 205	**14**
1984	69 049	x	70 253	12 247	**17**	21 763	**31**	24 635	**35**	10 014	**14**
1985	67 908		68 838	12 712	**18**	21 583	**31**	24 798	**36**	10 136	**15**
1986	65 289		65 420	12 125	**19**	20 118	**31**	23 584	**36**	9 397	**14**
1987	64 489	x	65 583	12 403	**19**	18 971	**29**	23 672	**36**	9 974	**15**
1988	63 846	x	64 813	12 315	**19**	19 128	**30**	23 753	**37**	10 502	**16**
1989	63 752		64 593	12 647	**20**	19 616	**30**	24 953	**39**	10 962	**17**
1990	65 067		65 847	12 859	**20**	20 345	**31**	26 088	**40**	12 127	**18**
1991	67 505		68 425	13 531	**20**	20 553	**30**	27 466	**40**	13 377	**20**
1992	67 621	x	68 741	13 339	**19**	19 567	**28**	27 418	**40**	14 389	**21**
1993	70 286	x	71 508	14 008	**20**	19 883	**28**	29 655	**41**	15 000	**21**
1994	65 267		65 928	13 108	**20**	19 554	**30**	26 901	**41**	11 832	**18**
1995	64 565	x	65 568	13 331	**20**	22 297	**34**	27 270	**42**	11 229	**17**
1996	56 504		57 054	12 126	**21**	18 809	**33**	23 268	**41**	9 969	**17**
1997	57 286		57 263	12 654	**22**	18 742	**33**	23 876	**42**	10 264	**18**
1998	58 822		58 272	13 239	**23**	19 025	**33**	24 743	**42**	9 834	**17**
1999	52 469		51 914	11 343	**22**	15 678	**30**	21 334	**41**	8 821	**17**
2000	50 660	x	49 806	10 425	**21**	15 000	**30**	20 284	**41**	8 651	**17**
2001	48 115		47 461	10 101	**21**	14 405	**30**	19 977	**42**	8 119	**17**
2002	48 415	x	47 641	10 234	**21**	13 995	**29**	20 273	**43**	8 448	**18**
2003	49 912	x	48 895	11 246	**23**	14 221	**29**	21 579	**44**	9 149	**19**
2004	52 360	x	51 136	12 429	**24**	15 600	**31**	23 610	**46**	9 645	**19**
2005	52 731	x	51 530	12 572	**24**	15 262	**30**	23 696	**46**	9 318	**18**
2006	53 762	x	52 871	12 875	**24**	16 306	**31**	24 911	**47**	9 102	**17**
2007	53 359		**..**	12 952	**24**	16 798	**31**	26 136	**49**	**..**	**..**
2008	57 254		**..**	14 142	**25**	18 110	**32**	28 535	**50**	**..**	**..**
2009	59 542		**..**	15 368	**26**	18 542	**31**	29 380	**49**	**..**	**..**
2010	58 501		**..**	14 503	**25**	17 283	**30**	28 376	**49**	**..**	**..**

Noter **SOS:** Sveriges officiella statistik. **SCB:** Statistiska centralbyrån.
(**x**) markerar att avvikelsen mellan uppgifterna från SOS och SCB är större än +/- 1 procent.
Fr.o.m. 2007 avser uppgifterna data från den publicerade kriminalstatistiken (SOS).
Tillförlitliga belastningsuppgifter ("Debut") saknas för åren 1973-1980.
Med "debut" avses att ingen lagföring registrerats på personen under de senaste 10 åren.

Källa: Tabell 5.3a och maskinlista från SCB.

Tabell 5.4 För grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Översikt. 5-års medeltal

	Domar	Snatteri-böter	SL 5:5	BvL	Åtalsun-derlåtel-ser	TOTALT	Per 100 000 inv. Samtliga	15–69 år
1857–60	1 858	412	..	..	..	2 270	61	95
1861–65	2 162	419	..	..	..	2 581	64	102
1866–70	2 903[a]	760	..	..	..	3 663	88	140
1871–75	2 413	499	..	..	..	2 912	68	108
1876–80	2 331	432	..	..	..	2 763	61	96
1881–85	2 399	472	..	..	..	2 871	62	98
1886–90	2 219	342	..	..	..	2 561	54	86
1891–95	2 545	399	..	..	..	2 944	61	98
1896–00	2 890	426	..	..	..	3 316	66	106
1901–05	3 186	448	..	..	..	3 634	69	111
1906–10	3 231	500	..	..	..	3 731	69	110
1911–15	3 235	563	43	..	..	3 841	68	108
1916–20	7 538	..[c]	70	..	..	7 608	131	202
1921–25	3 735	..	69	..	..	3 804	63	95
1926–30	4 353	..	95	..	..	4 448	73	106
1931–35	5 456	..	174	..	..	5 630	91	128
1936–40	6 652	..	350	..	..	7 002	111	152
1941–45	10 906	..	693	..	161[e]	11 760	180	246
1946–50	8 867	..	407	..	749[e]	10 032	145	205
1951–55	12 543	..	419	33[d]	2 400[e]	15 395	214	307
1956–60	17 741	..	519	290[d]	5 027[e]	23 577	318	456
1961–65	20 926[b]	..	495	511	4 981	26 913	352	496
1966–70	24 761	..	410	991	6 464	32 596	410	581
1971–75	27 685	..	436	930	8 297	37 348	458	656
1976–85	29 778	..	365	816	6 156	37 115	448	646
1981–85	35 381	..	326	769	5 754	42 230	507	726
1986–90	35 767	..	305	937	3 848	40 857	482	692
1991–94	37 162	..	351	1 468	2 618	41 599	476	694
1995–00	31 484[f]	..	376	2 248	2 131[e]	36 239	409	598
2001–05	33 380	..	361	2 641	2 176[e]	38 558	430	618
2006–10	35 347	..	283	4190	2 857[e]	42 677	461	652

Noter

a) Osäker uppgift. Avviker från Tab. 6.3 nedan
b) Fr.o.m. 1965 inkl. NvL/LVM och öppen psykiatrisk vård (t.o.m. 1991)
c) Ingår nu i kolumn ”Domar”
d) T.o.m. 1960 samtliga överlämnanden till samhällsvård
e) Beräknade uppgifter (fr.o.m. 1995: 15 procent av samtliga åtalsunderlåtelser)
f) Fr.o.m. 1998 inkl. villkorlig dom genom strafföreläggande

Obs! Serien har konstruerats. Följande definitioner gäller:

Domar	Dödsstraff, straffarbete, fängelse (1875–1912; netto); ungdomsfängelse, internering; villkorlig dom; skydds-tillsyn; vård enl. Nykterhetsvårdslagen/Lagen om vård av missbrukare samt öppen psykiatrisk vård
SL 5:5	Sinnessjukvård/Sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus/Rättspsykiatrisk vård
BvL	Överlämnande till samhällsvård/Vård enl. Barnavårdslagen/ Vård inom socialtjänsten/Ungdomsvård/Ungdomstjänst

	Åtalsunderlåtelser	Enl. 1944 års lag, barnavårdslagen och ungdomsfängelselagen samt respektive ändringar

Utförligt om begreppen ”grövre brott”, ”straffregisterbrott” resp. ”kriminalregisterbrott”, Tham (1979:194 ff) och *Bihang* nedan

Källor	1857–1980	von Hofer (1985: Tab. 5.4)
	1981–1993	*SM R 1982:7.2* (eller motsvarande publikation)
	1994	Maskintabell från SCB
	1995–2010	Brå-Tabell 40E (1975-2010)

Tabell 5.5 För grövre brott lagförda personer, 1857–2010. Kvinnor och män. 5-års medeltal

	Kvinnor	Män	TOTALT	Procent kvinnor	Per 100 000 inv. Kvinnor	Män
1857–60	384a	1 886a	2 270	17	20	104
1861–65	393a	2 188a	2 581	15	19	112
1866–70	646	3 017	3 663	18	30	148
1871–75	450	2 462	2 912	15	20	118
1876–80	378	2 385	2 763	14	16	109
1881–85	389	2 482	2 871	14	16	111
1886–90	308	2 253	2 561	12	13	98
1891–95	365	2 579	2 944	12	15	110
1896–00	345	2 971	3 316	10	13	121
1901–05	319	3 315	3 634	9	12	130
1906–10	354	3 377	3 731	9	13	127
1911–15	370b	3 471	3 841	10	13	126
1916–20	728	6 680	7 608	10	25	234
1921–25	344	3 460	3 804	9	11	117
1926–30	417	4 031	4 448	9	13	134
1931–35	537	5 093	5 630	10	17	166
1936–40	588	6 414	7 002	8	18	205
1941–45	1 411	10 349	11 760	12	43	319
1946–50	867	9 156	10 032	9	25	266
1951–55	1 059	14 336	15 395	7	29	400
1956–60	1 413	22 164	23 577	6	38	598
1961–65	1 679	25 234	26 913	6	44	661
1966–70	2 191	30 405	32 596	7	55	766
1971–75	2 901	34 447	37 348	8	71	848
1976–85	3 393	33 722	37 115	9	81	821
1981–85	4 502	37 715	42 230	11	107	915
1986–90	4 659	36 198	40 857	11	109	865
1991–94*	4 699	36 900	41 599	11	106	854
1995–00c	4 294	31 945	36 239	12	96	730
2001–05c	5 206	33 352	38 558	14	115	750
2006–10c	6 408	36 269	42 677	15	138	787

*) sic!

Noter

a) Beräknade uppgifter utifrån samtliga *urbota* brott
b) T.o.m. år 1912 har andelen kvinnor för snatteriböter beräknats utifrån könsfördelningen för samtliga snatteribrott
c) Beräknade uppgifter

Samma principer gäller som i Tabell 5.4 ovan

SL 5:5	Könsfördelningen skattad t.o.m. år 1930
Åtalsunderlåtelser	Könsfördelningen skattad t.o.m. år 1960
BvL	Dito

Redovisningen av grövre brott upphörde 1994

Källor

1857–1980	von Hofer (1985: Tab. 5.5)
1981–1994	*Kriminalstatistik 1994* (Tab. 3.2)
1995–	*Kriminalstatistik 1995* (Tab. 3.7 & 3.8 och motsvarande)

Tabell 5.6a För grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
Efter ålder vid brottet. Antal. 5-års medeltal

	15–17 år	18–20 år	21–24 år	25–29 år	30–39 år	40– år	TOTALT
1857–60	75	152		*715**	477	521	1 973
1881–65	68	163		*731**	521	575	2 117
1866–70	108	195		*782**	586	631	2 312
1870–75	91	181		*616**	393	450	1 738
1876–80	137	227		*592**	331	409	1 723
1881–85	143	254		*672**	360	398	1 852
1886–90	132	222		*676**	318	349	1 729
1891–95	194	305		*716**	398	368	2 006
1896–00	212	370		*849**	431	368	2 258
1901–05	233	426		*1 077**	457	384	2 589
1906–10	236	424		*1 105**	493	395	2 653
1911–15	335	450	561	607	669	488	3 110
1916–20	1 213	1 667	1 742	1 067	1 137	782	7 608
1921–25	415	675	868	600	696	550	3 804
1926–30	602	772	849	719	818	688	4 448
1931–35	793	852	1 052	925	1 099	909	5 630
1936–40	1 155	1 031	1 138	1 113	1 432	1 133	7 002
1941–45	1 761	1 869	2 426	1 808	2 258	1 638	11 760
1946–50	1 251	1 416	1 744	1 709	2 230	1 673	10 023
1951–55	2 542	2 140	2 256	2 274	3 391	2 792	15 395
1956–60	5 593	3 471	2 811	2 822	4 499	4 381	23 577
1961–65	6 502	4 974	3 588	2 814	4 380	4 555	26 913
1966–70	7 311	6 050	5 744	3 929	4 789	4 773	32 596
1971–75	8 868	6 635	6 477	5 466	5 298	4 604	37 348
1976–80	7 314	6 222	6 544	5 877	6 771	4 387	37 115
1981–85	7 125	6 298	6 916	6 858	9 350	6 093	42 640
1986–90	5 456	5 752	7 004	6 547	9 488	7 211	41 458
1991–94	4 961	5 437	6 279	6 717	9 997	8 232	41 623
1995–00º	4 358	3 908	4 653	4 673	8 949	9 698	36 239
2001–05º	5 079	3 990	4 929	4 731	8 299	11 906	38 558
2006–10º	6 906	4 637	5 254	5 065	7 937	13 373	42 677

*) Avser 21–29 år. º) Beräknade uppgifter.

Noter Samma principer gäller som i Tabell 5.4 ovan.

Åren 1857–1915 avviker dock från Tab. 5.4. Skälet till avvikelsen är att populationen i Tab. 5.4 inte kan delas upp efter ålder. I föreliggande tabell är en del fängelsedomar och samtliga snatteriböter exkluderade, men vissa ämbetsstraff inkluderade.

Fram till 1930 fick åldersfördelningen för SL 5:5 skattas; detta gäller delvis även för åtalsunderlåtelser och barnavårdslagen fram till 1960.

Obs! Åldern avser åldern vid brottet (t.o.m. 1994); därefter ålder vid lagföringen.

Redovisningen av grövre brott upphörde 1994.

Källor

1857–1980	von Hofer (1985: Tab. 5.6)
1981–1994	Maskintabeller från SCB
1995–	*Kriminalstatistik 1995* (Tab. 3.7 och motsvarande)

Tabell 5.6b För grövre brott lagförda personer, 1857–2010.
Efter ålder vid brottet. Per 100 000 folkmängd i resp. åldersklass (15–69 år). 5-års medeltal

	15–17 år	18–20 år	21–24 år	25–29 år	30–39 år	40– år	TOTALT
1857–60	36	76		*131**	87	58	82
1981–65	31	78		*129**	92	59	84
1866–70	47	91		*137**	105	60	88
1870–75	36	80		*108**	72	41	64
1876–80	50	88		*95**	60	35	60
1881–85	55	97		*104**	65	33	63
1886–90	50	96		*102**	55	28	58
1891–95	70	123		*117**	65	29	67
1896–00	73	137		*129**	69	28	72
1901–05	76	153		*151**	74	28	79
1906–10	76	147		*147**	75	28	78
1911–15	104	150	153	143	93	34	87
1916–20	361	524	444	243	148	51	202
1921–25	119	205	209	128	85	34	95
1926–30	176	226	197	145	95	40	106
1931–35	246	259	235	174	118	50	128
1936–40	356	314	268	202	142	57	152
1941–45	640	623	556	342	211	76	246
1946–50	498	530	448	311	206	71	204
1951–55	963	846	634	463	313	109	307
1956–60	1 680	1 218	794	629	431	162	456
1961–65	1 725	1 323	852	618	465	160	496
1966–70	2 209	1 653	1 078	702	522	164	581
1971–75	2 763	2 011	1 349	816	520	160	656
1976–80	2 190	1 926	1 454	973	553	156	646
1981–85	2 007	1 759	1 558	1 207	736	216	733
1986–90	1 624	1 662	1 415	1 133	803	243	702
1991–94	1 621	1 628	1 339	1 053	844	269	695
1995–00	1 443	1 268	1 070	783	718	306	598
2001–05	1 476	1 267	1 182	846	655	357	618
2006–10	1 837	1 230	1 140	898	651	377	652

*) Avser 21–29 år.

Tabell 5.7 För grövre brott lagförda personer, 1921–1994.
Efter antal tidigare domar för grövre brott.
Antal och per 100 000 folkmängd (Rel.).

	Antal tidigare domar för grövre brott								
	0		1		2		3–		Samtliga
	Antal	Rel.	Antal	Rel.	Antal	Rel.	Antal	Rel.	
1921–25	2 402	40	572	10	284	5	477	8	3 735*
1926–30	2 970	49	611	10	287	5	485	8	4 353*
1931–35	3 815	62	771	12	331	5	539	9	5 456*
1936–40	4 808	76	947	15	369	6	528	8	6 652*
1941–45	7 474	115	1 744	27	684	11	1 004	15	10 906*
1946–50	8 152	119	1 591	23	775	11	1 320	19	8 868*
1951–55	6 559	92	2 209	31	1 170	16	2 605	36	12 543*
1956–60	8 721	118	3 138	42	1 658	22	4 225	57	17 742*
1961–65	14 957	196	4 099	54	2 183	29	5 674	75	26 913
1966–70	17 724	224	5 099	64	2 690	34	7 083	89	32 596
1971–75	20 269	249	5 609	69	3 061	38	8 409	103	37 348
1976–80	18 663	226	5 292	64	3 055	37	10 105	122	37 115
1981–85	21 845	262	5 454	65	3 194	38	10 591	127	41 876*
1986–90	20 319	240	5 406	64	3 041	36	12 091	143	40 857
1991–94	20 999	241	5 324	61	3 012	35	12 264	141	41 599*

*) Avviker från Tab. 5.4 ovan.

Noter Samma principer gäller som i Tabell 5.4 ovan.

T.o.m. 1960 ingår dock inte SL 5:5, BvL och åtalsunderlåtelser.
Obs! Lagföringsklass avser alltid antalet tidigare *domar* för s.k. grövre brott
Redovisningen av grövre brott upphörde 1994.

Källor 1921–1980: von Hofer (1985: Tab. 5.8)
1981–1994: SM R 1982:7.2 (Tab. 2 & Tab. 5) och motsvarande tabeller

Referenser

Andersson, J. (1984)
”Rån”. E. Kühlhorn m.fl., *Den svenska våldsbrottsligheten.* Brottsförebyggande rådet. Forskningsenheten. Rapport 1984:1, s. 212–223. Stockholm: Liber.

Andersson, J. (1991)
Kriminella karriärer och påföljdsval. Project Metropolitan. Research Report No 35. Department of Sociology. Stockholm: University of Stockholm.

Andersson, U., Örnemark Hansen, H., Jönsson, S., Träskman, P.O. & Wong, C. (2001)
”Svensk krönika”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 88, s. 51–65.

Andersson, H. (1998)
”Androm till varnagel …”. Det tidigmoderna Stockholms folkliga rättskultur i ett komparativt perspektiv. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Economic History 28. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi. I kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Balvig, F. (1984)
Kriminalitetens udvikling i Danmark före 1950. Kriminalistisk Institut. Københavns Universitet. August 1984. [Stencil]

Brottsligheten [år]
Brottsligheten [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1913 t.o.m. 1969]

Brå-Rapport 1999:15
Kvinnors brottslighet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2000:3
Strategiska brott. Vilka brott förutsäger en fortsatt brottskarriär? Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2000:21
Kriminaliseringen av narkotikabruk. En utvärdering av rättsväsendets insatser. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2005:17
Brottslighet bland personer födda i Sverige och i utlandet. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2010:6
Brott bland ungdomar i årskurs 9. Resultat från skolundersökningen om brott åren 1995–2008. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

Brå-Rapport 2011:1
NTU 2010. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.

BiSOS Rättsväsendet (1880)
Bidrag till Sveriges Officiella statistik. B) Rättsväsendet. [...] år 1880. Stockholm.

Carlsson, G. (1969)
”Kriminalitetsprognos i komparativt och historiskt perspektiv”. *Statistisk Tidskrift*, Årg. 7, s. 272–294.

Carlsson, G. (1975)
Kriminalitetsnivå och belastningsfördelningar. PM 1975:1. Utvecklingsenheten. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Carlstedt, M. (2001)
Upprepad viktimisering. En studie av utsatthet för brott i Sverige. Akademisk uppsats för avläggande av filosofie licentiatexamen. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Christie, N. (1975)
Hvor tett et samfunn? København: Ejlers.
Christie, N. (1982)
Hvor tett et samfunn? 2. uppl. Oslo: Universitetsforlaget.
Christie, N. (1983)
Anmälan av ”Cecilie Høigård og Annika Snare (red.): Kvinners skyld. En nordisk antologi i kriminologi. Pax 1983, 288 s.”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 70, 261–268.
Dalteg, A. (1990)
Avancerade unga lagöverträdare. Akademisk avhandling. Malmö.
Estrada, F. (2007)
”Ungdomsbrottslighetens utveckling, omfattning och struktur”. F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 23–56. Lund: Studentlitteratur.
European Sourcebook (2010)
European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics – 2010. 4. uppl. Onderzoek en beleid 285. The Hague. WODC/Boom Juridische uitgevers.
Falck, S. (1982; 1983)
”Den kriminelle invandrer – eller 'en farlig forskningsmyte'”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 69, s. 118–137. Se även s. 212–220 (B. Sveri); s. 220–223 (K. Sveri); s. 276–281 (Falck); Årg. 70, s. 73–74 (B. Sveri); s. 74–76 (K. Sveri); s. 76–77 (Falck).
Folkhälsoinstitutet (1993)
A Restrictive Drug Policy. The Swedish Experience. Swedish National Institute of Public Health. Stockholm: Folkhälsoinstitutet.
Giertsen, H. (1985)
”Utlendinger i kriminologisk forskning”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 72, s. 176– 200.
Groth, S. (1943)
”Ungdomskriminalitet i Sverige”. *Nordisk Tidsskrift for Strafferet*, s. 129–137.
Groth, S. (1947)
”Återfall i brott åren 1921–1940. En statistisk undersökning.” *SOU 1947:71*. Stockholm.
Grönlund, O. (1945)
“Bidrag till svensk kriminalstatistik under 1900-talet”. Statsvetenskaplig Tidskrift, Årg. 48(2), s. 122–158.
Haen Marshall, I. (1997)
”Minorities and Crime in Europe and the United States: More Similar Than

Different!”. I. Haen Marshall (red.), *Minorities, Migrants, and Crime*. Diversity and Similarity Across Europe and the United States, s. 224–241. Thousand Oaks/ London/New Delhi: Sage.
Heidensohn, F. & Gelsthorpe, L. (2007)
“Gender and Crime”. Kap. 13 i M. Maguire, R. Morgan & R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, 4. uppl., s. 381–420. Oxford: Oxford University Press.
Hirschi, T. & Gottfredson, M. (1983)
”Age and the Explanation of Crime”. *American Journal of Sociology*, Årg. 89, s. 552–584.
Historisk Statistik (1960)
Historisk Statistisk för Sverige. Statistiska översiktstabeller utöver de i Del I och II publicerade t.o.m. år 1950. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1987)
”Allt fler utländska medborgare och kvinnor i kriminalregistret”. *Välfärdsbulletinen*, H. 3, s. 18–19.
von Hofer, H. (2011)
“Punishment and Crime in Scandinavia, 1750–2008. M. Tonry (red.), *Crime and Justice*, Årg. 40. Under publicering.
von Hofer, H. (2012)
”Kriminalstatistik, makt och kontroll”. Under publicering.
von Hofer, H. & Tham, H. (1990)
”Nio kriminalpolitiska teser”. G. Wiklund (red.), *Nordiska kriminologer om 90-talets Kriminalpolitik*, s. 29–50. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Sober Förlag.
von Hofer, H. & Thorsson, U. (1994)
Utländska medborgare i kriminalstatistiken 1993. RS-Promemoria 1994:1. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Hollari, S. (2008)
“Kvinnors brottslighet”. L. Ekström (red.), *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2007*. Rapport 2008:23, s. 373–394. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Hurwitz, S. & Christiansen, K.O. (1983)
Criminology. The New and Completely Revised Edition of the Standard Scandinavian Study. London: Unwin.
Häll, L. (1984)
”Offer för våldet: Ensamstående kvinnor med barn drabbas hårt”. *Välfärdsbulletinen*, H. 4, s. 8–9.
Høigård, C. & Snare, A. (red.) (1983)
Kvinners skyld. En nordisk antologi i kriminologi. Oslo: Pax.
Justitiæ-Stats-Ministern (1850)
Justitiæ-Stats-Ministern underdåniga berättelse […] år 1850 […]. Stockholm.
Kardell, J. (2006)
”Diskriminering av personer med utländsk bakgrund i rättsväsendet – en kvantitativ

analys”. J. Sarnecki (red.), *Är rättvisan rättvis?* Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättssystemet. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. SOU 2006:30, s. 67–109. Stockholm: Fritzes.

Kardell, J. (2011)
Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet. Överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken. Rapport 2011:1. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Kaspersson, M. (2003)
”Bilder av barnamörderskor från 1500-talet till mellankrigstiden”. I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.* Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 153–178. Lund: Studentlitteratur.

van Kesteren, J., Mayhew, P. & Nieuwbeerta, P. (2000)
Criminal Victimisation in Seventeen Industrialised Countries. Key findings from the 2000 International Crime Victims Survey. Onderzoek en beleid 187. The Hague.

Knutsson, J. (1978)
”Kvinnobrottslighet. Kvinnan i kriminalstatistiken 1857–1975”. *Brottsutvecklingen. Lägesrapport 1978*. Brå-Rapport 1978:2, s. 57–71. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Knutsson, J. (1979)
Om bostadsinbrott – polisanmälda bostadsinbrott i Stockholm år 1977. Sociologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet. [Stencil]

Knutsson, J. (1982)
”Kvinnobrottslighet”. *Brå-apropå*, nr 4, s. 16–20.

KOS 2005 (2006)
Kriminalvård och statistik 2005. Norrköping: Kriminalvården.

Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [Fr.o.m. 1993]

Lander, I., Pettersson, T. & Tiby, E. (2003)
”Presentation av antologin och feministisk kritik av kriminologin”. I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.* Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 7–20. Lund: Studentlitteratur.

Lenke, L. (2007)
”Ungdomsmissbrukets betydelse för ungdomsbrottslighetens utveckling”. F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 57–71. Lund: Studentlitteratur.

Lindqvist, P. (1984)
”Våldsbrott och alkohol i Norrland”. *Alkohol och narkotika*, H. 4, s. 18–21.

Marklund, F. (2003)
”Kvinnors och mäns kriminella karriärer”. I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.* Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 267–290. Lund: Studentlitteratur.

Mäkinen, T. (1983)
”Vad är ära?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 70, s. 19–30.

Narkotikastatistik [år]
Narkotikastatistik [år]. Personer lagförda för narkotikabrott. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Nelson, A. (1971)
Ingripanden vid brott. En första lärobok i straffrätt. Stockholm: Prisma.
Nilsson, A. (2002)
Fånge i marginalen. Uppväxtvillkor, levnadsförhållanden och återfall i brott bland fångar. Avhandlingsserie Nr. 8. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Nilsson, A. & Estrada, F. (2009)
Criminality and life-chances. A longitudinal study of crime, childhood circumstances and living conditions up to age 48. Report 2009:3. Department of Criminology. Stockholm: Stockholm University.
Nilsson, A. & Estrada, F. (2012)
"Does it cost more to be a female offender? A longitudinal study of childhood circumstances, crime, drug abuse, and living conditions up to age 48". *Feminist Criminology*. Under publicering.
NJA II 1962
"Översikt över ändringarna i SL under åren 1865–1960 jämte hänvisningar till NJA avd. II och till BrB". *NJA II 1962*, s. 603–621.
NTU 2010 (2011)
NTU 2010. Om utsatthet, trygghet och förtroende. Rapport 2011:1. Stockholm: brottsförebyggande rådet.
Persson, L.G.W. (1976)
"Inbrottstjuvar i Stockholm – en studie av individuell brottsbelastning, samhällelig brottsnivå och brottsutveckling". *Svensk Juristtidning*, Årg. 61, s. 527–541.
Persson, L.G.W. (1981)
Våldtäkt. En kriminologisk kartläggning av våldtäktsbrottet. SOU 1981:64. Stockholm.
Pettersson, T. (2007a)
"Genusperspektiv inom svensk forskning om ungdomsbrottslighet". F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 73–98. Lund: Studentlitteratur.
Pettersson, T. (2007b)
"Utländsk bakgrund och ungdomsbrottslighet". F. Estrada & J. Flyghed (red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. 2. uppl., s. 187–209. Lund: Studentlitteratur.
Pettersson, T. & Tiby, E. (2003)
"Skapande och återskapande av prostitution". I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.* Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 211–236. Lund: Studentlitteratur.
R 11 SM 9102
Kriminalstatistik. För brott lagförda personer. Den grövre brottsligheten. Statistiska meddelanden. Stockholm. Statistiska centralbyrån.

Ring, J. (1999)
Hem och skola, kamrater och brott. Avhandlingsserie Nr. 2. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
RS-PM 1987:12
Kriminalitetsutveckling och -belastning belyst genom födelsekortstatistik. Födda 1951–1967. Rätts- och socialstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
RS-PM 1991:2
Återfall i brott, 1973–1985. En översikt. Rätts- och socialstatistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
RSÅ [år]
Rättsstatistisk årsbok [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1975 t.o.m. 1993]
Sarnecki, J. (1981)
Ungdomsbrottslighet. Omfattning, karaktär, orsaker och samhällsreaktion. Stockholm: LiberFörlag.
SCB (1986)
Kvinnors rätt och orätt. Statistik och tankar om kvinnor och brott. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
SCB (2003)
Statistisk årsbok för Sverige 2003. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Schneider, H.J. (1975)
Viktimilogie. Wissenschaft vom Verbrechensopfer. Tübingen: J.C.B. Mohr.
SM R 1982:7.2
Kriminalstatistik. För brott lagförda personer, 1981. Den grövre brottsligheten. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Social-Sverige (1956)
Social-Sverige. Utgiven av socialstyrelsen. Stockholm: Victor Pettersson Bokindustri.
Somander, L. (1979)
Dödsfall till följd av våldsbrott i Sverige 1976. Kvinnor i brottssituationen. Universitetet i Linköping. [Stencil]
SOU 1983:74
Framtida statlig statistik. Betänkande av statistikutredningen. Stockholm.
SOU 1992:80
Kriminologisk och kriminalpolitisk forskning. Bilaga 10. Prognos för brottsutvecklingen till år 2000. Av Jan Ahlberg. Betänkande av tillkallad särskild utredare. Stockholm: Justitiedepartementet.
SOU 2006:30
Är rättvisan rättvis? Tio perspektiv på diskriminering av etniska och religiösa minoriteter inom rättsväsendet. Red. J. Sarnecki. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Stockholm: Fritzes.
Soydan, H. (2010)
”Migration”. T. Goldberg, *Samhällsproblem*. 7. uppl., s. 231–271. Lund: Studentlitteratur.

Sparks, R.F. (1981)
”Surveys of Victimization – An Optimistic Assessment”. M. Tonry & N. Morris (red.), *Crime and Justice.* An Annual Review of Research, Årg. 3, s. 1–60. Chicago/London: The University of Chicago Press.
Sperlings, S. (1973)
Kriminalitetsutvecklingen i Stockholm 1840–1965. Trebetygsuppsats. Stockholm: Stockholms universitet. [Stencil]
Strahl, I. (1952)
Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm: Norstedt.
Svanström, Y. (2003)
””Öronen skymtar fram”. Polisen och kvinnorna i Stockholm under 1800-talet”. I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet.* Genusperspektiv i svensk kriminologi, s. 179–210. Lund: Studentlitteratur.
Svensson, B. (1984)
”Varför hotar lagstiftaren med straff?”. *Brå-apropå*, H. 6, s. 14–16.
Sveri, B. (1983)
”Återfall i brott bland utländska medborgare”. U.B. Eriksson & H. Tham (red.), *Utlänningarna och brottsligheten*, Brå-Rapport 1983:4, s. 90–116. Stockholm: Liber.
Sveri, K. (1960)
Kriminalitet og alder. Akademisk avhandling. Stockholm: Almqvist & Wiksell.
Sveri, K. (1963)
”Ungdomsbrottslighet 1961. Några reflexioner”. *Statistisk Tidskrift*, Årg. 1, s. 209–219 [med kommentar av C. Hammarberg].
Sveri, K. (1970)
”Brottslighet och samhällsstruktur”. *Festskrift till Ivar Agge*, s. 353–368. Stockholm: Norstedt.
Sveri, K. (1984)
”Välfärd och kriminalitet”. *Kriminologi och kriminalpolitik.* Dokumentation från ett seminarium i Uppsala den 17 och den 18 januari 1984. Brå information. Informationssekretariatet 1984:1, s. 28 – 37. Stockholm: Liber Allmänna Förlaget.
Tham, H. (1979)
Brottslighet och levnadsnivå. En undersökning av män i kriminalregistret födda 1892–1953. Stockholm: LiberFörlag.
Tham, H. (1983)
”Utlänningarna och brottsligheten – forskningens läge”. U.B. Eriksson & H. Tham (red.), *Utlänningarna och brottsligheten*, Brå-Rapport 193:4, s. 11–30. Stockholm: Liber.
Tham, H. (1984)
”Säkerhet till liv och egendom”. R. Eriksson & R. Åberg (red.), *Välfärd i förändring*. Levnadsvillkor i Sverige 1968–1981, s. 285–302. Stockholm: Prisma.
Tham, H. (1985)
”Replik till Hedda Giertsen om utlänningar i kriminologisk forskning”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 72, s. 369–372.

Thornstedt, H. (1970)
”Kriminalisering och avkriminalisering i dagens samhälle”. *Festskrift till Ivar Agge*, s. 369–392. Stockholm: Norstedt.
Tonry, M. (1997)
”Ethnicity, Crime, and Immigration”. M. Tonry (red.), *Ethnicity, Crime, and Immigration*. Comparative and Cross-National Perspectives. Crime and Justice. A Review of Research, Årg. 21, s. 1–29. Chicago/London: The University of Chicago Press.
Torstensson, M. (1987)
Drug-Abusers in a Metropolitan Cohort. Project Metropolitan. Research Report No 25. Department of Sociology. Stockholm: University of Stockholm.
Törnudd, P. (1984)
”Kriminalitetsutvecklignen i Finland 1950–1982”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 71, s. 149–168.
Törnudd, P. (odat.)
Scandinavian Experiences of Crime and Crime Control Comparison. [Stencil]
Widell, L. (1904)
”Bidrag till Svensk Kriminalstatistik”. *Statistisk Tidskrift*, s. 139–285.
Wikström, P.O.H. (1985)
Everyday Violence in Contemporary Sweden. Situational and Ecological Aspects. The National Council for Crime Prevention Sweden. Report No 15. Stockholm: Liber.
Zila, J. (1992)
I stället för straff. Sanktionsavgifter som kriminalpolitiskt medel mot bagatellbrottslighet. Stockholm: Juristförlaget.
Åklagarmyndigheten (2007)
Domstolarnas påföljdspraxis vid vissa våldsbrott. En rapport från Åklagarmyndigheten 2007.
www.aklagare.se/upload/Media/.../Domstolarnaspafoljdspraxis_inlaga.pdf (2011-08-18)

6 Straffsystemets förändring

6.1 1734 års Straffbalk

1734 års Missgärnings- och Straffbalk, vilken utgjorde en sammanfattning av lagstiftning och praxis under 1600-talet och 1700-talets två första decennier,[1] dominerades helt av böter (i ett 130-tal fall) och dödsstraff (i ett 70-tal fall).[2] I mindre utsträckning stadgades kropps-[3] och skamstraff (i ett 70-tal fall). Arbete å fästning nämndes ett 10-tal gånger och då ofta som tilläggsstraff efter annan bestraffning. Även fredlöshet och landsförvisning förekom.

Lagändringarna[4] under tiden 1736–1779 stadgade huvudsakligen dödsstraff och som alternativ bestraffning böter eller kroppsstraff. Gustav III:s berömda förordning den 20 januari 1779 upphävde dödsstraffet för ett 10-tal brott.[5] I stället användes kroppsstraff, i de flesta fall i förening med arbete å fästning eller tukthus.

År 1811 tillsattes Stora lagkommittén med uppgift att utarbeta en ny civil- och kriminallag.[6] Under tiden stadgades på nytt dödsstraff för en rad brott; samtidigt upphävdes denna sanktion i andra bestämmelser och det förekom nu, att dödsstraffet föreskrevs alternativt med straffarbete på livstid; straffarbete kunde nu även ådömas omedelbart. 1826 institutionaliserades de första formerna av rättspsykiatriska undersökningar.[7] Från och med 1809 gjordes även åtskilliga försök att inskränka eller avskaffa kropps- och skamstraffen, vilka slutligen upphävdes 1855. Frihetsstraffet på livstid eller bestämd tid blev den sanktion som kom att ersätta döds-, kropps- och skamstraffen.[8]

Frihetsstraffens genombrott bör således inte dateras till 1600- resp. 1700-talen, vilket en del äldre författare har gjort, utan till 1800-talets första hälft.[9]

---

[1] Anners (1973:40).

[2] Uppgifterna grundar sig på en genomgång av *Sweriges Rikes Lag, Kgl. Tryckeriet, Stockholm 1748.* Resultatet skiljer sig något från Anners framställning (1973:34–37). Olivecrona (1866:16–20) räknade 68 fall av dödsstraff avseende missgärningsbalken.

[3] Dit räknades också fängelse vid vatten och bröd (Straffbalken 5:5). – Om innebörden av detta straff: Högman (2011).

[4] Följande uppgifter bygger på en sekundäranalys av Lundequist (1852) och *Juridiska Föreningens Tidskrift* (1851:II och 1852:IV). Se även allmänt *Minnesskrift* (1934).

[5] Se uppräkningen hos Olivecrona (1866:24).

[6] För detaljer: Nauman (1864).

[7] SFS 1826:561; se Drugge (2009:57).

[8] Utvecklingen fullbordades åren 1855–1861, då frihetsstraff stadgades för en rad centrala brottstyper: SFS 1855:61 ang. stöld, snatteri och rån; SFS 1858:85 ang. förfalskning, bedrägeri och annan oredlighet; SFS 1861:11 ang. mord, dråp och annan misshandel; samt den första verkställighetsförordningen SFS 1857:62 ang. straffarbetets och fängelsestraffets verkställande i enrum.

[9] Om fängelsernas och frihetsstraffens historia i Sverige: Brink (1848); Hagströmer (1875); Wieselgren (1895; 1896); Falkenstam (1954); Göransson (1960; 1961; 1962); Eriksson (1967); Rudstedt (1972); von Hofer (1975; 1992); Snare (1992); Rudstedt (1994); Nilsson (1999); Petersson Hjelm (2002).

Statistiska uppgifter
Sanktionsstatistik avseende 1700-talet och första hälften av 1800-talet är så gott som obefintlig. Endast två serier finns tillgängliga:

- statistik över antalet avrättade (Siljeström, 1875)
- statistik över kvarvarande fångar å fästningar och tukthus (*Minnesskrift*, 1949).

Avrättningar[10]
Diagram 6.1 visar att användningen av dödsstraffet minskade redan från mitten av 1700-talet på grund av överrätternas avtagande benägenhet att utdöma dödsstraff, trots att lagstiftningen och den straffrättsliga doktrinen bekände sig till avskräckningsprincipen och tron på den mosaiska rättens auktoritet.[11]

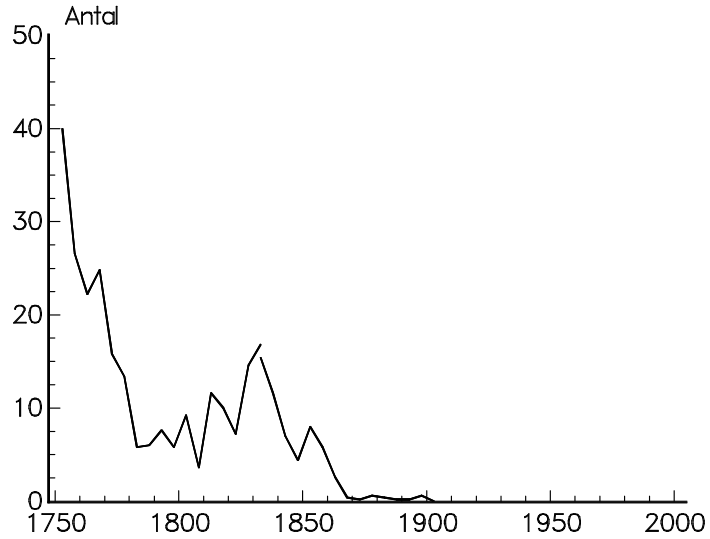

Diagram 6.1 Antal avrättade personer, 1750–1920.
Abs. antal. 5-års medeltal.

Efter 1779 fortsätter avrättningarna att minska, för att öka igen under 1800-talets första decennier i takt med den tilltagande mordbrottsligheten (se Kapitel 1). Under denna tid fick domstolarna också möjlighet att välja mellan dödsstraff och livstids fängelse. Med strafflagens ikraftträdande 1865 inskränktes dödsstraffets användningsområde ytterligare. Offentliga avrättningar avskaffades 1877. Efter 1890 har ingen kvinna avrättats.[12] Den sista avrättningen överhuvudtaget verkställdes i november 1910. År 1921 avskaffades slutligen dödsstraffet i fredstid och år 1973 även i krigstid.[13]

[10] Om dödsstraffet: Olivecrona (1866; 1891); Siljeström (1875); *Betänkande* (1920); Falkenstam (1954); Anners (1965); Seth (1984).
[11] Anners (1965:166).
[12] Inte heller under perioden 1862–1889 hade någon kvinna avrättats (Falkenstam, 1954:114).
[13] Ett försök att återinföra dödsstraffet gjordes 1953 av fyra riksdagsledamöter tillhörande bondeförbundet. Motionärerna ansåg att 1948 års lag om dödsstraff för spioneri och högförräderi i krig också bör tillämpas i fred. Riksdagsmajoriteten avslog motionen (Falkenstam, 1954:117). – Om dödsstraffet under andra världskriget: Flyghed (1992:236-239).

Kvarvarande fångar

Diagram 6.2 beskriver antalet kvarvarande fångar på fästningar och tukthus enligt uppgifter i befolkningsstatistiken. Mycket tyder på att fångantalet är underskattat,[14] men uppgifterna är troligen inte helt orimliga jämfört med vad andra källor uppger. [15]

Påfallande är den stora andelen kvinnor under 1700-talet (genomsnittligt 60 procent). Fängelserna fungerade till en början som straffanstalter för kvinnor samt som förvaringsplatser för lösdrivare, d.v.s. arbetslösa personer som blev inspärrade på administrativ grund.[16] Ännu på 1850-talet utgjorde de för brott *dömda* fångarna endast hälften av samtliga intagna (se *Tabell 7.1* nedan).

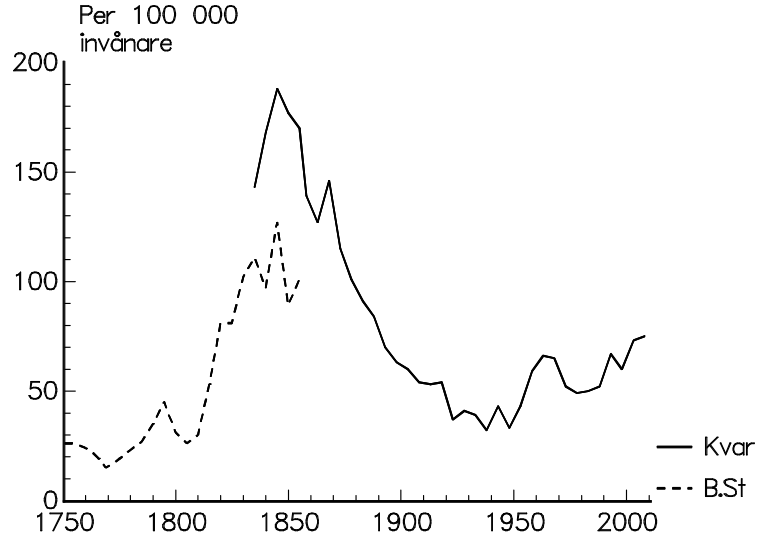

Kvar = Kvarvarande fångar enl. fångvårdsstyrelsens statistik.
B.St = Kvarvarande fångar enl. uppgifter i befolkningsstatistiken.

Diagram 6.2 Antal fångar kvarvarande vid årets slut, 1751–2010. 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

Fängelsestraffen som *straffrättslig* sanktion introducerades dels som kroppsstraff (fängelse vid vatten och bröd), dels som livstidsstraff genom benådning från dödsstraffet. Under perioden 1846–1855 var 20 procent av de nykomna straffarbetsfångarna dömda till livstid; bland de kvarvarande uppgick deras andel till drygt hälften. År 1855 blev systemet med strafflatituder – efter fransk förebild – formellt infört i svenska lagstiftning.[17] Vid samma tidpunkt upphävdes också fängelse vid vatten och bröd som självständig straffpåföljd.[18]

[14] Gahn (1915:7; 39) och *Minnesskrift* (1949).
[15] Schulzenheim (1801: no 23); *JO* (1815:261); Torén (1823:75–76); *Styrelsen* (1832/33:422); Brink (1848:166–167). Avvikande uppgifter hos Wieselgren (1895:172–173).
[16] Snare (1982).
[17] Nordling (1864:567).
[18] Vatten- och brödstraffet som förvandlingsstraff för obetalda böter ersattes 1885 med vanligt (”enkelt”) fängelse.

Livstidsstraffets användning nådde sitt maximum under första hälften av 1850-talet, då antalet livstidsfångar uppgick till 1 500 personer. Omkring 100 år senare (1947–1949) hade antalet sjunkit till fyra personer.[19]

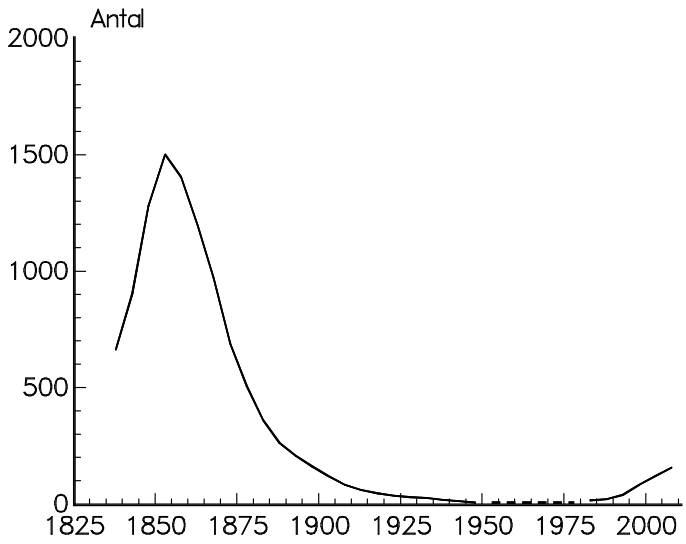

Not. Uppgifter saknas för åren 1951–1982.

Diagram 6.3. Kvarvarande livstidsfångar vid årets slut, 1836–2010. Antal. 5-års medeltal.

Antalet livstidsfångar förblev lågt fram till början av 1980-talet, då antalet den 1 mars 1983 uppgick till 15 personer. Därefter har antalet stigit betydligt: den 1 oktober 2010 räknades 159 livstidsfångar.[20] Ökningen förklaras huvudsakligen av två faktorer: fler personer döms till livstids fängelse och under 1990-talet blev benådningspraxis mer restriktiv genom en senareläggning av den villkorliga frigivningen. Från början av 1980-talet till slutet av 1990-talet ökade den faktiska verkställighetstiden från omkring 8 år till 17 år.[21] – En utförlig beskrivning av fångantalets utveckling under 1800- och 1900-talen finns i Kapitel 7.

6.2 1864 års Strafflag

När Strafflagen trädde i kraft 1865 markerar detta slutpunkten på en genomgripande förändring av det tidigare straffsystemet som pågått under närmare 50 år.[22] Kropps- och skamstraffen samt landsförvisning hade utmönstrats ur straffarsenalen och dödsstraffet hade reducerats till att gälla ett fåtal brott.[23] Påföljdssystemet blev enkelt och överskådligt: böter samt frihetsstraff (i form av straffarbete och fängelse) utgjorde de bärande straffsanktionerna.

---

[19] Johansson (1866:7) och *Historisk Statistisk* (1960: Tab. 191).

[20] *RSÅ 1983* (s. 129) och http://www.kvv.se/Statistik/Livstidsdomda/Statistik-over-livstidsdomda/ (2011-06-11).

[21] von Hofer (1990b:37); *SOU 2002:26*, s. 11; Örnemark Hansen (2008:207). – I ett nordiskt perspektiv har Finland och Sverige ett väsentligt högre antal livstidsfångar än Danmark (Kristoffersen, 2010:41-45). Livstidsstraffet avskaffades 1981 i Norge och det är obsolet på Island. – Om livstidsstraffet i Norden: Träskman (2001); *SOU 2002:26* (s. 101 ff); *SOU 2007:90* (s. 99 ff).

[22] Naumann (1864).

[23] Se uppräkningen hos Falkenstam (1954:111).

Böter

Diagram 6.4 visar att böter sedan sanktionsstatistikens tillkomst under 1850-talet alltid har utgjort den helt dominerande straffpåföljden.[24] Fram till andra världskriget låg bötesandelen vid 95 procent; därefter har den sjunkit och uppgick i slutet av perioden (2006–2010) till 86 procent.

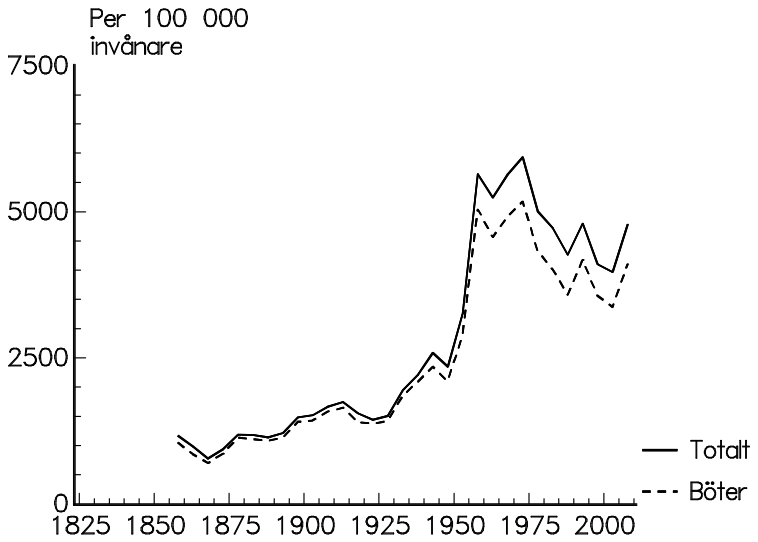

Diagram 6.4 Lagföringar för brott, 1857–2010. Samtliga påföljder och böter. 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

Böternas minskande användning framträder än tydligare när man bara ser på straff-lags-/brottsbalksbrotten.[25] Under perioden 1871–1915 uppgick bötesandelen till genomsnittligt nära 80 procent, mellan 1916 och 1945 låg den vid 65 procent; mellan 1956 och 1980 vid omkring 35 procent och i slutet av perioden (år 2010) uppgick den till 33 procent.[26] Detta kan tolkas så, att differentieringen av påföljdssystemet (se nedan) inte bara inskränkte den relativa användningen av fängelsestraffet utan också av böter.[27] Den under 1970- och 1980-talen förda diskussionen om att utvidga böternas användning på bekostnad av korta fängelsestraff[28] har endast indirekt infriats genom införande av alternativa sanktioner som kontraktsvård och samhällstjänst, vilka i sin tur kan kombineras med böter.[29]

---

[24] Jfr Anttila & Törnudd (1973:80). – Detta gäller även för tiden före 1800-talet (se 6.1; Strahl, 1952:166; Österberg, 2000:85). Observera dock att en inte obetydlig andel av bötesstraffen fram till första hälften av 1900-talet i praktiken ledde till ett kortvarigt fängelsestraff, när den dömde inte kunde betala böterna (se även Kapitel 7).

[25] Exkl. fylleri/förargelseväckande beteende.

[26] Då har dock inte tagits hänsyn till att villkorlig dom och skyddstillsyn sedan början av 1960-talet i växande omfattning kombineras med böter (*Kriminalstatistik 1997*, Tab. 3.18; von Hofer, 2011).

[27] Strahl (1955:88).

[28] Se exempelvis Aspelin (1973; 2002) och Svensson (1983). Diskussionen hade redan förts åren efter andra världskriget (Strahl, 1955:87), utan att leda till något genomgripande förändringar (Nelson, 1983:180).

[29] Jareborg & Zila (2000:46;48). – Böter mot ungdomar har däremot fallit i vanrykte (jfr Dir 2009:60).

Den stora dominansen av böter är anmärkningsvärd. Eftersom de flesta böter avser mindre belopp,[30] framstår den brottslighet myndigheterna befattar sig med mest vara av mindre allvarligt slag.[31] I motsats till vad en del straffrättsteoretiker anger vara ett huvudsyfte med bestraffning – att skydda grundläggande sociala värden – tyder det empiriska utfallet i stället på att det är mest brott mot marginella sociala värden som beivras i praktiken.[32] – Själva regelsystemet för böter[33] har ändrats åtskilliga gånger sedan strafflagens tillkomst (se *Tablå 6.1* nedan).

Frihetsstraff

Frihetsstraffen har alltid varit få i förhållande till den totala lagförda brottsligheten, vilket tydligt framgår av *Diagram 6.5*. Frihetsstraffens kriminalpolitiska betydelse har däremot varit desto större och diskuteras utförligt i Kapitel 7 mot bakgrund av fångantalets utveckling.

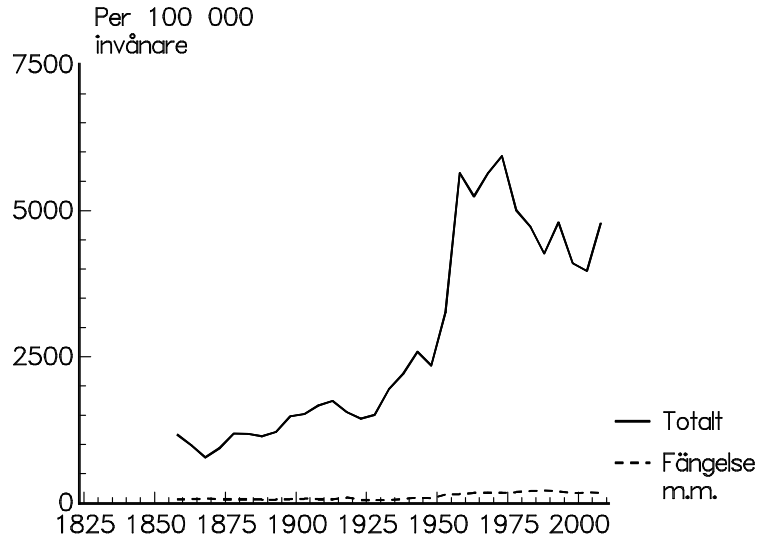

Diagram 6.5 Lagföringar för brott, 1857–2010. Samtliga påföljder och frihetsstraff (fängelse m.m.). 5-års medeltal. Per 1000 000 invånare.

[30] När dagsbotsystemet infördes år 1932 låg 84 procent av de utdömda dagsböterna i intervallet 1–25. Samma resultat gav en stickprovsundersökning år 1949. Fram till början av 1980-talet (1983) hade intervallet höjts något till 49 dagsböter. Se *SOS Brottsligheten* (1932, 1933, 1934): Tab. 6; Strahl (1951); *SM R 1984:5.1* (Tab. 8). Efter reformen 1992 ligger drygt hälften av dagsböterna i intervallet upp till 44 dagsböter (*Kriminalstatistik 2009*, Tab. 4.21).

[31] Jfr redan Strahl (1955:326). Jareborg (1984:38) som talar om en "inflation i straffhot". Se även Aspelin (2002) och Dir. 2011:31 om en kartläggning av straffrättens användningsområde.

[32] Enligt en undersökning avseende situationen under 1980-talet tillämpades år 1989 endast 175 av totalt 429 specialstraffrättsliga författningar; dessutom medförde 87 av de 175 tillämpande författningarna mindre än 10 lagföringar vardera (von Hofer, 1990a:16). – Den process som leder fram till att i första hand lindrigare brott beivras av rättsmaskineriet har ingående analyserats (när det gäller bokföringsbrott) av Korsell (2003). Om kriminaliseringens principer: Lernestedt (2003).

[33] Sedan början av 1970-talet har därutöver nya typer av ekonomiska sanktioner – sanktionsavgifter – växt fram vid sidan av det straffrättsliga reaktionssystemet (s.k. avgifter och tillägg; Nelson, 1983:103–108; Zila, 1992; 1998:37–38).

Vad gäller frihetsstraffen inskränkte sig lagstiftningsaktiviteterna efter Strafflagens ikraftträdande under resten av 1800-talet dels till att justera strafflatituderna *nedåt,*[34] dels till att *utvidga* användningen av cellstraffet.[35] Efter sekelskiftet började en livlig aktivitet då det gäller frihetsstraffens tillämpning och utformning (se 6.3 nedan).

Tablå 6.1 Utvecklingen av påföljdssystemet, 1855–2010

Dödsstraff	1921	Dödsstraff avskaffas i fredstid
	1973	Dödsstraff avskaffas i krigstid
Frihetsstraff	1855	Straffarbete införs
	1865	Fängelse införs
	1905	Tvångsuppfostran införs
	1907	Villkorlig frigivning införs
	1916	Alkoholistlagen införs (senare NvL)
	1928	Internering/förvaring införs; ny sinnessjuklag
	1938	Ungdomsfängelse införs
	1947	Tvångsuppfostran avskaffas, men skyddsuppfostran enl. barnavårdslagen (BvL) via villkorlig dom möjlig
	1954	Skyddsuppfostran enl. BvL
	1965	Brottsbalken träder i kraft. Som frihetsberövande påföljder finns nu: fängelse, internering, ungdomsfängelse, skyddstillsyn med anstaltsbehandling, sluten psykiatrisk vård, ungdomsvårdskola, intagning på nykterhetsvårdsanstalt
	1965	Lagen om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet ersätter lösdriverilagen
	1980	Ungdomsfängelse avskaffas; skyddstillsyn med fängelse ersätter skyddstillsyn med anstaltsbehandling
	1981	Internering avskaffas
	1981	Lagen om samhällsfarlig asocialitet avskaffas
	1982	BvL och NvL ersätts av Lagen om vård av unga (LVU), Lagen om vård av missbrukare (LVM) och Socialtjänstlagen (SoL)
	1992	Rättspsykiatrisk vård ersätter sluten psykiatrisk vård Öppen psykiatrisk vård avskaffas
	1994	Intensivövervakning med elektronisk kontroll införs på försök och permanentas 1997/1999
	1999	Sluten ungdomsvård införs
Frivård m.m.	1907	Villkorlig dom införs
	1919	Övervakning tillkommer (villkorlig dom)
	1944	Skyddskonsulentorganisationen inrättas
	1954	Övervakning enl. BvL
	1960	Villkorlig dom får kombineras med böter
	1965	Brottsbalken träder i kraft. Som frivårdspåföljder finns nu: skyddstillsyn, vård enl. barnavårds- resp. nykterhetsvårdslagen, öppen psykiatrisk vård
	1982	BvL och NvL ersätts av Lagen om vård av unga (LVU), Lagen om vård av missbrukare (LVM) och Socialtjänstlagen (SoL)
	1988	Kontraktsvård införs
	1989	Samhällstjänst införs
	1992	Öppen psykiatrisk vård avskaffas

[34] T.ex. SFS 1890:33 avseende bl.a. barnamord, förmögenhetsbrott och allmänfarliga brott.

[35] SFS 1873:40; SFS 1892:61. Cellstraffets användning kulminerade med 1906 års lagstiftning (SFS 1906:51; Wallén, 1975:22). Formellt avskaffades cellstraffet år 1945 (Rudstedt, 1972; Petersson Hjelm, 2002).

	1997	Villkorlig dom genom strafföreläggande införs
	1999	Ungdomstjänst införs
	2007	Ungdomstjänst och ungdomsvård ersätter överlämnande till vård inom socialtjänsten
Åtalsunder-	1902	Åtalsprövning enl. Lagen om tvångsuppfostran
låtelser m.m.	1907	Villkorlig dom införs
	1930-talet	Fler åtalsprövningar införs
	1944	Åtalsunderlåtelser enl. Lagen om unga lagöverträdare
	1948	Åtalsunderlåtelser enl. Rättegångsbalken 20 kap.
	1965	Fri från påföljd, påföljd eftergiven
	1988	Skärpning av åtalsunderlåtelser för unga lagöverträdare
	1995	Skärpning av åtalsunderlåtelser för unga lagöverträdare[36]
Böter	1885	Fängelse vid vatten och bröd som förvandlingsstraff för obetalda böter ersätts med vanligt (”enkelt”) fängelse.
	1932	Dagsbotssystemet införs
	1939	Förvandlingsstraffets användning inskränks
	1948	Strafföreläggande tillkommer
	1968	Ordningsböter införs
	1983	Förvandlingsstraffet inskränks ytterligare[37]
	1992	Användning av dagsböter inskränks till förmån för penningböter
	2006	Totalöversyn av ordningsböter och höjning av beloppsgränserna för penningböter

6.3 1962 års Brottsbalk

Efter Brottsbalkens införande 1965 var påföljdssystemet totalt förändrat (jfr *Tablå 6.1*) och ett komplicerat system hade uppstått. År 1975 redovisade exempelvis Statistiska centralbyrån antalet dömda[38] personer efter 21 påföljder och ytterligare 20 påföljdskombinationer.[39] Drygt 30 år senare var situationen – trots övergången från behandlings- till straffvärdesideologi (se nedan) – i princip oförändrad.[40]

Bakgrunden till påföljdssystemets uppsplittring är det individualpreventiva behandlingstänkande som bröt igenom under 1900-talet. Detta bygger på uppfattningen, att olika gärningsmän är i behov av olika slags påföljder och att valet av lämplig påföljd i första hand inte ska avgöras med hänsyn till brottets grovhet utan utifrån gärningsmannens sociala prognos. Olof Kinberg, en av förgrundsgestalterna i svensk kriminologi under första hälften av 1900-talet, skrev till exempel: ”Ett mycket stort antal av […] brott skulle kunna förhindras om vid det första lagförandet den biologiska och sociala belastningens prognostiska betydelse tillräckligt beaktats och om över huvud taget större vikt lagts vid att söka utforska brottslingens person med avseende på hans sociala prognos”.[41] Utvecklingen gick från gärnings- till en gärningsmannaorientering – och förde med sig ett komplicerat påföljdssystem samt uppbyggnaden av en resursintensiv kriminalvård (fängelser såväl som frivård).

[36] Om reformerna 1988 och 1995: *Brå-Rapport 2000:7*; Kühlhorn (2002); Granath (2007).
[37] Sveri (1998); von Hofer (2002).
[38] D.v.s. exkl. strafföreläggande och åtalsunderlåtelser.
[39] *RSÅ 1976* (Tab. 3.4.15).
[40] *Kriminalstatistik 1997* (Tab. 3.18); von Hofer (2011: Appendix).
[41] Kinberg (1938:651).

Utvecklingen kan tolkas så, att behandlingstänkandet – mot bakgrund av en mycket gynnsam samhällsekonomisk utveckling – ökade resurstilldelningen till kriminalvården mycket kraftigt. I ett internationellt perspektiv framstår kriminalvården i Sverige (och i de nordiska grannländerna) idag som jämförelsevis personal- och resursintensiv.[42]

Sedan mitten av 1960-talet utsattes behandlingstänkandet framgångsrikt för kritik och i stället för ett komplicerat behandlingsorienterat system förordades ett enkelt strafforienterat system som tydligt framhäver vad som är förbjudet och tillåtet i samhället.[43] Övergången från behandlings- till straffvärdesprincipen[44] har i praktiken dock inte medfört någon förenkling av påföljdssystemet. Således infördes kontraktsvård (1988), samhällstjänst (1989),[45] intensivövervakning med elektronisk kontroll (1994),[46] sluten ungdomsvård och ungdomstjänst (1999)[47] samt ungdomsvård (2007). Påföljdssystemet har förblivit komplicerat och tillämpningen av reglerna om påföljdsval och straffmätning kräver omfattande juridisk kompetens.[48]

6.4 Straffideologiernas betydelse

En genomgång[49] av straffideologiernas utveckling i Sverige de senaste 250 åren visar, att föreställningarna om hur straffsystemet ska vara utformat har varierat avsevärt. Detta gäller speciellt betoningen av allmän- och individualpreventionen, av rättvisan och proportionaliteten samt av tillämpningen, längden och utformningen av frihetsstraffen.[50] Dels har kraven varit direkt motstridiga:[51] straffet bör vara avskräckande/förbättrande; det bör/behöver inte vara rättvist; strafftiden bör/behöver inte vara tidsbestämd/tidsobestämd. Dels har argumenteringen gått kretsgång: vedergällning

---

42 *Nordisk Statistik 1995–99* (Tab. 7A & 7B); Tournier (2001:43 ff).

43 Jfr *Varning för vård* (1966); *KRUM* (utan tryckår); Elwin m.fl. (1971); *Nytt straffsystem* (1977); sammanfattande Anttila (1967); Lahti (1979); Träskman (1984); Zila (1998:19 och referenserna där); *Tio år med straffvärdet* (2000); senast Andersson (2002).

44 *Prop. 1987/88:120* och *SFS 1988:942*.

45 *Brå-Rapport 2003:3*.

46 *Brå-Rapport 2003:4*.

47 *Brå/SoS/SiS* (2002); Kühlhorn (2002); Pettersson (2010).

48 Vilket man lätt inser när man läser Jareborgs & Zilas (2010) framställning av "Straffrättens påföljdslära". Se vidare Aspelin (2002); Borgeke (2002); Träskman (2003); von Hofer (2011). Jfr även Ungdomsbrottsutredningens förslag om "relativt omfattande utbildningsinsatser" beträffande påföljdssystemet för unga lagöverträdare (*SOU 2004:122*, s. 36). Läsvärd i sammanhanget är Brå:s intervjustudie om "Sju ungdomar om sin rättegång" (*Brå-Rapport 2002:18*).

49 T.ex. Anners (1965; 1973); *Minnesskrift* (1934); Strahl (1955); Elwin m.fl. (1971); Wallén (1975); Aspelin (1999); Andersson (2002); Andersson & Nilsson (2009).

50 Jfr Nelson (1990:23-24): "Med en mycket grov förenkling, kan man visa samspelet mellan olika ställningstaganden till utformningen av påföljdssystemet med hänsyn till brottets svårhet (A), brottslingens lidande (B) och möjligheterna till hans anpassning (C) /…/ Allt efter prioriteringen av dessa grunder uppnår man inom påföljdssystemet femton variationer (A AB AC ABC ACB, B BA [BC] BAC BCA, C CA CB CAB CBA). Systemet kan byggas ut vidare, men bilden mister då något av sin överskådlighet." – Enligt dagens rådande ideologi skulle påföljdssystemet även kunna omfatta "offrets upprättelse" (D), vilket ger utrymme för 64 möjliga variationer.

51 Jfr Strahl (1961:33 ff).

och allmänprevention spelade exempelvis stor roll under 1700-talets senare del och under 1800-talet och sedan igen sedan 1970-talet, medan individualpreventionen betonades framför allt[52] under 1900-talet fram till början av 1970-talet. Ungdomsfängelse har införts, avskaffats och återinförts (i form av sluten ungdomsvård).

Frågan om varför straffideologierna ändras över tid har tilldragit sig stort vetenskapligt intresse under senare decennier både från internationellt och nationellt håll.[53] Den tidigare helt dominerande reform- och humaniseringsansatsen anses numera tämligen ofruktbar; [54] istället prövas en rad sociologiska förklaringar. Övergången från ”klassiskt” strafftänkande till behandlingsideologin har exempelvis satts i samband med utvecklandet av välfärdsstaten och det s.k. ”moderna projektet”.[55] Övergången från behandlings- till straffvärdestänkande har förknippats med kritiken av välfärdsstaten och reorganiseringen av samhället efter neoliberala principer.[56]

Kanske finns det skäl för att hävda att valet av påföljdsideologi i viss mån påverkats av brottsutvecklingen. Strafflagen år 1865 markerar slutpunkten för en period med ökande brottslighet (t.o.m. 1850-talet).[57] Behandlingstänkandet[58] bröt på allvar igenom under mellankrigstiden, då den synliga brottsligheten nådde sin lägsta nivå i nyare svensk historia. Rapporten ”Nytt straffsystem” (1977), som bröt med behandlingstanken, lades fram efter en period med den troligen kraftigaste kriminalitetsökningen i modern tid.

Även om brottsutvecklingen alltså skulle kunna tänkas ha påverkat olika val av påföljdsideologi, innebär detta inte att valet av påföljdsideologi och utformningen av påföljdssystemet i sin tur påverkat brottsutvecklingen. Av analyserna i Kapitel 1–4 framgår i själva verket att ett sådant samband mellan påföljdsval och brottsutveckling, sett i det långa perspektivet, i regel är obefintligt.

---

[52] Se dock också diskussionen kring förslaget om Skyddsbalken i *Aktuell debatt om brott och straff* (1957).

[53] För en överblick: Garland (1985; 1990; 2001); Andersson (2002); Tham (1995; 2001); Andersson & Nilsson (2009).

[54] Däremot ses humanitet inom den juridiska doktrinen som en av straffrättens grundprinciper (Jareborg & Zila, 2000); Ulväng (2008).

[55] Qvarsell (1993); Tham (1995). – Andra förklaringar som har anförts är bl.a. internationellt inflytande och framväxten av vetenskaplig expertis (Elwin m.fl., 1971:73 ff); politiska maktförändringar (Nauman, 1871; von Hofer, 1975; Lenke, 1980; Kekkonen & Ylikangas, 1983).

[56] Tham (2001); Andersson (2002); Andersson & Nilsson (2009: Kap. 5).

[57] Se Kapitel 3 ovan och även *Lagkommittén* (1815:56); Torén (1823); Oscar (1840:26;147): *Expeditions-Utskottet* (1841:802).

[58] Åtminstone i lagstiftningen. – Det är ganska svårt att exakt datera “behandlingsidéns” uppkomst. Redan i slutet av 1600-talet talas det om “förbättring”, men det är oklart vad som avsågs med detta begrepp (Munktell, 1947:25). Även under 1800-talets första hälft finns i litteraturen rika belägg för förbättringstanken (von Hofer, 1993; Nilsson, 1999; Söderberg, 2000). Bramstång (1964:2) skriver: “Pedagogiken i kriminalpolitikens tjänst kan betraktas som nyckelord till förståelsen av den samverkan mellan kriminal- och gryende socialpolitik på området, som under förra delen av 1800-talet tog sin början.”

Tabell 6.1 Avrättade personer, 1750–1921.
Antal. 5-års resp. 10-års medeltal.

	Enl. Siljeström		*Enl. Historisk Statistik*	
	5-års medeltal	10-års medeltal	5-års medeltal	10-års medeltal
1750–55*	40,0		..	
1756–60	26,6	31,6	..	36,2
1761–65	22,2		..	
1766–70	24,8	23,5	..	26,3
1771–75**	15,8		..	
1776–80	13,4	14,4	..	14,1
1781–85	5,8		..	
1786–90	6,0	5,9	..	6,2
1791–95	7,6		..	
1796–00	5,8	6,7	..	6,0
1801–05	9,2		..	
1806–10	3,6	6,4	..	7,0
1811–15	11,6		..	
1816–20	10,0	10,8	..	9,6
1821–25	7,2		..	
1826–30	14,6	10,9	..	11,0
1831–35	16,8		15,4	
1836–40	13,6	..	11,6	..
1841–45	7,0		7,0	
1846–50	4,0	..	4,4	..
1851–55	6,8		8,0	
1856–60	5,0	..	5,8	..
1861–65	1,8		2,6	
1866–70	0,2	..	0,4	..
1871–75	..		0,2	
1876–80	..	..	0,6	..
1881–85	..		0,4	
1886–90	..	..	0,2	..
1891–95	..		0,2	
1896–00	..	..	0,6	..
1901–05	..		–	
1906–10	..	..	0,2	..
1911–15	..		–	
1916–20	..	..	–	..
1921–25	.	.	.	.

Noter *) 1750–55 avser åren 1750, 1754 och 1755
**) 1771–75 exkl. år 1773

Källor Siljeström (1875)
Historisk Statistik (1960, Tab. 191)

Tabell 6.2 Kvarvarande fångar, 1751–1855.
1-års uppgifter. Per 100 000 invånare.

	Kvarvarande fångar			
	Kvinnor	Män	Totalt	Per 100 000
1751	245	230	475	26
1754	251	237	488	26
1757	254	223	477	25
1760	335	135	470	24
1763	316	118	434	22
1766	212	158	370	19
1769	135	170	305	15
1772	157	180	337	17
1775	265	115	380	19
1780	310	183	493	23
1785	342	230	572	27
1790	373	387	760	35
1795	594	440	1 034	45
1800	287	443	730	31
1805	334	296	630	26
1810	277	442	719	30
1815	447	860	1 307	53
1820	621	1 481	2 102	81
1825	412	1 833	2 245	81
1830	613	2 338	2 951	102
1835	696	2 649	3 345	111
1840	..	..	3 042	97
1845	..	..	4 221	127
1850	..	..	3 106	89
1855	..	..	3 661	101

Källa *Minnesskrift* (1949, Tab. 6–10)

Tabell 6.3 För brott lagförda personer enligt påföljd, 1857–2010. Bruttouppgifter. 5-års medeltal.

	Döds-straff	Fängelse m.m.	Interne-ring m.m.	Ungdoms-fängelse	Rättspsy-kiatrisk vård m.m.	*Summa*	Öppen psyk. vård
1857–60	80	1 778	.	.	..	*1 858*	.
1861–65	21	2 141	.	.	..	*2 162*	.
1866–70	7	2 906	.	.	..	*2 913*	.
1871–75	3	2 410	.	.	..	*2 413*	.
1876–80	3	2 386	.	.	..	*2 389*	.
1881–85	4	2 535	.	.	..	*2 539*	.
1886–90	2	2 353	.	.	..	*2 355*	.
1891–95	1	2 723	.	.	..	*2 724*	.
1896–00	2	3 112	.	.	..	*3 114*	.
1901–05	1	3 467	.	.	..	*3 468*	.
1906–10	2	3 133	.	.	..	*3 135*	.
1911–15	1	3 291	.	.	43	*3 335*	.
1916–20	1	5 096	.	.	70	*5 167*	.
1921–25	.	2 474	.	.	69	*2 543*	.
1926–30	.	2 460	13	.	95	*2 568*	.
1931–35	.	2 889	27	.	174	*3 090*	.
1936–40	.	3 397	33	.	350	*3 780*	.
1941–45	.	4 996	70	95	693	*5 854*	.
1946–50	.	4 075	177	277	407	*4 936*	.
1951–55	.	9 391	270	181	419	*10 261*	.
1956–60	.	10 151	343	162	519	*11 175*	.
1961–65	.	11 293	508	280	495	*12 576*	18
1966–70	.	11 895	679	462	410	*13 446*	49
1971–75	.	12 261	545	482	436	*13 724*	22
1976–80	.	13 557	350	384	365	*14 656*	14
1981–85	.	16 124	27	161	326	*16 638*	147
1986–90	.	17 019	.	.	305	*17 324*	13
1991–95	.	16 237	.	.	352	*16 589*	2
1996–00	.	14 021	.	39	378	*14 438*	.
2001–05	.	15 001	.	131	361	*15 493*	.
2006–10	.	14 471	.	100	283	*14 854*	.

Definitioner

Fängelse m.m.
Straffarbete, fängelse, fängelse med anstaltsbehandling resp. skyddstillsyn med fängelse, BrB 34:1 p.1 avseende fängelse

Internering
Internering, förvaring

Ungdomsfängelse
Ungdomsfängelse, sluten ungdomsvård

Rättspsykiatrisk vård
SL 5:5, sluten psykiatrisk vård, vård i specialsjukhus, rättspsykiatrisk vård

Källor

1857–1980 von Hofer (1985: Tab. 6.3)
1981–1992 Rättsstatistisk årsbok 1982 (Tab. 3.4.4. & 3.4.11) eller motsvarande tabeller
1993–1994 Kriminalstatistik 1993 respektive 1994 (Tab. 3.4 & Tab. 3.11)
1995–2010 Kriminalstatistik 1995 (Tab. 3.9 & 3.20) eller motsvarande tabell

Tabell 6.3 (forts.)

	Villk. dom/ skydds-tillsyn	Vård av unga	Vård av missbru-kare	Disciplin-straff	Övrigt	Böter	Åtalsun-derlå-telser	TOTALT
1857–60	.	.	.	..	116	38 992	.	40 966
1861–65	.	.	.	..	61	33 616	.	35 839
1866–70	.	.	.	..	160	29 170	.	32 243
1871–75	.	.	.	106	117	37 188	.	39 824
1876–80	.	.	.	90	45	50 674	.	53 198
1881–85	.	.	.	152	7	51 264	.	53 962
1886–90	.	.	.	117	10	51 374	.	53 856
1891–95	.	.	.	152	11	55 296	.	58 183
1896–00	.	.	.	223	14	71 025	.	74 376
1901–05	.	.	.	305	18	75 434	.	79 225
1906–10	442	38	.	406	24	85 659	.	89 704
1911–15	641	58	.	633	189	93 078	.	97 934
1916–20	1 648	127	.	1 476	75	81 492	.	89 985
1921–25	841	88	.	774	83	81 731	.	86 060
1926–30	1 323	100	.	522	74	86 998	..	91 585
1931–35	1 853	83	.	421	61	114 854	..	120 362
1936–40	2 126	115	.	850	20	132 203	..	139 189
1941–45	4 198	149	.	4 724	13	152 762	..	167 882
1946–50	3 995	10	.	1 410	5	144 803	6 175	161 238
1951–55	5 191	33	.	1 097	12	208 041	12 182	233 798
1956–60	6 122	290	.	1 183	22	374 462	24 450	417 822
1961–65	7 754	514	22	1 019	31	349 173	28 629	399 918
1966–70	11 306	1 015	328	731	98	390 636	28 928	446 557
1971–75	14 176	933	332	289	98	422 152	31 551	483 179
1976–80	15 483	816	222	176	91	357 746	25 005	413 938
1981–85	19 540	769	64	102	98	334 147	21 939	393 153
1986–90	19 303	937	29	12	61	302 838	19 594	360 111
1991–95	20 351	1 641	31	.	57	364 899	15 069	418 639
1996–00	16 776	2 230	13	.	36	314 916	14 226	362 635
2001–05	18 399	2 641	13	.	37	301 955	17 408	355 946
2006–10	20 727	4 190	15	.	34	379 726	22 858	442 405

Definitioner

Villkorlig dom/skyddstillsyn
: Villkorlig dom, villkorlig dom med övervakning/samhällstjänst, skyddstillsyn, skyddstillsyn med kontraktsvård respektive samhällstjänst, BrB 34:1 p.1 avseende villkorlig dom respektive skyddstillsyn

Vård av unga
: Vård enl. barnavårdslagen, vård inom socialtjänsten, ungdomsvård, ungdomstjänst

Vård av missbrukare
: Vård enligt nykterhetsvårdslagen, Lagen om vård av missbrukare

Disciplinstraff
: Disciplinstraff för krigsmän

Övrigt
: Övriga påföljder

Böter
: Böter, dagsböter, strafföreläggande, ordningsböter

Åtalsunderlåtelser
: Åtalseftergift, åtalsunderlåtelser

Referenser

Aktuell debatt om brott och straff (1957)
Aktuell debatt om brott och straff. Red. Sveriges Juristförbund. Stockholm.

Andersson, R. (2002)
Kriminalpolitikens väsen. Avhandlingsserie Nr 10. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Andersson, R. & Nilsson, R. (2009)
Svensk kriminalpolitik. Malmö: Liber.

Anners, E. (1965)
Humanitet och rationalism. Studier i upplysningstidens strafflagsreformer – särskilt med hänsyn till Gustav III:s reformlagstiftning. Stockholm: Nordiska bokhandeln.

Anners, E. (1973)
Svensk straffrättshistoria. Några huvudlinjer. Del 1. 2., omarb. uppl. Stockholm: AWE/Geber.

Anttila, I. (1967)
”Konservativ och radikal kriminalpolitik i Norden”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 55, s. 237–251.

Anttila, I. & Törnudd, P. (1973)
Kriminologi i kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Aspelin, E. (1973)
”Böter i stället för frihetsstraff”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 61, s. 53–72.

Aspelin, E. (1999)
”Straffets grunder – historisk bakgrund”. *Svensk Juristtidning*, Årg. 84, s. 108–130.

Aspelin, E. (2002)
”Kriminaliseringens gränser. Visionära funderingar”. P. Asp, C.E. Herlitz & L. Holmqvist (red.), *Flores juris et legum*. Festskrift till Nils Jareborg, s. 45–57. Uppsala: Iustus Förlag.

Betänkande (1920)
Betänkande med förslag rörande Dödsstraffets avskaffande. Lund.

Borgeke, M. (2002)
”Vilka grundtankar bör gälla för påföljdsbestämningen?”. P. Asp, C.E. Herlitz & L. Holmqvist (red.), *Flores juris et legum*. Festskrift till Nils Jareborg, s. 105–122. Uppsala: Iustus Förlag.

Bramstång, G. (1964)
Förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande mot asocial ungdom. En studie i socialförvaltningens legalitetsproblem. Lund: Gleerups.

Brink, C.O. (1848)
Historisk öfversigt af fängelse-systemerna samt svenska lagstiftningen rörande fängelserna. Stockholm.

Brå-Rapport 2000:7
Påföljdssystemet för unga lagöverträdare. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå-Rapport 2002:18
Sju ungdomar om sin rättegång. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå-Rapport 2003:3
Samhällstjänst – i samhällets tjänst? Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå-Rapport 2003:4
Fängelse i frihet. En utvärdering av intensivövervakning med elektronisk kontroll. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Fritzes.
Brå/SoS/SiS (2002)
Sluten ungdomsvård – en uppföljning. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/ Socialstyrelsen/Statens institutionsstyrelse.
Dir. 2009:60
En översyn av påföljdssystemet. Justitiedepartementet.
Dir. 2011:31
Användningen av straffrätt. Justitiedepartementet.
Drugge, U. (2009)
”Crime and Psychiatry in Problematic Coexistence: Four Domestic Homicides and the Nineteenth-Century Courts”. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Årg. 10(1), s. 55–74.
Elwin, G., Heckscher, S. & Nelson, A. (1971)
Den första stenen. Studiebok i kriminalpolitik. Stockholm: Tiden.
Eriksson, T. (1967)
Kriminalvård. Idéer och experiment. Stockholm: Norstedt.
Expeditions-Utskottet (1841)
Förslag till und. Skrifvelse, N:o 366. R.St.Prot. 1841, s. 802 ff.
Falkenstam, C. (1954)
Bakom galler. Stockholm.
Flyghed. J. (1992)
Rättsstat i kris. Spioneri och sabotage i Sverige under andra världskriget. Stockholm: Federativs.
Gahn, H. (1915)
Moralstatistiska uppgifter ur frihetstidens tabellverk. En demografisk studie. Uppsala.
Garland, D. (1985)
Punishment and Welfare. A History of Penal Strategies. Aldershot: Gower.
Garland, D. (1990)
Punishment and Modern Society. A Study in Social Theory. Oxford: Clarendon Press.
Garland, D. (2001)
The Culture of Control. Crime and Social Order in Contemporary Society. Oxford: Oxford University Press.

Granath, S. (2007)
Rättsliga reaktioner på ungdomsbrott 1980–2005. Påföljdsval, uppsåtsbedömningar och kriminalpolitik. En kriminologisk analys. Kriminologiska institutionens avhandlingsserie nr 25. Stockholm: Stockholms universitet.
Göransson, H. (1960, 1961, 1962)
”Verkställighet av frihetsstraff”. *Tidskrift för Kriminalvård*, 1960:4, s. 49–54; 1961:1, s. 1–9; 1961:2, s. 17–25; 1961:3, s. 33–45; 1962:1, s. 1–7.
Hagströmer, J. (1875)
Om frihetsstraffen. Uppsala: Edquist.
Historisk Statistik (1960)
Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller utöver i Del I och II publicerade t.o.m. år 1950. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1975)
”Die Entwicklung der Freiheitsstrafe in Schweden”. *Kriminologisches Journal*, Årg. 7, s. 278–290.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1990a)
Modern brottslighet och specialstraffrätt i ljuset av kriminalstatistiken. RS-promemoria 1990:6. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1990b)
”Homicide in Swedish Statistics, 1750–1988”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 11, s. 29–45.
von Hofer, H. (1992)
”Frihetsstraffens genombrott i Sverige. Försök till en systematisk analys”. *Rättshistoriska Studier*, Serien I, Artonde Bandet, s. 1–49.
von Hofer, H. (1993)
Fängelset. Uppkomst – avskräckning – inkapacitering. Tre kriminologiska studier. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
von Hofer, H. (2002)
”Die Ersatzfreiheitsstrafe in Schweden”. A. Baechthold & A. Senn (red.), *Brennpunkt Strafvollzug – Regards sur la prison.* Festschrift zum 25-jährigen Jubiläum des Schweizerischen Ausbildungszentrums für das Strafvollzugspersonal, s. 307–315.
von Hofer, H. (2011)
”En översyn av påföljdssystemet (Dir. 2009:60)”. U. Andersson, C. Wong & H. Örnemark Hansen (red.), *Festskrift till Per Ole Träskman*, s. 238–246. Stockholm: Norstedts.
Högman, H. (2011)
”Att dömas till fängelse på vatten och bröd”.
http://www.algonet.se/~hogman/slbrott_vatten-o-brod.htm (2011-07-18).
Jareborg, N. (1984)
Brotten. Första Häftet. Grundbegrepp. Brotten mot person. Institutet för rättsvetenskaplig forskning (XCIX). 2. uppl. Stockholm: Norstedt.

Jareborg, N. & Zila. J. (2000)
Straffrättens påföljdslära. Stockholm: Norstedts Juridik.
Jareborg, N. & Zila, J. (2010)
Straffrättens påföljdslära. Stockholm: Norstedts Juridik.
JO (1815)
Bihang till Riks-Ståndens Protocoll 1815, 1. Del, s. 261.
Johansson, K.F. (1866)
Om Brott och Fångvård i Sverige. Uppsala: Schultz.
Juridiska Föreningens Tidskrift (1851, 1852)
Öfversikt af Svenska Strafflagstiftningen i afseende på lifssaker från och med riksdagen 1734 till riksdagen 1850. 2:a Häftet (1851). 4:e Häftet (1852).
Kekkonen, J. & H. Ylikangas (1993)
”Frihetsstraffets genombrott samt regionala och tidsmässiga variationer i bruket av frihetsstraff”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 70, s. 159–178.
Kinberg, O. (1938)
”Varför ger villkorlig dom dåliga resultat?”. S*vensk Juristtidning*, Årg. 23, s. 633–651.
Korsell, L. (2003)
Bokföringsbrott – från upptäckt till dom. Avhandlingsserie Nr. 12. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Kriminalstatistik [år]
Kriminalstatistik [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Brottsförebyggande rådet. [Fr.o.m. 1993]
Kristoffersen, R. (red.) (2010)
Nordisk statistikk for kriminalomsorgen i Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige 2004–2008. KRUS rapporter 1/2010. Oslo: Kriminalomsorgens utdanningssenter KRUS.
KRUM (utan år)
Drabbad av vård. KRUM om fängelsesamhället och kriminalpolitiken. [Utan ort]
Kühlhorn, E. (2002)
Sluten ungdomsvård. Rättsliga reaktioner på de ungas brott före och efter införandet 1999. F O U. Forskningsrapport nr 5. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.
Lagkommittén (1815)
”Betänkande”. *Bihang till Riks-Ståndens Protocoller* 1815:3, s. 46–59.
Lernestedt, C. (2003)
Kriminalisering. Problem och principer. Uppsala: Iustus Förlag.
Lahti, R. (i samarbete med I. Anttila) (1979)
Idéutvecklingen beträffande kriminalitet och straffsystem. NSfK:s politikerseminarium 16.-17. 2. 1979. [Stencil].
Lenke, L. (1980)
”Criminal Policy and Repression in Capitalist Societies – the Scandinavian Case”. *Scandinavian Studies in Criminology*, Årg. 7, s. 5–30. Oslo.
Lundequist, N.W. (1852)
Sweriges Lag. Gillad och antagen på Riksdagen år 1734 med sedermera skedda förändringar, utgifwen af N.W. Lundequist. Stockholm.

Minnesskrift (1934)
Minnesskrift ägnad 1734 års lag av jurister i Sverige och Finland den 13 december 1934, 200-årsdagen av Riksens ständer beslut. Band 1 och 2. Stockholm: Marcus.
Minnesskrift (1949)
Minnesskrift med anledning av den svenska befolkningsstatistikens 200-åriga bestånd. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Munktell, H. (1947)
”Kring frihetsstraffens uppkomst. Några huvuddrag”. *Festskrift tillägnad Vilhelm Lundstedt*, s. 18–32. Uppsala: Lundequistska bokhandeln.
Nauman, C. (1864–1867, 1869–1871)
”Om kriminal-lagstiftningen i Sverige efter år 1809”. *Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning*, 1864, s. 1–13; 306–335; 1865, s. 566–582; 724–733; 1866, s. 658–681; 730–741; 1867, s. 1–12; 361–376; 418–442; 1869, s. 691–700; 1870, s. 474–487; 547–557; 664–682; 1871, s. 712–729.
Nelson, A. (1983)
Kriminalpolitik och ingripanden vid brott. Uppsala: Iustus Förlag.
Nelson, A. (1990)
Kriminalpolitik och ingripanden vid brott. 1990 års upplaga. Uppsala: Iustus Förlag.
Nilsson, R. (1999)
En välbyggd maskin, en mardröm för själen. Det svenska fängelsesystemet under 1800-talet. Bibliotheca Historica Lundensis 93. Lund: Lund University Press.
Nordling, E.V. (1864)
”Om straff-medium vid latitudinära straff”. *Tidskrift för lagstiftning, lagskipning och förvaltning*, s. 567–591.
Nordisk Statistik 1995–99 [1999]
Nordisk statistik for kriminalvården i Danmark, Finland, Norge och Sverige. Norrköping: Kriminalvårdsstyrelsen.
Nytt Straffsystem (1977)
Nytt Straffsystem. Idéer och förslag. Arbetsgruppen rörande kriminalpolitiken. Brå-Rapport 1977:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Olivecrona, K. (1866)
Om dödsstraffet. Upsala: Schultz.
Olivecrona, K. (1891)
Om dödsstraffet. 2. uppl. Upsala: Schultz.
[Oscar] (1840)
Om Straff och Straff-Anstalter. 2. uppl. Stockholm.
Petersson Hjelm, A-C. (2002)
Fängelset som välfärdsbygge. Tre studier om behandlingstanken i svensk fångvård. Uppsala: Uppsala universitet.
Pettersson, T. (2010)
”Recidivism Among Young Males Sentenced to Prison and Youth Custody”. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Årg. 11(2), s. 151–169.

Prop. 1987/88:120
Prop. 1987/88:120 om ändring i brottsbalken m.m. (straffmätning och påföljdsval m.m.).
Qvarsell, R. (1993)
Utan vett och vilja. Om synen på brottslighet och sinnessjukdom. Stockholm: Carlsson.
Rudstedt, G. (1972)
Långholmen. Spinnhuset och fängelset under två sekler. Rättshistoriskt bibliotek 18. Stockholm: Nordiska bokhandeln.
Rudstedt, S. (1994)
I fängelset. Den svenska fångvårdens historia. Stockholm: Tiden.
RSÅ [år]
Rättsstatistik årsbok [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1975–1993]
Schulzenheim, D. (1801)
Tal om den offentliga vården. K. Vet. Acad. Praesidie-tal 13:1. Stockholm.
Seth, I. (1984)
Överheten och svärdet. Dödsstraffdebatten i Sverige 1809–1974. Utgiven av S. Jägerschiöld. Rättshistoriskt bibliotek 35. Stockholm: Nordiska bokhandeln.
Siljeström, P.A. (1875)
”Om mord och sjelfmord i Sverige under tidskiftet 1750–1870”. *Statistisk Tidskrift*, s. 145–170.
SM R 1984:5.1
Kriminalstatistik. För brott lagförda personer 1983. Huvudbrott och huvudpåföljd. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Snare, A. (1982)
”Dömd till allmänt arbete”. *Festskrift til Johs. Andenæs*. Särtrykk, s. 311–323. Oslo: Universitetsforlaget.
Snare, A. (1992)
Work, War, and Welfare: Control of the Laboring Poor in Sweden. 2:nd ed. Copenhagen: Institute of Criminology and Criminal Law.
SOS Brottsligheten [år]
Brottsligheten[år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
SOU 2002:26
Frigivning från livstidsstraff. Betänkande av Utredningen om frigivningsprövning av livstidsdömda. Stockholm.
SOU 2004:122
Ingripanden mot unga lagöverträdare. Betänkande av Ungdomsbrottsutredningen. Stockholm.
SOU 2007:90
Straffskalan för mord. Delbetänkande av straffnivåutredningen. Stockholm.
Strahl, I. (1951)
”Något om böter”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 38, s. 203–224.
Strahl, I. (1952)
Brotten och brottspåföljderna. En orientering. Stockholm: Norstedt.

Strahl, I. (1955)
Om påföljder för brott. 2. uppl. Kriminologisk handbok utgiven av Karl Schlyter. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
Strahl, I. (1961)
Den svenska kriminalpolitiken. En presentation av den nya brottsbalken och en översikt över den svenska strafflagens utveckling från 1800-talet till våra dagar. Stockholm: Bokförlaget Aldus/Bonniers.
Styrelsen (1832/33)
”Styrelsens öfver Fängelser och Arbets-Inrättningar till Kongl. Maj:st afgifna underdåniga Förslag till fångars ändamålsenliga förvarande och behandling”. *Juridiskt Arkif*, s. 399–429.
Svensson, B. (1983)
”Böter i stället for fängelse?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 70, s. 103–113.
Sveri, K. (1998)
“Incarceration for non-payment of a fine”. H.–J. Albrecht m.fl. (red.), *Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht*. Festschrift für Günther Kaiser, s. 681–690. Berlin: Duncker & Humblot.
Söderberg, J. (2000)
”Views of the criminal in early nineteenth-century Sweden”. A. Jarrick (red.), *Only human*. Studies in the history of the conceptions of man. Stockholm Studies in History 61, s. 219–253, 370–373. Stockholm. Almqvist & Wiksell International.
Tham, H. (1995)
“From treatment to just deserts in a changing welfare state”. A. Snare (red.), *Beware of punishment: On the utility and futility of criminal law*, Scandinavian Studies In Criminology, Årg. 14, s. 89–122.
Tham, H. (2001)
“Law and order as a leftist project? The case of Sweden”. *Punishment and Society*, Årg. 3, s. 409–426.
Tio år med straffvärdet (2000)
”Tio år med straffvärdet”. *Nordisk Tidsskift for Kriminalvidenskab*, Årg. 87, s. 136–153.
Torén, M. (1823)
Försök att bestämma orsakerne till ökande brottmål, och medlen till deras förekommande eller minskning. Stockholm.
Tournier, P.V.
SPACE I. Council of Europe Annual Penal Statistics. Survey 2000. PC-CP (2001) 2. Strasbourg: Council of Europe. [Stencil]
Träskman, P.O. (1984)
”Brottspåföljder och brottsmålsförfarandet – rättsutvecklingen i Finland och i Sverige under femtio år”. 1734 års lag 250 år. *Svensk Juristtidning*, Årg. 69, s. 826–840.
Träskman, P.O. (2001)
Utestängning genom tidsobestämd inspärrning – det problematiska livstidsstraffet. V. Greve, B. Grothe Nielsen & A. Snare (red.), *Nytter det?* Mosaik om kriminal-

forsorg og kriminalpolitik. Tilegnet Ole Ingstrup, s. 151–169. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Träskman, P.O. (2003)
”Påföljd, proportionalitet och prioritering av samhällsstraff”. *Svensk Juristtidning*, Årg. 88, s. 173–194.
Ulväng, M. (2008)
”Humanitetstendenser i straffsystemet.” T. Elholm, P. Asp, F. Balvig, B. Feldtman, K. Nuotio & A. Strandbakken (red.), *Ikke kun straf*. Festskrift til Vagn Greve, s. 591–605. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Varning för vård (1966)
Varning för vård. En bok om frihetsberövanden, vårdanstalter och vårdideologi. Red. Lars D. Eriksson. Helsingfors: Söderström.
Wallén, P.E. (1975)
Svensk straffrättshistoria. Några huvudlinjer. Del 2. 2. uppl. Stockholm: AWE/ Geber.
Wieselgren, S. (1895)
S*veriges fängelser och fångvård från äldre tider till våra dagar*. Stockholm: Norstedt.
Wieselgren, S. (1896)
”Svenska fångvårdens utveckling”. *Nytt Juridiskt Arkiv II*. N:r. 7.
Zila, J. (1992)
I stället för straff. Sanktionsavgifter som kriminalpolitiskt medel mot bagatellbrottslighet. Stockholm: Juristförlaget.
Zila, J. (1998)
Det straffrättsliga påföljdssystemet. 2. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik.
Örnemark Hansen, H. (2008)
”En domare dömer – en annan bedömer.” T. Elholm, P. Asp, F. Balvig, B. Feldtman, K. Nuotio & A. Strandbakken (red.), *Ikke kun straf*. Festskrift til Vagn Greve, s. 201–210. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
Österberg, E. (2000)
”Brott, straff och brottsoffer i ett historiskt perspektiv”. Skyddsvärnet, *Brott och straff.* En antologi, s. 79–91. Stockholm: Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm.

7 Fångantalet

Det finns två sätt att översiktligt beskriva fängelsepopulationer. Antingen studerar man hur många fångar som tas in i fängelse[1] (intagnings- eller flödesstatistik) eller så studerar man fängelsepopulationen en given dag (exempelvis den 31 december) respektive medelbeläggningen under ett år (tvärsnittsstatistik).[2] Dessa två analyssätt kan ge skilda beskrivningar av fängelsepopulationers utveckling över tid, vilket framkommer tydligt för utvecklingen i Sverige (*Diagram 7.1*). Skälet är att intagningsstatistiken inte tar hänsyn till vistelsetidens längd, vilket tvärsnittsstatistiken gör. Att de båda serierna uppvisar olika förlopp beror på att strafftiderna förkortades avsevärt under 1800-talet och att antalet nyintagna ökade kraftigt åren 1925–1990.

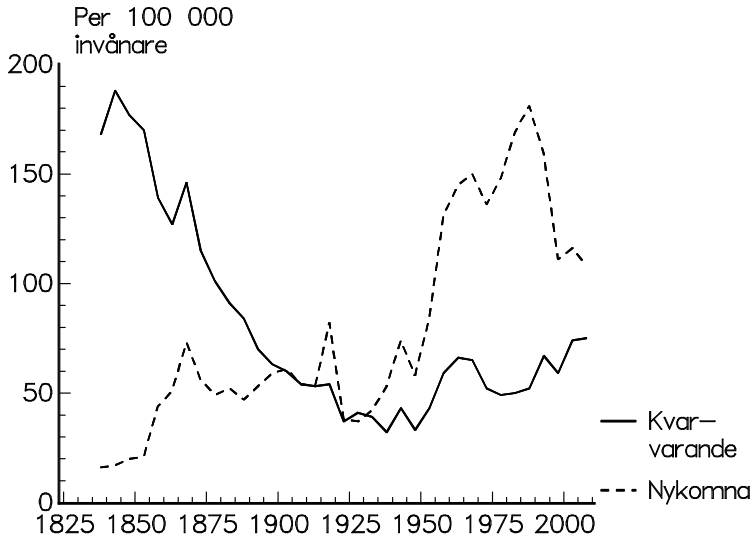

Diagram 7.1 Antal fångar, 1836–2010.
Nykomna under året och kvarvarande fångar vid årets slut.
5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

7.1 Intagningsstatistiken: nykomna fångar

Löpande uppgifter om nykomna fångar finns i Sverige sedan mitten av 1830-talet och kan fr.o.m. slutet av 1850-talet jämföras med uppgifter om personer som dömts till frihetsstraff enligt lagföringsstatistiken. Detta ger möjlighet att bedöma intagningsstatistikens tillförlitlighet. *Diagram 7.2* visar över lag en hög överensstämmelse mellan de två serierna, vilka har samlats in av två skilda myndigheter oberoende av varandra.[3] Med undantag för perioden 1866–70 är fängelsestatistikens uppgifter lägre än uppgifterna från lagföringsstatistiken. Detta är förväntat, eftersom inte alla personer som dömts till frihetsstraff också tas in på anstalt.[4] Större avvikelser uppträder sedan

[1] Uttrycken, fängelse, frihetsberövande, frihetsstraff m.m. används synonymt.
[2] Se utförligt *RSÅ 1983*, avsnitt 3.5 (Appendix) samt Sveri (1982) och Westfelt (2001).
[3] Justitiedepartementet/Statistiska centralbyrån resp. Kriminalvårdsstyrelsen/Kriminalvården.
[4] T.ex. upphävs vissa fängelsedomar i högre instans; häktningstid kan avräknas; nåd ges; verkställighet överflyttas till annat land; uppskov medges; den dömde rymmer före verkställighetens början. Jfr Anttila & Törnudd (1973:64).

1970-talet.[5] Avvikelsen under 1990-talet hänger samman med introduktionen av intensivövervakning med elektronisk kontroll som lagtekniskt är ett fängelsestraff som dock verkställs utanför fängelserna. Totalt sett gäller att Sverige förfogar över relativt tillförlitliga uppgifter om hur många personer som har dömts till fängelse och avtjänat ett frihetsstraff under olika tidsperioder.[6]

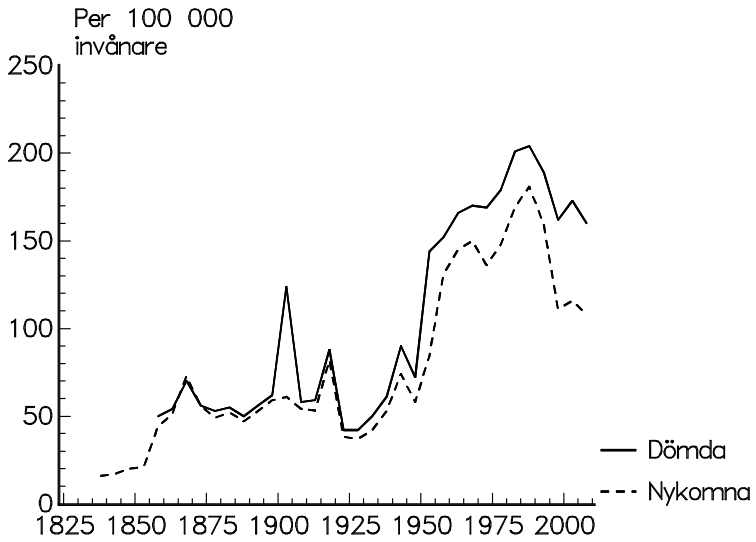

Diagram 7.2 Jämförelse mellan lagförings- och fängelsestatistiken, 1836/1857–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Utvecklingen

Den tydliga uppgången av intagningarna fr.o.m. 1850-talet (se *Diagram 7.1*) hänger samman med att straffbestämmelserna för stöld ändrades 1855, så att straffarbete infördes även för första och andra resan stöld. Förut hade dessa brott straffats med böter eller fängelse vid vatten och bröd.[7]

Efter mitten av 1850-talet fram till 1950-talet speglar intagningsstatistiken i stort sett[8] utvecklingen av den s.k. grövre brottsligheten (*Diagram 7.3*). Den markerar således viktiga händelser i Sveriges sociala historia: den sista stora hungersnöden i slutet av 1860-talet; första och andra världskrigets krisperioder; den låga brottsligheten under motbokstiden mellan de två världskrigen; samt den kraftiga uppgången efter andra världskriget. Överensstämmelsen mellan fängelse- och lagföringsstatistiken för gröv-

[5] På grund av den linjära skalan i diagrammet framgår detta inte helt tydligt av *Diagram 7.2*. Ang. detaljstudier om utvecklingen under 1970-talet: von Hofer (1974; 1983); Eklöf & Nilsson (1983).

[6] Även om det idag inte är möjligt att helt exakt ange hur många personer som dömts till frihetsstraff. Mycket knapphändiga uppgifter föreligger om häktade och administrativt frihetsberövade personer.

[7] Johansson (1866:7).

[8] Christie (1975:123) kommer för Norges del till motsatta resultat; dels beroende på att han använder sig av uppgifter om medelbeläggningen, dels beroende på att norsk kriminalitetsutveckling uppvisar mindre nivåvariationer än den svenska.

re brott blir mindre exakt[9] efter Brottsbalkens införande (1965), men utvecklingsprofilerna är tämligen likartade; speciellt när den *relativa* utvecklingen mellan de två serierna betraktas (*Diagram 7.3*).

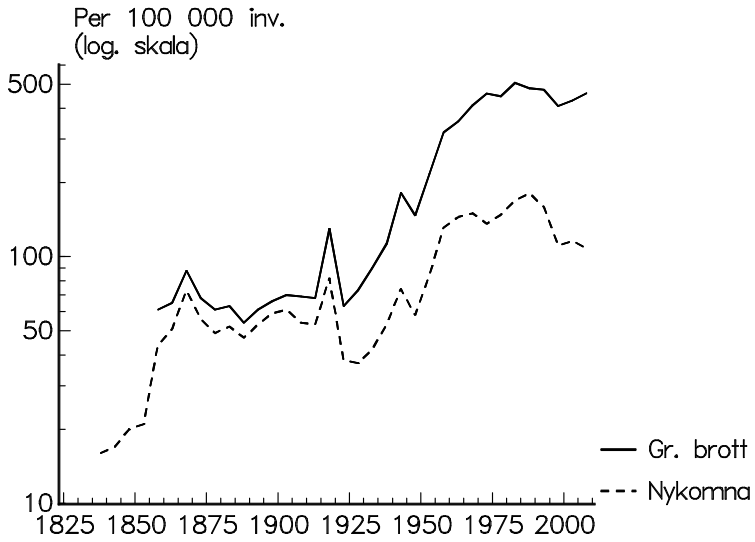

Gr. brott = Lagföringar för s.k. grövre brott **Nykomna** = Nykomna fångar

Diagram 7.3 Jämförelse mellan antalet lagföringar för s.k. grövre brott och fängelsestatistiken, 1836/1857–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare. Semi-logaritmisk skala.

Förhållandet mellan de två serierna kan diskuteras utifrån två teorier om straffets relationer till brottsutvecklingen. Den första teorin hävdar[10] att fängelsestraffet förblir mer eller mindre konstant över tid oberoende av hur brottsligheten och lagföringarna utvecklas, medan den andra teorin hävdar[11] att förändringar i frihetsstraffens användning i huvudsak styrs av andra faktorer än själva brottsligheten: exempelvis ökad eller minskad samhällelig repression/tolerans, behov av arbetskraft eller ekonomiska konjunkturer.

Ingen av teorierna får stöd när utvecklingen i Sverige betraktas. Den faktiska utvecklingen visar att den dömande verksamheten i Sverige i mycket liten utsträckning har styrts av intressen och värderingar utanför den gällande rättsordningen. Visserligen kan det finnas *kortare* perioder som kan tolkas i enlighet med dessa teorier,[12] men i det långa perspektivet gäller att fängelsestraffets användning sedan mitten av 1800-talet fram till våra dagar har varierat påtagligt och att det finns ett tydligt samband mellan brottsutvecklingen (i lagföringsstatistikens skepnad) å ena sidan och antalet frihetsstraff å andra sidan. Detta innebär dock inte att frihetsstraffens utveckling helt

[9] T.ex. måste införandet av villkorlig dom – avsedd som ett alternativ till korta frihetsstraff – till en början "förvränga" frihetsstraffens utvecklingstakt. Även Brottsbalkens nya påföljdssystem syftade till att minska frihetsstraffens användningsområde.

[10] Se t.ex. i den nordiska litteraturen Svensson (1979); Kühlhorn (1980); Brydensholt (1982); Eklöf & Nilsson (1983).

[11] För en utförlig diskussion: Tham (1979: Kap. 3).

[12] T.ex. Kühlhorn (1980); Eklöf & Nilsson (1983); von Hofer (2008a).

skulle ha styrts av brottsutvecklingen. Även lagändringar såväl som ändringar i domstolspraxis har betydelse. Viktigare lagändringar är:[13]

1855	Straffarbete blir typstraffet för stöld (se ovan)
1907	De första reglerna ang. villkorlig dom införs; många tilläggsändringar därefter
1934	Fängelse blir typstraffet för rattfylleri
1965	Fängelse blir typstraff för misshandel; samtidigt minskar BrB:s nya påföljdssystem fängelsestraffets användning
1968–	Skärpningar av narkotikalagstiftningen i olika omgångar
1972	Fängelse blir typstraffet för skattebedrägeri
1978	Depenalisering av vapenvägran
1980	Ungdomsfängelse avskaffas
1981	Internering avskaffas
1987	Föreskrift om kontraktsvård vid skyddstillsyn
1990	Depenalisering av (grovt) rattfylleri
1994	Intensivövervakning med elektronisk kontroll införs
1999	Föreskrift om samhällstjänst vid villkorlig dom och skyddstillsyn
1999	Sluten ungdomsvård införs
2000	Lagen om straff för smuggling medför fler fängelsestraff
2005	Skärpningar av sexualbrottslagstiftning
2010	Straffskärpningar vid vissa våldsbrott

Uppställningen visar att den historiska utvecklingen sedan strafflagens ikraftträdande inte har gått rakt mot en inskränkning av frihetsstraffens användning. Frihetsstraffens tillämpningsområde har ständigt utvidgats för nya brottstyper. Samtidigt har det – för vissa traditionella brott (framför allt stöld) – inskränkts via införandet av alternativa påföljder.

7.2 Kvarvarande fångar

Som visats i Kapitel 6 går statistiken över kvarvarande fångar (avseende den 31 december) längre tillbaka i tiden än intagningsstatistiken. Uppgifter för perioden 1751–1855 finns i befolkningsstatistiken, medan redovisningen i kriminalstatistiken började under 1830-talet. Diskussionen här inskränks till den senare serien. Utvecklingen kännetecknas av två utvecklingslinjer. För det första minskade antalet icke-dömda fångar mycket kraftigt sedan mitten av 1850-talet. För det andra har den genomsnittliga vistelsetiden blivit allt kortare.

Icke-dömda fångar

Den ena stora trenden i fängelsets historia sedan mitten av 1800-talet är att de ”rensats” från icke-dömda fångar. Först i slutet av 1930-talet uppnår fängelserna status som renodlade straffanstalter för personer som är misstänkta för brott (häktade m.fl.) respektive dömda för brott (*Diagram 7.4*). Utvecklingen förklaras främst[14] av den

[13] Se även Lappi-Seppälä (2007) för perioden 1968–2005.

[14] Den mycket omtalade reformen ang. bötesfångarna i slutet av 1930-talet påverkade fängelsebeläggningen endast i mindre utsträckning. Däremot hade den stor betydelse för antalet intagningar; se Tablå 7.1.

kriminalpolitiska behandlingen av tvångsarbetsfångarna. Eftersom deras historia har stor betydelse för att förstå samspelet mellan kriminalpolitik och samhällsutveckling, ska den behandlas något utförligare.

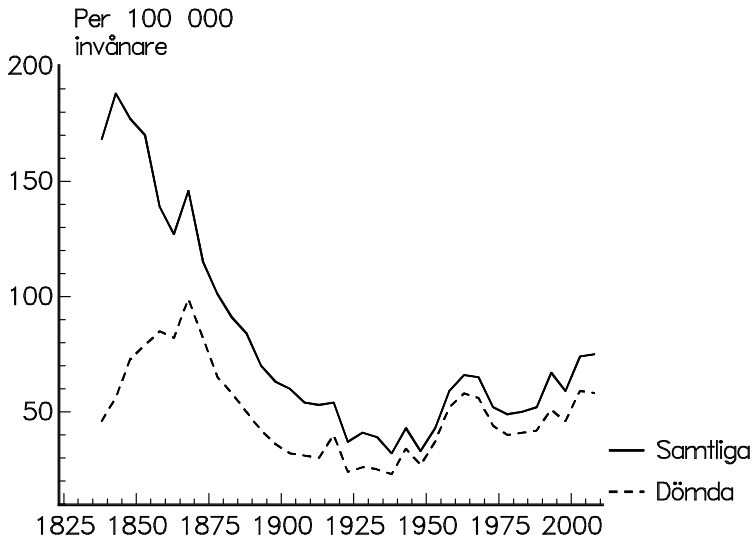

Diagram 7.4 Antal fångar kvarvarande vid årets slut, 1836–2010. 5-års medeltal. Per 100 000 invånare.

Tvångsarbetsfångarnas historia[15]

Hanteringen av de fattiga har i Sverige av tradition haft tvångsinslag: de fattiga kunde tvingas till krigstjänst och till tvångsarbete i gruvor, amiralitetssmedjor och på fästningar och tukthus (d.v.s. fängelser); även kroppsstraff och landsförvisning förekom.[16] Fram till 1800-talets början förelåg dock i regel en – även juridiskt förankrad – skillnad mellan arbetslösa (definierade som ”försvarslösa”) och lösdrivare. Denna skillnad försvann delvis under första hälften av 1800-talet i och med att det blev allt vanligare att betrakta arbetslöshet som något i sig misstänkt och fattigdom som en samhällsfarlig företeelse.[17] Medan försvarslöshetsstadgarna från 1500-talet och framöver baserades på ”nyttoprincipen”, d.v.s. arbetstvånget för fattigt folk motiverades med att säkra de besuttnas behov av arbetskraft[18] eller med den enskildes plikt att

---

Tablå 7.1 Förvandlingsstraffet utveckling enligt fångvårdsstatistiken, 1930, 1940 och 1983.

	1930	1940	1983
Intagna	10 744	648	9
Kvarvarande	240	18	2

Reformen gick ut på att minska användningen av förvandlingsstraffet dels genom att underlätta betalning och tvångsindrivning av böter, dels genom att i viss omfattning efterge förvandlingsstraffet för böter som ändock inte skulle bli betalda. Betalningsfrekvensen låg vid mitten av 1970-talet vid omkring 90 procent (Svensson, 1983:112) och strax därunder i början av 1990-talet (*SOU 1995:91*). Jfr Sveri (1998); von Hofer (2002).

[15] Litteraturhänvisningar hos Frick (1982:251); se även Snare (1982; 1992); Petersson Hjelm (2002).

[16] Hammarskjöld (1866:61 ff).

[17] *SOU 1949:4* (s. 39).

[18] Eklund (1974:209).

själv sörja för sitt uppehälle,[19] motiverades arbetstvånget nu öppet[20] med hänvisning till ”säkerhetsprincipen” – till intresset att upprätthålla lag och ordning.

Utvecklingen kan tolkas mot bakgrund dels av faktiska förändringar i den sociala strukturen av det svenska samhället i början av 1800-talet, dels av hur dessa förändringar uppfattades av dåtidens politiker och omsattes i praktisk handling.

Mellan 1810 och 1860 inträffade den kraftigaste befolkningstillväxten någonsin. Befolkningen ökade med 1,4 miljoner invånare från 2,4 till 3,8 miljoner invånare. Samtidigt pågick stora förändringar i lantbrukets produktionsformer och sociala struktur. Det förhärskande ekonomiska problemet var hur en växande befolkning – det var just den egendomslösa delen av jordbruksbefolkningen som växte snabbast – avskild från jordinnehav skulle finna sysselsättning och utkomst.[21]

Den socioekonomiska förändringsprocessen behandlades i tidens riksdags- och pressdebatter bl.a. under begreppet ”pauperism”[22] och på dess konto skrevs kriminalitet, lösdriveri och det sociala orostillståndet överhuvudtaget.[23] Den växande klassen jordlösa fick finna sig i att i de besuttnas ögon framstå som omoralisk, försupen, lat och kriminell. Den officiella synen på den jordlösa underklassen ger intryck av ”att man närmast sökt överträffa varandra i målande beskrivningar av f.a. backstugusittarnas och inhysehjonens liderlighet, försupenhet, arbetsovilja och ogudaktighet samt benägenhet att tillta i antal för varje år med ökad fattigdom för alla som obönhörlig följd, eftersom de som tiggare och skojare även låg övriga befolkningslager till last”.[24]

Försörjningssvårigheterna och arbetslösheten hos stora delar av befolkningen tolkades av de styrande delvis[25] i moraliska termer (lättja, arbetsovillighet, missbruk) med repressiva åtgärder till följd – eller som prosten Grevillius uttryckte sig i prästståndet 1828: ”Att liderlighet icke må onäpst trotsa ordning och lag, påkallar alltså inrättande i hwarje län af Correctionshus, dit afskummet måtte samlas till möjlig rening”.[26] Det konkreta resultatet blev[27] att beläggningen på fängelserna femfaldigades[28] under en

---

[19] Kjellson (1920:167).

[20] Förordningen om allmänna arbetsställen av den 27 feb 1804, som i ingressen anger som ändamål att “befordra allmän säkerhet till person och egendom “ (*SOU 1923:2*, s. 17).

[21] Svensson (1961:5); Martinius (1982:24). Jfr Guteland (1975: Kap. 4): “Ett folk sökte arbete”.

[22] Ordet härstammar från den debatt som samtidigt fördes i England.

[23] Holmberg (1934); Kjellén (1937); Petersson (1983); Söderberg (2000); Höjer (2001).

[24] Wohlin, cit. efter Lundsjö (1975:164).

[25] Å andra sidan försökte man komma åt fattigdomen medels strukturåtgärder, fattigvård (Stål, 1974; Skoglund, 1992) och andra understödsformer (t.ex. sockenmagasin) samt även ökad folkbildning (Bramstång, 1964:2).

[26] *PrSt Prot 1828*, Bd 1:184.

[27] Tillsammans med att tvungen värvning till armén upphävdes 1824 (Snare, 1982) – samma år som fångstyrelsen inrättades.

[28] Osäker uppgift.

40-års period – beroende på dels ökande intagningar, dels långa förvaringstider. Till en början var förvaringen tidsobestämd; år 1847 infördes tidsbegränsningar.[29] Idag finns ”tvångsarbete” inte längre kvar, trots att arbetslöshet inte har försvunnit. Massarbetslösheten och undersysselsättningen minskade under andra hälften av 1800-talet dels genom att industrin så småningom gav allt fler utkomst, dels genom massutvandring.[30] Samtidigt omdefinierades arbetet och arbetslösheten i en långdragen process, där arbetarrörelsens uppkomst som politisk maktfaktor spelar en viktig roll:[31] att ha arbete kom att betraktas allt mindre som en skyldighet och allt mer som en rättighet. Samtidigt fick den moraliserande synen på arbetslösheten ge vika för ett ”strukturellt” betraktelsesätt[32] som slutligen ledde till att arbetslöshetsförsäkringen infördes i olika etapper.[33] I ett sådant system finns inte längre[34] plats för tvångsarbetsanstalter.

Fortfarande kan emellertid arbetslöshet – indirekt – leda till frihetsberövande. Undersökningar angående fångarnas sociala situation visar ju (se Kapitel 4) att många av dem är arbetslösa, när de begår brott. För dessa medborgare går vägen inte – som under 1800-talet – direkt från arbetslöshet till inspärrning, utan indirekt – rättsstatligt korrekt: inget straff utan brott – via upprepad brottslighet. Drar man parallellen till tvångsarbetsanstalterna och arbetslösheten fullt ut, tycks fängelsernas fortsatta existens som straffanstalter för kriminella[35] bero på att upprepad kriminalitet fortfarande (i motsats till arbetslöshet) definieras i moraliska och individuella termer, vilket förhindrar en reaktion på det enskilda brottet annat än med straff. Det moraliserande synsättet spärrar vägen för att införa – liknande arbetslöshetsförsäkringen – en ”kriminalitetsförsäkring”[36] för den maktlösa socialpolitiska restgrupp[37] som fångarna utgör.

Tvångsarbetets historia pekar på en central aspekt för förståelsen av (kriminal)politiken. De åtgärder som vidtas bör ses mot bakgrund av hur verkligheten tolkas. Under

---

[29] Snare (1982:321).
[30] Martinius (1982:25 f).
[31] Svensson (1961:26).
[32] Sommarin (1925:403 f).
[33] Dock betydlig senare (1935) än i flertalet andra industriländer (*Social-Sverige*, 1956:183).
[34] Det krävdes många utredningar och lagändringar innan tvångsarbetet slutligen hade avskaffats. Under 1920- och 1930-talen lades inte mindre än sex olika reformförslag, men inget ledde till lagstiftning (Petrén, 1949:355). Formellt fanns tvångsarbetet kvar i 1964 års lag om åtgärder vid samhällsfarlig asocialitet, men lagen har använts bara ett fåtal gånger. Den blev slutligen upphävd 1981. – Numera förbjuder Art. 4 (2.) EMRK tvångsarbete.
[35] Av dem som intagits i fängelse under perioden 2006–2010 hade 44 procent redan tidigare dömts till frihetsberövande påföljd (http://statistik.kriminalvarden.se, 2011-08-22).
[36] Om detta, se även von Hofer (1980); von Hofer & Tham (1990); Tham (2002).
[37] Jfr Aubert (1972:97): “Fångvårdsanstalterna fungerar delvis som förvaringsplats för alkoholiserade, hemlösa, fattiga egendomsförbrytare för vilka det annars inte finns någon varaktig stad i det moderna industrisamhället. Denna funktion, vare sig den är reell eller inbillad, dämpar troligtvis arbetarrörelsens iver att avkriminalisera småstölderna och dövar rättsmyndigheternas dåliga samvete då de använder den fattiga tjuven till skräck och varnagel och som ett medel att upprätthålla lag och ordning.”

1600-talet avrättades kvinnor (och män) som häxor, idag är de flesta av den uppfattningen att häxor aldrig har funnits, men att det funnits kvinnor som ansågs vara häxor.[38] Under 1700-talet avrättades kvinnor (och män) för barnamord, idag är aborter legaliserade och barnadråp[39] har försvunnit så gott som helt. Något liknande gäller religions- och majestätsbrott, tidelag[40], horbrott och homosexualitet[41]. Under 1800-talet var det straffrättsligt förbjudet att strejka och demonstrera, idag är strejk- och demonstrationsrätten accepterade som grundläggande demokratiska principer. Och omvänt: förskingring ansågs en gång vara endast ägarens personliga problem, nu utvidgar staten alltmer straffrättsliga ingripanden på ekonomins område (jfr Tablå 5.1 ovan). Eller: bedömningen av alkoholbruk har skiftat från att vara hälsosamt till att vara ett medicinskt, arbets- eller ordningsproblem med åtföljande skiftningar i de vidtagna åtgärderna.[42] Något liknande gäller synsätten i fråga om narkotika.[43]

Förkortning av strafftiderna

Den andra stora trenden som förklarar varför antalet kvarvarande fångar minskat sedan 1840-talet är strafftiderna. Delvis har den styrts av lagändringar (villkorlig frigivning; ändringar av strafflatituderna under 1890-, 1930-, 1940- och 1960-talen). I större utsträckning är den emellertid resultat av domstolarnas förändrade praxis.

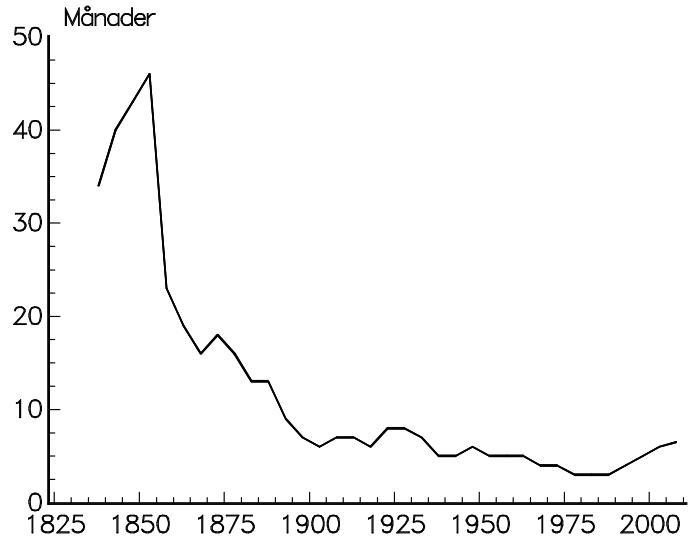

Diagram 7.5 Genomsnittlig vistelsetid (i månader) för dömda fångar, 1836–2010. 5-års medeltal.

Enligt *Diagram 7.5* var den genomsnittliga strafftiden för dömda fångar fram till slutet av 1800-talet längre än ett år och ett minimum uppnåddes under slutet av 1980-talet. Observera att diagrammet bör läsas översiktligt. Exempelvis påverkas den stora

[38] Den sista avrättningen verkställdes 1704. År 1779 avskaffades dödsstraff för trolldom (Olivecrona, 1866:24). Om trolldomsprocesserna i Sverige: Ankarloo (1984).
[39] Kaspersson (2000); Bergenlöv (2002).
[40] Liliequist (1985).
[41] Rydström (2003).
[42] Bruun (1973; 1982); Mäkelä (1980).
[43] Christie & Bruun (1985); Olsson (1994); Skog (2006); Hauge (2009).

minskningen som inträffade efter 1855 av lagändringen ang. påföljderna för stöld. Den tillförde fångpopulationen många fångar med kortare strafftider, vilket i sin tur leder till en minskning av den *genomsnittliga* vistelsetiden. Likaledes har det plötsliga avstannandet av minskningen efter 1905 och uppgången efter 1920 samband med införandet och reformer av villkorlig dom. Effekterna var att fångar med längre strafftider blev kvar i fängelserna, vilket höjer den genomsnittliga vistelsetiden. Liknande förklaringar gäller för ökningen i slutet av perioden: minskad användning av fängelsestraff mot rattfyllerister samt införandet av elektronisk övervakning och villkorlig dom med samhällstjänst minskar antalet fångar med korta strafftider.[44] Samtidigt finns i slutet av perioden tendenser mot längre vistelsetider: halvtidsfrigivningen ersattes under 1990-talet i etapper av 2/3-frigivning och antalet domar med långa strafftider ökade.[45]

Trots dessa begränsningar ger *Diagram 7.5* en ungefärlig beskrivning av den historiska trenden. Strafftiderna och vistelsetiderna har förkortats avsevärt – speciellt under andra hälften av 1800-talet.[46] Processen är inte linjär och utvecklingen går sedan mitten av 1980-talet i motsatt riktning.[47]

Varför har då strafftiderna minskat under en så lång period? Den vanligaste förklaringen är att kriminal- och straffpolitiken har blivit humanare under tidens gång. Eftersom relationen mellan straff och humanitet kan uppfattas som problematisk,[48] ska en annan typ av förklaring prövas.

Straff betyder att tillfoga lidande.[49] Vad som uppfattas som lidande är socialt förmedlat[50] och varierar med samhällets struktur och utvecklingsgrad på åtminstone två sätt.

Å ena sidan begränsar den rådande samhällsstrukturen det område varifrån straffliddanden kan hämtas.[51] Exempelvis användes inte frihetsberövande som straffsanktion mot slavar, eftersom deras sociala situation redan var definierad som ofri. Inte heller kan bötesstraff tillgripas i ett samhälle som inte använder sig av pengar som betalningsmedel. Vanärande straff har idag försvunnit – samtidigt som ärans sociala betydelse har minskat.[52]

---

[44] von Hofer (2008a).
[45] Jfr *Brå-Tabell* 40F för år 2010.
[46] Widell (1903:274 f).
[47] 1984 utdömde tingsrätterna totalt 6 800 år i fängelse; 2010 var motsvarande antal drygt 10 000 år. Maximum inträffade 2005 med drygt 11 000 fängelseår (*Brå-Tabell* 40F för år 2010). – Ökningen förklaras i huvudsak av fler och längre domar i narkotika-, vålds- och sexualbrottssaker (von Hofer, 2008b).
[48] Så dock inte i den straffrättsliga doktrinen (t.ex. Jareborg & Zila, 2000: Kap. 11; Ulväng, 2008).
[49] Christie (1982).
[50] Sutherland & Cressey (1955:298).
[51] Rusche & Kirchheimer (1939:6)
[52] Jfr Sperlings (1973:51 ff). Observera dock ärekränkningsbrottens kraftiga tillväxt sedan början av 1990-talet.

Å andra sidan finns det begränsningar sedan proportionalitetsprincipens genombrott i europeiskt strafftänkande[53] – strafflidandet får inte vara för stort. Dödsstraff och kroppsstraff är exempel på strafformer som har utmönstrats ur den svenska (och europeiska) straffarsenalen. Det lidande som får tillfogas som straff kan således tas endast från ett begränsat område vars gränser förskjuts i den historiska utvecklingen och som varierar mellan olika samhällen.[54]

Strafftidens längd för stöldbrott har förkortats avsevärt under de gångna 125 åren.[55] Detta innebär[56] att stöldbrottslighetens straffvärde i takt med konsumtionssamhällets utveckling har minskat;[57] samtidigt kan det också innebära att det sociala värdet av tiden och friheten har ökat.[58] Det är heller inte svårt att påvisa trender i den sociala utvecklingen som kan tolkas i en sådan riktning: exempelvis de avsevärda arbetstidsförkortningar som ägt rum;[59] de ökande politiska delaktighetsrättigheterna (allmän rösträtt efter första världskriget; avskaffande av förlust av medborgerligt förtroende som straffpåföljd i slutet av 1930-talet); ökat personligt oberoende dels på arbetsplatserna genom fackligt inflytande och annan arbetsrättslig lagstiftning; dels på fritiden genom ökat välstånd.

Det ligger därför nära till hands att tolka de observerade strafftidsförkortningarna i första hand inte som uttryck för ökade humaniseringstendenser inom straffrätten, utan som en anpassning till sociala förändringar utanför den kriminalpolitiska domänen. Vad domstolarna gör är att vid en given historisk tidpunkt och i den enskilda domen ”översätta” den brottsliga handlingens straffvärde till ett visst antal månader och år. Det sammantagna resultatet av samtliga domar under ett år och under ett helt sekel motsvarar sedan den kurva som avbildats i *Diagram 7.5*.

Utifrån tanken att det är den sociala värderingen av tiden och friheten som avgör strafftidens längd skulle dagens strafftidsförlängningar kunna tolkas som uttryck för att vissa gruppers ”tids- och frihetsvärde” skrivs ned: det gäller de kriminellt belastade/narkotikamissbrukare och i viss mån utländska medborgare.[60] Processen underlättas av de ideologiska underströmmar som driver kriminalpolitiken sedan 1980-talet:

---

[53] Fortfarande läsvärt om detta: Strahl (1955:17–50).

[54] I mars 2011 hade enligt *Amnesty International* 139 stater avskaffat dödsstraffet, antingen enligt lag eller i praktiken. Liksom tidigare år verkställdes 2010 de flesta avrättningar i en handfull stater: Kina, Iran, Nordkorea, USA och Saudiarabien (http://www.amnesty.se/vad-gor-vi/dodsstraffet/dodsstraffet-i-varlden/fakta-och-siffror/; 2011-07-18).

[55] von Hofer (1985: Tablå 7.1).

[56] Se även Anttila & Törnudd (1973:185f).

[57] Christie (1968).

[58] von Hofer (1975); jfr Burenstam Linder (1970). Men se också Hauge (1968:140) som på grundval av en empirisk undersökning drog slutsatsen “at tid for de fleste synes å være en relativt billig vare.“

[59] Under perioden 1880–1980 har den totala årsarbetstiden för en heltidsanställd i industrin mer än halverats – från 3 700 timmar till 1 700 timmar (*SCB*, 1985:6).

[60] Om utvecklingen av det svenska fångantalet under 2000-talet: von Hofer (2008b).

avvikarens exkludering ur gemenskapen betonas igen starkare än hennes inkludering.[61]

Sammanfattning

I det långa historiska perspektivet kan konstateras att fängelsepopulationen (d.v.s. kvarvarande vid årets slut) ökade starkt fram till mitten av 1800-talet, nådde sin lägsta nivå under mellankrigstiden för att öka igen under 1940-talet fram till slutet av 1960-talet. Därefter har den stabiliserats även om svängningar förekommer. Styrande faktorer har i huvudsak varit lagändringar ang. alternativa påföljder till fängelse, villkorlig frigivning samt formella och informella förkortningar av strafftiden. På 2000-talet har antalet fångar ökat igen liksom acceptansen av fängelsestraffet i media och politiken.[62]

[61] Jfr Tham (1995); Estrada (2004). En annan underström kan vara en pågående anpassning till en högre europeisk straffnivå (jfr om straffrättens internationalisering: Greve [2010]; Bäcklund [2011]).
[62] Pollack (2001); Demker m.fl. (2008); Heber (2011).

Tabell 7.1 Antal fångar, 1835–2010.
5-års medeltal. Antal och per 100 000 invånare.

	Intagna		*Kvarvarande 31 december*				*Vistelsetid**
	Dömda	Per 100 000	Dömda	Per 100 000	Samtliga	Per 100 000	(mån)
1835	328	11	1 114	38	4 315	146	41
1836–40	495	16	1 412a	46	5 170a	167	34
1841–45	537	17	1 807	56	6 064	187	40
1846–50	689	20	2 482	73	6 000	176	43
1851–55	743	21	2 819	79	6 065	170	46
1856–60	1 635	44	3 181	85	5 178	138	23
1861–65	2 036	51	3 276	82	5 081	126	19
1866–70	3 058	73	4 115	99	6 089	146	16
1871–75	2 393	56	3 507	82	4 929	115	18
1876–80	2 213	49	2 935	65	4 560	101	16
1881–85	2 391	52	2 682	58	4 178	91	13
1886–90	2 251	47	2 365	50	3 986	84	13
1891–95	2 558	53	2 015	42	3 389	70	9
1896–00	2 970	59	1 787	35	3 172	63	7
1901–05	3 164	60	1 689	32	3 132	60	6
1906–10	2 897	53	1 663	31	2 933	54	7
1911–15	3 000	53	1 699	30	2 976	53	7
1916–20	4 734	81	2 312	40	3 158	54	6
1921–25	2 269	38	1 447	24	2 228	37	8
1926–30	2 283	37	1 598	26	2 502	41	8
1931–35	2 624	42	1 579	25	2 428	39	7
1936–40	3 337	53	1 428	23	1 991	32	5
1941–45	4 802	74	2 193	34	2 785	43	5
1946–50	3 962	57	1 883	27	2 253	33	6
1951–55	5 991	83	2 624	36	3 056	42	5
1956–60	9 676	130	3 848	52	4 350	59	5
1961–65	11 063	145	4 392	57	5 013	66	5
1966–70	11 862	149	4 409	55	5 153	65	4
1971–75	11 065	136	3 588	44	4 228	52	4
1976–80	12 234	148	3 339	40	4 023	49	3
1981–85	14 089	169	3 414	41	4 138	50	3
1986–90	15 313	181	3 568	42	4 423	52	3
1991–95	13 884	159	4 420b	51	5 883b	67	4
1996–00	9 842	111	4 066	46	5 206	59	5
2001–05	10 442	116	5 276	59	6 640	74	6
2006–10	10 022	108	5 419c	58	6 984	75	6

Noter
*) Avser endast dömda fångar enligt formeln: Kvarvandande / Intagna * 12
a) Exkl. år 1836
b) Fr.o.m. 1991: medeltal
c) Avser åren 2006-2008

Källor

1835–1864	Johansson (1866:7) och *Fångwården i Riket år 1835* ff
1837–1950	*Historisk Statistisk* (1960, Tab. 191)
1950–1992	*RSÅ 1976*, *1985* resp. *1992*, Tab. 3.5.2, 3.5.7, 3.5.8 & 3.5.9a
1993–2008	*Nordisk statistik 1997* ff, Tab. 1B & 2B eller motsv.
2009–2010	KVS: KLAS-Häkte och KLAS-Anstalt

Referenser

Ankarloo, B. (1984)
Trolldomsprocesserna i Sverige. 2. uppl. Rättshistoriskt bibliotek 36. Stockholm: Nordiska bokhandeln.

Anttila, I. & P. Törnudd (1973)
Kriminologi i kriminalpolitiskt perspektiv. En lärobok. Stockholm: Norstedt.

Aubert, V. (1972)
Rättssociologi. Stockholm: Aldus/Bonnier.

Bergenlöv, E. (2002)
”Barnamord – från fördömelse till förståelse.” E. Bergenlöv, M. Lindstedt Cronberg & E. Österberg (red.), *Offer för brott*. Våldtäkt, incest och barnamord i Sveriges historia från reformationen till nutid, s. 179–236. Lund: Nordic Academic Press.

Bramstång, G. (1964)
Förutsättningarna för barnavårdsnämnds ingripande mot asocial ungdom. En studie i socialförvaltningens legalitetsproblem. Lund: Gleerup.

Bruun, K. (1973)
”Alkoholism – nordiskt perspektiv och begreppslig bakgrund. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 60, s. 226–234.

Bruun, K. (1982)
”Kontrollpolitikens imbalans”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 69, s. 225–237.

Brydensholt, H.H. (1982)
”En europæisk rapport om ledelse af et fængselsvæsen og af fængslingsinstitutioner”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab,* Årg. 69, s. 198–207.

Burenstam Linder, S. (1970)
Den rastlösa välfärdsmänniskan. En ekonomisk studie. 3. uppl. Stockholm: Bonnier.

Bäcklund, A. (2011)
“Straffrättsligt samarbete i rasande fart.”. U. Andersson, C. Wong & H. Örnemark Hansen (red.), *Festskrift till Per Ole Träskman,* s. 114–121 . Stockholm: Norstedts juridik.

Christie, N. (1968)
”Changes in Penal Values”. *Scandinavian Studies in Criminology,* Årg. 2, s. 161–172.

Christie, N. (1975)
Hvor tett et samfunn? Oslo: Universitetsforlaget.

Christie, N. (1982)
Pinans gränser. Stockholm: AWE/Gebers

Christie, N. & Bruun, K. (1985)
Den goda fienden. Narkotikapolitik i Norden. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Demker, M., Towns, A., Duus-Otterström, G. & Sebring, J. (2008)
”Fear and punishment in Sweden”. *Punishment & Society*, Årg. 10(3), s. 319–332.
Eklund, P. (1974)
Rätten i klasskampen. En studie i rättens funktion. Stockholm: Tidens Förlag.
Eklöf, J. & Nilsson, M. (1983)
Beläggningen vid kriminalvårdsanstalterna sett i ett medelsiktigt tidsperspektiv. Informationssystem för rättsväsendet. Rapport 1983:1. Stockholm: SARI.
Estrada, F. (2004)
”The Transformation of the Politics of Crime in High Crime Societies”. *Journal of European Criminology*, Årg. 1(4), s. 419–443.
Frick, W. (1982)
Strukturomvandling och social utslagning. En analys av sambanden mellan social struktur och social missanpassning och utslagning under perioden 1860–1975. Research Reports from the Department of Sociology, RR No 67. Umeå: Umeå University.
Greve, V. (2010)
”Internationaliseringens betydning for den nationale strafferet”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 97(2), s. 113–131.
Guteland, G., Holmberg, I., Hägerstrand, T., Karlqvist, A. & Rundblad, B. (1975)
Ett folks biografi: befolkning och samhälle från historia till framtid. Stockholm: LiberFörlag.
Hammarskjöld, C.G. (1866)
Om Lösdrifvare och deras Behandling företrädesvis enligt svensk Lag. Lund.
Hauge, R. (1968)
”Tid eller penger”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, Årg. 56(1-2), s. 137–140.
Hauge, R. (2009)
Rus och rusmidler gjennom tidene. Oslo: Universitetsforlaget.
Heber, A. (2011)
”Fear of Crime in the Swedish Daily Press – Descriptions of an Increasingly Unsafe Society”. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, Årg. 12(1), s. 63–79.
Historisk Statistik (1960)
Historisk statistik för Sverige. Statistiska översiktstabeller utöver i Del I och II publicerade t.o.m. år 1950. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1974)
Varför minskar beläggningen på fängelserna? Stockholm: Kriminalvetenskapliga institutet. [Stencil]
von Hofer, H. (1975)
”Die Entwicklung der Freiheitsstrafe in Schweden“. *Kriminologisches Journal*, Årg. 7(4), s. 278–290.
von Hofer, H. (1980)
”Persistent förmögenhetskriminalitet och socialpolitik”. *Arbetsmaterial för 22:a nordiska forskarseminariet i Kriminologi*. Makroperspektivet i kriminologin: sam-

hällsutvecklingen och kontrollpolitiken, s. 304–321. Assögården. Stockholm: Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi.
von Hofer, H. (1983)
Varför ökar beläggningen på fängelserna? RS-PM 1983:10. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
von Hofer, H. (1985)
Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750–1984. Diagram, tabeller och kommentarer. Urval Nummer 18. Stockholm: Statistiska centyralbyrån.
von Hofer, H. (2002)
”Die Ersatzfreiheitsstrafe in Schweden”. A. Baechtold & A. Senn (red.), *Brennpunkt Strafvollzug – Regards sur la prison.* Festschrift zum 25-jährigen Jubiläum des Schweizerischen Ausbildungszentrums für das Strafvollzugspersonal, s. 307–315. Bern: Stämpfli Verlag.
von Hofer, H. (2008a)
”Lagföringsutvecklingen 1975–2006”. *Brottsutvecklingen*. Brå-Rapport 2008.23, s. 417–447. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
von Hofer, H. (2008b)
”Current Swedish Prison Policy”. P. O. Träskman (red.), *Rationality and Emotion in European Penal Policy – Nordic Perspectives*. Copenhagen: DJØF Publishing. [Under publicering]
von Hofer, H. & H. Tham (1990)
”Nio kriminalpolitiska teser”. G. Wiklund (red.), *Nordiska kriminologer om 90-talets kriminalpolitik*, s. 29–49. Stockholm: Brottsförebyggande rådet/Sober Förlag.
Holmberg, N. (1934)
Medelklassen och proletariatet. Studier rörande 1840–41 års riksdag och dess förutsättningar i svenskt samhällsliv. Akademisk avhandling. Lund.
Höjer, H. (2001)
Svenska siffror. Nationell integration och identifikation genom statistik 1800–1870. Hedemora: Gidlunds förlag.
Jareborg, N. & Zila, J. (2000)
Straffrättens påföljdslära. Stockholm: Norstedts Juridik.
Johansson, K.F. (1866)
Om Brott och Fångvård i Sverige. Uppsala: Schultz.
Kaspersson, M. (2000)
Dödligt våld i Stockholm på 1500-, 1700- och 1900-talen. Avhandlingsserie Nr 4. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.
Kjellén, A. (1937)
Sociala idéer och motiv hos svenska författare under 1830- och 1840-talen. Första delen till omkring 1844. Stockholm.
Kjellson, B. (1920)
”Om lösdriveriets rättsliga karaktär”. *Statsvetenskaplig Tidskrift,* Årg. 23, s. 166–180.
[KOS 2005]
Kriminalvårdens officiella statistik 2005. Norrköping: Kriminalvården.

Kühlhorn, E. (1980)
”Rättssystemets reaktioner på den ökande brottsligheten”. *Brottsutvecklingen*. Lägesrapport 1979. Brå-Rapport 1980:1, s. 93–103. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
Lappi-Seppälä, T. (2007)
“Penal Policy in Scandinavia”. *Crime and Justice*, Årg. 36(1), s. 215–295.
Liliequist, J. (1985)
”Tidelag – ett ungdomsproblem på 1600- och 1700-talen”. *Brå-apropå*, Nr. 3, s. 15–22.
Lundsjö, O. (1975)
Fattigdomen på den svenska landsbygden under 1800-talet. Stockholm Studies in Economic History, No. 1. Stockholm: Stockholms universitet.
Martinius, S. (1982)
Jordbrukets omvandling på 1700- och 1800-talen. Lund: LiberFörlag.
Mäkelä, K. (1980)
”Den sociala alkoholfrågans framtid. Repressiva åtgärder eller restriktiv alkoholpolitik?”. *Alkohol och narkotika*, Nr. 4, s. 1–6.
Olivecrona, K. (1866)
Om dödsstraffet. Upsala: Schultz.
Olsson, B. (1994)
Narkotikaproblemets bakgrund. Användning av och uppfattningar om narkotika inom svensk medicin 1839–1965. CAN Rapport-serie Nr 39. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning/Sociologiska institutionen, Stockholms universitet.
Petersson, B. (1983)
”Den farliga underklassen”. Studier i fattigdom och brottslighet i 1800-talets Sverige. Acta Universitatis Umensis 53. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
Petersson Hjelm, A.-C. (2002)
Fängelset som välfärdsbygge. Tre studier om behandlingstanken i svensk fångvård. Uppsala: Uppsala universitet.
Pollack, E. (2001)
En studie i medier och brott. Akad. avhandling. Institutionen for journalistik, medier och kommunikation. Stockholm: Stockholms universitet.
Petrén, O. (1949)
”Förslag om upphävande av den svenska lösdriverilagen*”. Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*. Årg. 37, s. 353–356.
RSÅ [år]
Rättsstatistisk årsbok [år]. Sveriges officiella statistik. Stockholm: Statistiska centralbyrån. [1975–1993]
Rusche, G. & O. Kirchheimer (1968)
Punishment and Social Structure. Reissued. New York: Russell & Russell.
Rydström, J. (2003)
Sinners and Citizens: Bestiality and Homosexuality in Sweden1880–1950. Chicago: Chicago University Press.

SCB (1985)
Offentliga sektorn. Utveckling och läge. Stockholm: Statistiska centralbyrån.
Skog, O.-J. (2006)
Skam og skade. Noen avvikssosiologiske temaer. Oslo: Gyldendal Akademisk.
Skoglund, A.-M. (1992)
Fattigvården på den svenska landsbygden år 1829. Rapport i Socialt arbete nr. 58. Socialhögskolan. Stockholm: Stockholms universitet.
Snare, A. (1982)
”Dömd till allmänt arbete”. *Festskrift til Johs. Andenæs.* Særtrykk, s. 311–323.
Snare, A. (1992)
Work, War, Prison, and Welfare. Control of the laboring poor in Sweden. 2. uppl. Copenhagen: Kriminalistisk Institut.
Social-Sverige (1956)
Social-Sverige. Utgiven av Socialstyrelsen. Stockholm: Ehlin.
Sommarin, E. (1925)
”Folköverskott och kronoarbetskår”. *Statsvetenskaplig Tidskrift,* Årg. 28, s. 395–404.
SOU 1923:2
Förslag till Lag om lösdrivares behandling m.fl. författningar. Stockholm.
SOU 1949:4
Utredning med förslag om lösdriverilagens upphävande m.m. Stockholm.
SOU 1995:91
Ett reformerat straffsystem. Del III. Bilagor. Betänkande av Straffsystemkommittén. Stockholm.
Sperlings, S. (1973)
Kriminalitetsutvecklingen i Stockholm 1840–1965. Trebetygsuppsats. Stockholm: Stockholms universitet. [Stencil]
Stål, R. (1974)
De fattige. En sociologisk studie av det ökande antalet fattigvårdstagare under 1820-talet. Uppsala: Uppsala universitet.
Strahl, I. (1955)
Om påföljder för brott. Andra, omarbetade upplagan. Kriminologisk handbok utgiven av Karl Schlyter. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
Sutherland, E.H. & D.R. Cressey (1955)
Principles of Criminology. 5. uppl. Chicago: Lippincott.
Svensson, B. (1961)
” Historiska perspektiv”. E. Dahlström (red.*), Svensk samhällsstruktur i sociologisk belysning*. 2. uppl., s. 4–27. Stockholm: Svenska bokförlaget (Norstedt).
Svensson, B. (1979)
”Fångantalet beror inte på brottslighetsnivån”. *Brå-apropå*, Nr. 4, s. 3–9.
Svensson, B. (1983)
”Böter i stället för fängelse?”. *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, År. 70, s. 102–113.
Sveri, K. (1982)
”Empiriskt baserade mått på frihetsberövande påföljder”. *Rapport från Nordiska*

seminariet om kriminalpolitik. Utö-kursgård, Sverige, 14 – 17 sept 1981. Nordisk statistisk sekretariat. Tekniske rapporter nr. 28, s. 163–171. København.

Sveri, K. (1998)
”Incarceration for non-payment of a fine”. Albrecht, H.J. m.fl. (red.), *Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht.* Festschrift für Günther Kaiser, s. 681–690. Berlin: Duncker & Humblot.

Söderberg, J. (2000)
”Views of the criminal in early nineteenth-century Sweden”. A. Jarrick (red.), *Only human*. Studies in the history of the conceptions of man. Stockholm Studies in History 61, s. 219–253, 370–373. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Tham, H. (1979)
Brottslighet och levnadsnivå. En undersökning av män i kriminalregistret 1892–1953. Stockholm: LiberFörlag.

Tham, H. (1995)
”Drug control as a national project: The case of Sweden”. *The Journal of Drug Issues*, Årg. 25, s. 113–128.

Tham, H. (2002)
”Brottslingen – vinnare eller förlorare”. P. Asp, C.E. Herlitz & L. Holmqvist (red.), *Flores juris et legum*. Festskrift till Nils Jareborg, s. 583–593. Uppsala: Iustus Förlag.

Ulväng, M. (2008)
”Humanitetstendenser i straffsystemet.” T. Elholm, P. Asp, F. Balvig, B. Feldtman, K. Nuotio & A. Strandbakken (red.), *Ikke kun straf*. Festskrift til Vagn Greve, s. 591–605. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.

Westfelt, L. (2001)
Brott och straff i Sverige och Europa. En studie i komparativ kriminologi. Avhandlingsserie Nr 5. Kriminologiska institutionen. Stockholm: Stockholms universitet.

Widell, L. (1903)
”Återfall i brott”. *Statsvetenskaplig Tidskrift*, Årg. 6, s. 268–284.

8 Summary[1]

Crime and Punishment in Sweden.
Historical Criminal Justice Statistics, 1750–2010

When in a letter dated May 21, 1830, the King of Sweden told the courts to regularly collect data on penal and civil matters, he expressed a common belief of the time that statistical information could be used to arrive at a deeper understanding of the causes of crime and to assist in the reform of the society. Only a few years later, in 1835, Adolphe Quetelet, expressed very similar ideas, observing that

> the greater the number of individuals, the more does the influence of individual will disappear, leaving predominance to a series of general facts, dependant on causes by which society exists and is preserved . . . Since the crimes which are annually committed seem to be a necessary result of our social organization, and since the number cannot diminish without the causes which induce them undergoing previous modification, it is the province of the legislator to ascertain these causes, and to remove them as far as possible. (Quetelet 1842, pp. 96, 108)

Over time, confidence in criminal justice statistics waned and the general focus shifted toward the study of the "criminal man". The production of criminal justice statistics, however, never stopped, which leaves us today in the fortunate possession of a rich collection of continuous data describing the activities of the criminal justice authorities in Sweden.

The main purpose of this summary is to make these data better known outside of Scandinavia and to show that they can be used not only by historians but also by criminologists. They make it possible to formulate well-grounded critiques of traditional policies based on the belief that unwanted social behavior can be successfully controlled by punishment. Using secular time-series on homicide, rape, robbery, and theft, we can show that changing forms and patterns of punishments have had little or no effect on the long-term development of crime. The major changes relate to alternative explanations: violence seems to covary with the consumption of alcohol and theft with changes in opportunity structures.

The inevitable question is whether criminal justice data can be used in the way I do here. In my opinion, we are not in a position to make a definitive judgment

[1] This summary is a shortened version of "Punishment and Crime in Scandinavia, 1750–2008" published in *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 40 (2011), edited by M. Tonry.

about their *general* usefulness one way or the other, and that the dilemma will not be resolved by means of theoretical analyses and statements. The problem is empirical in nature; that is, each intended use of criminal justice statistics must involve a critical determination of whether they are suitable or not as the basis for analysis in the specific instance in question. Therefore, criminal justice statistics are treated below both as indicators of social control through the criminal justice system, and as indicators of (behavioral) crime trends—if there is sufficient reason for doing so.

This summary consists of a fairly traditional description of criminal justice statistics and the associations between them and a few relevant criminological correlates. My general frame of reference is derived not from historiography but from macrocriminology. I mostly describe traditional crime categories—that is, crimes of violence (homicide, criminal assault, rape) and property (theft and robbery)—and their punishments as reflected in statistics relating to court sentences (such as imprisonment, fines, suspended sentences) and other findings of guilt (such as summary fines and waivers of prosecution), here referred to as conviction statistics.

The data consist of national aggregates. It is possible that local and other diversities have been obscured. However, because in the bureaucratic nation state punishment and crime are defined by national penal codes encompassing the whole country, an aggregate level analysis is justifiable and appropriate.

The main focus is on description of long-term developments; short-term fluctuations and their explanations are generally not my focus. Yet, if explanations are offered, they follow the idea of "strong" and "weak" explanations (Törnudd 1996, pp. 120–30). The eventual influence of "weak" causal agents can be studied only by holding constant "strong" factors such as the opportunity structure or demographic and legal changes, which usually account for most of the variation observed. Thus, the focus is on "strong" factors.

Likewise, in-depth numerical analyses have been omitted. Instead, preference is given to graphical methods of presentation that benefit from the striking simplicity of long-term uninterrupted time-series data. The terms "development" and "trend" are used interchangeably, with trend—at first sight—being void of any deterministic connotation. In fact, the term "drift" (from the stochastic time-series literature) may have been more appropriate. It was not used in order to keep the terminology simple.

The remainder of this summary is organized as follows. Section 1 concerns the development of murder and nonnegligent manslaughter, assault, and rape. This

is followed in section 2 by theft offenses and repeated thefts and robbery. Section 3 examines trends in convictions and sanctions in the light of a number of specific variables such as gender, age, nationality, and prior involvement in crime. Section 4 summarizes major findings and section 5 discusses their policy implications.

1 Violence

That this summary starts with a discussion of violence should be understood as a reference to modern thinking, in which individual violence occupies one of the top rankings among what are deemed social evils. It has not always been so. Although the current Swedish Penal Code of 1962 begins its description of specific crimes with crimes of violence, the previous Penal Code of 1864 started with crimes against religion. The definitions of violence that I use are purely ad hoc and have been determined by what is available from the statistical sources: homicide (infanticide excluded), criminal assault, and rape. Robbery has been treated as a property crime.

1.1 Homicide

Data are available from population and vital statistics from the 1750s onward, and from conviction statistics from the 1830s onward. Although these two statistical series are based on different units of measurement (i.e., "killed" and "killers"), there is a high degree of correlation between them—suggesting that homicide data may be seen as rather reliable measures of deadly violence.

As figure 1 shows, the most striking feature of the long-term trend from the 1750s to today is that the rate of homicide victims per capita has scarcely changed. This pattern of stability remains, even if there is evidence that the level of homicide may be underreported in the late eighteenth and early nineteenth centuries (by factors of 2 and 1.5, respectively). Whether improved medical treatment has had an effect on homicide statistics is a contested question.

In relative terms, the path followed by the homicide curve fluctuates, as can be seen by an upswing in the first half of the nineteenth century, a low level during the period between the world wars, and an increase after World War II. The last two trends have also been demonstrated in other European countries (Eisner 2003; 2008).

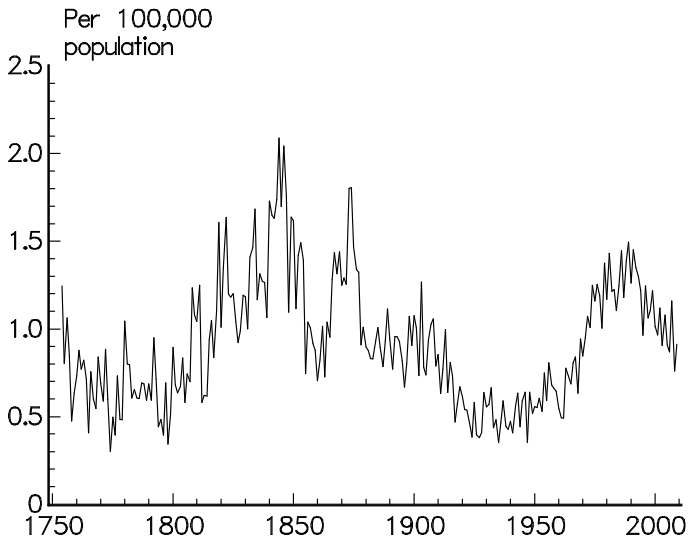

Fig. 1.—Sweden: Homicide. Number of persons killed according to vital statistics, 1754–2009. Per 100,000 population.

National trends in alcohol consumption in Sweden closely resemble those for homicide. Alcohol consumption peaked during the middle years of the nineteenth century, at which time homicides were at their highest. Both series display their lowest levels during the period between the world wars, when levels of alcohol consumption were held in check by an alcohol rationing system. Despite this close covariation, there is consensus among Scandinavian researchers that alcohol consumption should be considered as a contributing factor only—dependent on specific circumstances—to lead to deadly violence.

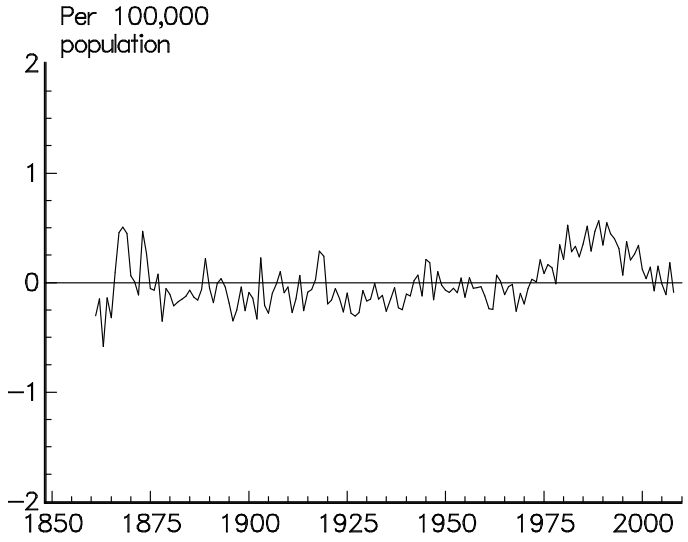

Fig. 2.—Sweden: Homicide. Number of persons killed according to vital statistics, 1861–2009, corrected to account for per capita (15 years and older) alcohol consumption. No annual alcohol consumption data available before 1861.

As figure 2 shows, only the years around the 1870s and 1980s need additional explanations. As regards the later period discussions have focused on, among other things, the significance of increased social marginalisation and immigration. For the most part, though, homicide has fluctuated in a more or less erratic fashion, once changes in alcohol consumption have been taken into account. This is inconsistent with global interpretations such as the relevance of the large-scale social transformation of Swedish society that occurred during the nineteenth and twentieth centuries. The transitions of Sweden from an agricultural to an industrial and then a postindustrial society have not been reflected in homicide trends to any great extent.

Even the choice of sanction has undergone tremendous changes without leaving significant imprints on the historical development of homicide. In the middle of the eighteenth century, the death penalty was widely used (and not only for murder). In 1779, during the reign of Gustav III, the use of the death penalty was reduced. During the first half of the nineteenth century, the use of pardons was extended. Capital punishment was reduced still further with the enactment of the new Penal Code in 1865, after which the number of executions never exceeded more than one or two per five-year period. In 1877, public executions were abolished. The last execution was performed in 1910, when the guillotine was used for the first and last time. Abolition was finalized in 1921 for crimes committed during peacetime and in 1973 for crimes during wartime. The prohibition of the death penalty is now embodied in the Swedish constitution.

Today, there are basically two choices of sanctions for homicide: approximately 60 percent of convicted killers are sentenced to imprisonment, and 40 percent are sentenced to compulsory residential psychiatric care. The extent to which convicted killers have been labeled insane has varied in the statistics maintained since the 1910s—from 28 percent in the 1910s to 70 percent in the 1940s and again in the mid-1970s. These high rates coincide with low homicide rates and a period when the treatment ideology flourished in Sweden.

The use of life imprisonment decreased sharply during the second half of the nineteenth century (fig. 3). In the middle of the nineteenth century, even crimes other than murder (e.g., rape, robbery, repeated theft) could carry a life sentence. Toward the very end of the period, however, the use of imprisonment for life began to increase again.

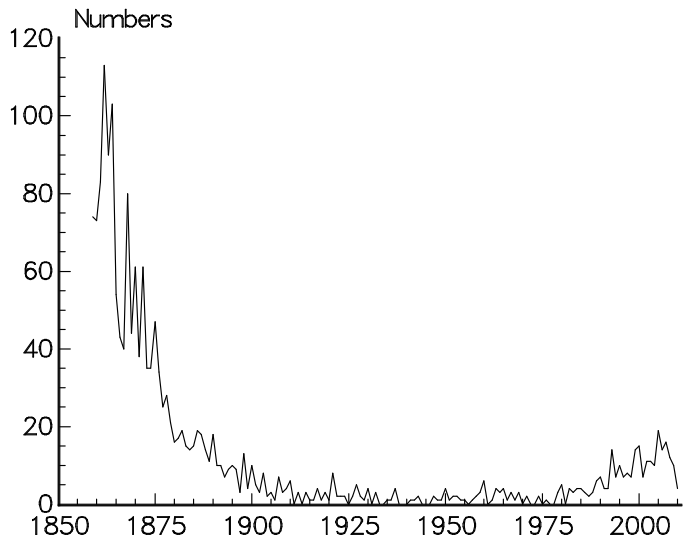

Fig. 3.—Sweden: Number of persons sentenced to life imprisonment, 1859–2010.

When Swedish trends in the application of the death penalty and in the number of homicide victims are compared, it is not possible to discern deterrent effects of the use of capital punishment. Homicide rates dropped to their lowest level in the years following 1921, when the death penalty was abolished and alcohol restrictions were introduced. They were highest during the 1840s, when at least 10 persons were executed each year. Today, homicide rates are no higher than in the 1870s, the 1830s, and the 1750s—all periods when many executions were performed. A nil effect of the use of the death penalty can also be demonstrated by means of time-series analyses on a year-by-year basis.

1.2 Assault

It is much more difficult to assess the quality of Swedish assault statistics (fig. 4). There is no parallel control data series for assault convictions in Sweden equivalent to vital statistics data for homicide, although the correlation between the homicide and assault series is considerable.

It may be assumed to be unlikely that people's readiness to report assault crimes has diminished historically. On the contrary, it is probable that levels of tolerance for individual violence have declined over time and have led to an increase in the likelihood that assaults are reported. It is thus highly likely that assaults were more common in the nineteenth century than in the twentieth century.

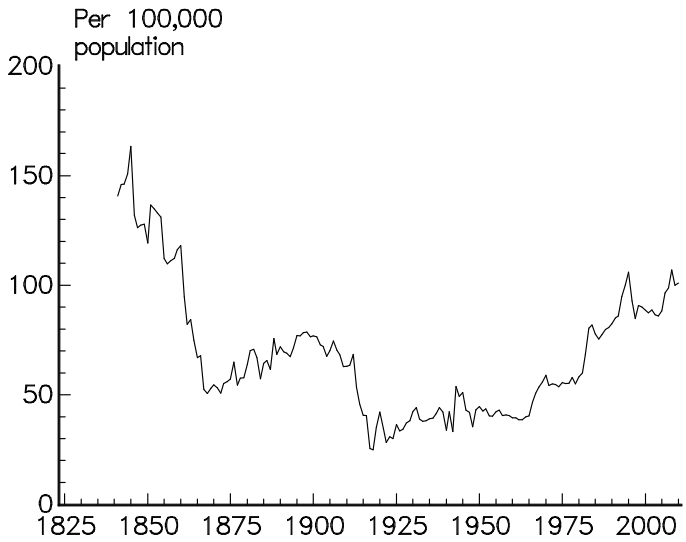

Fig. 4.—Sweden: Assault. Number of convicted persons, 1841–2010. Per 100,000 population.

However, it is reasonable to assume that the meaning of assault as a legal concept has changed substantially since the 1800s. In the nineteenth century, convictions for assault rarely related to the maltreatment of children or women. According to prevailing social and legal notions, these acts were not defined as crimes—other than in serious cases. Today, about one-third of assaults brought before the Swedish courts relate to violence against women (primarily in close relations). Thus there have been important internal shifts in the types of assault offenses that are reflected in the conviction statistics: Crimes of assault against men have declined, while those against women and children have increased.

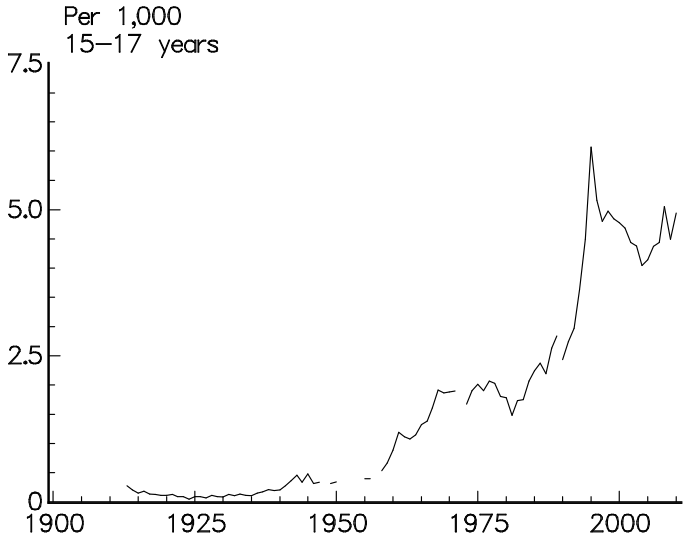

Fig. 5.—Sweden: Assault. Number of convicted persons, aged 15–17, 1913–2010. Per 1000 population, aged 15–17.

N.B. 1948, 1951–54, 1957, and 1972 missing. 1913–89: age when offense committed; 1990–2010: age at adjudication.

Likewise, the control of young men by means of the penal law has also increased, as can be seen from figure 5. In 1924, 15 young men aged 15–17 years were convicted of assault. By 1995, the corresponding number had risen to 1,826.

The trends in assault convictions generally covary with trends in alcohol consumption (particularly with the consumption of beer and spirits in public places). Much of the variation in the assault rate disappears when changes in alcohol consumption are taken into account. Once again, it seems that the major transformation of Swedish society witnessed over the past 160 years has not been accompanied by an overall increase in the extent of criminal assault. The opposite is closer to the truth.

The increase in figure 4 after the mid-1960s seems to be both real and conceptual. It is real in the sense that factual violence has increased (as, e.g., homicide data from vital statistics clearly show; cf. also the increases in rape and robbery shown below). The increase is, however, also conceptual because of application and enforcement of wider social and legal definitions of what is considered to be violence. The upswing since 1980 has, for example, to do with changes in legislation relating to violence against women, and an increase in the frequency of prosecution of violence among young men. One can speculate that underlying this widened conception of violence mirrors three basic characteristics of modernization: fewer deviations from expected normality, increased standardization of life processes, and greater intolerance of hardship and pain. These traits have decreased people's tolerance of what is considered acceptable use of force (as a source of pain) and thus widened sensitivity toward and conceptions of what is experienced as violence. That an increased level of sensitivity to violence can then lead to a broadened definition of criminal violence may in turn be linked to various interest groups that increasingly define people's personal integrity in terms of human rights. This definition makes the step to interpreting violations of these rights as criminal acts a short one.

The increase in assault convictions in Sweden after 1965 coincided with an increase in the use of imprisonment as a penal sanction in connection with assault offenses. In 1965, the new Penal Code stiffened the penalty for assault. Before 1965, prison sentences accounted for approximately 10 percent of the sanctions imposed in connection with assaults. Thereafter, that proportion quickly increased to 25 to 30 percent.

1.3 Rape

In contrast to the official data series on homicide and to some degree also assault, it is unlikely that figure 6 represents an accurate description of the "real" trend in rape offenses in Sweden. The frequency of adjudicated rape cases was

extremely low during the second part of the nineteenth century: on average, fewer than 10 cases per year entered into the court statistics.

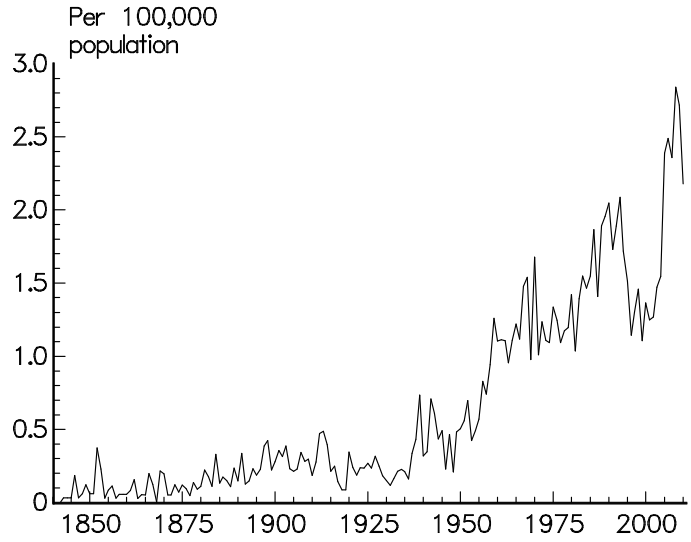

Fig. 6.—Sweden: Rape. Number of convicted persons, 1842–2010.

During the nineteenth century, the judicial response to rape bore little real relation to the actual frequency of this crime. Historians have shown that convictions for rape were very rare even in pre-statistical times. The low rates may reflect the weak social and legal position of women in Swedish society, which meant that in most cases of rape women were not afforded the opportunity to bring their violators to justice. They were given as little opportunity to protect themselves through the courts in relation to rape as they were in relation to common assault.

The modern increases in the level of registered rapes and of convictions for rape might thus partly indicate a somewhat paradoxical state of affairs: the improved legal protection leads to an increase in the level of reported offenses, and thereafter also in the number of convictions, with no need for the level of actual offenses to have increased to a corresponding degree.

This interpretation, however, does not mean that one can "explain away" the entire increase after World War II as an unveiling of the "dark figure", i.e., the same amount of rapes are being committed, but more are coming to light and being prosecuted. It is highly probable that the risk of rape increased, considering that the direct control of women (through "watchful eyes") has diminished in post–World War II Sweden and the amount of time which women spend alone with men outside their families has increased—facts that some men take advantage of.

Likewise, it is most unlikely that the upswing after World War II can be explained by changes in the choice of sanctions for rape. Then as now, rape typically carried a custodial sanction, to be served either in a prison or, less commonly, in a mental hospital.

2 Property Offenses

It can be assumed that many theft crimes—especially those of a minor nature—are not reported and that many reported thefts do not result in criminal proceedings. Nevertheless, it is highly likely that Swedish conviction statistics provide an approximate description of the trend of nontrivial theft in Sweden. This view is based on the following arguments: First, until World War II many theft offenses carried a relatively high punishment. Second, serious theft offenses (such as burglaries and car theft) are still characterized by a comparatively high reporting rate, as is revealed by both national victim surveys and insurance statistics. Third, for over 100 years now, the historical trends in police-reported theft offenses in Stockholm and Gothenburg have displayed a pattern similar to the trend in conviction statistics for the country as a whole. Fourth, there appear to be straightforward interpretations (see below) for marked deviations from these trends.

2.1 Theft Trends

Theft convictions began at a relatively high level in the early nineteenth century and then dropped during the second half—as also happened in other European countries—reaching a low after the turn of the century, only to increase sharply again between 1925 and 1972 (fig. 7).

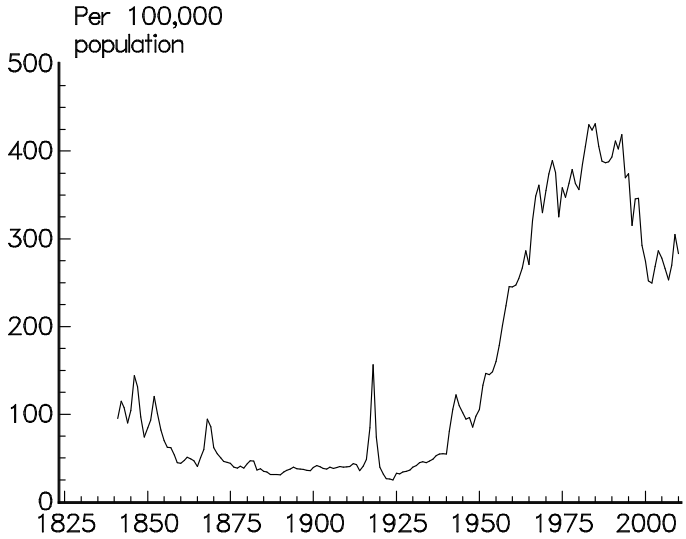

Fig. 7.—Sweden: Theft. Number of convicted persons, 1841–2010. Per 100,000 population.

Over the course of the period from the 1800s to the 2000s, there are a number of marked deviations from the main trend. These can be correlated with economic hardship (1842, 1846, 1852), famine (1867–68 and 1917–18), alcohol restrictions (the low level in the early 1920s following the introduction of alcohol rationing in the 1910s), and war (1914–18 and 1940–45). These sudden interruptions show that the number of convictions for theft is affected by broader social events—even though each specific crime is a personal and individual act.

The downswing between 1850 and 1925—two extreme points in the historical trend—is largely due to diminishing conviction rates among women, older men, and persons with prior criminal records. Conviction rates among young men started to increase in the second half of the nineteenth century, with this increase then becoming particularly steep between 1925 and 1959, as is shown in figure 8.

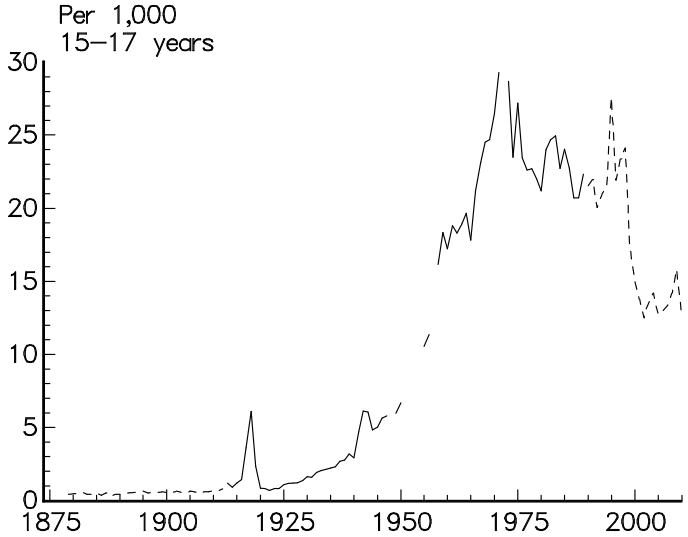

Fig. 8.—Sweden: Theft. Number of convicted persons, aged 15–17, 1879–2010. Per 1,000 population, aged 15–17.

N.B. 1948, 1951–54, 1957, and 1972 missing. Data on petty theft not available for 1879–1912. 1879–1989: age when offense committed; 1990–2008: age at adjudication.

The upswing in theft convictions after 1925 is largely attributable to young men, persons with previous convictions (since World War II), foreign citizens (after World War II), and women (since the beginning of the 1960s).

The leveling off in the rate of increase during the 1960s and the stabilization seen during the 1970s mainly reflect trends relating to young men, whereas convictions among women and men with prior convictions tend to rise. Since young men account for a large proportion of convictions for theft, this group determines the shape of the main curve. Theft convictions among women stabilized about 10 years later at the beginning of the 1980s, and in the 1990s also among both male and female recidivists.

The leveling off in theft convictions appears to reflect real stability when compared with reported criminality, insurance statistics, and victim surveys. Burglaries—crimes that have a relatively small dark figure—have remained more or less stable since the early 1970s, compared with the substantial increases of the previous decades.

The marked drop in theft convictions at the very end of the period (which has no parallels in national victim surveys and self-report studies) should be seen in the light of major reorganizations of the police and the prosecution service in Sweden, which led to a temporary loss of efficiency and reduced output.

On closer scrutiny, the increase witnessed during the twentieth century can be seen as an S-curve (fig. 7). One not very far-fetched interpretation is that when a certain basic material standard is guaranteed (much of the theft criminality in the middle of the nineteenth century has been explained by the extreme poverty prevalent at the time), convictions for theft follow patterns of access to consumer goods. With more to consume, there is always more to steal. At the same time, a bountiful supply of goods leads to a reduction in their relative value and to lower levels of physical and social control exercised in relation to them.

In 2005, for example, the Swedish police registered 620,000 larceny crimes. More than half were thefts of or from motor vehicles, thefts of bicycles, or thefts from shops or department stores. At the beginning of the twentieth century, neither cars nor bicycles existed in abundance, nor were there any self-service stores. The opportunity structure, that is, the physical opportunities available for stealing, has changed a great deal since then.

If the S-curve model is a valid representation of Swedish theft trends, it would also imply that we are observing an inflection process that started long before the 1990s—probably as early as in the 1960s and 1970s. The logic of the model proposes that it would also be futile to look for a few single causal factors that could explain the observed inflection process (McDowall 2002, pp. 728–29). The change in a single variable will rarely dominate, since the series lie at the end of a long causal chain, with their values determined by various variables that often work in different directions. The series will move with the general constellation of prevailing forces and the S-curve should be seen as the product of incremental changes in the social fabric of Swedish society.

There is also much evidence that the shifting application of penal sanctions did not play a decisive role in this process. The choices of sanctions for theft offenses have undergone major changes during the twentieth century. In 1905, the risk of being sentenced to prison for theft was 100 percent, whereas today it

is close to zero for first-time offenders. Nevertheless, in statistical terms it is very difficult to show that the change in the selection of sanctions for theft has contributed to the development of theft over the course of the twentieth century to any significant degree.

Nor should we overestimate the significance of industrialization and urbanization: convictions for theft were no more numerous in the 1950s than 100 years earlier. The best explanatory model is changes in the opportunity structure.

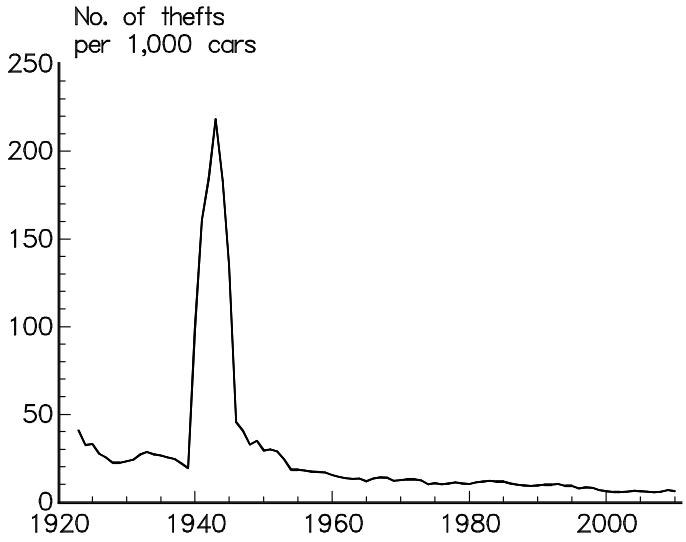

Fig. 9.—Sweden: Theft. Number of convicted persons per 1,000 registered cars, 1923–2010.

The development in theft convictions is characterized by a remarkable stability (or even a downward slope; fig. 9) once it has been corrected to take account of changes in the opportunity structure—approximated by reference to the existing number of cars 1923–2010. The period around World War II is clearly visible, and the S-curve formerly seen during the twentieth century has disappeared. Thus the theft trend in Sweden becomes an illustrative example of Felson's argument "that a crime wave does not depend on increased motivation to engage in crime, providing that there is greater opportunity to act upon motivations" (1983, p. 668).

2.2 Repeated Theft and Robbery

Because of shifting classifications in the official Swedish statistics, repeated theft has been defined as the number of persons convicted three or more times for theft (1832–1915) and as the number of persons sentenced for theft who have previously been sentenced three or more times for so-called crime register offenses (starting in 1916). The trend in repeated theft offenses is shown in figure 10. After 1850, convictions for repeated theft offenses declined until the

outbreak of World War II. Convictions for robbery offenses also follow a similar pattern as shown in figure 11.

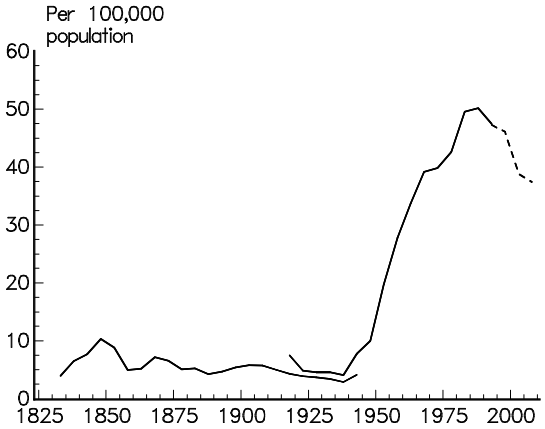

Fig. 10.—Sweden: Repeated theft. Number of convicted persons, 1832–2010 (5-year average). Per 100,000 population. **N.B.** change of definition from 1916. Estimated data from 1995.

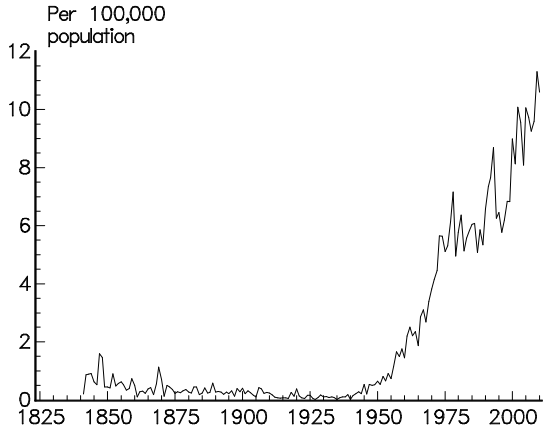

Fig. 11.—Sweden: Robbery. Number of convicted persons, 1841–2010. Per 100,000 population.

After World War II, the number of convictions for repeated theft and robbery increased sharply. No leveling off can be observed before the 1970s. The increase in robberies at the very end of the period is mainly explained by an increase in "mugging" offenses among young males.

Compared with the trend in other theft offenses, the trend in repeated theft is distinctive in one essential respect: the sharp increase occurs about 15 years later than it does for other thefts: the theft curve starts rising after 1925, while repeated thefts increase after 1940. There is a good deal of evidence to indicate that the statistics reflect this trend correctly—since the dark figure of repeat offenders can be assumed to be small. In the nineteenth century, rates of persistent recidivism were already high among persons with several previous convictions, even if the number of recidivist offenders was small. This continued to be the case from the first half of the twentieth century until the present.

The notion that the improved welfare of most segments of the population would reduce criminality among the poorest seemed to have been confirmed during the period up until World War II. Extensive substance use and its political control play an important role in explaining the overall trend. It is unrealistic to view alcohol, however, as the sole explanation for the sudden change that occurred following the outbreak of World War II. Instead, it cannot be ruled out that the development was also determined by the increasing "input" of young offenders

(as measured by the number of youths aged 15–17 convicted of theft offenses) half a generation earlier.

Figure 12 shows a substantial increase—in the right causal order—in both groups following the end of World War II and a leveling off at the end of the twentieth century. This stagnation came after a delay of about 15 years for the group with large numbers of repeat offenses.

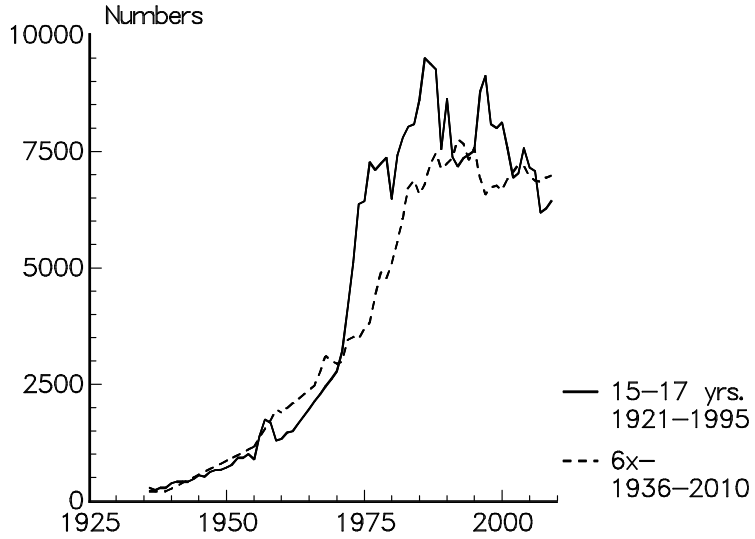

Fig. 12.—Sweden: Persons convicted of theft offenses (aged 15–17), 1921–95, lagged 15 years, and persons convicted of serious offenses who have been registered at least six times in the crime register (or equivalent), 1936–2010. Data in part based on estimations.

3 Convictions and Sanctions

The most striking features of the Swedish trend relating to all criminal convictions (fig. 13) are the sharp increase in the 1950s, the equally sudden break in this trend immediately thereafter, and the decrease since the end of the 1970s. The figure presents a somewhat different picture than in the preceding discussions relating to specific offense types. The reason is that all offense types—from murder to traffic violations—are given equal weight. Most of the increase during the 1950s results from the rising number of traffic violations—mirroring the expansion in car ownership in Sweden—and a doubling of arrests for public drunkenness following the repeal of alcohol rationing in 1955. The increases before World War II also reflect control of public drunkenness and road traffic offenses.

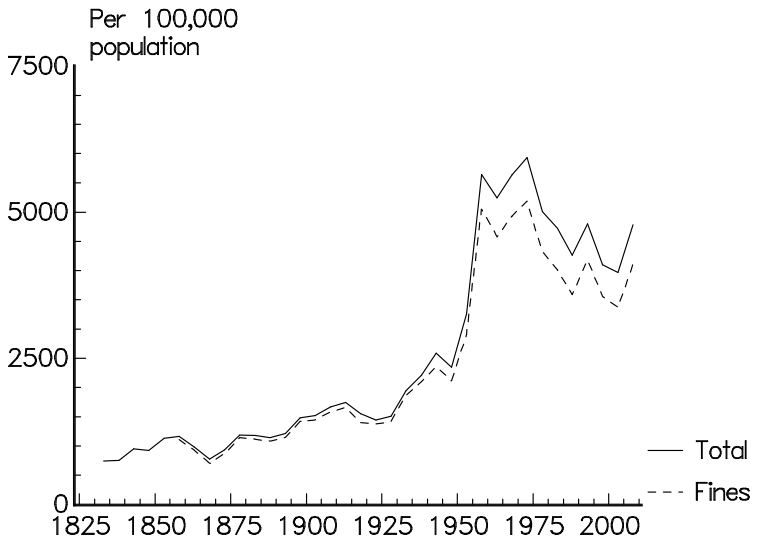

Fig. 13.—Sweden: All offenses. Number of convicted person, 1831/1857 to 2010 (5-year average). Per 100,000 population.

The leveling off during the 1960s and the decrease since the mid-1970s largely result from the decriminalization of minor traffic violations and public drunkenness. Figure 13 is instructive in that it clearly shows that criminality is not simply "given", but results from political decisions. A decision made in parliament may lead to a sudden increase or decline in the level of recorded criminality. Even if traditional interests and values almost universally imply that certain acts should result in punishment, there is a wide margin for discretion in relation to what else is to be controlled by means of the penal system (through punishment and the threat of punishment) or by other means.

Figure 13 also indicates that a significant part of the population receives a penal sanction each year. Over time the cumulative effect means that almost 40 percent of men and 10 percent of women in a given birth cohort can expect to receive at least one penal sanction between the ages of 15 and 37 years (minor traffic offenses not included). This statement refers to a Swedish cohort born in 1960 and followed up between 1975 and 1997 (Svensson 2002).

3.1 Convictions for Serious Offenses

When one examines "criminality" as a whole, there is a considerable risk that the picture will primarily reflect trends in minor offenses (between 85 and 95 percent of all convictions during the period under study resulted in a fine). When seeking an alternative description of the "crime" trend in Sweden, one might instead use the number of convictions for so-called serious offenses as the unit of measurement: that is, crimes leading to a more severe sanction than a fine.

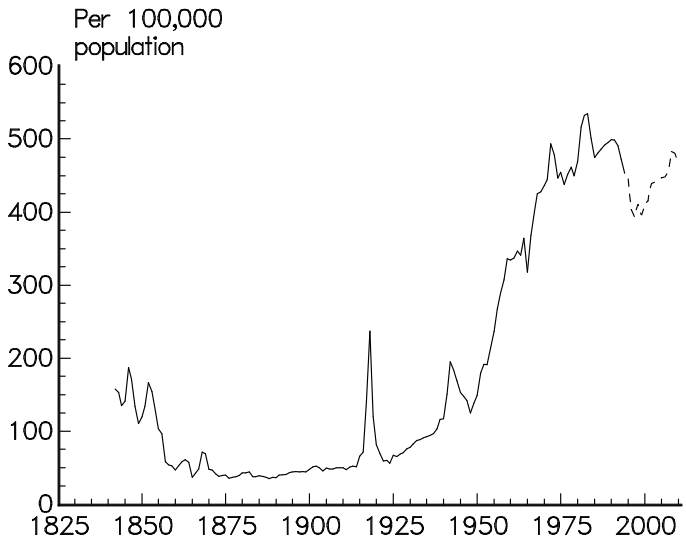

Fig. 14.—Sweden: All serious offenses. Number of convicted persons, 1842–2010. Per 100,000 population. Estimated data from 1995.

Figure 14 (which is dominated by the development of theft crimes) shows once again that industrialization and urbanization did not negatively influence overall conviction trends in Sweden in any appreciable degree before World War II. The same picture emerges from the trends in police-registered criminality in Stockholm or Gothenburg. The big drop in the 1850s occurred long before the start of industrialization in Sweden, which is usually dated around the 1870s.

Because it is always risky to analyze criminality as a monolith, I analyzed trends for 25 separate types of crime. The findings can be summarized as follows.

Even when all the crimes resulting in convictions are divided into subgroups and examined separately, the evidence still indicates that urbanization and industrialization did not as a rule result in any substantial increase in the level of convictions before World War II. Almost all crime types were at lower levels during the interwar period than before the First World War.

Three types of crime have steadily decreased since the 1870s: crimes against religion, defamation, and crimes against the family. At the same time, three other groups of offenses (“economic crimes”) have increased steadily: fraud, counterfeiting, and crimes associated with debts.

The use of custodial sanctions in association with non–Penal Code offenses was very rare in the 1800s. In 1885, for example, only 13 such prison sentences were recorded, whereas the corresponding number in 2010 was approximately 6,000 (47 percent of all prison sentences). These latter sentences were mainly for drug-related crimes (drunken driving, sale of alcohol and other drugs), tax crimes, and illegal possession of weapons.

With a few exceptions, levels of convictions for all groups of offenses increased after World War II, the watershed for conviction trends in Sweden. In a matter of just two decades, Sweden was transformed from a country with low conviction rates in Scandinavia to one with high rates. A stable development evolved from the mid-1970s onward.

3.2 Specific Groups Convicted of Serious Offenses

The statistics on serious offenses also allow us to summarize some central tendencies associated with the trends in crime that result in convictions among specific groups.

Women and Men. During the period under study, convictions of women and men have largely followed the same pattern, but the conviction rate for men is consistently much higher than for women (fig. 15). The proportion of women among convicted persons has varied between 18 percent (1866–70) and 6 percent (1956–60), and stood at 15 percent in recent years.

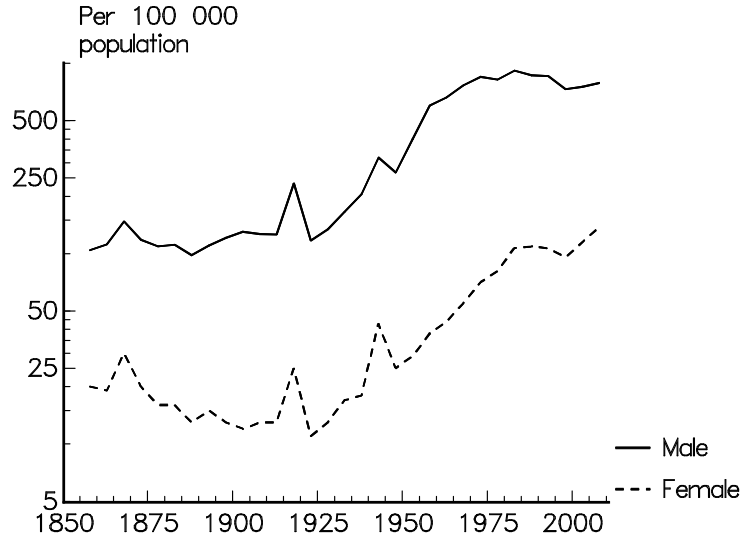

Fig. 15.—Sweden: All serious offenses. Number of convicted persons, 1857–2010, by gender (5-year averages). Estimated data from 1995. Semi-log scale.

Young and Old. From a historical perspective, the focal point of the Swedish conviction rate has shifted downward through the age range. In the middle of the nineteenth century, 15–17-year-olds had the lowest conviction rate of all age groups in Sweden. In the 2000s they have the highest. This top ranking had been achieved by the 1930s—which may partly indicate a fundamental shift in the way social control is exercised over juveniles: from (relatively effective?) informal to (relatively ineffective?) formal control.

Foreign Citizens. The presence of foreign citizens among persons convicted of serious offenses is for the most part a post-World War II phenomenon. Sweden and the other Scandinavian countries were all characterized by net emigration during the latter half of the nineteenth and the beginning of the twentieth centuries. Before World War II, the proportion of foreign citizens with convictions stood at fewer than 2 percent in Sweden. In the mid-1950s, 5 percent of all persons convicted for so-called serious offenses were foreign citizens. By 1994, this had increased to 17 percent. Roughly half of this increase is a function of the demographic growth of the foreign (mostly immigrant) population in Sweden. The other half is due to the overrepresentation of the foreign population in the criminal justice system. There is no consensus among Swedish researchers as to whether the overrepresentation is behavioral or a result of discrimination.

The level of overrepresentation has remained more or less stable throughout the period. This stability has not been affected by the decrease in the proportion of citizens from other Scandinavian and European countries in the total non-Swedish population during the period. Stable proportions, albeit high, are also found for the most serious crimes such as homicide, rape, and robbery.

Prior Criminal Records. In addition to the statistics on persons convicted for repeated theft offenses, somewhat sketchy data on prior criminal records (referring to the number of prior convictions accumulated by an offender) also exist in Sweden.

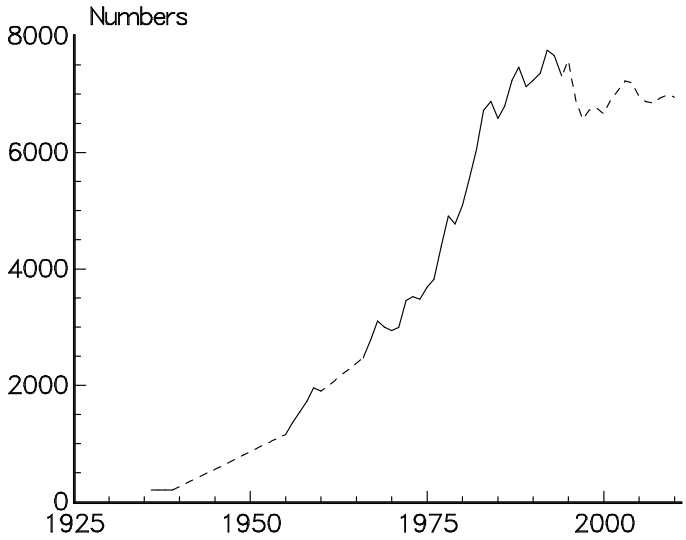

Fig. 16.—Sweden: All serious offenses. Number of convicted persons 1936–2010. Persons with six or more prior convictions. Estimated data 1940–54, 1961–65, and 1995–2010.

Until the outbreak of World War I, the number of first-time offenders increased, while the group with a prior criminal record remained at a constant and low level after an initial decrease. After World War I, both groups of offenders became larger, but the group of recidivists increased most (particularly after World War II). There has been a pronounced leveling off in the rate of increase since the 1970s, first among the debutants and later among the recidivists. This leveling off also holds true for the group with the lengthiest criminal records (fig. 16).

Available estimations (1917–94) give no indication that the penal system has produced any discernible reduction in the recorded risks of recidivism on the aggregate level. In Sweden there appears to have been relative stability, but with a marked increase during the 1940s and the beginning of the 1950s (fig. 17).

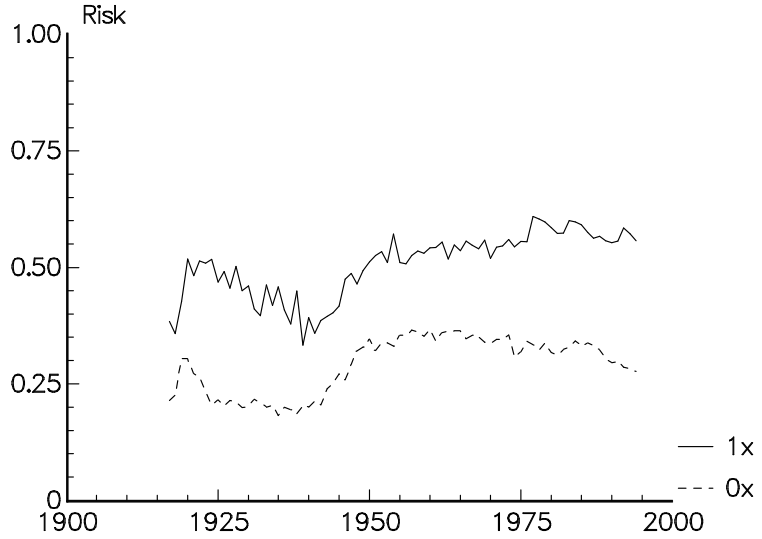

Fig. 17.—Sweden: Calculated risks of recidivism, 1917–94. 0x = zero prior convictions; 1x = one prior conviction.
N.B. separate data on two or more prior convictions are not available.

Even for recent data, covering the period 1991–2010, no decreases are discernible holding gender and the number of previous convictions constant.

3.3 Sanctions

Imprisonment was formally introduced in Sweden in 1855 as an alternative to corporal punishment, which was abolished that year as a criminal sanction for adults. The first alternatives to imprisonment came in their turn 50 years later, with the introduction of the suspended sentence in 1907 and probationary sentences in 1919. As can be seen from figure 18, much of the increase following World War II is related to noncustodial sentences (in the form of

suspended sentences, probation, waivers of prosecution, special treatment for young offenders, and, since the late 1980s, civil commitment and community service), which in turn is strongly connected to the deflated penal value of theft offenses.

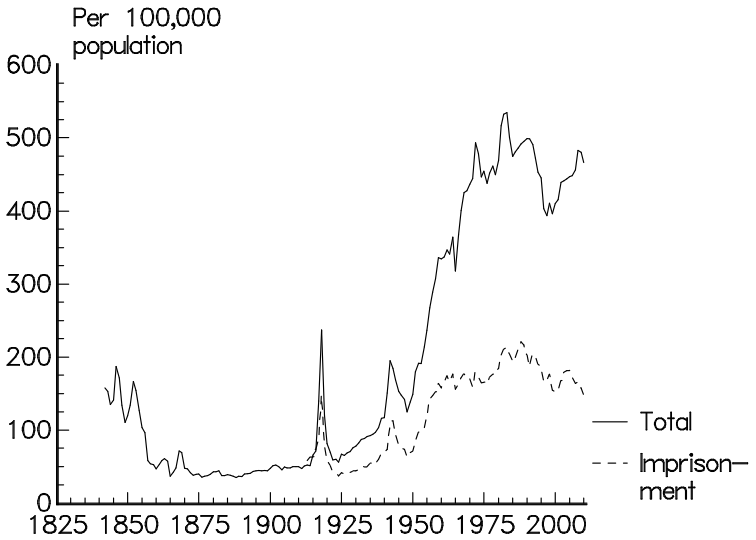

Fig. 18.—Sweden: Convictions for serious offenses, 1842–2010, by sanction. Per 100,000 population. Total: estimated from 1995.

From a historical perspective, the Swedish and other Scandinavian prison systems, in line with European counterparts, are young institutions. The prison's rise to prominence can be dated to the first half of the nineteenth century. At that time, imprisonment was introduced as a substitute for the death penalty and corporal punishment. With their roots in the early modern workhouses, prisons originally functioned as a congregation point for the poor, the jobless, and the marginalized. This function is still very much alive. According to recent level-of-living surveys among prison inmates, inmates still compare very unfavorably with the remainder of the population as regards their living conditions before incarceration.

From a structural perspective, the development of recorded criminality and the use of imprisonment (measured in terms of the daily prison population) appear to constitute two independent processes in Sweden. Even if the data shown in figure A (see Appendix) are partially based on estimates, it is clear that the size of the Swedish prison population has not been determined by the level of recorded crime. Nor does the widely discussed idea of the "stability of punishment" apply to the Swedish data.

Whether the fluctuating use of imprisonment has influenced the course of crime trends is a more difficult question to answer, but figure B (see Appendix) suggests that there has been no effect. Clearly, before World War II there is no

relationship at all. The trend in the inmate population was on the decline, while offense rates remained more or less stable. After World War II, the picture altered quite drastically, with increasing prison trends (until the mid-1960s) and soaring offense rates (until the late 1980s). In the case of theft, which determines the shape of the offense curve, a comprehensive analysis of the data over the course of the twentieth century has shown that there is no support to the deterrence/incapacitation hypothesis in a longitudinal perspective.

In summary, the marked decline in the prison populations in Sweden (as well as in Denmark and Norway) during the latter half of the nineteenth century was not connected with concurrent increases in conviction rates, and no Scandinavian country, including Sweden, matched the increase of reported criminality after World War II with corresponding increases of their prison populations. The underlying reasons for this development are widely discussed among scholars.

4. Major Findings

The preceding descriptions support a number of generalizations.

1. The stable or declining conviction trends during the second half of the nineteenth century and the first half of the twentieth century are striking, particularly since they occurred despite profound changes in the social and political structure of the Swedish society.

2. The proportion of women punished declined at least until the 1950s. Thereafter it began to increase. While women are less often convicted than men, the long-term conviction trends are parallel. The modern conviction rate for women in Sweden equals the male rate of the early 1920s. Male crime then was clearly defined as a social problem, whereas female crime today generally is not.

3. Young people (predominantly young men) emerged increasingly clearly as a central focus of criminal law controls during the twentieth century.

4. The presence of foreign citizens among convicted persons is, for the most part, a post-World War II phenomenon. The share of convicted foreign citizens is higher than their comparable shares in the general population. The reasons for the overrepresentation are contested.

5. Long-term data on repeat offenders are scarce. Available data suggest, however, that the number of repeat offenders soared during a 30-year period following World War II—possibly triggered by an increased input of young offenders and exacerbated by accelerated substance use.

6. The significance of alcohol and drugs—both use and control—for the development of punishment and crime cannot be overestimated.

7. In the long run, the penal value of violent offenses has been upgraded, while theft offenses have been downgraded from serious crimes to mass offending ("volume crime"). The proportion of prison inmates in 2010 who were convicted of theft offenses as the principal offense (excluding robbery) amounted to as low as 6 percent in Sweden.

8. The decline in the prison population that occurred in Sweden took place for the main part during the second half of the nineteenth century and thus long before the welfare state became established in the Nordic countries—a fact that is not properly recognized in research to date.

9. The periods surrounding wars have affected trends in both the short- and long-term perspective.

10. The period after World War II brought with it a steep increase in the level of criminal justice interventions, in part a result of increases in offending, in part a result of the expansion of penal law control (regarding, e.g., motoring, violence, sexuality, drugs). Admissions to prisons increased more than three-fold (1946/50–1986/90).

11. No Scandinavian country, including Sweden, appears to have been able to control rising crime trends after World War II, though the Scandinavian criminal justice systems have been "good" at punishing people. The number of individuals punished is high by European standards.

12. Notwithstanding the introduction of a wide range of alternative sanctions to imprisonment and fines during the twentieth century, recidivism statistics do not indicate that the criminal justice interventions have produced any major decline in the risk of recidivism. Sweden reports relative stability, although with a marked increase during the 1940s and the beginning of the 1950s.

In sum, there is ample evidence that traditional crime policy measures—the reliance on police and punishment—have not produced the desired effects of protecting ordinary citizens and reforming criminals. Punishing individuals who commit crimes seems to be of little marginal value as a means of preventing crime.

5 Crime Policy Implications

Advocating the use of punishment and the threat of punishment as means of crime control is commonsensical and easily understood. But referring to punishment as a response to crime too often prevents any search for really effective alternative measures. Such effective alternative measures do exist, however (see von Hofer 2011 for details).

One can also observe that the use of punishment is being withdrawn from many other areas of modern Swedish society. For example, the labor market has long been completely free of the use of punishment. Military penal justice, which in earlier periods of Swedish history constituted the motor that drove developments in the field of penal law more generally, was abolished in 1986. The field of education has also long been free of the use of punishment and parental punishment of children has been banned. Thus the incongruous adherence to the use of punishment in the field of criminal policy is striking.

It is therefore reasonable to conclude that the use of penal law in practice has little to do with the conduct of an efficient crime policy whose principal objective is to prevent crime. The political attraction of penal law appears rather to lie in its symbolic significance and the visible exercise of power which reinforces widely shared attachments to punishment as a proper response to wrongdoing.

Power is usually exercised by someone, against someone, and for someone or something. The actor's perspective in itself is relatively unproblematic in Sweden. She is a constitutional state in which the government and parliament determine the general focus of the police, the prosecution service, the courts, and the prison bureaucracies by means of legislation and financial resources. The application of this legislation is conducted for the most part (although not always) within the prescribed limits. A system of judicial and political controls exists. However, the questions for and against whom penal justice power is exercised are more difficult to answer.

In theory, criminal law applies to all. In practice, criminal law is directed primarily against men (as unorganized individuals). To an increasing extent, it has also become young men—particularly after World War II. If one looks at prison populations, the focus is still on socially disadvantaged men, both those with domestic and overseas origins. It was previously a question of poor, unemployed, alcohol dependent, and vagrant property offenders. Today it is poor, unemployed, alcohol and drug dependent, homeless, violent, sex, and drug offenders. The penal law is thus still focused on the control of segments of the marginal population. The criteria for intervention have changed, however from stealing (and vagrancy) to substance use, violence, and sex. At the same time,

penal justice control, which is exercised first and foremost through the use of fines, has undergone a very substantial increase after World War II. This development is of course due, to some extent, to the development in motoring, but conviction rates remain high in Sweden even when motoring offenses are excluded.

The penal justice system is thus being allowed to play an expanding role in relation to the control of the (male) population at large, while the police apparatus itself is small in Sweden and the rest of Scandinavia by comparison with the rest of Europe.

The groups intended to benefit from the penal law as it is applied are to a growing extent women and children (as victims of violence and sex offenses) at the same time as the penal law is used to satisfy demands from inter- and transnational organizations (IGOs, such as various bodies of the UN and the EU), national pressure groups (NGOs), and parts of the media. The latter groups' significance is particularly prominent in the area of drug policy. Thirty percent of prison inmates in Sweden today have been convicted of drug offenses, and drugs probably constitute the largest single crime policy problem in Sweden today.

In 1956, the influential Swedish *Strafflagberedningen* (Criminal Law Committee) observed that

> it must be emphasized that the possibilities of penal policy to prevent crime in many ways are limited and that the presence of crimes does not depend only on, or even substantially on, shortcomings in the penal legislation. It is a misconception, when many . . . seem to think that by reforming the sanction system one might stop an increase in the number of offenses. This goes against all experience. (English translation by Janson 2004, p. 436)

Nevertheless, the penal code has prevailed as a pivotal means of Swedish criminal policy.

The main lesson that can be drawn from the preceding historical analyses of criminal justice statistics is that the criminal justice system generally has not offered efficient ways of controlling the development of crime in the twentieth century: many types of traditional crime soared and modern crimes sprawled despite the criminal justice system's significant growth in size and scope. The salient point for this failure seems to be that "doing justice" and "being efficient" became muddled. The labeling of unwanted behavior as "crime" inevitably triggers a series of processes that aim to "do justice", irrespective of whether they are efficient or not. This happens because crime is defined through

punishment, but punishment does not by default prevent crime—neither in its deterrent nor in its norm-strengthening guise. Thus a politician who wants to reduce unwanted behavior or events should look in the first place for means of prevention other than those offered by the criminal justice system. Punishment is the deliberate infliction of harm. Harming the offender is intended, but punishment also harms citizens and society at large—given all crime that the reliance on the ritual use of punishment did not prevent.

APPENDIX

The Phillips Curve

The Phillips-type curve is a graphical technique to add a third, temporal, dimension in a two-dimensional space, i.e., the dependent variable (*Y*), the independent variable (*X*) and time (*T*), by *connecting* the observations *(x,y)* in consecutive order (*t*). This is a handy way to screen for contingencies over time, when theory predicts the direction of the relationship. The technique was used by William Phillips (1958) in *The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861–1957*. Phillips described an inverse relationship between money wage changes and unemployment in the British economy over the period examined.

Needless to say, this graphical technique is a screening tool only. It visualizes the temporal covariance between *X* and *Y*, but it cannot handle the importance of other variables which may also independently account for the covariance of *X* and *Y*.

In the present summery the Phillips-type curve is used to study the relationship between indicators of punishment and crime. According to deterrence or incapacitation theories, there should be a negative relationship between the use of punishment and crime: more punishment yields less crime and less punishment more crime.

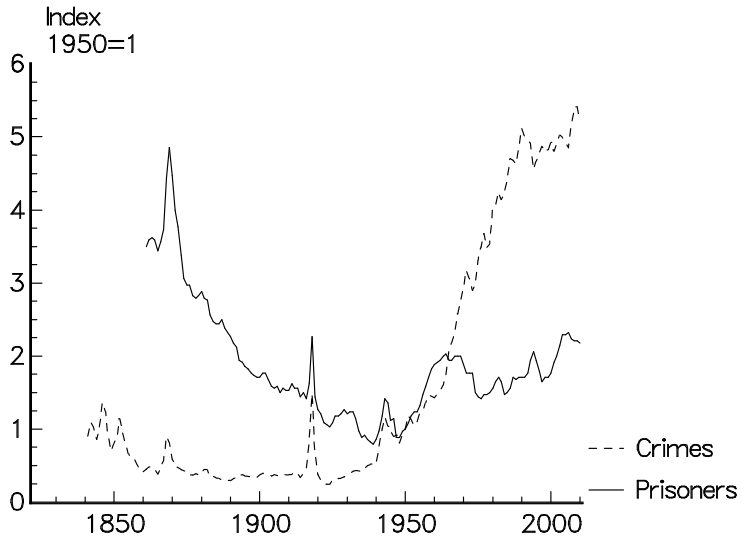

Fig. A.—Sweden: Estimated crime curve, 1841–2010, and daily prison population, 1861–2010. Per 100,000 population. Index 1950=1.

Looking at figure A one may perhaps discern an overall negative relationship between punishment (number of prisoners) and crime (number of convictions): when the number of prisoners is high, crime convictions are low and vice versa. However, looking at figure B, the Phillips-type curve, and following the observations in a temporal order from 1861 to 2010, one clearly sees that there is no negative relationship of importance.

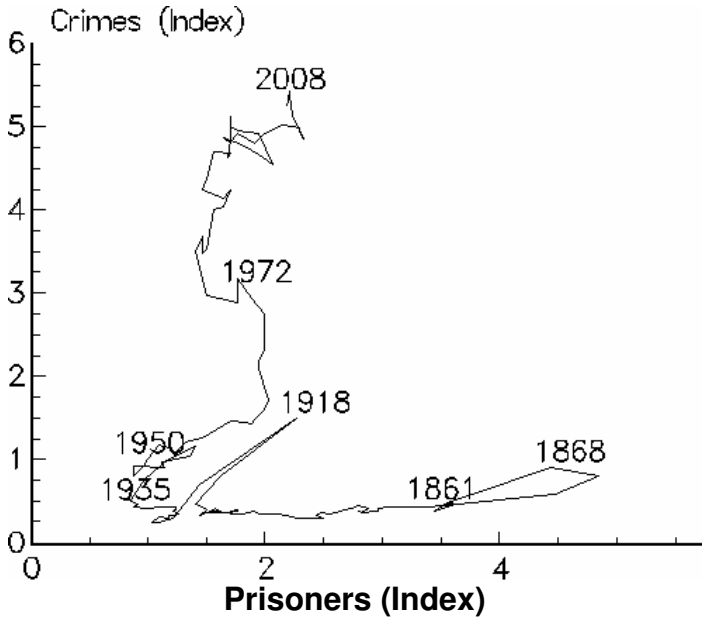

Fig. B.— Sweden: Estimated crime curve, 1841–2010, and daily prison population, 1861–2010 (Index 1950=1), shown as Phillips-type curve.

When nonzero relationships are discernible, they are positive (see, e.g., 1861–69, World War I, 1935–63, end of period, except the very last years).

In conclusion: in a bivariate frame of reference, the number of prisoners has not determined the number of crime convictions. Instead, it has rather been the number of convictions that has determined the number of prisoners. This result is not unexpected in a criminal justice system that is based on the *rule of law* – like the Swedish system.

SELECTED REFERENCES

Andersson, H. 2008. "Shaming and Economic Crime in Nineteenth Century Sweden." In *Den ljusskygga ekonomin. Organiserad och ekonomisk brottslighet*, edited by T. Alalehto and D. Larsson. Umeå, Sweden: Umeå universitet.

Andersson, J., and M. Hilson. 2009. "Images of Sweden and the Nordic Countries." *Scandinavian Journal of History* 34:219–28.

Balvig, F. 1988. Studies on Theft: English Summary of a Dissertation about the Act of Theft in Regard to Population, Time and Geographical Space. Kriminalistisk Instituts Stencilserie no. 44. Copenhagen: Institute of Criminal Science, University of Copenhagen.

Bondeson, U. V. 2005. "Global Trends in Corrections." In *Crime and Justice in Scandinavia*, edited by U. V. Bondeson. Copenhagen: Thomson.

Bruun, K., L. Pan, and I. Rexed. 1975. *The Gentlemen's Club: International Control of Drugs and Alcohol*. Chicago and London: University of Chicago Press.

Christie, N. 1968. "Changes in Penal Values." *Scandinavian Studies in Criminology* 2:161–72.

———. 1976. "Criminological Data as Indicators on Contemporary Society." In *Crime and Industrialization*. First Seminar for Criminologists from Socialist and Scandinavian Countries in Helsinki, Finland, August 26–29, 1974. Stockholm: Scandinavian Research Council for Criminology.

———. 2000. *Crime Control as Industry: Towards GULAGS, Western Style*. 3rd ed. New York: Routledge.

Edman, J., and K. Stenius. 2007. *On the Margins: Nordic Alcohol and Drug Treatment 1885–2007*, edited by J. Edman and K. Stenius. Helsinki: Nordic Centre for Alcohol and Drug Research (NAD). http://www.nordicwelfare.org/?id=119303.

Eisner, M. 2003. "Long-Term Historical Trends in Violent Crime." In *Crime and Justice*: *A Review of Research*, vol. 30, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press.

———. 2008. "Modernity Strikes Back? A Historical Perspective on the Latest Increase in Interpersonal Violence (1960–1990)." *International Journal of Conflict and Violence* 2:288–316.

Ekström, S. 2003. "Qualification and Disqualification in Rape Cases." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4(2):204–22.

Estrada, F. 2006. "Trends in Violence in Scandinavia according to Different Indicators: An Exemplification of the Value of Swedish Hospital Data." *British Journal of Criminology* 46(3):486–504.

Falck, S., H. von Hofer, and A. Storgaard. 2003. *Nordic Criminal Statistics 1950–2000*. Report 2003:3. Stockholm: Department of Criminology,

Stockholm University. http://www.nsfk.org/upload/files/seminarreports/nordicstats_1950-2000.pdf.
Felson, M. 1983. "Ecology of Crime." In *Encyclopedia of Crime and Punishment*, vol. 2, edited by S. H. Kadish. New York: Free Press.
Grabosky, P. N., L. Persson, and S. Sperlings. 1977. "Stockholm: The Politics of Crime and Conflict, 1750 to 1970s." In *The Politics of Crime and Conflict: A Comparative History of Four Cities*, edited by T. R. Gurr, P. N. Grabosky, and R. C. Hula. Beverly Hills, CA: Sage.
Gurr, T. 1981. "Historical Trends in Violent Crime: A Critical Review of the Evidence." In *Crime and Justice*: *A Review of Research*, vol. 3, edited by M. Tonry and N. Morris. Chicago: University of Chicago Press.
Hurwitz, S., and K. O. Christiansen. 1983. Criminology. 2nd rev. ed. London: Allen & Unwin.
Heber, A. 2011. "Fear of Crime in the Swedish Daily Press—Descriptions of an Increasingly Unsafe Society." Journal of Scandinavian Sudies in Criminology and Crime Prevention 12(1):63–79.
Janson, C.-G. 2004. "Youth Justice in Sweden." In *Youth Crime and Youth Justice: Comparative and Cross-National Perspectives,* edited by M. Tonry and A. N. Doob. Vol. 31 of *Crime and Justice*: *A Review of Research*, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press.
Jepsen, J. 1996. "Copenhagen: A War on Socially Marginal People." In *European Drug Policies and Enforcement*, edited by N. Dorn, J. Jepsen, and E. Savona. Basingstoke, England: Palgrave MacMillan.
Kasparsson, M. 2002. "Homicide and Infanticide in Stockholm 1920–1939." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:135–53.
Kekkonen, J. 1999. "Judicial Repression after the Civil Wars in Finland (1918) and in Spain (1936–39)." In *Crime and Control in Europe from the Past to the Present*, edited by M. Lappalainen and P. Hirvonen. Publications of the History of Criminality Research Project. Helsinki: Hakapaino.
Kivivuori, J., and M. Lehti. "Homicide in Finland and Sweden." In *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 40, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press. Forthcoming.
Kujala, A. 2009. "Illegal Killing of Soviet Prisoners of War by Finns during the Finno-Soviet Continuation War of 1941–44." *Slavonic and East European Review* 87:429–51.
Kyvsgaard, B. 2003. *The Criminal Career: The Danish Longitudinal Study*. Cambridge: Cambridge University Press.
Lappi-Seppälä, T. 2007. "Penal Policy in Scandinavia." In *Crime, Punishment, and Politics in Comparative Perspective,* edited by M. Tonry. Vol. 36 of *Crime and Justice*: *A Review of Research*, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press.

Lenke, L. 1980. “Criminal Policy and Repression in Capitalist Societies. The Scandinavian Case.” *Scandinavian Studies in Criminology* 7:5–30.
———. 1990. *Alcohol and Criminal Violence: Time Series Analyses in a Comparative Perspective.* Stockholm: Almqvist & Wiksell.
McDowall, D. 2002. “Test of Non-Linear Dynamics in U.S. Homicide Time Series, and Their Implications.” *Criminology* 40(3):711–36.
Nilsson, A. 2003. “Living Conditions, Social Exclusion and Recidivism among Prison Inmates.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4:57–83.
Nilsson, R. 2003. “The Swedish Prison System in Historical Perspective: A Story of Successful Failure?” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4:1–20.
Norström, T. 1988. “Theft Criminality and Economic Growth.” *Social Science Research* 17:48–65.
———. 1998. “Effects on Criminal Violence of Different Types and Private and Public Drinking.” *Addiction* 93:689–99.
Phillips, W. 1958. “The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861–1957.” *Economica* 25:283–99.
Pratt, J. 2008*a*. “Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part I: The Nature and Roots of Scandinavian Exceptionalism.” *British Journal of Criminology* 48:119–37.
———. 2008*b*. “Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. Part II: Does Scandinavian Exceptionalism Have a Future?” *British Journal of Criminology* 48:275–92.
Pratt, J. and Eriksson, A. 2011. “’Mr. Larsson is walking out again’. The origons and development of Scandinavian prison systems.” *Australian & New Zealand Journal of Criminology* 44(1):7–23.
Quetelet, A. 1842. *A Treatise on Man and the Development of His Faculties*. Edinburgh, Scotland: William and Robert Chambers.
Rossow, I. 2001. “Alcohol and Homicide: A Cross-Cultural Comparison of the Relationship in 14 European Countries.” *Addiction* 96(Supplement 1):77–92.
Sirén, R. 2002. “Trends in Assault: On the Relationship between the Assault Rate and Selected Social Indicators in Post-War Finland.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:22–49.
Skardhamar, T. 2003. “Inmates’ Social Background and Living Conditions.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4:39–56.
Smolej, M., and J. Kivivuori. 2008. “Crime News Trends in Finland: A Review of Recent Research.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 9:202–19.

Snare, A. 1992. *Work, War, and Welfare: The Control of the Laboring Poor in Sweden*. 2nd ed. Copenhagen: Institute of Criminology and Criminal Law.
Soman, A. 1980. "Deviance and Criminal Justice in Western Europe 1300–1800: An Essay in Structure." *Criminal Justice History* 1:1–18.
Stack, S. 1982. "Social Structure and Swedish Crime Rate. A Time-Series Analysis, 1950–1979." *Criminology* 20:499–513.
Sulkunen, P., C. Sutton, C. Tigerstedt, and K. Warpenius. 2000. *Broken Spirits. Power and Ideas in Nordic Alcohol Control*, edited by P. Sulkunen, C. Sutton, C. Tigerstedt, and K. Warpenius. Helsinki: Nordic Centre for Alcohol and Drug Research (NAD). http://www.nordicwelfare.org/?id=119316.
Sundin, J. 1976. "Theft and Penury in Sweden 1830–1920." *Scandinavian Journal of History* 1:265–92.
———. 1990. "Current Trends in History of Crime and Criminal Justice: Some Conclusions, with Special Reference to the Swedish Experience." *Historical Social Research* 15(4):184–96.
Svanström, Y. 2006. "Prostitution as Vagrancy: Sweden 1923–1964." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 7(2):142–163.
Svensson, R. 2002. "Strategic Offences in the Criminal Career Context." *British Journal of Criminology* 42:395–411.
Svensson, R. and Ring, J. 2007. "Trends in Self-Reported Youth Crime and Victimization in Sweden, 1995–2005." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 8:185–209.
Takala, J.-P., and Y. Obstbaum. 2009. *Looking at Violence in the Nordic Countries: Statistical Sources, Variations, Improving Measurement.* TemaNord 2009:45. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.
Tham, H. 2001. "Law and Order as a Leftist Project? The Case of Sweden." *Punishment and Society* 3:409–26.
Tham, H., and H. von Hofer. 2009. "Individual Prediction and Crime Trends." *European Journal of Criminology* 6:313–35.
Tham, H, A. Rönneling, and L.-L.Rytterbro. "The Emergence of the Crime Victim: Sweden in a Scandinavian Context." In *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 40, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press. Forthcoming.
Törnudd, P. 1993. *Fifteen Years of Decreasing Prisoner Rates in Finland*. Research Communication 8. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
———. 1996. *Facts, Values and Visions. Essays in Criminology and Crime Policy*. Helsinki: National Research Institute of Legal Policy.
Törrönen, J. 2004. "Zero Tolerance, the Media and a Local Community." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 5:27–47.

Träskman, P.-O. 2004. “Drug Control and Drug Offences in the Nordic Countries: A Criminal Political Failure Too Often Interpreted as a Success.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 5:236–56.

Verkko. V. 1951. Homicides and Suicides in Finland and Their Dependence on National Character. With an Additional Chapter: The Theories of Morselli and Ferri on Homicides and Suicides and the Attitude to Them of Tarde and Durkheim. Copenhagen: Gad.

Vikström, L. 2008. “Illuminating the Labeling Impact of Incarceration: Life-Course Perspectives of Young Offenders´ Pathways in Comparison to Non-Offenders in Nineteenth-Century Northern Sweden.” *Crime, Histoire et Sociétés/Crime, History and Societies* 12(2):81–117.

von Hofer, H. 1975. “Die Entwicklung der Freiheitsstrafe in Schweden.” *Kriminologisches Journal* 7:278–90.

———. 1990. “Homicide in Swedish Statistics, 1750–1988.” *Scandinavian Studies in Criminology* 11:29–45.

———. 2000. “Crime Statistics as Constructs: The Case of Swedish Rape Statistics.” *European Journal on Criminal Policy and Research* 8:77–89.

———. 2000. “Criminal Violence and Youth in Sweden: A Long-Term Perspective.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 1:56–72.

———. 2003. “Crime and Punishment in Sweden: Historical Criminal Justice Statistics 1750–2000.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4:162–79.

———. 2003. “Prison Populations as Political Constructs: The Case of Finland, Holland and Sweden.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 4:21–38.

———. 2005. “Crime and Reactions to Crime in Scandinavia.“ *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 5:148–66.

———. 2004. “Gewaltsensibilität, Gewaltschutzbewegung und Kriminalstatistik.” In *Phänomen Strafanzeige*. Jahrbuch für Rechts- und Kriminalsoziologie 03, edited by G. Hanak and A. Pilgram. Baden-Baden, Germany: Nomos Verlagsgesellschaft.

———. 2011. “Punishment and Crime in Scandinavia, 1750–2008.“ In *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 40, edited by M. Tonry. Chicago: University of Chicago Press. Forthcoming.

von Hofer, H., J. Sarnecki, and H. Tham. 1997. “Minorities, Crime, and Criminal Justice in Sweden. In *Minorities, Migrants, and Crime. Diversity and Similarity across Europe and the United States*, edited by I. Haen Marshal. Thousand Oaks, CA: Sage.

von Hofer, H., and H. Tham. 1989. “General Deterrence in a Longitudinal Perspective. A Swedish Case: Theft, 1841–1985.” *European Sociological Review* 5:25–45.

———. 2000. “Theft in Sweden 1831–1998.” *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 1:195–210.
Wikström, P.-O. 1992. “Context-Specific Trends in Homicide in Stockholm, 1951–1987.” *Studies on Crime and Crime Prevention* 1:88–105.
Willner, S. 2001. “The Impact of Alcohol Consumption on Excess Male Mortality in Nineteenth- and Early Twentieth-Century Sweden.” *Hygiea Internationalis* 2:45–70.

List of Figures

Diagram 1.1 Homicide. Rate of persons killed and convicted killers, 1750–2009/10. Comparison between vital statistics (*DöSt*) and conviction statistics (incl. attempts, *LfSt*). 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.2 Homicide. Rate of persons killed according to vital statistics, 1871–2009. Female (*Kvinnor*) and male (*Män*). 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.3 Distribution of homicide according to "International Homicide Statistics" (IHS), circa 2004. Per 100,000 of the populations.

Diagram 1.4 Homicide. Convicted killers (incl. attempts), 1996–2010. Imprisonment (*Fängelse*) and Residential Psychiatric Care (*Psykvård*). Numbers.

Diagram 1.5 Homicide. Rate of persons killed according to vital statistics, 1750–2009. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.6 Homicide. Rate of persons killed according to vital statistics, 1750–2009 (per 100,000 of the population, *DöSt*), and total alcohol consumption (litres per inhabitant, 15- years of age), 1861–2009 (adapted to scale, *Alk/8*). 5-year average.

Diagram 1.7 Homicide. Rate of persons killed according to vital statistics, corrected for total alcohol consumption (litres per inhabitant, 15- years of age), 1861–2009.

Diagram 1.8 Homicides in Europe, circa 1880–2000. Europe [*Europa*] = Belgium, England & Wales, France, Italy & Switzerland. Sweden [*Sverige*]. WWI and WWII excluded. 5-year average. Per 100,000 of the populations.

Diagram 1.9 Homicide. Rate of convicted killers (incl. attempts), 1836–2010. According to prior criminal record (*Deb*. = Debutants; *Rec*. = Recidivists) and citizenship (*Utl*. = Foreign citizens, 1906–10 and 1986–90). 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.10 Homicides in Stockholm, ca 1600–2010. Approximate data. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.11 Homicide. Persons killed according to vital statistics (*DöSt*, 1750–2003), total consumption of alcohol (Alk/8, 1851–2009) and persons executed (*Avrättade*, 1750–1920). 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 1.12 Homicide. Persons killed according to vital statistics (*Mördade/dräpta*) and persons executed (*Avrättade*), 1751–1920. Numbers. 5-year average.

Diagram 1.13 Homicide. Persons killed according to vital statistics (*Mördade/ dräpta*) and lifers admitted during the year (*Nykomna livstidsfångar*), 1859–2009. Numbers. 5-year average.

Diagram 2.1 Assault. Rate of convicted persons**,** 1836–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 2.2 Assault. Rate of convicted persons, 15-17 years of age, 1913–2010. Per 100,000 of population in the age group. 1913–1989: age at the time of the offense. 1990–2010: Age at the time of the conviction.

Diagram 2.3 Assault and Theft. Rate of convicted persons, 1836–2010. Per 100,000 of the population. (*Stöld* = Theft; *Misshandel* = Assault)

Diagram 2.4 Assault. Rate of convicted persons, 1836–2010, and percentage of persons sentenced to imprisonment, 1866–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 2.5 Assault. Rate of persons sentenced to imprisonment and rate of all sentenced persons, 1866–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 2.6 Assault. Rate of sentenced persons (per 100,000 of the population), 1836–2010, and total alcohol consumption (litres per inhabitant, 15-years of age; adjusted to scale), 1851–2009. (*Lagförda* = sentenced persons; *Alkohol*10* = Alcohol consumption)

Diagram 2.7 Assault. Convictions rates corrected for alcohol consumption (litres per inhabitant, 15– years of age). Annual data, 1861–2009.

Diagram 2.8 Rape. Rate of convicted persons, 1841–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 2.9 Rate of persons killed (adjusted to scale) and rate of persons convicted of assault, 1836/41–2009/10. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Mord/dråp*80* = Rate of persons killed; *Lagförda* = Assault rate)

Diagram 2.10 Model describing the trend in assault according to crime and victim statistics respectively, 1950/1978–2009/10. Index 1978=1. (*BrottsSt* = Crime statistics; *OfferSt* = Victim statistics)

Diagram 2.11 Model describing the trend in “criminalized” violence (homicide, rape, robbery and assault), 1843–2009. Geometrical mean. Per 100,000 of the population.

Diagram 3.1 Theft and Petty Theft. Rate of convicted persons, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 3.2 Theft and Petty Theft. Rate of police-recorded offenses in Stockholm, 1866–2010, and Gothenburg, 1871–2010. Per 1,000 of the populations.

Diagram 3.3 Theft and petty theft according to crime and victim statistics respectively, 1950/1978–2003. Index 1978=1. (*O-St* = Victim statistics, no data 1980–81; *B-St* = Crime statistics)

Diagram 3.4 Theft and Petty Theft. Rate of convicted females and males, 1841–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. Semi-logarithmic scale.

Diagram 3.5 Theft and Petty Theft. Quotient convicted males/females, 1841–2010. 5-year average.

Diagram 3.6a Theft and Petty Theft. Rate of convicted persons, 15-17 years of age, 1879–2010. Per 1,000 of the age group. 1979–1912: Data on petty theft not available. 1913–1989: age at the time of the offense. 1990–2010: Age at the time of the conviction.

Diagram 3.6b Rate (percent) of Swedish citizens, born 1958–1985, convicted of theft offenses (excl. robbery) up to age 17, 21 and 25 respectively.

Diagram 3.7 Theft and Petty Theft. Rate of convicted persons, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 3.8 Theft and Petty Theft. Rate of convicted persons, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. Semi-logarithmic scale. (*Trend* = Trend)

Diagram 3.9 Theft and Petty Theft. Rate of persons sentenced to imprisonment, 1866–2010. Annual data. Per 100,000 of the population.

Diagram 3.10 Theft and Petty Theft. Risk of being imprisoned in relation to all theft/petty theft convictions (*L-Risk*) and all recorded theft/petty theft offenses (*B-Risk;* theft/petty theft estimated 1866–1949) respectively, 1866–2010. Annual data.

Diagram 3.11 Theft and Petty Theft. Rate of convicted persons, 1841–2010, and rate of recorded offenses (adjusted to scale), 1950–2010. Annual data. Per 100,000 population. (*Brott/15* = Recorded offenses; *Personer* = Convicted persons)

Diagram 3.12 Number of automobiles (per capita, 1920–2010) and GDP (per capita at year 2000 price level, 1841–2010). Index 1920=1. Y-scale omitted. (*BNP* = GDP; *Bilar* = Automobiles)

Diagram 3.13a Theft and Petty Theft. Number of convicted persons corrected for number of automobiles 1841/1920–2010. Per 100,000 of the population.

Diagram 3.13b Ditto. Semi-logarithmic scale.

Diagram 3.14 Theft and Petty Theft. Number of convicted persons corrected for number of automobiles and clearance rate, 1841/1920–2010. Per 100,000 of the population. Semi-logarithmic scale.

Diagram 4.1 Theft and Petty Theft, 1831–2010. By prior convictions for theft (or similar), 1832–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Samtliga* = Total; *0-2x* = 0 to 2 prior convictions)

Diagram 4.2 Repeat Theft, 1832–2010. At least three prior convictions for theft, 1832–1942, and all convictions regarding persons with at least three prior convictions (excl. fines), 1916–1994. Estimated data, 1995–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 4.3 Robbery. Rate of convicted persons, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 4.4a Estimated risks of relapse into a new conviction (excl. fines), 1917–1994. (*1:a åf* = First relapse; *2:a åf* = Second relapse; *3-* = Three or more relapses). No data available after 1994.

Diagram 4.4b Ditto. Semi-logarithmic scale.

Diagram 4.5 Number of persons (gross) convicted six or more times (excl. fines), 1936–2010. Annual data. Estimated data 1940–1954, 1961–1965, 1995–2010.

Diagram 4.6 Number of persons (gross) convicted six or more times (excl. fines), 1936–2010, and number of persons (15-17 years of age) convicted for theft and petty theft (adapted to scale), 1921–1995. Annual data. Partly estimated data.

Diagram 5.1 All offenses. Rate of convicted persons, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 5.2 All offenses**,** excl. public drunkenness and traffic offenses, 1831–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Ex fylleri & trafik* = excl. Public drunkenness & traffic offenses)

Diagram 5.3 All offenses (excl. public drunkenness and traffic offenses) and all sentences more serious than a fine, 1831/1857–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Grövre brott* = Sentences more serious than a fine. Data for 1995–2010 estimated.)

Diagram 5.4 All sentences more serious than a fine, 1857–2010. Convicted females and males. 5-year average. Per 100,000 of the population in each category. Semi-logarithmic scale. Data for 1995–2010 estimated.

Diagram 5.5 All sentences more serious than a fine, 1857–2010. According to age of the sentenced person. 5-year average. Per 100,000 of the population in each category. Semi-logarithmic scale. Incomplete data for the period 1857–1912. Data for 1995–2010 estimated.

Diagram 5.6a All sentences more serious than a fine, 1857–2005. Swedish and foreign citizens (1926–30, 1956–60, 1966–70, 1991–94). 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 5.6b All offenses**,** excl. public drunkenness and traffic offenses, 1975–2005. By citizenship. (*Tot* = Total; *Fbf* = Foreign citizens with residence permit in Sweden; *Sv* = Swedish citizens). Annual data. Numbers (1,000s).

Diagram 5.7 All sentences more serious than a fine, 1857–2005. Number of prior convictions (excl. fines), 1921–25, 1936–40, 1951–55, 1966–70, 1981–85, 1991–94. 5-year average. Per 100,000 of the population.

Diagram 5.8 Number of persons (gross) convicted six or more times (excl. fines), 1936–2010. Annual data. Estimated data 1940–1954, 1961–1965, and 1995–2010.

Diagram 6.1 Number of executed persons, 1750–1920. 5-year average.

Diagram 6.2 Rate of prisoners at year end, 1751–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*K-Stat* = Data from prison statistics; *B-Stat* = Data from population statistics)

Diagram 6.3 Number of lifers at year end, 1836–2010. 5-year average. No data 1951–1982.

Diagram 6.4 Rate of convictions. All convicted persons and persons sentenced to a fine, 1857–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Totalt* = Total; *Böter* = fines)

Diagram 6.5 Rate of convictions. All convicted persons and persons sentenced to imprisonment, 1857–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Totalt* = Total; *Fängelse m.m.* = imprisonment)

Diagram 7.1 Rate of prisoners. Stock and flow data, 1836–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Kvarvarande* = Stock data; *Nykomna* = Flow data)

Diagram 7.2 Comparison between conviction and prison statistics, 1836/1857–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Dömda* = Rate of persons sentenced to imprisonment; *Nykomna* = Rate of admitted sentenced prisoners [flow data])

Diagram 7.3 Comparison between conviction statistics (fines excluded) and prison statistics (flow data), 1836/1857–2010. 5-year average. Per 100,000 population. Semi-logarithmic scale.
(*Gr. brott* = Conviction statistics; *Nykomna* = Admitted prisoners)

Diagram 7.4 Rate of prisoners at year end, 1836–2010. 5-year average. Per 100,000 of the population. (*Samtliga* = Total; *Dömda* = Sentenced prisoners)

Diagram 7.5 Average time spent in prison (convicted prisoners only; months), 1836–2010. 5-year average.

List of Text Tables

Tab. 1.1 Homicide (incl. attempts), 1871–2010. Number of sentences males and females. 5-year average.

Tab. 1.2 Homicide (incl. Attempts), 1871–2010. Number of sentenced persons according to age. 5-year average.

Tab. 3.1 Possible outcomes between choice of criminal sanction, crime trends and deterrence.

Tab 3.2 Co-variation of the risk of being punished and crime trends with reference to theft and petty theft, 1866–2010.

Tab. 4.1 Number of convicted persons and percentage of persons relapsed, 1881–1900, 1920–1940, and 1966–1981.

Tab. 4.2 All sentences more serious than a fine (Swedish citizens only), 1966–1983: exactly six prior convictions and at least six prior convictions.

Tab. 4.3 Number of recidivists (net) with at least 10 prior convictions during the last 10 years, 1991–2005.

Tab. 5.1 Rate of persons sentenced for different types of offenses, 1870–2010. Per 1,000 of the population 15-69 years of age. 20-year average.

Tab. 5.2 Number of prisoners at year end, 1841–2009. Males and females.

Tab. 6.1 The development of the system of criminal sanctions, 1855–2010.

Tab. 7.1 Number of fine defaulters, 1930, 1940, and 1983.

List of Tables

Table 1.1 Homicide, 1750–2009. Vital statistics. 5-year average.

Table 1.2 Homicide (incl. attempts), 1836–2010. Court statistics. 5-year average.

Table 1.3 Homicide, 1950–2010. Vital statistics, reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons (incl. attempts), admitted lifers.

Table 2.1 Assault, 1836–2010. Sentenced persons. 5-year average.

Table 2.2 Assault, 1950–2010. Reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons, persons sentenced to imprisonment.

Table 2.3 Rape, 1842–2010. Sentenced persons. 5-year average.

Table 2.4 Rape, 1950–2010. Reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons, persons sentenced to imprisonment.

Table 2.5 Assault, 1913–2010. Sentenced persons, 15-17 years of age.

Table 3.1 Theft and Petty Theft, 1831–2010. Sentenced persons. 5-year average.

Table 3.2 Theft and Petty Theft, 1950–2010. Reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons, persons sentenced to imprisonment.

Table 3.3 Theft and Petty Theft, 1913–2010. Sentenced persons, 15-17 years of age.

Table 4.1 Theft, 1832–2010. Persons sentenced 3 or more times for theft (1832–1942) and persons sentenced for theft with 3 or more prior sentences (excl. fines) (1916–2010).

Table 4.2 Robbery, 1831–2010. Sentenced persons, 1831–2010. 5-year average.

Table 4.3 Robbery, 1950–2010. Reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons, persons sentenced to imprisonment.

Table 5.1 All offenses, 1831–2010. Sentenced persons. 5-year average.

Table 5.2 All offenses, 1831–2010.
Samtliga = Total; *Fylleri* = Public drunkennness;
Vägtrafikförfattningar = Road traffic offenses; *Restpost* = Remainder

Table 5.3 All offenses against the Penal Code, 1950–2010. Reported crimes, clearance rate (per cent), sentenced persons, persons sentenced to imprisonment.

Table 5.4 All sentences more serious than a fine, 1857–2010. 5-year average.

Table 5.5 All sentences more serious than a fine, 1857–2010. Females and males. 5-year average.

Table 5.6a All sentences more serious than a fine, 1857–2010. According to age. 5-year average.

Table 5.6b Ditto. Per 100,000 of the population per age group.

Table 5.7 All sentences more serious than a fine, 1857–1994. According to prior sentences more serious than a fine.

Table 6.1 Number of persons executed, 1750–1921.

Table 6.2 Number of prisoners at year end, 1751–1855. Females and males.

Table 6.3 All offenses, 1857–2010. According to type of criminal sanction. Dödsstraff = Death penalty; Fängelse m.m. = Imprisonment; Internering = Imprisonment; Ungdomsfängelse = Youth imprisonment; Rättspsykiatrisk vård m.m. = Residential psychiatric care; Öppen psyk. vård = Non-residential psychiatric care; Villk. Dom/skyddstillsyn = Suspended sentence/Probation; Vård av unga = Youth probation; Vård av missbrukare = Care of Addicts; Disciplinstraff = Military punishment; Övrigt = Remainder; Böter = Fines; Åtalsunderlåtelser = Waivers of prosecution; Totalt = Total.

Table 7.1 Number of prisoners, 1835–2010.
Intagna = Admitted prisoners (flow data); *Dömda* = Sentenced prisoners; *Kvarvarande 31 december* = at year end (stock data); *Samtliga* = All prisoners (incl. remand prisoners etc.). *Vistelsetid* = Average time spent in prison (months; sentenced prisoners only).

Appendix

Table 1 Population at year end, 1751–2010. In 100,000s. 5-year average.

Table 2 Population at year end, 1856–2010. In 1,000s. 5-year average.

Table 3 Litres alcohol (100%) sold per inhabitant 15- years of age, 1851–2009. 5-year average.

Table 4 GDP per capita in SEK (year 2000), 1841–2010. 5-year average.

Table 5 Number of registered passenger cars, 1920–2010. In 1,000s and per 1,000 of the population. 5-year average.

Bihang

Innehåll

1. Förteckning över den officiella kriminalstatistiken, 1830–2010
2. Några viktigare förändringar i lagföringsstatistiken, 1830–2010
3. Antalsräkningen i lagföringsstatistiken
4. Schematisk översikt över antalsräkningen, 1830–2010
5. Översikt över definitionerna av begreppet ”grövre brott”
6. Förteckning över utredningar med betydelse för kriminalstatistiken

Tabell 1. Totalbefolkning vid årets slut, 1751–2010, 100 000-tal. 5-års medeltal

Tabell 2. Folkmängd (15–69 år) vid årets slut, 1856–2010, efter olika åldersklasser, 1 000-tal. 5-års medeltal

Tabell 3. Försäljning av liter alkohol 100 % per invånare 15 år och däröver, 1851–1860 och 1861–2009. 5-års medeltal

Tabell 4. Bruttonationalprodukt per capita (kronor), 1841–2010. 5-års medeltal

Tabell 5. Registrerade personbilar i trafik, vid årets slut, 1920–2010. 5-års medeltal

1. Förteckning över den officiella kriminalstatistiken, 1830–2010

1830-1856	Justitiæ–Stats–Ministerns underdåniga berättelse […] [år …] […]

Lagföringsstatistik

1857-1912	Bidrag till Sveriges Officiella Statistik. B) Rättsväsendet. […] [år …] Se nu http://www.scb.se/Pages/List____276792.aspx
1913-1966	Sveriges Officiella Statistik. Brottsligheten år […]
1967-1973	Kriminalstatistik [år …]. Del 2. Domstols- och åklagarstatistik
1974-1992	Rättsstatistisk årsbok [år …]
1993-2010	Kriminalstatistik [år …]

Fångvårdsstatistik

1857-1910	Bidrag till Sveriges Officiella Statistik. G) Fångvård. […] [år …] Se nu http://www.scb.se/Pages/List____278497.aspx
1911-1947	Sveriges Officiella Statistik. Fångvård år […]
1961-1981	Kriminalvården år […] (fr.o.m. 1980 utgiven av Kriminalvårds-verket)
1982-1988	Kriminalvård [år … / år …] (Kriminalvårdsverkets verksamhets-berättelse)
1988-1993	Kriminalvården [år … / år …] (Verksamhetsberättelse)
1992-1995	Kriminalvårdens Officiella Statistik [år … / år …]
1996-2002	Kriminalvårdens Officiella Statistik [år …]
2003-2006	Kriminalvård och Statistik [år …]
	Publiceringen upphörde 2006.

2. Några viktigare förändringar i lagföringsstatistiken, 1830–2010

1830	Årlig rapportering börjar
1841	Ändring av antalsräkningen. Personredovisning börjar
1857	Nya indelningsgrunder
1865	Strafflagen träder i kraft
1871	Nya indelningsgrunder; antalsräkningen påverkas
1879	Dito
1890	Utvidgning av kategorin ”grövre brott”
1913	Huvudbrottsprincipen introduceras
1939	Ny konkurrenslagstiftning; antalsräkningen påverkas. Inskränkning av redovisningen
1944	Åtalsunderlåtelser tillkommer (dock ofullständig redovisning)
1949	Inskränkning av redovisningen
1961	Utvidgning av redovisningen
1965	Brottsbalken träder i kraft. ADB introduceras
1968	Någorlunda fullständig redovisning av åtalsunderlåtelser
1972	Anslutning till RI-systemet. Ny huvudbrottsbestämning
1975	Dubbelräkning av åtalsunderlåtelser upphör
1979	Ändrade bearbetningsrutiner avseende åtalsunderlåtelser
1990	Viss inskränkning av redovisningen av åtalsunderlåtelser
1994	Nytt ärendehanteringssystem hos domstolarna (MÅHS). Tas successivt i bruk
1994	Brottsförebyggande rådet får ansvaret för den officiella rättsstatistiken
1996	Brottsförebyggande rådet tar över även produktionsansvaret
1998	Nytt redovisningssystem hos åklagarkamrarna (EnVis) tas successivt i bruk
2000	Elektronisk leverans av åtalsunderlåtelser direkt från Åklagar-myndigheten. Avser nu samtliga författningar
2004	Nytt verksamhetssystem hos Domstolsverket för handläggning av domar i tingsrätt (Vera). Vera ersätter MÅHS
2007	Nytt ärendesystem hos Åklagarmyndigheten (Cåbra) tas successivt i bruk (maj – juni)

Mer detaljerad information kring eventuella ändringar kan finnas i respektive årspublikation – senast *Kriminalstatistik 2010*, kap. 4.

Se även dokumentationen av lagföringsstatistiken (”Personer lagförda för brott”) hos SCB:
http://www.scb.se/Pages/ProductDocumentations____19175.aspx (2011-06-02).

3. Antalsräkningen i lagföringsstatistiken

1830-1840	*Enhet:* brott Antal brott, för vilka personer blivit sakfällda
1841-1912	*Enhet:* person per lagföring Någon huvudbrottsprincip tillämpas inte. Har en person dömts för två olika brott i samma lagföring, har hon i regel upptagits under vart och ett av de särskilda brotten och alltså dubbelräknats.
1913 ff	*Enhet:* person per lagföring Huvudbrottsprincipen tillämpas. Det svåraste brottet i lagföringen räknas som huvudbrott. Har en person lagförts flera gånger under året, räknas hon dock flera gånger i statistiken (bruttoprincipen) Huvudbrottsprincipen har ändrats flera gånger under perioden; senaste ändringar 1972 och 1981 samt en mindre justering 2010. Mindre ändring av huvudpåföljdsprincipen fr.o.m. 1995 års statistik.
Åtalsunderlåtelser	Redovisningen började 1944, men var mycket bristfällig fram till 1954 och blev någorlunda fullständig först 1968. Fram till 1975 förekom dubbletter i materialet, d.v.s. en person räknades flera gånger även om åtalsunderlåtelserna hade utfärdats samma dag. Rutinändringar förekom veterligen även 1979, 1985, 1990 och 2000.
SL 5:5	SL 5:5 / sluten psykiatrisk vård (1966/67–1991) / rättspsykiatrisk vård (fr.o.m. 1992) räknades av juridiska skäl fram till 1971 inte som lagföring (gärningsmannen betraktades inte som ”skyldig till brott”). Redovisningen förekommer dock sedan 1913 i statistiken och räknas i föreliggande publikation som lagföring. Redovisningen är bristfällig under perioden 1949–1961.

4. Schematisk översikt över antalsräkningen, 1830–2010

	1830–1840	1841–1912	1913–1965	1966–1995	1996–2010
A lagförs för ett rånbrott i januari	1	1	1	1	1
A lagförs för två rånbrott i januari (samma lagföring)	2	1	1	1	1
A lagförs för vardera ett rånbrott i januari och i juli (två lagföringar)	2	2	2	2 (1)	2(1)
A & B lagförs för ett och samma rånbrott (deltagande)	1	2	2	2	2
A lagförs för ett rån och ett miss-handelbrott i samma lagföring	2	2	1	1(2)	1(2)

Anm. Uppgifterna i parantes avser redovisningen i specialtabeller.

5. Översikt över definitionerna av begreppet ”grövre brott”

Dömda för ”grövre brott” (1857–1912):

> ”Till *grövre brott* hänförs sådana förbrytelser, för vilka kan ådömas dödsstraff, straffarbete, eller avsättning från ämbete eller tjänst, likväl med iakttagande därav, att, då för ett brott, jämte straffarbete, böter ingå i strafflatituden, det anses för grövre brott endast i det fall, att straffarbete, fängelse eller avsättning ådömts.”
> (BiSOS Rättsväsendet år 1912, s. II)

Dömda för ”straff- resp. kriminalregisterbrott” (1915–1992):

- Dödsstraff (t.o.m. 1921)
- Straffarbete
- Fängelse
- Villkorlig dom
- Skyddstillsyn (fr.o.m. 1965)
- Överlämnande till öppen psykiatrisk vård (1965–1991)
- Vård enl. nykterhetsvårdslagen, om för brottet är stadgat fängelse (fr.o.m. 1965)
- Snatteriböter (t.o.m. 1943)
- Dagsböter minst 60 (1943–1964)

Lagförda för ”grövre brott” (1944–1992)

- Dömda för ”kriminalregisterbrott” (se ovan)
- SL 5:5 (fr.o.m. 1913) resp. sluten psykiatrisk vård eller vård i specialsjukhus för utvecklingsstörda (fr.o.m. 1965/67)
- Överlämnade till vård enl. barnavårdslagen (fr.o.m. 1954)
- Åtalsunderlåtelser för grövre brott (d.v.s. om brottet enl. åklagarens bedömning skulle ha lett till en påföljd som antecknats i kriminalregistret om åtal skett):
    i. fr.o.m. 1944: 1944 års lag och motsvarande
    ii. fr.o.m. 1951: barnavårdslagen 69 § och motsvarande
    iii. 1951–1980: ungdomsfängelselagen och motsvarande

En utförlig redovisning finns hos H. Tham (1979), *Brottslighet och levnadsnivå*, Stockholm: LiberFörlag, s. 16 ff och 196 ff.

Redovisningen upphörde med 1993 års publicering av kriminalstatistiken. Uppgifter för år 1994 finns som maskintabell från SCB.

6. Förteckning över utredningar med betydelse för kriminalstatistiken

1856

Underdånigt betänkande och förslag rörande inrättandet af ett statistiskt embetsverk, afgifvet den 18 juni 1856 af den dertill i nåder förordnade komité. Stockholm.

1910

Sveriges officiella statistik och dess allmänna organisation. Statistiska kommitténs betänkande. Stockholm.

1954

Den svenska kriminalstatistiken. Betänkande av kriminalstatistikutredningen. SOU 1954:35. Stockholm.

1992

Effektivare statistikstyrning. Den statliga statistikens finansiering och samordning. Betänkande av 1990 års statistikutredning. SOU 1992:48. Stockholm.

Tabell 1. Totalbefolkning samt kvinnor vid slutet av året, 1751–2010. 100 000-tal. 5-års medeltal.

År	Folkmängd	*Kvinnor*	År	Folkmängd	*Kvinnor*
1751–55	18,38	*9,707*	**1881–85**	46,16	*23,78*
1756–60	19,01	*10,01*	**1886–90**	47,52	*24,48*
1761–65	19,57	*10,27*	**1891–95**	48,45	*24,96*
1766–70	20,19	*10,57*	**1896–00**	50,54	*25,92*
1771–75	20,16	*10,54*	**1901–05**	52,30	*26,79*
1776–80	20,76	*10,81*	**1906–10**	54,29	*27,76*
1781–85	21,42	*11,15*	**1911–15**	56,39	*28,82*
1786–90	21,82	*11,38*	**1916–20**	58,25	*29,70*
1791–95	22,47	*11,73*	**1921–25**	60,07	*30,56*
1796–00	23,34	*12,19*	**1926–30**	61,06	*31,05*
1801–05	23,88	*12,47*	**1931–35**	62,10	*31,44*
1806–10	24,17	*12,64*	**1936–40**	63,15	*31,87*
1811–15	24,31	*12,72*	**1941–45**	65,32	*32,85*
1816–20	25,42	*13,25*	**1946–50**	69,13	*34,70*
1821–25	26,89	*13,97*	**1951–55**	71,93	*36,09*
1826–30	28,46	*14,76*	**1956–60**	74,28	*37,23*
1831–35	29,58	*15,31*	**1961–65**	76,44	*38,29*
1836–40	30,94	*15,99*	**1966–70**	79,50	*39,80*
1841–45	32,42	*16,74*	**1971–75**	81,55	*40,94*
1846–50	34,05	*17,56*	**1976–80**	82,82	*41,73*
1851–55	35,74	*18,42*	**1981–85**	83,36	*42,16*
1856–60	37,48	*19,28*	**1986–90**	84,74	*42,90*
1861–65	40,10	*20,59*	**1991–95**	87,47	*44,25*
1866–70	41,79	*21,47*	**1996–00**	88,58	*44,80*
1871–75	42,90	*22,12*	**2001–05**	89,77	*45,30*
1876–80	45,18	*23,22*	**2006–10**	92,62	*46,56*

Källa

www.scb.se/templates/tableOrChart____26046.asp
(2008-06-15)

http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0101/2010A01/Be0101Folkm%c3%a4ngd1860-2010.xls
(2011-06-02)

Historisk statistik för Sverige. Del 1 (1969), Tab. 2.

Tabell 2. Folkmängd (15–69 år) vid årets slut, efter olika åldersklasser, 1000-tal, 1856–2010. 5-års medeltal

	Folkmängd vid årets slut, 1000–tal						
	15–17	**18–20**	**21–24**	**25–29**	**30–39**	**40–69**	**15–69**
1856–60	207	199	246	300	551	892	2 395
1861–65	216	210	260	307	564	974	2 531
1866–70	228	215	265	306	557	1 047	2 618
1871–75	253	226	271	299	546	1 102	2 697
1876–80	275	258	300	322	551	1 174	2 880
1881–85	259	262	314	333	558	1 218	2 944
1886–90	263	232	306	354	581	1 247	2 983
1891–95	278	248	280	331	610	1 265	3 012
1896–00	291	271	321	336	625	1 299	3 143
1901–05	307	279	336	375	618	1 355	3 270
1906–10	309	288	355	395	661	1 397	3 405
1911–15	321	300	367	423	718	1 442	3 571
1916–20	336	318	392	440	767	1 521	3 774
1921–25	348	330	415	470	815	1 612	3 990
1926–30	342	342	430	496	860	1 716	4 186
1931–35	322	329	448	532	933	1 828	4 392
1936–40	324	328	425	552	1 011	1 975	4 615
1941–45	275	300	436	529	1 072	2 159	4 771
1946–50	251	267	389	550	1 084	2 362	4 903
1951–55	264	253	356	491	1 085	2 559	5 008
1956–60	333	285	354	449	1 044	2 709	5 174
1961–65	377	376	421	455	942	2 850	5 421
1966–70	331	366	533	560	917	2 903	5 610
1971–75	321	330	480	670	1 019	2 871	5 691
1976–80	334	323	450	604	1 225	2 808	5 744
1981–85	355	358	444	568	1 270	2 822	5 817
1986–90	336	346	495	578	1 182	2 971	5 908
1991–95	306	334	469	638	1 184	3 062	5 993
1996–00	302	304	435	597	1 247	3 173	6 058
2001–05	344	315	417	559	1 267	3 333	6 235
2006–10	376	377	461	564	1 219	3 548	6 545

Källa

http://www.scb.se/Statistik/BE/BE0101/2010A01/Be0101Folkm%c3%a4ngd1860-2010.xls (2011-06-02)

Uppgifterna för åren 1856–60 är hämtade från G. Sundbärg, ”Rikets folkmängd åren 1750–1900, Fördelad efter ålder och kön”. *Statistisk Tidskrift* (1903, nr 2, s. 136 ff)

Avrundningsfel förekommer.

Tabell 3. Försäljning av liter alkohol 100 % per invånare 15 år och däröver, 1851–1860 och 1861–2009. 5-års medeltal

År	Alkohol
1851–55	13,45
1856–60	8,45
1861–65	8,78
1866–70	7,32
1871–75	9,96
1876–80	8,68
1881–85	7,40
1886–90	6,82
1891–95	6,76
1896–00	7,90
1901–05	7,50
1906–10	6,76
1911–15	6,32
1916–20	3,40
1921–25	4,16
1926–30	4,58
1931–35	4,12
1936–40	4,08
1941–45	3,46
1946–50	4,50
1951–55	4,94
1956–60	5,14
1961–65	5,28
1966–70	6,62
1971–75	7,26
1976–80	7,16
1981–85	6,18
1986–90	6,36
1991–95	6,26
1996–00	6,00
2001–05	6,68
2006–09	7,03

Källor

1851–1860
Wallis, C. (1911), *Alkoholens sociala följder.* Några grafiska framställningar med förklarande text. Stockholm: Centralförbundet för nykterhetsundervisning

1861–2009
CAN (2010), *Drogutvecklingen i Sverige 2010*. Rapport nr 125 (Tab. 1). Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning

Tabell 4. Bruttonationalprodukt per capita (kronor), 1841–2010. 5-års medeltal

År	BNP
1841–45	10 011
1846–50	10 574
1851–55	11 018
1856–60	12 402
1861–65	13 191
1866–70	13 599
1871–75	16 611
1876–80	17 635
1881–85	18 432
1886–90	19 273
1891–95	21 194
1896–00	24 615
1901–05	26 820
1906–10	31 061
1911–15	35 034
1916–20	34 398
1921–25	34 579
1926–30	41 973
1931–35	45 904
1936–40	55 820
1941–45	57 502
1946–50	69 499
1951–55	79 647
1956–60	91 047
1961–65	112 620
1966–70	132 509
1971–75	151 342
1976–80	162 113
1981–85	174 431
1986–90	194 267
1991–95	192 007
1996–00	211 488
2001–05	240 866*
2006–10	263 055*

*) Beräknade uppgifter

Definition
BNP per capita från användningssidan till mottagarpris (kronor), volymvärde (referensår 2000)

Källor
Rodney Edvinsson, http://www.historia.se/tableC.xls (2011-06-02)
http://www.scb.se/Statistik/NR/NR0103/2011K01/NR_detaljerade_%c3%a5rsber%c3%a4kningar_1950_2008_vissa_data_1950_2010.xls (2011-06-02)

Tabell 5. Registrerade personbilar i trafik, vid slutet av året, 1920–2010. 1000-tal, 5-års medeltal.

År	Personbilar	Per 1 000 inv.
1851–55	..	..
1856–60	..	..
1861–65	..	..
1866–70	..	..
1871–75	..	..
1876–80	..	..
1881–85	..	..
1886–90	..	..
1891–95	..	..
1896–00	..	..
1901–05	..	..
1906–10	..	..
1911–15	..	..
1916–20	16*	3
1921–25	39**	7
1926–30	90	15
1931–35	103	17
1936–40	125	20
1941–45	39	6
1946–50	185	27
1951–55	455	63
1956–60	970	131
1961–65	1 549	203
1966–70	2 084	262
1971–75	2 543	312
1976–80	2 869	346
1981–85	3 014	362
1986–90	3 457	408
1991–95	3 600	412
1996–00	3 808	430
2001–05	4 082	455
2006–10	4 281	462

*) Avser år 1920. Beräknad uppgift (75% av ”Summa automobiler”).
**) 1921–1922 beräknade uppgifter (75% av ”Summa automobiler”).

Källor

1920-1922	Historisk Statistik för Sverige (1960: Tab. 59)
1923-2005	www.scb.se/statistik/TK/TK1001/2006M01/TK1001FORD5.xls (2008-06-15)
2006-2010	http://www.trafa.se/document/Fordonsstatistik-M%C3%A5nadsfil%201105.xls (2011-06-02)

Kriminologiska institutionens rapportserie

1995:1 Estrada, Felipe, *Ungdomsbrottslighetens utveckling 1975–1994*.
1996:1 Rytterbro, Lise-Lotte, *Narkotikamissbruk upptäckt genom urinprov*.
1997:1 Ringman, Karin, *Brottsförebyggande åtgärder i en förort*.
1997:2 von Hofer, Hanns (red.), *Nordic Criminal Statistics 1950–1995*.
1998:1 Backström, Malin (red.), *Homosexuell i dag*.
2001:1 Westfelt, Lisa, *Organisatoriska förändringar inom svensk polis under 1900-talet med avseende på kampen mot organiserad brottslighet*.
2001:2 Hörnqvist, Magnus, *Allas vårt ansvar – i praktiken. En statligt organiserad folkrörelse mot brott*.
2001:3 Shannon, David, *Graffiti and Adolescent Delinquency. An Analysis of Short Term Career Trajectories*.
2003:1 Tham, Henrik (red.), *Forskare om narkotikapolitiken*.
2003:2 Karlsson, Jenny & Pettersson, Tove, *Fokusgruppsintervjuer med ungdomar om genus och våld. Konstruktioner av gärningspersoner och offer*.
2003:3 Falck, Sturla, von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette (red.), *Nordic Criminal Statistics 1950-2000*.
2005:1 Skrinjar, Monica, *Bilder av och åtgärder mot narkotika(miss)brukare – en reflexiv studie*.
2005:2 Pettersson, Tove, *Polisingripanden vid eget bruk av narkotika. Särbehandlas personer med utländsk bakgrund*?
2005:3 Heber, Anita, *Var rädd om dig! En litteraturöversikt om rädslan för brott*.
2005:4 Ericson, Christina, *Kvinnor och män i kriminalpolitiska motioner 1971-2000. En analys i ljuset av tre feministiska perspektiv*.
2006:1 Litzén, Staffan, *Oro för brott i urban miljö. Trygghetsundersökningar med anknytning till Stockholm*.
2006:2 Johnson, Michael, *Inblick i en ungdomskultur. Samtal med graffitimålare*.
2007:1 von Hofer, Hanns & Nilsson, Anders (red.), *Brott i välfärden. Festskrift till Henrik Tham*.
2008:1 von Hofer, Hanns, *Brott och straff i Sverige*.
2008:2 Evertsson, Nubia, *Political Corruption and Campaign Financing*.
2009:1 von Hofer, Hanns (red.), *Leif Lenke in memoriam*
2009:2 Green, Anders, *Fotboll och huliganism. Utveckling, problem och åtgärdsarbete i England och Skandinavien*
2009:3 Nilsson, Anders & Estrada, Felipe, *Criminality and life-chances. A longitudinal study of crime, childhood circumstances and living conditions up to age 48.*
2009:4 Rytterbro, Lise-Lotte, Rönneling, Anita & Tham, Henrik, *Brottsskadeersättning ur brottsofferperspektiv. En komparativ studie av Danmark och Sverige.*
2010:1 Jerre, Kristina & Tham, Henrik, *Svenskarnas syn på straff.*
2011:1 Kardell, Johan, *Utländsk bakgrund och registrerad brottslighet – överrepresentationen i den svenska kriminalstatistiken.*
2011:2 Flyghed, Janne, Hörnqvist, Magnus, Bäcklin, Emy, Nordén, Elisabeth & Schoultz, Isabel, *Varifrån kommer hotet* – perspektiv på terrorism och radikalisering
2011:3 von Hofer, Hanns, *Brott och straff i Sverige*. Historisk kriminalstatistik 1750–2010. Diagram, tabeller och kommentarer. 4. reviderade upplagan.

Denna skrift är den fjärde, uppdaterade upplagan av "Brott och straff i Sverige. Historisk kriminalstatistik 1750-1982" (RS-Promemoria 1983:12, Stockholm: Statistiska centralbyrån). Sifferunderlaget har aktualiserats till och med år 2010 och innehåller mängder av data över den svenska brottslighetens struktur och utveckling under de senaste tre seklerna.

Skriften handlar huvudsakligen om den traditionella brottsligheten – vålds- och stöldbrott – utifrån statistiken om för brott lagförda personer. Förutom en ingående beskrivning av utvecklingen under de senaste århundradena, analyseras en rad grundläggande kriminologiska frågor: Ökar våldet eller lever vi ett Sverige med mindre våld än tidigare? Hade vårt gamla dödsstraff avskräckande effekter och vilken betydelse har mer nutida straffnivåer för mängden brott? Vilka är förklaringarna till brottslighetens upp- och nedgångar? Boken erbjuder den som vill förstå sambanden mellan brott och straff en rik kunskapskälla att hämta både svar och nya frågor ur.

Kriminologiska institution/Stockholms universitet

106 91 Stockholm

www.criminology.su.se